

More in
Common

ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΠΕΡΙ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ, ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΜΑΪΟΣ 2019

ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΠΕΡΙ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ, ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Συγγραφείς:

Tim Dixon,

Stephen Hawkins,

Míriam Juan-Torres,

Arisa Kimaram

ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗ «MORE IN COMMON»

Η πρωτοβουλία «More in Common» γεννήθηκε από τις δράσεις που υλοποιούνται από το 2015 προκειμένου να γίνει αντιληπτό γιατί οι προηγμένες δημοκρατίες απέτυχαν να ανταποκριθούν πιο αποτελεσματικά στην προσφυγική κρίση και τις επιπτώσεις αυτής της κρίσης στην εσωτερική πολιτική των κρατών.

Ο σκοπός της «More in Common» μέσα από τους διαφορετικούς άξονες δράσης της είναι να οικοδομήσει κοινωνίες πολιτών χωρίς αποκλεισμούς, πιο ανθεκτικές απέναντι στην ξενοφοβία και στον αυταρχικό λαϊκισμό. Στόχος μας είναι να στηρίζουμε τις προσπάθειες της κοινωνίας των πολιτών και των βασικών συντελεστών που ασκούν επιρροή και μοιράζονται τις αξίες των ανοιχτών κοινωνιών και των κοινωνιών χωρίς αποκλεισμούς· στηρίζουμε επίσης έμπρακτα και άλλες νέες πρωτοβουλίες που προάγουν αυτές τις αξίες.

Η «More in Common» είναι μία μη κερδοσκοπική οργάνωση με ομάδες στη Γαλλία, Γερμανία, Ηνωμένο Βασίλειο και Ηνωμένες Πολιτείες. Οι συνιδρυτές της «More in Common» είναι ο Tim Dixon, ο Mathieu Lefèvre και η Gemma Mortensen.

Για περισσότερες πληροφορίες, παρακαλούμε συμβουλευτείτε τον δικτυακό τόπο:

www.moreincommon.com

More in Common

E-mail: contact@moreincommon.com

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Tim Dixon
Stephen Hawkins
Míriam Juan-Torres
Arisa Kimaram

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ειδικές ευχαριστίες στην Annmarie Benedict, στον Laurence Heijbroek, στην Bahar Karimi, στην Binita Mehta-Parmar, στη Rachel Williamson, στην Ελένη Τάκου, και στον καθηγητή Στάθη Καλύβα. Επίσης, ευχαριστούμε ιδιαιτέρως την Ευφροσύνη Χαριτοπούλου για την πολύτιμη συνεισφορά της και τα διορατικά της σχόλια. Στην Ελλάδα αυτή η έρευνα διεξήχθη σε συνεργασία με την Ipsos. Ευχαριστούμε επίσης την Alkistis Bozonits, τον Λάμπρο Κατσανέβα, τον Κωνσταντίνο Κοντινό και τον Αντώνη Μικράκη από την Ipsos στην Ελλάδα, για τον επαγγελματισμό και την αφοσίωσή τους σε αυτό το πρότζεκτ. Ευχαριστούμε επίσης το Μεταφραστικό Γραφείο της Λήδας Πετροχείλου TRANSLATIONS4PUBLIC για τη μετάφραση του συγκεκριμένου έργου, και τον Δημήτρη Λυμπερόπουλο για την επιμέλεια. Τέλος, ευχαριστούμε τον Jonathan Heylin-Smith για το έργο του στο σχεδιασμό της συγκεκριμένης έκθεσης.

Η έκθεση συντάχτηκε από τη «More in Common» σε συνεργασία με τη «Social Change Initiative (Πρωτοβουλία για Κοινωνική Αλλαγή)» και είμαστε ευγνώμονες για τις πολύτιμες πληροφορίες και τη στήριξή τους. Ευχαριστούμε επίσης το Ίδρυμα «Human Dignity Foundation (Ίδρυμα Ανθρώπινης Αξιοπρέπειας)» για τη γενναιόδωρη οικονομική στήριξη που μας παρέσχε.

ΤΗΛΕΦΩΡΤΩΣΗ

Αυτό το έγγραφο είναι διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο www.moreincommon.com

ISBN 978-1-9997788-7-3 σε μορφή PDF.

© 2019 More in Common Ltd

Αυτό το έργο διαθέτει άδεια βάσει της Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0). Μπορείτε να δείτε αντίγραφο της εν λόγω άδειας στον δικτυακό τόπο: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Πίνακας Περιεχομένων

Σύνοψη	5
1 Εισαγωγή	26
2 Μεθοδολογία	31
2.1—Περιορισμοί της παρούσας έρευνας	32
2.2—Παρούσα έρευνα	32
2.3—Θεωρία των Ηθικών Θεμελίων	33
3 Κατηγορίες αντιλήψεων στην Ελλάδα	35
3.1—Παρουσίαση των κατηγοριών	36
3.2—Οι συνήθειες των κατηγοριών αναφορικά με την παρακολούθηση των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης	44
3.3—Τα ηθικά θεμέλια των κατηγοριών	45
4 Αντιλήψεις της Ελλάδας και του κόσμου	48
4.1—Προοπτικές για τους Έλληνες	49
4.2—Δυσπιστία για την κυβέρνηση	50
4.3—Δυσπιστία για τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και τον δημόσιο λόγο	54
4.4—Οι αντιλήψεις των Ελλήνων για την παγκοσμιοποίηση	56
4.5—Η σχέση της Ελλάδας με την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Τουρκία	56
5 Ελληνική ταυτότητα	61
5.1—Ελληνική ταυτότητα και πολιτιστική ανασφάλεια	62
5.2—Οι μεσαίες κατηγορίες και η εθνική ταυτότητα	65
6 Στάσεις έναντι της μετανάστευσης και των προσφύγων	68
6.1—Πρόσφυγες και μετανάστες: δύο διαφορετικές κατηγορίες;	70
6.2—Η ετεροποίηση των προσφύγων και των μεταναστών	72
6.3—Επιπτώσεις της μετανάστευσης	77
6.4—Αντιλήψεις περί προσφύγων	81
6.5—Η ελληνική κοινή γνώμη σχετικά με τις δραστηριότητες της κοινωνίας των πολιτών για την υποστήριξη των προσφύγων	86
7 Η θρησκεία και το Ισλάμ στο πλαίσιο της Ελλάδας	89
8 Προκλήσεις για το κράτος δικαίου και τον πολιτισμό αλληλεγγύης	96
9 Συμπεράσματα – Συστάσεις	102

Σύνοψη

Εισαγωγή

Η συγκεκριμένη έκθεση εμβαθύνει περαιτέρω στη στάση των Ελλήνων απέναντι στην χώρα τους και της θέσης αυτής στον κόσμο· εστιάζεται επίσης στο αίσθημα της εθνικής τους ταυτότητας και στις απόψεις τους για τη μετανάστευση και τους πρόσφυγες. Στηριζόμενη σε άλλες πρόσφατες έρευνες σχετικά με αυτά τα θέματα¹, η έρευνα αυτή παρέχει μια βαθύτερη κατανόηση των σχέσεων μεταξύ των αντιλήψεων του ελληνικού λαού σε αυτά καθώς και άλλα ζητήματα. Αυτό επιτυγχάνεται υπό το πρίσμα μίας μελέτης κατανομής, που προσδιορίζει έξι κύριες ομαδοποιήσεις απόψεων μεταξύ των Ελλήνων.

Ίσως περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη χώρα στην Ευρώπη, η Ελλάδα έχει επηρεαστεί βαθιά από τις οικονομικές συνέπειες της χρηματοοικονομικής κρίσης που ξεκίνησε το 2008, από την επακόλουθη κρίση κρατικού χρέους και την κρίση που επέφερε το προσφυγικό ζήτημα, στο οποίο η Ελλάδα λειτούργησε αρχικά ως χώρα προσωρινής μετάβασης και κατόπιν ως χώρα υποδοχής. Ελάχιστοι Έλληνες έχουν μείνει ανεπηρέαστοι, και ύστερα από μία δεκαετία κρίσης και λιτότητας η πρόοδος εξακολουθεί να μοιάζει βασιανιστικά αργή. Αυτό συμβάλλει στην πρόκληση έντονης δυσαρέσκειας στον ελληνικό λαό· όμως, το σημαντικότερο εύρημα αυτής της μελέτης είναι το ότι για τους περισσότερους Έλληνες αυτή η δυσαρέσκεια δεν στράφηκε ενάντια σε εκείνους που ήρθαν στην Ελλάδα για να ζητήσουν προστασία.

Αυτή η έρευνα καταδεικνύει επίσης ότι, όπως και στις περισσότερες άλλες χώρες, οι Έλληνες δεν χωρίζονται σε δύο ομάδες: υπέρ και κατά των προσφυγικών ροών προς τη χώρα τους. Η στάση της κοινής γνώμης είναι περισσότερο συγκεχυμένη, και η πλειονότητα των Ελλήνων έχει ανάμεικτες στάσεις: από τη μία πλευρά, παρατηρείται ένας συνδυασμός ενσυναίσθησης και δέσμευσης για τη φιλοξενία προς όσους έχουν ανάγκη και, από την άλλη, προβληματισμός για τις επιπτώσεις που θα έχει η παρουσία των μεταναστών, αφενός, στους ήδη βεβαρημένους κρατικούς πόρους, και αφετέρου, στη διαφύλαξη των παραδόσεων και του ελληνικού πολιτισμού. Ο τρόπος με τον οποίο ορισμένοι Έλληνες διατηρούν ταυτόχρονα αυτές τις απόψεις μπορεί μερικές φορές να φαντάζει αντιφατικός, ωστόσο αντικατοπτρίζει πρότυπα που έχουν εντοπιστεί, σύμφωνα με έρευνα της «More in Common», και σε άλλες χώρες. Για την κατανόηση και την προσπάθεια αντιμετώπισης των εν λόγω ανησυχιών –και όχι απλώς την παρερμηνεία τους ως ξενοφοβία– η Ελλάδα έχει ακόμα αρκετό δρόμο προκειμένου να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις της υποδοχής και ένταξης των νεοεισερχόμενων στον πολιτισμό της, όπως συνέβη και σε προγενέστερες περιόδους της ελληνικής ιστορίας. Στην πραγματικότητα, υφίσταται ένα πολύ μεγαλύτερο επίπεδο συναίνεσης σε βασικά ζητήματα από αυτό που συχνά εικάζεται.

Αυτή η έρευνα αποτελεί μέρος μίας ευρύτερης πρωτοβουλίας για την αντιμετώπιση των αυξανόμενων απειλών σε ανοιχτές και χωρίς αποκλεισμούς κοινωνίες. Με στόχο την κατανόηση αυτών των απειλών, ήδη από το 2017 η «More in Common» έχει αναλάβει λεπτομερή έρευνα για τις στάσεις της κοινής γνώμης σε πέντε χώρες: στις Ηνωμένες Πολιτείες, στη Γαλλία, τη Γερμανία, την Ιταλία και την Ολλανδία. Η Ελλάδα είναι η έκτη χώρα στην οποία η «More in Common» διεξάγει έρευνα και, όπως και σε κάθε άλλη χώρα, αυτή η μελέτη αποκαλύπτει μερικά ξεχωριστά στοιχεία για τον τρόπο που σκέφτονται οι Έλληνες αναφορικά με την «ταυτότητα» και την «ετερότητα». Η έρευνα της «More in Common» έχει εξετάσει αντιλήψεις των δυνάμεων που κατευθύνουν τον κοινωνικό κατακερματισμό και τη διάσπαση, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση σε συγκεκριμένα εθνικά θέματα όπως

¹ Lipka, M. (2018). «Οι αντιλήψεις των Ελλήνων περί της θρησκείας, και των μειονοτήτων ευθυγραμμίζονται περισσότερο με την Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη παρά με τη Δυτική Ευρώπη». Ανακτήθηκε από: <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2018/10/31/greek-attitudes-toward-religion-minorities-align-more-with-central-and-eastern-europe-than-west/>

για παράδειγμα η πολιτική πόλωση στις Ηνωμένες Πολιτείες και η προσφυγική κρίση στις ευρωπαϊκές χώρες. Οι δυνάμεις που συμβάλλουν στη διεύρυνση του κοινωνικού κατακερματισμού σε όλες αυτές τις χώρες περιλαμβάνουν την οικονομική ανασφάλεια, την αυξανόμενη ανισότητα, την πολιτιστική και δημογραφική αλλαγή, την παραπληροφόρηση, τις επιπτώσεις των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και της αποδυνάμωσης των τοπικών κοινοτήτων. Τα πολιτικά συστήματα διαταράσσονται καθώς κόμματα αντίστασης καλλιεργούν την αίσθηση της ανασφάλειας και της απογοήτευσης των ανθρώπων, και προωθούν ρητορείες που υπόσχονται ισχυρότερη αίσθηση εθνικής ταυτότητας και ένταξης, η οποία βασίζεται στον αποκλεισμό συγκεκριμένων στοχοποιημένων μειονοτήτων όπως είναι οι πρόσφυγες και οι μετανάστες. Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης εντείνουν επίσης τη σύγκρουση στις δημόσιες συζητήσεις, με ακραίες περιγραφές. Ακόμα, το έργο της «More in Common» στοχεύει στη δημιουργία μίας βαθύτερης κατανόησης των αντιλήψεων της κοινής γνώμης, με σκοπό να εντοπιστούν δίοδοι οι οποίοι θα ενισχύσουν το σθένος απέναντι σε απειλές για την δημοκρατία και τη δημιουργία μιας κοινωνίας χωρίς αποκλεισμούς.

Μεθοδολογία

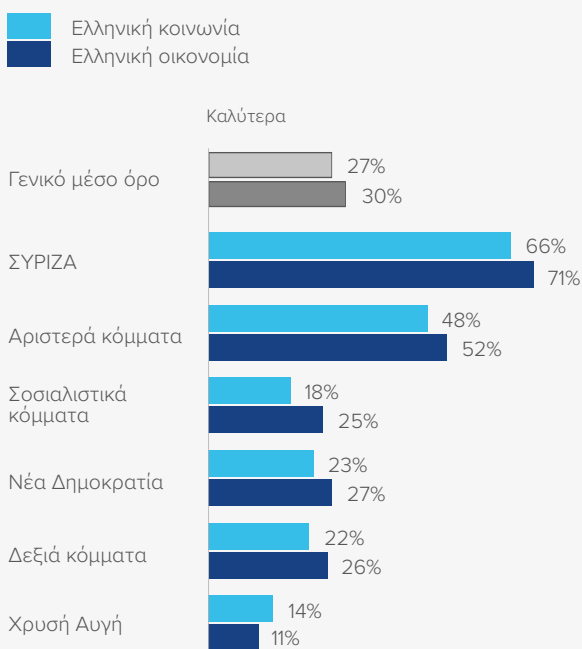
Η μελέτη αυτή χρησιμοποιεί αναλυτική μέθοδο τμηματοποίησης πληθυσμού κατά συστάδες, η οποία βασίζεται σε σειρά χαρακτηριστικών συμπεριφοράς του ελληνικού λαού. Αυτή η μορφή τμηματοποίησης προσφέρει μία ολοκληρωμένη συνθετική εικόνα του τρόπου με τον οποίο ένας πληθυσμός είναι διαιρεμένος στις απόψεις του και υπερβαίνει τους βασικούς δημογραφικούς παράγοντες για να δείξει πώς συνδέονται τα δίκτυα αντιλήψεων και απόψεων.

Η έρευνα διεξήχθη από την Ipsos στην Ελλάδα και αποτελείται από τηλεφωνικές έρευνες σε αντιπροσωπευτικό δείγμα δύο χιλιάδων (2.000) ενηλίκων ηλικίας 18 έως 64 ετών. Οι ερωτηθέντες απάντησαν σε ερωτήσεις σχετικά με τα δημογραφικά τους στοιχεία, τα θέματα που τους προκαλούν μεγάλη ανησυχία, τις πολιτικές απόψεις και συνδέσεις, την εξοικείωση με μεταναστευτικά και προσφυγικά ζητήματα, την κατανόηση της διαφορετικής ορολογίας σχετικά με τους πρόσφυγες και τους μετανάστες, τις προσωπικές εμπειρίες με τους πρόσφυγες και τις απαντήσεις τους σε διαφορετικές πολιτικές προσεγγίσεις και μηνύματα. Μετά την αξιολόγηση των ποσοτικών δεδομένων και την ολοκλήρωση της ανάλυσης τμηματοποίησης, η έρευνα ολοκληρώθηκε με ποιοτική φάση που περιελάμβανε τρεις συζητήσεις ομάδων εστίασης με μέλη καθενός από τα τρία τμήματα (για λόγους που εξηγούνται παρακάτω): Μετριοπαθείς Ανθρωπιστές, Ενστικτωδώς Πραγματιστές και Αποστασιοποιημένους Συντηρητικούς.

Βασικά ευρήματα

- 1. Οι Έλληνες είναι βαθιά δυσαρεστημένοι και αισθάνονται στη συντριπτική τους πλειονότητα ότι η χώρα έχει ζημιωθεί από την παγκοσμιοποίηση, ενώ έχουν πλέον ελάχιστη εμπιστοσύνη στην κυβέρνηση ή στους θεσμούς τους.** Οι λέξεις που οι Έλληνες είναι πιο πιθανό να χρησιμοποιήσουν για να περιγράψουν τη χώρα τους είναι «θυμός», «αδυναμία» και «φόβος». Μόνο το 15% πιστεύει ότι η παγκοσμιοποίηση έχει επιφέρει θετικό αντίκτυπο στην ελληνική οικονομία. Η απογοήτευση με το κατεστημένο αντικατοπτρίζεται στο 79% του πληθυσμού, που δηλώνει ότι τα παραδοσιακά κόμματα και οι πολιτικοί δεν ενδιαφέρονται για ανθρώπους σαν αυτούς. Οι περισσότεροι πιστεύουν ότι τα πράγματα συνεχίζουν να επιδεινώνονται παρά να καλυτερεύουν, και υφίστανται μεγαλύτερη απαισιοδοξία για την ελληνική κοινωνία από όσο για την ελληνική οικονομία. Μόνο ένας στους τρεις (35%) αναφέρει ότι «είναι εύκολο για κάποιον σαν εμένα να διαπρέψει στην Ελλάδα». Αντιθέτως, ένα συντριπτικό 82% πιστεύει ότι «η οικονομία δομείται για να ωφελήσει τους πλούσιους και ισχυρούς».
- 2. Παρά την απαισιοδοξία για τις συνθήκες στην Ελλάδα, η υπερηφάνεια για τον ελληνικό πολιτισμό και την ιστορία είναι αναπόσπαστο κομμάτι της αίσθησης ταυτότητας των περισσότερων Ελλήνων (αν και αισθάνονται ότι αυτή η υπερηφάνεια έχει αρχίσει να μειώνεται).** Τα αισθήματα υπερηφάνειας για την ελληνική ταυτότητα υφίσταντο κατά 77%, και υπερηφάνειας για την ιστορία της χώρας κατά 78%. Ωστόσο, σήμερα πολλοί ανησυχούν για την απώλεια εθνικής ταυτότητας. Περισσότεροι από τους μισούς ερωτηθέντες (54%) πιστεύουν ότι στις μέρες μας η ελληνική ταυτότητα εξαφανίζεται και παρόμοιο ποσοστό δηλώνει ότι μερικές φορές αισθάνεται «σαν ξένοι στην ίδια τους τη χώρα» (56%).

Τα πράγματα θα καλυτερέψουν για:

Πιστεύετε ότι τα πράγματα θα πάνε καλύτερα, χειρότερα ή θα μείνουν ίδια για την ελληνική κοινωνία/οικονομία;
 Πηγή: More in Common (2019)

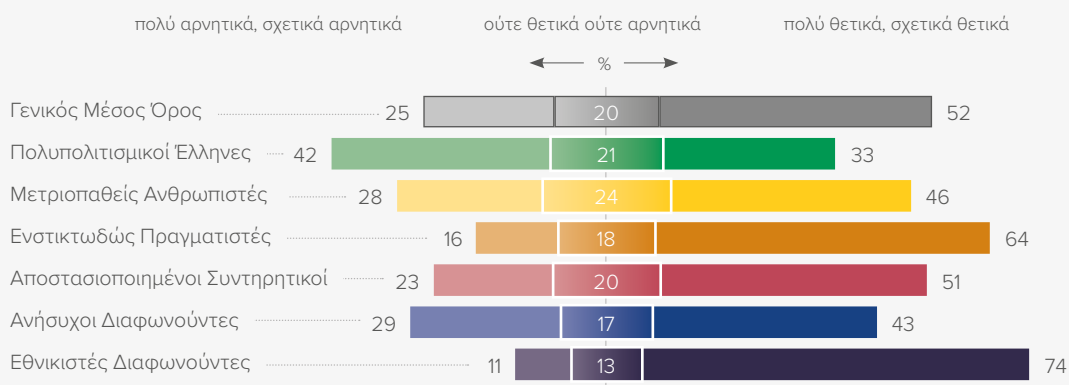
- 3. Με το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας στην Ευρώπη, οι οικονομικές δυσκολίες της Ελλάδας οδηγούν σε ποικίλους προβληματισμούς.** Η πλειονότητα των Ελλήνων προσδιορίζει είτε την οικονομική κατάσταση (31%) είτε την ανεργία (22%) ως το κορυφαίο θέμα που αντιμετωπίζει η χώρα. Το ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα αυξήθηκε από 7% σε 28% μεταξύ του 2008 και 2013, και εξακολουθούσε να είναι υψηλό (στο 19%) μέχρι τα τέλη του 2018, ενώ παράλληλα το ποσοστό ανεργίας στους νέους ήταν διπλάσιο.² Αν και πολλοί Έλληνες εκφράζουν ανησυχίες για τη μετανάστευση, μόνο το 7% από αυτούς το θεωρεί ως το φλέγον θέμα που αντιμετωπίζει η χώρα.

² Συναλλαγές: Οικονομία (2019). Ποσοστό Ανεργίας στην Ελλάδα. Ανακτήθηκε από: <https://tradingeconomics.com/greece/unemployment-rate>

Οι ελληνικές αντιλήψεις για το μέλλον της οικονομίας συσχετίζονται με την πολιτική ταυτότητα των ερωτωμένων. Οι πιο θετικές απόψεις εκφράζονται από όσους ευθυγραμμίζονται με το κυβερνών κόμμα του ΣΥΡΙΖΑ, ενώ το 71% πιστεύει ότι τα πράγματα θα βελτιωθούν για την ελληνική οικονομία και το 66% πιστεύει το αντίστοιχο για την ελληνική κοινωνία. Τις πλέον αρνητικές απόψεις διατυπώνουν οι υποστηρικτές του ακροδεξιού κόμματος της Χρυσής Αυγής, ενώ μόνο το 11% πιστεύει ότι η οικονομία θα βελτιωθεί και μόνο το 14% πιστεύει ότι τα πράγματα θα βελτιωθούν για την ελληνική κοινωνία.³

- 4. Παρά τις τεράστιες πιέσεις που υπέστη η ελληνική κοινωνία κατά την τελευταία δεκαετία, η χώρα είναι λιγότερο πολωμένη από πολλά άλλα ευρωπαϊκά έθνη.** Ως επί το πλείστον, οι απόψεις είναι λιγότερο έντονα διαχωρισμένες μεταξύ διαφορετικών ομάδων καθώς τα επίπεδα κοινωνικής διαπροσωπικής εμπιστοσύνης παραμένουν σχετικά υψηλά.
- 5. Παρά της δικής τους κατάστασης, οι Έλληνες διαθέτουν έντονη ενσυναίσθηση για τους πρόσφατα νεοεισερχόμενους στην Ελλάδα. Για παράδειγμα, διατυπώνουν την άποψη ότι τους βλέπουν να εργάζονται σκληρά και να έχουν καλές προθέσεις.** Το 77% πιστεύει ότι οι μετανάστες είναι πρόθυμοι να εργαστούν σκληρότερα και με χαμηλότερες αμοιβές από τους Έλληνες, και περισσότεροι από τους μισούς ερωτηθέντες (56%) θεωρούν ότι οι μετανάστες προσπαθούν να ενταχθούν στην ελληνική κοινωνία. Τα συναισθήματα προς τους μετανάστες είναι θερμότερα από ό,τι σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες όπου η «More in Common» έχει αναλάβει εθνικές μελέτες.⁴

Πολλοί ξένοι που θέλουν να μπου στην χώρα μου σαν πρόσφυγες δεν είναι πραγματικοί πρόσφυγες, αλλά έρχονται εδώ για οικονομικούς λόγους / για να επωφεληθούν από τις υπηρεσίες κοινωνικής πρόνοιας

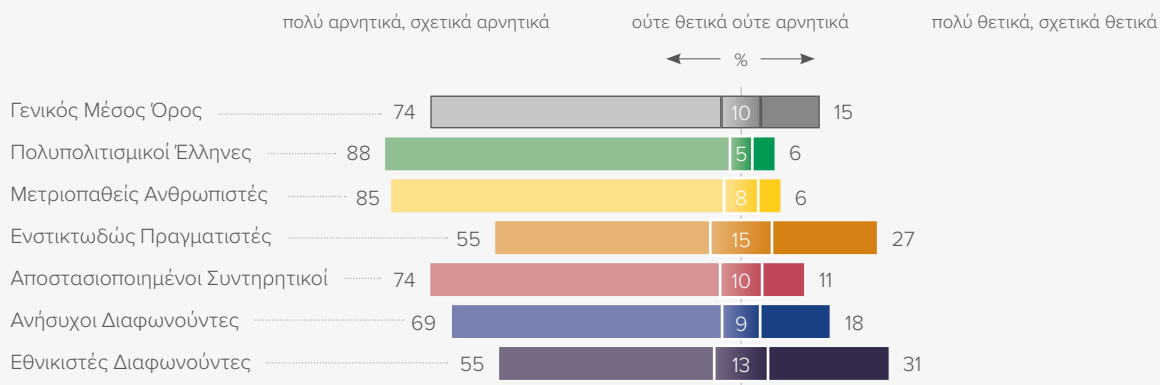

Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τη συγκεκριμένη δήλωση;
 Πηγή: More in Common (2019)

³ Envasti, H. (2019). «Κοινωνική και θεσμική εμπιστοσύνη σε περιόδους κρίσης: Ελλάδα, 2002-2011». *Ερευνα Κοινωνικών Δεικτών*, 141 (3), σσ. 1.207-1.231. Ανακτήθηκε από: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11205-018-1862-y>

⁴ Αυτή η μελέτη εξέτασε την ισχύ των συναισθημάτων εντός και εκτός ομάδας, μέσω μιας σειράς ερωτήσεων που περιλαμβάνουν «θερμομέτρηση συναισθημάτων». Οι ερωτηθέντες κλήθηκαν να εκφράσουν τα «θερμά» ή «ψυχρά» τους συναισθήματα σχετικά με άλλα άτομα ή ομάδες.

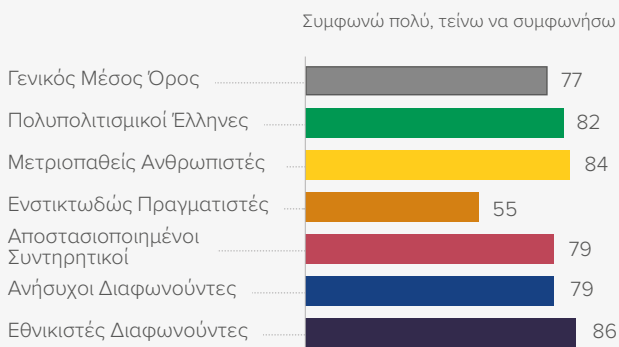
Διαφωνία: Τα ασυνόδευτα προσφυγόπουλα πρέπει να στέλνονται πίσω στην πατρίδα τους, όχι να επανεγκαθίστανται

Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τη συγκεκριμένη δήλωση;
Πηγή: More in Common (2019)

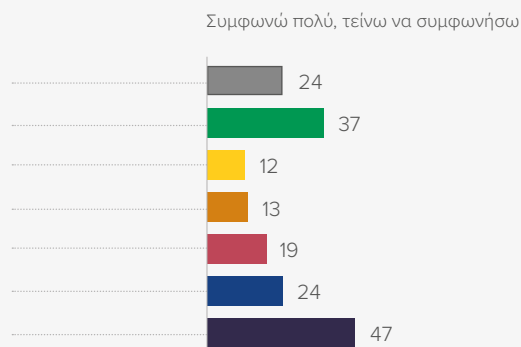
- Όμως, οι περισσότεροι Έλληνες πιστεύουν ότι οι επιπτώσεις της μετανάστευσης είναι αρνητικές, λόγω των ιδιαίτερα ισχνών εθνικών πόρων.** Ελάχιστοι είναι εκείνοι που εκτιμούν ότι η χώρα μπορεί να επωφεληθεί από τη μετανάστευση: μόλις το 21% πιστεύει ότι η «μετανάστευση είναι επωφέλης για την ελληνική οικονομία». Η καχυποψία για τους μετανάστες που έχουν προτεραιότητα στα οφέλη και στη στέγαση είναι διαδεδομένη (41%), όπως και οι ανησυχίες για τους μετανάστες που δημιουργούν κινδύνους για τη δημόσια υγεία (42%). Συνολικά, το 51% όσων πήραν μέρος στην έρευνα πιστεύει ότι η μετανάστευση, τελικά, είναι «κακή για την Ελλάδα, επιβαρύνοντας το κράτος πρόνοιας και αποστραγγίζοντας τους πόρους που θα μπορούσαν να δαπανηθούν για τους Έλληνες».
- Ενώ οι περισσότεροι υποστηρίζουν την αρχή της υποδοχής των προσφύγων και τη διατήρηση των δικών τους παραδόσεων, η πλειονότητα των Ελλήνων αμφισβητεί το γεγονός ότι οι πρόσφατες αφίξεις αντιστοιχούν σε πραγματικούς πρόσφυγες.** Μεγάλη πλειονότητα (67%) αναγνωρίζει την παράδοση της Ελλάδας για «αλληλεγγύη και συμπόνια» στους νεοεισερχόμενους πρόσφυγες. Παρόμοιος αριθμός (72%) επιδεικνύει αίσθηση του σεβασμού για το διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο των προσφύγων και πιστεύει ότι εκείνοι πρέπει να είναι σε θέση να «διατηρήσουν τις δικές τους παραδόσεις». Ωστόσο, οι μισοί από τους ερωτηθέντες (51%) υποπεύονται ότι οι περισσότεροι «αλλοδαποί» που αναζητούν καθεστώς πρόσφυγα «έρχονται εδώ για οικονομικούς λόγους ή για να επωφεληθούν από τις υπηρεσίες κοινωνικής πρόνοιας».
- Οι ανησυχίες για το Ισλάμ και τους μουσουλμάνους είναι διαδεδομένες** Η πλειονότητα (57%) των Ελλήνων πιστεύει στην «ασυμβατότητα» μεταξύ Ισλάμ και ελληνικής κοινωνίας, πράγμα που εν μέρει αντανακλά ιστορικές ανησυχίες που συσχετίζονται με την Τουρκία και τη σχέση αυτής με την Ελλάδα. Οι απόψεις των Ελλήνων δεν αποκλίνουν ιδιαίτερα ως προς το εάν οι μουσουλμάνες πρέπει να φορούν μαντίλες ή μπουργκες. Παρόλα αυτά οι ανησυχίες αυτές συνυπάρχουν με μια ευρεία αναγνώριση της ύπαρξης διακρίσεων εις βάρος των μουσουλμάνων στην Ελλάδα και με μια σαφή πλειονότητα (68%) να εκφράζει ανησυχίες για την αύξηση του ρατσισμού.

Μιλώντας για την προσφυγική κρίση, η Ελλάδα έχει κακοποιηθεί από τους Ευρωπαίους εταίρους της

Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τη συγκεκριμένη δήλωση;
Πηγή: More in Common (2019)

Η Ελλάδα πρέπει να απομακρυνθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση και το ευρώ

9. Οι Έλληνες νιώθουν ικανοί να συζητούν ανοιχτά τα ευαίσθητα ζητήματα της ταυτότητας και της μετανάστευσης.

Ενώ ο πληθυσμός σε χώρες όπως η Γαλλία, η Γερμανία και οι Ηνωμένες Πολιτείες αναφέρει συνήθως μια δυναμική υποχρεωτικής ευγένειας (political correctness) ή αυτολογοκρισίας σχετικά με ευαίσθητα ζητήματα όπως το Ισλάμ και τη μετανάστευση, οι Έλληνες σε γενικές γραμμές δεν αισθάνονται κάτι τέτοιο: Το 85% δηλώνει ότι «αποδέχομαι το γεγονός ότι πρέπει να εκφράσω την άποψη μου για θέματα όπως η μετανάστευση και οι πρόσφυγες». Συνεπώς, το πολιτικό δυναμικό της χώρας παρουσιάζει λιγότερα παραδείγματα ατόμων που νιώθουν ότι υφίστανται κριτική από άλλους επειδή εκφράζουν τις απόψεις τους ή ότι φιμώνονται από την ύπαρξη μίας φιλελεύθερης ελίτ.

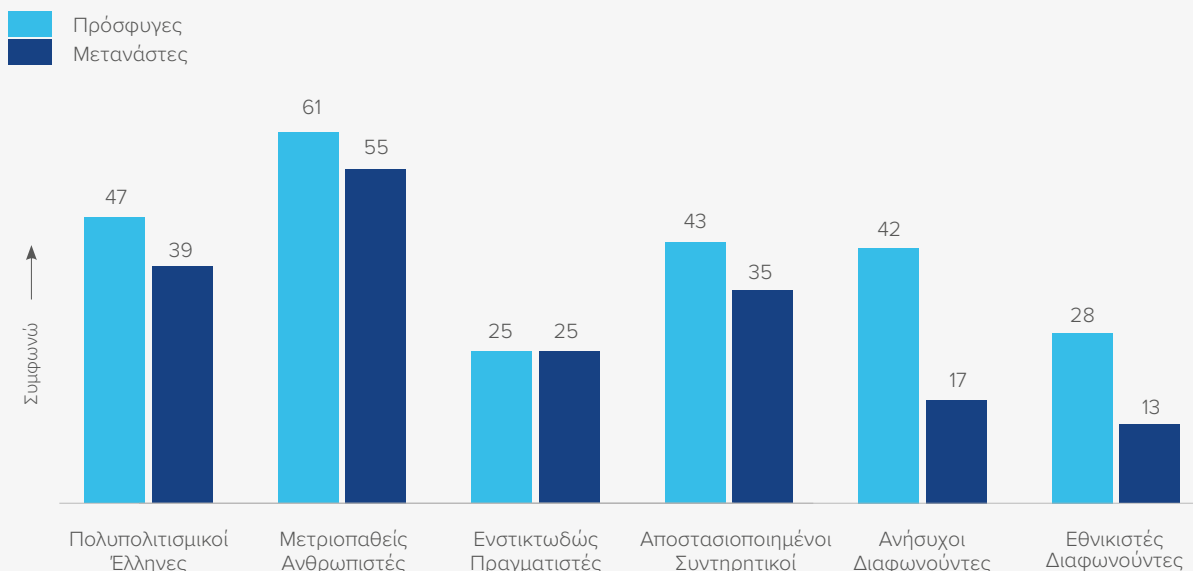
10. Υπάρχει διάχυτη δυσπιστία στις κοινωνικές ομάδες και στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης.

Το 62% των Ελλήνων πιστεύει ότι ορισμένες ΜΚΟ επωφελούνται από την προσφυγική και μεταναστευτική κρίση λαμβάνοντας χρήματα και χωρίς βοηθούν τους πρόσφυγες στην πραγματικότητα. Μόνο το 19% των Ελλήνων θεωρεί ότι οι ΜΚΟ θα πρέπει να αναλάβουν μεγαλύτερη ευθύνη για τη βοήθεια των προσφύγων. Η εν λόγω δυναμική δυσπιστίας περιπλέκεται ακόμα περισσότερο από τα χαμηλά επίπεδα εμπιστοσύνης στις εκθέσεις των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης σχετικά με αυτά τα ζητήματα: Μόλις το 18% των Ελλήνων εμπιστεύεται τις εκθέσεις των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης σχετικά με τη μετανάστευση και τους πρόσφυγες.

11. Κυριαρχεί αίσθημα βαθιάς απογοήτευσης σχετικά με τον τρόπο που οι περιφερειακοί εταίροι αντιμετώπισαν την Ελλάδα κατά τη διάρκεια της προσφυγικής και μεταναστευτικής κρίσης.

Η πλειοψηφία (το 77%) των Ελλήνων πιστεύει ότι η χώρα τους έχει κακοποιηθεί από τους Ευρωπαίους εταίρους της κατά τη διάρκεια της προσφυγικής και μεταναστευτικής κρίσης. Παρόμοιο ποσοστό (73%) δεν εμπιστεύεται την Τουρκία ως εταίρο. Αυτές οι ιδιαίτερες ανησυχίες μπορεί να αντανakλούν βαθύτερη καχυποψία για το πώς η Ελλάδα έχει εισέλθει στον σημερινό ενοποιημένο κόσμο: Μόλις το 15% πιστεύει ότι η παγκοσμιοποίηση ήταν «πολύ θετική» για την Ελλάδα.

Οι πρόσφυγες/μετανάστες είναι παρόμοιοι με εμένα

Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τη συγκεκριμένη δήλωση;
Πηγή: More in Common (2019)

12. Παρά το σκεπτικισμό και την υποστήριξη ορισμένων ακραίων μέτρων, οι Έλληνες παρουσιάζουν επίσης θετικές στάσεις απέναντι στους πρόσφυγες που έχουν ρίζες σε μια κουλτούρα αλληλεγγύης και συμπόνιας.

- Σε προσωπικό επίπεδο, ένα πολύ μεγαλύτερο ποσοστό Ελλήνων αισθάνεται «θερμό» προς τους πρόσφυγες (56%) από το αντίστοιχο «ψυχρό» (17%), με το 27% να δηλώνει ουδέτερο. Τα συναισθήματα για τους μετανάστες εν γένει είναι ελαφρώς λιγότερο «θερμά» (50% «θερμά» έως 20% «ψυχρά»).
- Το 50% έχει προβεί σε δωρεές χρημάτων, τροφίμων, ρουχισμού ή άλλων αντικειμένων κατά το προηγούμενο έτος για την υποστήριξη των προσφύγων.
- Το 40% αναφέρει ότι γνωρίζει προσωπικά κάποιον πρόσφυγα και το 38% ότι γνωρίζει κάποιον που εργάζεται εθελοντικά για τους πρόσφυγες.
- Ένα συντριπτικό 94% του πληθυσμού συμφωνεί ότι, όταν η κυβέρνηση νομοθετεί, η κορυφαία Αρχή θα πρέπει να διασφαλίζει την καθολική δίκαιη αντιμετώπιση.
- Το 68% ανησυχεί για τα αυξανόμενα επίπεδα ρατσισμού και διακρίσεων.
- Οι περισσότεροι απορρίπτουν την ιδέα της επιστροφής ανηλίκων στη χώρα προέλευσής τους (μόνο το 15% συμφωνεί στον επαναπατρισμό ασυνόδευτων παιδιών-προσφύγων).

Οι κατηγορίες της Ελλάδας

Η μελέτη αυτή συγκεντρώνει τους ανθρώπους σε διαφορετικές πληθυσμιακές κατηγορίες σύμφωνα με τις πεποιθήσεις και τις αξίες τους γύρω από τα ζητήματα ταυτότητας και της αίσθησης του «ανήκειν», καθώς και της σχέσης τους με τον έξω κόσμο. Οι εν λόγω ομάδες τοποθετούνται σε φάσμα μεταξύ «ανοιχτών» και «κλειστών» αξιών:

- Όσοι βρίσκονται στις **«κλειστές» ομάδες (Εθνικιστές Διαφωνούντες και Ανήσυχoi Διαφωνούντες)** τείνουν να έχουν μια πιο περιορισμένη άποψη για το τι σημαίνει να είσαι Έλληνας, και είναι πιο εχθρικοί απέναντι στους μετανάστες και τους πρόσφυγες.
- Εκείνοι που ανήκουν στην **«ανοιχτή» ομάδα (Πολυπολιτισμικοί Έλληνες)** έχουν μια πιο φιλόξενη στάση απέναντι στους μετανάστες και είναι ιδιαίτερα συμπνετικοί απέναντι στους πρόσφυγες.
- Τα **τρία μεσαία τμήματα (Μετριοπαθείς Ανθρωπιστές, Ενστικτωδώς Πραγματιστές και Αποστασιοποιημένοι Συντηρητικοί)** χαρακτηρίζονται από μεικτές στάσεις, με κάθε ομάδα να διατυπώνει ξεχωριστές απόψεις, όπως ανησυχίες για οικονομική ανασφάλεια, διατήρηση πολιτιστικής και θρησκευτικής ταυτότητας ή ανάγκη ασφάλειας από εξωτερικές απειλές. Ορισμένοι διακρίνονται από το γεγονός ότι δεν διαθέτουν ισχυρές απόψεις για κανένα από τα εν λόγω ζητήματα.

Καθεμία από τις μεσαίες κατηγορίες της Ελλάδας ξεχωρίζει καθώς καμία δεν έχει άποψη ευθυγραμμισμένη με τα δύο άκρα:

- Οι Μετριοπαθείς Ανθρωπιστές κλίνουν προς τις «ανοιχτές» απόψεις, καθώς διακατέχονται εν γένει από θετική και φιλόξενη διάθεση προς τους μετανάστες και τους πρόσφυγες, αλλά η εθνική υπερηφάνεια και η σύμπνοιά τους με την επιβολή πιο αυταρχικών μέτρων τους ξεχωρίζει από τους πιο «ανοιχτούς» Έλληνες. Στο 92%, οι Μετριοπαθείς Ανθρωπιστές φέρουν διπλάσιες πιθανότητες από τους Πολυπολιτισμικούς Έλληνες να είναι υπερήφανοι για την ελληνική τους ταυτότητα. Είναι επίσης δύο φορές πιο πιθανό να είναι πρόθυμοι να αγνοήσουν τα ανθρώπινα δικαιώματα για να σταματήσουν την τρομοκρατία (28% έναντι 14%).
- Οι Ενστικτωδώς Πραγματιστές είναι οι μοναδικοί που διατηρούν αισιόδοξες απόψεις για τις οικονομικές συνέπειες της παγκοσμιοποίησης και πιθανότατα είναι εκείνοι που πιστεύουν στα οικονομικά οφέλη της μετανάστευσης. Ωστόσο, διακατέχονται από «ψυχρότερα» από τον μέσο όρο συναισθήματα για τους μετανάστες, τους πρόσφυγες και τους μουσουλμάνους, ανησυχούν πολύ για την τρομοκρατία και πιστεύουν ότι το να επιτρέπεται η είσοδος των προσφύγων στη χώρα τροφοδοτεί το συναίσθημα αυτό.
- Οι Αποστασιοποιημένοι Συντηρητικοί απέχουν από τις «ανοιχτές» και «κλειστές» κατηγορίες. Οι θρησκευτικές πεποιθήσεις τους τους έχουν καταστήσει πιο προστατευτικούς απέναντι στην ελληνική κληρονομιά, αν και είναι λιγότερο αυστηροί στις απόψεις τους. Ενώ είναι η δεύτερη επικρατέστερη κατηγορία που μάχεται για την προστασία της ελληνικής θρησκευτικής κληρονομιάς από τα εξωτερικά «πιστεύω» και μολονότι μόνο το 14% πιστεύει ότι οι μουσουλμάνοι έχουν παρόμοιες αξίες με αυτούς, είναι πιο φιλόξενοι από τις «κλειστές» ομάδες. Μόνο το 40% πιστεύει ότι το Ισλάμ και η ελληνική κοινωνία είναι ασύμβατα, σε σύγκριση με το 61% των Ανήσυχων Διαφωνούντων και το 81% των Εθνικιστών Διαφωνούντων.

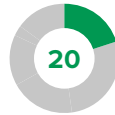

ΤΟ «ΑΝΟΙΧΤΟ» ΤΜΗΜΑ:

Πολυπολιτισμικοί Έλληνες

% του πληθυσμού

% γυναίκες / % άντρες

Ηθικά θεμέλια

Χαρακτηριστικά

Νεότεροι, υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο, υψηλότερο εισόδημα, λιγότερο θρησκευόμενοι (51%)

Λέξεις-κλειδιά

Φιλόξενοι, δύσπιστοι προς τους θεσμούς

Βασικές ανησυχίες

Η οικονομία, η υψηλή ανεργία, η φτώχεια και η κοινωνική ανισότητα

- Συνήθως πιστεύουν ότι είναι δύσκολο να πετύχει κανείς στην Ελλάδα.
- Αισθάνονται λιγότερο υπερήφανοι για την ελληνική τους ταυτότητα.
- Πιο αδύναμο αίσθημα σύνδεσης με την ελληνική Ορθόδοξη Εκκλησία από τους άλλους Έλληνες.
- Μεγάλη δυσπιστία απέναντι στο ελληνικό σύστημα και στην Ευρωπαϊκή Ένωση.
- Συνήθως πιστεύουν ότι η μετανάστευση είναι καλή για τη χώρα, τόσο από οικονομικής όσο και από πολιτιστικής άποψης.
- Φιλόξενοι προς τους μετανάστες και ιδιαίτερος προς τους πρόσφυγες.
- Ανήσυχτοι σχετικά με την συμβατότητα του Ισλάμ με την ελληνική κοινωνία.

ΟΙ «ΚΛΕΙΣΤΕΣ» ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ

Εθνικιστές Διαφωνούντες

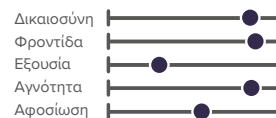
% του πληθυσμού

% γυναίκες / % άντρες

Ηθικά θεμέλια

Χαρακτηριστικά

Μεσήλικι και μεγαλύτερης ηλικίας, χαμηλότερου εκπαιδευτικού και εισοδηματικού επιπέδου, το 46% σε καθεστώς πλήρους ή μερικής απασχόλησης, το 85% είναι θρησκευόμενοι

Λέξεις-κλειδιά

Μεγαλύτεροι, υπερήφανοι, απαισιόδοξοι, δύσπιστοι

Βασικές ανησυχίες

Η οικονομία, η υψηλή ανεργία, η μετανάστευση

- Απαισιόδοξοι σχετικά με την κατάσταση της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας, τόσο σε εθνικό όσο και σε προσωπικό επίπεδο.
- Νιώθουν τεράστια υπερηφάνεια για την ελληνική τους ταυτότητα και φόβο πώς αυτή χάνεται.
- Πιο δυνατό αίσθημα σύνδεσης με την ελληνική Ορθόδοξη Εκκλησία από κάθε άλλη ομάδα.
- Καχύποπτοι και δύσπιστοι για την κυβέρνηση, την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Τουρκία και υποστηρικτές της σθεναρής δράσης για την υπεράσπιση του έθνους από απειλές.
- Διατηρούν σταθερά «ψυχρά» συναισθήματα προς όλους τους μετανάστες, τους πρόσφυγες και τους μουσουλμάνους, και αδυνατούν να διακρίνουν τις θετικές συνέπειες της μετανάστευσης.
- Συνήθως αναφέρουν ότι ζουν κοντά σε καταφύγιο προσφύγων.

Ανήσυχτοι Διαφωνούντες

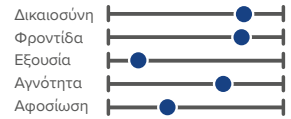
% του πληθυσμού

% γυναίκες / % άντρες

Ηθικά θεμέλια

Χαρακτηριστικά

Μεσήλικοι, χαμηλότερου εκπαιδευτικού και εισοδηματικού επιπέδου, πιθανότατα συνταξιούχοι, το 70% είναι θρησκευόμενοι

Λέξεις-κλειδιά

Μεγαλύτεροι, απαισιόδοξοι, υποστηρικτές ισχυρών μέτρων για την επάνοδο της χώρας στην κανονικότητα

Βασικές ανησυχίες

Η οικονομία, η υψηλή ανεργία, ο ρατσισμός και η προκατάληψη

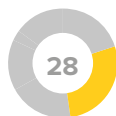
- Αρνητικοί απέναντι στην κατάσταση της Ελλάδας και πιστεύουν ότι η χώρα έχει βιώσει οικονομική και κοινωνική παρακμή κατά το προηγούμενο έτος.
- Ισχυρές αυταρχικές τάσεις: Πιστεύουν ότι απαιτείται ισχυρός ηγέτης και ότι, εάν συνεχιστεί η μεταναστευτική κρίση, οι απλοί Έλληνες πολίτες πρέπει να αρχίσουν να προστατεύουν τις ακτές και τα σύνορά τους μόνοι τους.
- Δεν πιστεύουν ότι η μετανάστευση έχει θετικό αντίκτυπο στην Ελλάδα και διακατέχονται εν γένει από εχθρικές απόψεις για τους μετανάστες

ΟΙ ΜΕΣΑΙΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ

Μετριοπαθείς Ανθρωπιστές

% του πληθυσμού

% γυναίκες / % άντρες

Ηθικά θεμέλια

Χαρακτηριστικά

Νεότεροι (20-40 ετών), υψηλότερου εκπαιδευτικού επιπέδου, το 58% σε καθεστώς πλήρους ή μερικής απασχόλησης, το 74% είναι θρησκευόμενοι, παρόμοια εισοδηματικά μοντέλα με τον εθνικό μέσο όρο, με ελαφρώς μικρότερη ύπαρξη της μεσαίας κλίμακας

Λέξεις-κλειδιά

Περήφανοι, θετικοί, συμπνετικοί απέναντι στους μετανάστες και τους πρόσφυγες, ανεκτικοί αλλά συγχρόνως υποστηρικτές ισχυρότερων μέτρων

Βασικές ανησυχίες

Η οικονομία, η υψηλή ανεργία, η φορολογία

- Η πιο αισιόδοξη ομάδα για τις δικές της προοπτικές και για την ελληνική οικονομία και κοινωνία.
- Περισσότερο από κάθε άλλη ομάδα υπερήφανοι για την ελληνική τους ταυτότητα.
- Πιστεύουν ότι είναι εύκολο να «διαπρέψεις» στην Ελλάδα.
- Δεν είναι πεπεισμένοι ότι η μετανάστευση ωφελεί την Ελλάδα, αλλά τρέφουν «θερμά» αισθήματα απέναντι στους μετανάστες, τους πρόσφυγες και τους μουσουλμάνους.
- Οι περισσότεροι πιστεύουν ότι η Ελλάδα πρέπει να δεχτεί πρόσφυγες λόγω της κουλτούρας συμπόνιας και αλληλεγγύης της χώρας.
- Συμμερίζονται σε μεγάλο βαθμό με τη δυσχερή κατάσταση των προσφύγων, αλλά δεν πιστεύουν ότι εκείνοι θα εμπλουτίσουν τον ελληνικό πολιτισμό.
- Πάνω από τον μέσο όρο υποστήριξης ακραίων μέτρων για την επίλυση των προβλημάτων της Ελλάδας

Ενστικτωδώς Πραγματιστές

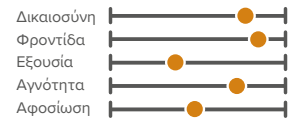
% του πληθυσμού

% γυναίκες / % άντρες

Ηθικά θεμέλια

Χαρακτηριστικά

Μεσήλικοι, χαμηλού εκπαιδευτικού επιπέδου, το 52% σε καθεστώς πλήρους ή μερικής απασχόλησης, το 78% είναι θρησκευόμενοι, παρόμοια εισοδηματικά μοτίβα με τον εθνικό μέσο όρο, με ελαφρώς μικρότερη αύξηση στην κατώτερη κλίμακα

Λέξεις-κλειδιά

Αισιόδοξοι για την κατάσταση της ελληνικής οικονομίας, με υψηλότερα επίπεδα εμπιστοσύνης στα ελληνικά θεσμικά όργανα, ανήσυχοι για την ασφάλεια, αντιτίθενται στους νεοεισερχόμενους και υποστηρίζουν αυστηρότερα μέτρα

Βασικές ανησυχίες

Η οικονομία, η υψηλή ανεργία, η εκπαίδευση, η μετανάστευση

- Βρίσκονται πάνω από το μέσο επίπεδο στην εμπιστοσύνη στους ελληνικούς θεσμούς, στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης κλπ.
- Περισσότερο από κάθε άλλη ομάδα βλέπουν τις οικονομικές συνέπειες της παγκοσμιοποίησης ως θετικές για την Ελλάδα και είναι πιο θετικοί σχετικά με τα οικονομικά οφέλη της μετανάστευσης.
- Συγκριτικά λιγότερο πιθανό να στηρίξουν την αποστασιοποίηση της Ελλάδας από την Ευρωπαϊκή Ένωση.
- Ανησυχούν για την ασφάλεια και είναι πιο πρόθυμοι ακόμα και από τους Εθνικιστές Διαφωνούντες να παραγκωνίσουν τα ανθρώπινα δικαιώματα για να σταματήσουν την απειλή της τρομοκρατίας.
- Περισσότεροι από τον μέσο όρο μπορεί να υποστηρίξουν την αποστολή των ασυνόδευτων ανηλίκων πίσω στη χώρα τους αντί της επανεγκατάστασης τους.
- Ποσοστό κοντά στον μέσο όρο πιστεύει ότι ένας ισχυρός ηγέτης πρόθυμος να σπάσει τους κανόνες είναι απαραίτητος για να διορθώσει τα προβλήματα της Ελλάδας.
- Ιδιαίτερη ανησυχία για την επίδραση του Ισλάμ στην Ελλάδα.
- Είναι η ομάδα που αισθάνεται περισσότερο από τις άλλες ομάδες ότι δεν μπορεί να εκφράσει τις απόψεις της για τη μετανάστευση και τους πρόσφυγες ελεύθερα

Αποστασιοποιημένοι Συντηρητικοί

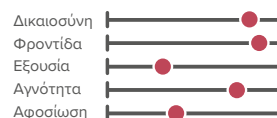
% του πληθυσμού

% γυναίκες / % άντρες

Ηθικά θεμέλια

Χαρακτηριστικά

Μεγαλύτεροι, χαμηλότερου εκπαιδευτικού επιπέδου, το 48% σε καθεστώς πλήρους ή μερικής απασχόλησης, το 79% είναι θρησκευόμενοι, παρόμοια εισοδηματικά μοντέλα με τον εθνικό μέσο όρο, με ελαφρώς μικρότερη αύξηση στην κατώτερη κλίμακα

Λέξεις-κλειδιά

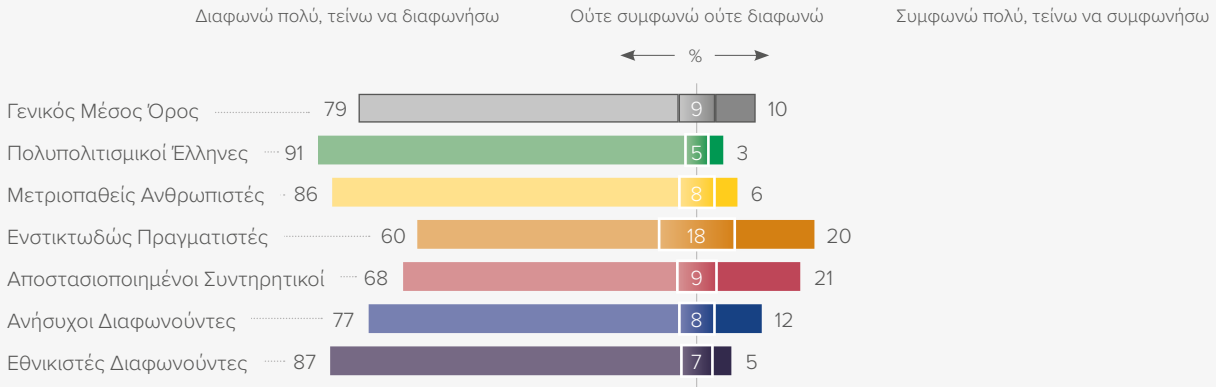
Εμπιστοσύνη στους θεσμούς, παράδοση, θρησκευόμενοι, μεγαλύτεροι

Βασικές ανησυχίες

Η οικονομία, η υψηλή ανεργία, η φορολογία

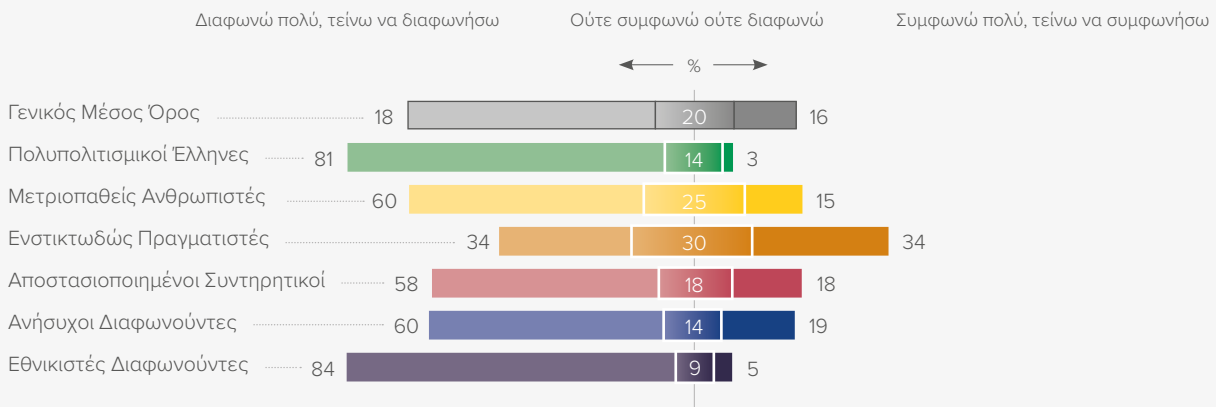
- Αισθάνονται στενά συνδεδεμένοι με άλλους Έλληνες και Ευρωπαίους.
- Θρησκευόμενοι και προστάτες της ελληνικής θρησκευτικής κληρονομιάς.
- Σε πολλά θέματα, κοντά στον μέσο όρο της κοινής γνώμης.
- Πιστεύουν ότι τα παραδοσιακά κόμματα φροντίζουν για αυτούς και είναι πιο πιθανό να πιστεύουν στις ανακοινώσεις των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης.
- Φαίνονται πιο απομονωμένοι από άλλες ομάδες και είναι λιγότερο πιθανό να έχουν μια σαφή πολιτική ταυτότητα.
- Βλέπουν τη μετανάστευση αρνητικά, αλλά τείνουν να έχουν θερμότερα αισθήματα απέναντι στους μετανάστες που είναι ήδη στην Ελλάδα.
- Περισσότερο από τον μέσο όρο συμφωνούν σθεναρά ότι οι μετανάστες δυσκολεύουν τον ελληνικό λαό στην αναζήτηση θέσεων εργασίας.
- Οι περισσότεροι πιστεύουν ότι οι πρόσφυγες που είναι παιδιά τα οποία φτάνουν ασυνόδευτα θα πρέπει να επανεγκατασταθούν και να μην επιστρέψουν πίσω στην πατρίδα τους.

Τα παραδοσιακά κόμματα και οι πολιτικοί ενδιαφέρονται για ανθρώπους σαν κι εμένα

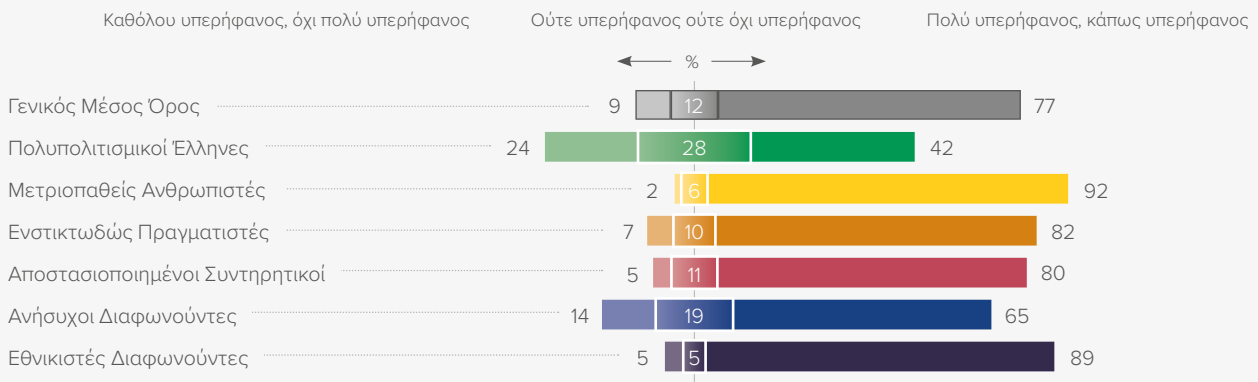
Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τη συγκεκριμένη δήλωση;
Πηγή: More in Common (2019)

Οι οικονομικές συνέπειες της παγκοσμιοποίησης έχουν πολύ θετικό αντίκτυπο

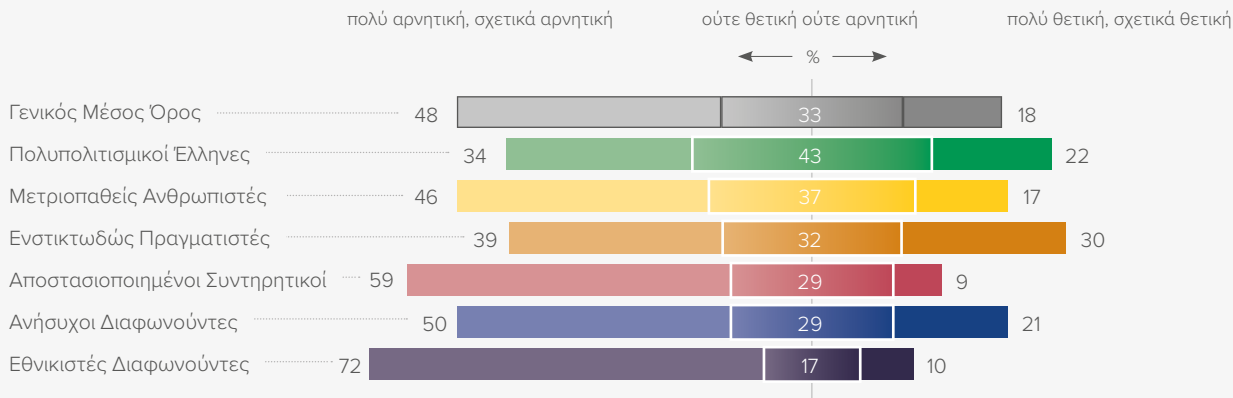
Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τη συγκεκριμένη δήλωση;
Πηγή: More in Common (2019)

Πόσο περήφανοι είστε που είστε Έλληνες

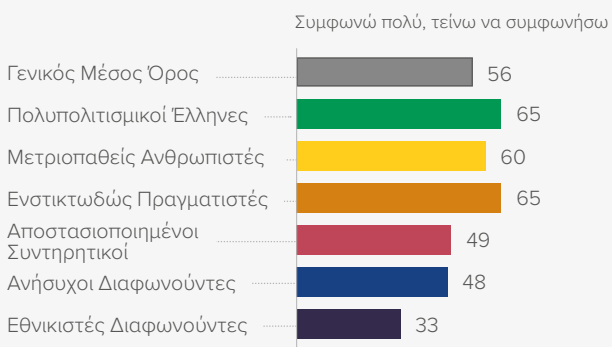
Σε ποιο βαθμό είστε περήφανος που είστε Έλληνας;
Πηγή: More in Common (2019)

Η μετανάστευση έχει θετική ή αρνητική επίδραση στην ελληνική κοινωνία;

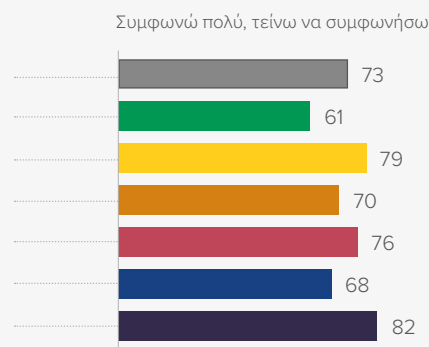
Η μετανάστευση έχει θετική ή αρνητική επίδραση στην ελληνική κοινωνία;
 Πηγή: More in Common (2019)

Γενικά, οι μετανάστες καταβάλλουν προσπάθειες για την ένταξή τους στην ελληνική κοινωνία

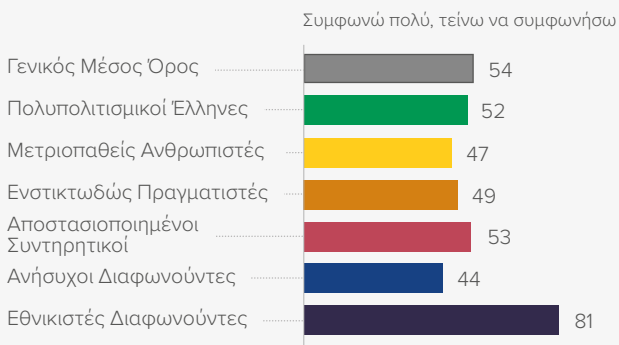

Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τη συγκεκριμένη δήλωση;
 Πηγή: More in Common (2019)

Για να διορθωθεί η κατάσταση στην Ελλάδα, χρειαζόμαστε έναν δυνατό ηγέτη που να είναι πρόθυμος να παραβεί τους κανόνες

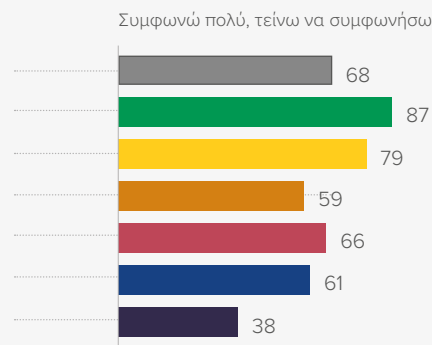

Η Ελληνική ταυτότητα εξαφανίζεται στις μέρες μας

Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τη συγκεκριμένη δήλωση;
 Πηγή: More in Common (2019)

Ανησυχώ σχετικά με τα αυξανόμενα επίπεδα ρατσισμού και διακρίσεων

Συστάσεις

Οι βασικές συστάσεις που προκύπτουν από την παρούσα έκθεση για όσους στοχεύουν στην ενίσχυση της αίσθησης ενότητας των Ελλήνων και των αξιών τους ως κοινωνία χωρίς αποκλεισμούς είναι οι εξής:

- 1. Η δημιουργία μιας θετικής και καθηλωτικής αφήγησης για το μέλλον της Ελλάδας θα πρέπει να ξεκινήσει από την υπερηφάνεια για την ελληνική ταυτότητα, εμμένοντας στο χαρακτήρα και στις προσπάθειες του απλού ελληνικού λαού.** Οι επίμονα άσχημες οικονομικές συνθήκες και οι κακές προοπτικές, σε συνδυασμό με τη δυσπιστία στους θεσμούς, δημιουργούν σαφή κίνδυνο διχασμού εξαιτίας των λαϊκιστικών ρητορειών που βρίσκουν μεγαλύτερη ανταπόκριση στους Έλληνες σήμερα περισσότερο από ποτέ.

Από την άλλη πλευρά, το ένστικτο της ενσυναίσθησης και της συμπόνιας των Ελλήνων δημιουργεί μια εγγενή στήριξη στις προσπάθειες για το διχασμό του πληθυσμού σε περιγραφές του τύπου «Εμείς εναντίον Αυτών», που βάζουν στο στόχαστρο τις ευάλωτες μειονότητες. Η σύνδεση της βαθιάς αίσθησης υπερηφάνειας στην εθνική ταυτότητα και στον ελληνικό χαρακτήρα με τις αξίες ένταξης και φιλοξενίας μπορεί να ενισχύσει αυτή την αντοχή και, είναι πιθανό να είναι αποτελεσματικότερη από τις προσπάθειες «εκ των άνω προς τα κάτω», από την κυβέρνηση στις επιχειρήσεις και αντιστοίχως προς την κοινωνία των πολιτών δεδομένης της βαθιάς δυσπιστίας στους θεσμούς.

- 2. Ύστερα από μια περίοδο μεγάλων δυσκολιών, που συνεχίζεται μέχρι σήμερα οι Έλληνες πρέπει να ανακτήσουν το αίσθημα αυτοπεποίθησης και ελπίδας.** Είναι σημαντικό, λοιπόν, για εκείνους να αισθάνονται ότι έχουν τη δύναμη να επηρεάζουν τις θετικές αλλαγές· το ζήτημα της μετανάστευσης και των προσφύγων μπορεί να παρουσιαστεί ως ένα παράδειγμα που προσφέρει ευκαιρίες για κινητοποίηση και επιτυχία. Προωθώντας τη μετάβαση από την απραξία στην αυτενέργεια, οι οργανώσεις μπορούν να ενισχύσουν το επιζητούμενο αίσθημα ενδυνάμωσης.

Η παρατεταμένη οικονομική ύφεση στην Ελλάδα έχει δημιουργήσει ένα αίσθημα αποδυνάμωσης μεταξύ των Ελλήνων. Θα πρέπει να καταβληθούν προσπάθειες για να επιβεβαιωθεί η αξία της φιλοξενίας και της κοινωνικής αποδοχής χωρίς αποκλεισμούς ως βασικά στοιχεία της ταυτότητας του Έλληνα πολίτη. Αυτό που έχει επιτύχει η Ελλάδα αντιμέτωπη με ανυπέρβλητες δυσκολίες θα πρέπει να χαρακτηρίζεται ως πηγή υπερηφάνειας για τον λαό της. Μια μεταβολή σαν αυτή πρέπει να συνδέεται με ένα θετικό όραμα παγκόσμιας αφοσίωσης και όχι με οπισθοχώρηση που γεννά εχθρότητα προς τις εξωτερικές δυνάμεις και οφείλει να συνδέεται με την εθνική ταυτότητα. Το συναίσθημα του «ανήκειν» στον λαό και στον πολιτισμό της Ελλάδας έχει σημασία για τους Έλληνες περισσότερο από πολίτες άλλων χωρών, πράγμα που έχει σημαντικές επιπτώσεις στην επικοινωνία πολιτικών και κοινωνικών ζητημάτων.

- 3. Οι καμπάνιες γύρω από τον προσφυγικό και μεταναστευτικό πληθυσμό της Ελλάδας πρέπει να υπογραμμίζουν ότι η βοήθεια των μεταναστών και των προσφύγων δεν συντελείται σε βάρος των αναγκών των Ελλήνων αλλά μάλλον ότι τα συμφέροντά των δύο μπορούν να προωθηθούν καλύτερα όταν αυτά συνδέονται.** Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσω προσπαθειών που ενισχύουν τα πρότυπα υγειονομικής περιθαλψής, εκπαιδευτικών πόρων και υποδομών για όλα τα μέλη της ελληνικής κοινότητας. Καθώς οι περισσότεροι Έλληνες ήδη διακατέχονται από γνήσια αισθήματα κατανόησης προς τους πρόσφυγες και τους μετανάστες, η καμπάνια για περισσότερη συμπόνια είναι απίθανο να αλλάξει την κοινή γνώμη. Ωστόσο, οι εκστρατείες πρέπει να δεσμεύουν τα βαθιά αισθήματα συμπόνιας του γενικού πληθυσμού, δίνοντας έμφαση στα κοινά που έχουν οι Έλληνες και οι μετανάστες, επαναπροσδιορίζοντας τον κοινωνικό κύκλο με τρόπο ο οποίος να συμπεριλαμβάνει τους μετανάστες. Πρέπει να δοθούν δυνατότητες στους μετανάστες να συμβάλλουν και να ενισχύσουν τις τοπικές γειτονιές και κοινότητες.

-
- 4. Πρέπει να καταβληθούν ιδιαίτερες προσπάθειες για την αντιμετώπιση των υψηλών επιπέδων ανησυχίας σχετικά με το γεγονός ότι οι μετανάστες θέτουν σε κίνδυνο τη δημόσια υγεία.** Πρόκειται για κοινή εικόνα, όπου η διαρκής προσπάθεια διάφορων τμημάτων του συστήματος υγειονομικής περίθαλψης θα πρέπει να είναι σε θέση να αντιμετωπίσει τους εν λόγω κινδύνους και αντιλήψεις, που διαφορετικά θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν στην εμβάθυνση των κοινωνικών διαιρέσεων και την ετεροποίηση των προσφύγων και των μεταναστών.
- 5. Η Ευρωπαϊκή Ένωση πρέπει να επιδείξει τη δέσμευσή της στη στήριξη της Ελλάδας για τη διαχείριση των νότιων συνόρων της. Την ίδια στιγμή, η ΕΕ πρέπει να αντιμετωπίσει το βαθύ αίσθημα απογοήτευσης που διακατέχει τους Έλληνες γύρω από τη στάση της σχετικά με τη μεταναστευτική κρίση.** Η μεγαλύτερη στήριξη της Ελλάδας από τους Ευρωπαίους εταίρους θα συμβάλει στη δόμηση ισχυρότερης αντίστασης στις «σειρήνες του μίσους» εντός της χώρας, οι οποίες υποστηρίζουν μια πιο επιθετική αντιμεταναστευτική και αντιευρωπαϊκή προσέγγιση. Πρέπει να προβλεφθούν επίσης μελλοντικές κρίσεις, είτε τεχνητές είτε πραγματικές, και οι επικοινωνιακές στρατηγικές οφείλουν να αντιμετωπίσουν την ανησυχία των Ελλήνων, σχετικά με το γεγονός ότι θα συνεχίσουν να επιβαρύνονται πολύ περισσότερο από άλλες χώρες της Ευρώπης.
- 6. Η προτεραιότητα της πολιτικής και των επικοινωνιών πρέπει να είναι το 62% των Ελλήνων που εντάσσονται σε μία από τις τρεις μεσαίες κατηγορίες.** Η Ελλάδα είναι λιγότερο πολωμένη από πολλές άλλες χώρες, πράγμα που σημαίνει ότι σε μεγάλο βαθμό παρόμοιες καμπάνιες μπορούν να έχουν απήχηση σε αρκετές κατηγορίες. Ωστόσο, οι Πολυπολιτισμικοί Έλληνες είναι ήδη πεπεισμένοι για τη σημασία των αξιών που αναφέρονται στην έλλειψη αποκλεισμών, και είναι πιθανό ότι οι προσπάθειες που έχουν σχεδιαστεί για την προσέγγιση αυτών να έχουν λιγότερη απήχηση σε άλλες κατηγορίες. Ομοίως, οι Εθνικιστές Διαφωνούντες και οι Ανήσυχτοι Διαφωνούντες αντιστέκονται περισσότερο και είναι σχεδόν απίθανο να μεταβάλουν τις καθιερωμένες στάσεις τους. Τα μηνύματα που στοχεύουν στους ανθρώπους των μεσαίων ομάδων πρέπει να αντανakλούν τις κοινές αντιλήψεις και συμπεριφορές αυτών των κατηγοριών.
- 7. Απαιτείται περισσότερη δουλειά για να κατανοήσουμε πώς μπορούμε να αντιμετωπίσουμε θετικά τις οικονομικές δυσκολίες που αντιμετώπισαν οι Έλληνες την τελευταία δεκαετία και να βρούμε τρόπους με τους οποίους ο μεταναστευτικός πληθυσμός μπορεί να συμβάλει στη βελτίωση των οικονομικών προοπτικών εντός της Ελλάδας.** Σε αυτή την διαδικασία θα ήταν ιδιαίτερα πολύτιμη η εμπλοκή των Ενστικτωδών Πραγματιστών, οι οποίοι δύνανται να είναι πιο υποστηρικτικοί, εάν θεωρούν ότι οι Έλληνες και οι μετανάστες έχουν ένα πραγματικό κοινό συμφέρον σε μια ισχυρότερη οικονομία, αντί να θεωρούν τους νεοεισερχόμενους ως ανταγωνιστές σε ένα παιχνίδι μηδενικού αθροίσματος, όπου ανταγωνίζονται για θέσεις απασχόλησης και οδηγούν στην μείωση των μισθών. Μια πιο αποτελεσματική αντιμετώπιση αυτών των ανησυχιών μπορεί να έχει θετικότερη επίπτωση στην κοινή γνώμη από οποιαδήποτε άλλη αλλαγή πολιτικής ή επικοινωνίας.
- 8. Ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να δοθεί στις ανησυχίες των Αποστασιοποιημένων Συντηρητικών.** Αυτές τροφοδοτούνται περισσότερο από την αναστάτσή τους για ενδεχόμενες απειλές κατά του ελληνικού πολιτισμού και της ταυτότητας, στις οποίες δείχνουν υπέρμετρη προσήλωση, παρά από την έμφυτη εχθρότητά τους προς τους ξένους. Αν και οι Αποστασιοποιημένοι Συντηρητικοί τείνουν να έχουν πιο «κλειστές» απόψεις είναι πολύ λιγότερο ακραίοι από τους Εθνικιστές Διαφωνούντες. Αυτή η ομάδα αποτελεί τον πρωταρχικό στόχο των κομμάτων της Ακροδεξιάς, που έχουν ήδη εξασφαλίσει την υποστήριξη των Εθνικιστών Διαφωνούντων. Θα πρέπει να καταβληθούν προσπάθειες για την ένταξή τους με τρόπους που να υποδηλώνουν τις γνήσιες ανησυχίες τους.
-

-
9. Σύμφωνα με την πολιτική εκτός του καταυλισμού της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες,⁵ πρέπει να ενισχυθούν πολιτικές που προωθούν τη συμβίωση των κοινοτήτων υποδοχής με τους πρόσφυγες, εγκαταλείποντας την παρούσα – σε ορισμένα μέρη της επικράτειας - πολιτική απομόνωσης. Υπάρχουν αποδείξεις, ιδίως από την ποιοτική έρευνα που διεξήγαγε αυτή η μελέτη, ότι η σχετική απομόνωση των ανθρώπων που έχουν φτάσει στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια συμβάλλει στην αίσθηση ότι είναι μια «εξωτερική ομάδα» που δεν αποτελεί πραγματικά μέρος της ελληνικής κοινωνίας και που δεν θα μπορέσει να ενσωματωθεί. Ο τρόπος με τον οποίο ορισμένοι συμμετέχοντες των ομάδων εστίασης της παρούσας έρευνας αντιπαραβάλλουν τα παρελθόντα κύματα αφίξεων, τα οποία ενσωματώθηκαν στην ελληνική κοινωνία, με πιο πρόσφατες αφίξεις που έχουν ενσωματωθεί λιγότερο λόγω της απομόνωσής τους, υποδεικνύει ότι η υποδοχή των προσφύγων σε καταυλισμούς και όχι στην ευρύτερη κοινότητα δεν αποτελεί την πλέον αποτελεσματική προσέγγιση επιτυχούς ένταξης.
10. Οι κοινωνικές ομάδες πρέπει να αντιμετωπίσουν προληπτικά τα χαμηλά επίπεδα εμπιστοσύνης που έχουν οι Έλληνες προς αυτές. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για τις οργανώσεις που εργάζονται για να βοηθήσουν τους πρόσφυγες και τους μετανάστες. Τέτοιες ενέργειες μπορούν να περιλαμβάνουν μέτρα για να παρουσιάσουν τη δράση τους τους, τα αποτελέσματα που έχουν επιφέρει και τον τρόπο που δαπανούν τα κεφάλαια. Τα προγράμματα πρέπει να είναι διαρθρωμένα έτσι ώστε να ωφελούν την κοινότητα υποδοχής καθώς και τους μετανάστες, προκειμένου να αποφεύγεται η σύγκριση ομάδων και αντιλήψεων με γνώμονα το γεγονός ότι οι πρόσφυγες λαμβάνουν καλύτερη φροντίδα ή περισσότερη βοήθεια από τους ίδιους τους Έλληνες.

5 Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR) (2014). «Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες – Πολιτική εναλλακτικών λύσεων αντί καταυλισμών». Ανακτήθηκε από: <https://cms.emergency.unhcr.org/documents/11982/45535/UNHCR+-+Policy+on+alternatives+to+camps/005c0217-7d1e-47c9-865a-c0098cfd62>

Ionian Islands

Epirus

Thessaly

Macedonia

Thrace

Athos

Central Greece

Peloponnese

Aegean Islands

Crete

1

Εισαγωγή

Την τελευταία δεκαετία, η Ελλάδα βίωσε δύο παρατεταμένες κρίσεις. Τόσο η κρίση κρατικού χρέους όσο και η προσφυγική και μεταναστευτική κρίση έχουν δοκιμάσει την ελληνική κοινωνία και έχουν φέρει τη χώρα στο διεθνές προσκήνιο. Παρόλο που η αντιμετώπιση και των δύο κρίσεων απαιτήσε σημαντική εξωτερική βοήθεια, οι περισσότεροι Έλληνες αισθάνθηκαν ανήμποροι, ειδικότερα επειδή οι αιτίες της προσφυγικής κρίσης εντοπιζόνταν πέρα από την Ελλάδα. Ωστόσο, λόγω της γεωγραφικής της θέσης στα νότια σύνορα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η Ελλάδα έχει αποτελέσει το κέντρο βάρους αυτής της κρίσης, βιώνοντας μια κατάσταση που παραμένει άλυτη, με μεγάλο αριθμό αιτούντων άσυλο να παραμένει επ' αόριστον στην Ελλάδα και να αναμένει την επεξεργασία του αιτήματός αυτού. Αν και οι αφίξεις μειώθηκαν σημαντικά το 2017 και το 2018, σύμφωνα με την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, το 2015 (στην αιχμή της προσφυγικής και μεταναστευτικής κρίσης), έγιναν 856.723 αφίξεις από θαλάσσης στην Ελλάδα, 3.783 από ξηράς και καταγράφηκαν 799 νεκροί και αγνοούμενοι, φανερά αυξημένες σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος (41.038 από θαλάσσης, 2.280 από ξηράς και 405 το 2014).⁶ Τον Μάρτιο του 2019, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δήλωσε ότι η κρίση έχει τελειώσει.⁷

Τα ζητήματα γύρω από την ταυτότητα, τη μετανάστευση και τους πρόσφυγες στην Ελλάδα μετατρέπονται σε έναν σύνθετο συνδυασμό ιστορικών και σύγχρονων παραγόντων. Οι Έλληνες τρέφουν βαθιά υπερηφάνεια για την ταυτότητά τους, περισσότερο από πολλά άλλα ευρωπαϊκά έθνη. Η σχέση μεταξύ αρχαίας και σύγχρονης Ελλάδας παραμένει έως και σήμερα ένα λεπτό ζήτημα για τη χώρα. Δεν αποτελεί απλώς έναν ακρογωνιαίο λίθο της ελληνικής εθνικής ταυτότητας, αλλά εκφράζει επίσης την αίσθηση της ανασφάλειας για την θέση της Ελλάδα σήμερα σε παγκόσμιο επίπεδο. Υπάρχει μια βαθιά απογοήτευση προς τα ελληνικά θεσμικά όργανα (την κυβέρνηση και τα παραδοσιακά πολιτικά κόμματα), την Ευρωπαϊκή Ένωση και τη γειτονική χώρα της Ελλάδας, την Τουρκία. Οι συζητήσεις γύρω από τη μετανάστευση και τους πρόσφυγες επηρεάζονται επίσης από προηγούμενες εμπειρίες μετανάστευσης και από μνήμες προηγούμενων μεταναστευτικών κυμάτων από την ανταλλαγή πληθυσμών στις αρχές του 20ού αιώνα, καθώς και από την πρόσφατη μετανάστευση Αλβανών στην Ελλάδα τη δεκαετία του '90. Οι αντιλήψεις για την πιο πρόσφατη μετακίνηση προσφύγων από την Τουρκία στην Ελλάδα επηρεάζονται επίσης από την ιστορική σχέση Ελλάδας-Τουρκίας και ιδιαίτερα από τις πολύ διαφορετικές θρησκευτικές ταυτότητες Ελλήνων και Τούρκων. Οι περισσότεροι Έλληνες είναι Ορθόδοξοι, ενώ οι Τούρκοι είναι κυρίως μουσουλμάνοι.

Τα ποσοστά ανεργίας έχουν μειωθεί σε σχέση με την κορύφωσή τους στο 28% το 2013. Ωστόσο, από τις αρχές του 2019 η ανεργία εξακολουθούσε να ανέρχεται στο 19%, με ένα εντυπωσιακό ποσοστό ανεργίας στους νέους στο 39%.⁸ Όσον αφορά τις θέσεις των ερωτηθέντων για τα πιο σημαντικά ζητήματα που αντιμετωπίζει σήμερα η Ελλάδα, η οικονομική κατάσταση συνεχίζει να βρίσκεται στην κορυφή της λίστας, ακολουθούμενη από την ανεργία. Ενώ οι Έλληνες συμφωνούν ότι η οικονομία και η ανεργία είναι τα σημαντικότερα ζητήματα, υπάρχουν διαφορές στην αντίληψή τους για τη σημασία της μετανάστευσης. Μόνο ένας στους πέντε Έλληνες είναι πεπεισμένος για τα οφέλη της μετανάστευσης. Ωστόσο, αυτό δεν δημιουργεί εμπόδια για την έκφραση συμπόνιας προς όσους τρέπονται σε φυγή εξαιτίας των πολεμικών συρράξεων ή μεταναστεύουν για να ξεφύγουν από τη φτώχεια. Στο πλαίσιο αυτό, οι Έλληνες κατηγορούν εκείνους που πρέπει να αναλάβουν μεγαλύτερη ευθύνη (δηλαδή, την κυβέρνηση και την Ευρωπαϊκή Ένωση) και είναι επιφυλακτικοί σχετικά με την ικανότητα της Ελλάδας να διαχειρίζεται επιτυχώς αυτές τις εισροές.

6 Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR). (2019). Καταστάσεις πύλης επιχειρήσεων για τους πρόσφυγες (Operational Portal Refugee Situations). Κατάσταση στη Μεσόγειο (Mediterranean Situation): Ελλάδα. Ανακτήθηκε από: <https://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean/location/5179>; Για περισσότερα στατιστικά δεδομένα / στοιχεία όσον αφορά τους πρόσφυγες και τους αιτούντες άσυλο στην Ελλάδα, βλ.: <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/68057>

7 Rankin, J. (2019). «Η ΕΕ κηρύσσει λήτταση τη μεταναστευτική κρίση, επιτιθέμενη στην "παραφιλολογία"». *The Guardian*. Ανακτήθηκε από: <https://www.theguardian.com/world/2019/mar/06/eu-declares-migration-crisis-over-hits-out-fake-news-european-commission>

8 Συναλλαγές: Οικονομία (2019). Ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα, ό.π

Το πολιτικό τοπίο στην Ελλάδα έχει αλλάξει σημαντικά μετά το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης. Από τη συγκρότησή της ως σύγχρονου δημοκρατικού κράτους το 1964, η Ελλάδα διέθετε ένα πολυκομματικό σύστημα που κυριαρχούνταν από δύο κόμματα: τη συντηρητική Νέα Δημοκρατία και το σοσιαλιστικό ΠΑΣΟΚ. Στις εκλογές του 2015, ο Συνασπισμός για τη Ριζοσπαστική Αριστερά, γνωστός ως ΣΥΡΙΖΑ, ανέλαβε την εξουσία και σχημάτισε κυβερνητικό συνασπισμό με το δεξιό κόμμα ΑΝΕΛ. Το 2018, το ΠΑΣΟΚ, του οποίου οι ψήφοι σημείωσαν καθοδική πορεία μετά το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης και τη θέσπιση μέτρων λιτότητας, συγχωνεύθηκε σε ένα νέο κόμμα που ονομάστηκε Κίνημα Αλλαγής (ΚΙΝΑΛ). Την ίδια στιγμή, το ακροδεξιό κόμμα της Χρυσής Αυγής, συχνά περιγραφόμενο ως νεοναζιστική, φασιστική και ρατσιστική ομάδα, έχει λάβει αυξανόμενο αριθμό ψήφων από το 2012: από καμία βουλευτική έδρα το 2009 έφτασε στις είκοσι μία (21) στις εκλογές του 2015 και στις δεκαοκτώ (18) τον Σεπτέμβριο του 2015.

Εξετάζοντας τον τρόπο με τον οποίο ασκούνται οι πιέσεις στην Ελλάδα και σε σύγκριση με τις χώρες στις οποίες έχει διεξαχθεί έρευνα από τη «More in Common», οι Έλληνες είναι πιο πιθανό να υποστηρίξουν ακραία μέτρα, όπως έναν ισχυρό ηγέτη ο οποίος να είναι πρόθυμος να παραβιάσει τους κανόνες ή, εάν η κρίση συνεχιστεί, να αναλάβει την υπεράσπιση των συνόρων. Την ίδια στιγμή, οι Έλληνες θεωρούν τη συμπνία και την αλληλεγγύη αναπόσπαστα χαρακτηριστικά της ελληνικής ταυτότητας. Δίνουν έμφαση στη δικαιοσύνη και δεν είναι διατεθειμένοι να υποστηρίξουν κανέναν που να είναι πρόθυμος να παρακάμψει τα πιο θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα. Ο ελληνικός λαός ανησυχεί επίσης για τα αυξανόμενα επίπεδα ρατσισμού και διακρίσεων.

Η κοινή γνώμη σε θέματα ταυτότητας, μετανάστευσης και προσφύγων στην Ελλάδα δεν διαχωρίζεται σε αντίπαλα στρατόπεδα υποστηρικτών και αντιπάλων. Παρατηρούνται προσπάθειες καπήλευσης του ζητήματος της μετανάστευσης από οργανώσεις όπως το ακροδεξιό κόμμα της Χρυσής Αυγής που στοχεύουν στην αύξηση της αίσθησης της απειλής. Χρησιμοποιώντας διχαστικές ρητορείες που αναπτύσσονται από αυταρχικά λαϊκιστικά κόμματα σε όλο τον κόσμο, το συγκεκριμένο κόμμα απευθύνεται στο κοινό αίσθημα απογοήτευσης, καθορίζοντας τον αποκλεισμό του «Εμείς» που απειλείται από ένα επικίνδυνο «Αυτοί», το οποίο συγκροτούν πρόσφυγες και μετανάστες. Αυτή οι αδυσώπητα διχαστική αντιπροσφυγική ρητορική δεν έχει βρει μέχρι σήμερα απήχηση σε μεγάλο αριθμό Ελλήνων. Οι περισσότεροι, ιδιαίτερα εκείνοι των μεσαίων ομάδων, ανησυχούν για τη ροή προσφύγων στην Ελλάδα, αλλά έχουν και άλλες απόψεις που με μια πρώτη ματιά φαίνονται αντιφατικές.

Στόχος της παρούσας έκθεσης είναι να συμβάλει στην προσπάθεια οι επικεφαλής της κοινωνίας, των πολιτικών και κοινωνικών θεσμών να κατανοήσουν τη στάση των διάφορων τμημάτων του ελληνικού πληθυσμού, να εντοπίσουν την ευαισθησία ορισμένων ομάδων σε επικίνδυνες ρητορικές «ετεροποίησης» και να ασχοληθούν πιο αποτελεσματικά με τις μεσαίες κατηγορίες του πληθυσμού.

Ελληνική κοινή γνώμη στο ευρωπαϊκό πλαίσιο

Τα ζητήματα της ταυτότητας και του «ανήκειν» και οι ερωτήσεις σχετικά με τους «εγχώριους» και τους «ξενόφερτους» της κοινωνίας διαδραματίζουν όλο και μεγαλύτερο ρόλο στη δημόσια συζήτηση στις ευρωπαϊκές χώρες. Ωστόσο, τα περίπλοκα αυτά ζητήματα δεν είναι πάντοτε ορθώς αποτυπωμένα και, κατ' επέκταση, κατανοητά από την παραδοσιακή έρευνα κοινής γνώμης. Η πλειονότητα των ανθρώπων μπορεί να υποστηρίζει φαινομενικά αντιφατικές προτάσεις, επειδή συχνά έχουν αντιφατικές απόψεις για αυτά τα θέματα.

Η έρευνα της «More in Common» σχετικά με τις κοινές στάσεις στοχεύει να εμβαθύνει την κατανόηση του μεταβαλλόμενου τοπίου των απόψεων γύρω από τις αξίες και την ταυτότητα, που διαταράσσουν βαθιά τα μοτίβα της εθνικής πολιτικής σε όλη την Ευρώπη και πέρα από αυτή.

Για το σκοπό αυτό, μια σειρά εθνικών μελετών έχει εξετάσει μεγάλο αριθμό ερωτημάτων από ένα στατιστικά αντιπροσωπευτικό δείγμα πληθυσμού. Σε κάθε περίπτωση, το αποτέλεσμα αυτών των μελετών είναι η τμηματοποίηση των εθνικών πληθυσμών σε ομάδες με παρόμοιες συμπεριφορές που κυμαίνονται σε φάσμα από «ανοιχτό» έως «κλειστό». Παρόλο που το φάσμα αυτό δεν καταγράφει απόλυτα όλες τις διαστάσεις των συζητήσεων σε αυτά τα ζητήματα, όπως έχουν διαπιστώσει πολλοί σχολιαστές, επεξηγεί πολλές, ίσως περισσότερες από οποιοδήποτε άλλο επεξηγηματικό μοντέλο, από τις βαθιές μετατοπίσεις που βλέπουμε σε πολλές κοινωνίες⁹.

Η «More in Common» έχει ήδη πραγματοποιήσει αναλύσεις τμηματοποίησης στη Γαλλία, στη Γερμανία, στην Ολλανδία και στην Ιταλία. Σε καθεμία από αυτές τις χώρες η ανάλυση τμηματοποίησης αποκάλυψε τέσσερις έως επτά ξεχωριστές κατηγορίες. Το μοντέλο τμηματοποίησης της στάσης εντόπισε κατηγορίες οι οποίες μπορούν να ομαδοποιηθούν σε «ανοιχτές», «κλειστές» και «μεικτές» απόψεις. Οι κατηγορίες της τελευταίας ομάδας ονομάζονται «μεσαίες κατηγορίες». Όσον αφορά τα ζητήματα εθνικής ταυτότητας και στάσεων απέναντι στη μετανάστευση, οι μελέτες αυτές διαπίστωσαν ότι:

- Όσοι βρίσκονται στις **«ανοιχτές» κατηγορίες** είναι πιο θετικοί όσον αφορά τη δέσμευση με τον κόσμο, ειδικά σε σχέση με την μετανάστευση και την παγκοσμιοποίηση (μεταξύ των ανοιχτών κατηγοριών που έχει αναγνωρίσει η «More in Common» σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, οι Πολυπολιτισμικοί Έλληνες αποτελούν την εξαίρεση αναφορικά με τη θετική προβολή του οικονομικού αντίκτυπου της παγκοσμιοποίησης). Υποστηρίζουν την ιδέα μιας ανοιχτής κοινωνίας που καλωσορίζει τους μετανάστες και τους πρόσφυγες.
- Αυτοί που βρίσκονται στις **«κλειστές» κατηγορίες** είναι γενικά καχύποπτοι ως προς τη μετανάστευση και την παγκοσμιοποίηση. Το ίδιο αισθάνονται και για τις ελίτ και διατηρούν πιο συντηρητικές και αποκλειστικές απόψεις για την εθνική ταυτότητα. Αντιτίθενται στους πρόσφυγες που έρχονται στη χώρα τους και πιστεύουν ότι το Ισλάμ δεν συμβαδίζει με την κοινωνία τους.
- Οι **μεσαίες κατηγορίες** παρουσιάζουν έναν συνδυασμό «ανοιχτών» και «κλειστών» απόψεων και συχνά εμφορούνται από διαφορετικές ανησυχίες όπως οι οικονομικές και πολιτιστικές πτυχές της μετανάστευσης, οι ανησυχίες για την ασφάλεια από την εγκληματικότητα και την τρομοκρατία ή μια ευρύτερη αποδέσμευση από κοινωνικές και πολιτικές συζητήσεις.

Η ανάλυση τμηματοποίησης για την Ελλάδα εντόπισε έξι κατηγορίες. Και οι έξι κατηγορίες ήταν ξεχωριστές, αλλά με λιγότερες αποκλίσεις στις πεποιθήσεις και στις απόψεις από εκείνες που εντοπίστηκαν σε άλλες χώρες. Υπήρξε μεγαλύτερη συμφωνία μεταξύ των δύο ομάδων που βρίσκονται σε κάθε άκρο του φάσματος από εκείνη άλλων χωρών. σε θέματα όπως για παράδειγμα ο σκεπτικισμός σχετικά με τα οφέλη της παγκοσμιοποίησης και η δυσπιστία τους στα θεσμικά όργανα της Ελλάδας και στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Μεταξύ των έξι κατηγοριών που προσδιορίστηκαν στην έρευνα:

- Στο ένα άκρο του φάσματος, μία κατηγορία διατηρεί περισσότερες «ανοιχτές» απόψεις και τα μέλη της αποδέχονται περισσότερο τους μετανάστες και τους πρόσφυγες **(Πολυπολιτισμικοί Έλληνες)**.

⁹ The Economist. (30 Ιουλίου 2016). *Ο νέος πολιτικός διαχωρισμός (The new political divide)*. Ανακτήθηκε από: <https://www.economist.com/leaders/2016/07/30/the-new-political-divide>. The Economist. (30 Ιουλίου 2016). «Drawbridges Up». Ανακτήθηκε από: <https://www.economist.com/briefing/2016/07/30/drawbridges-up>. Olsen, H. (6 Σεπτεμβρίου 2017). «Forget Left v Right; It's In v Outs». *Unherd*. Ανακτήθηκε από: <https://unherd.com/briefings/forget-left-v-right-v-outs/>

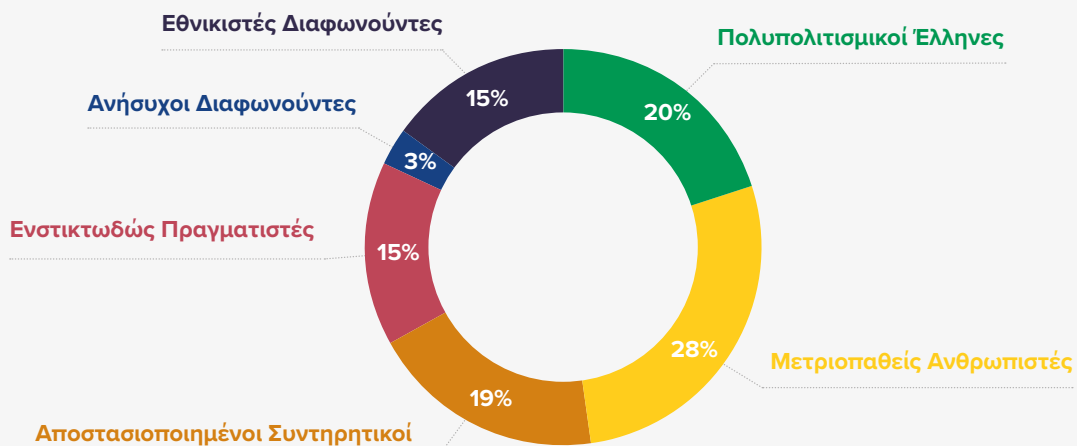

- Στο άλλο άκρο, δύο άλλες κατηγορίες εμφανίζουν περισσότερες «κλειστές» απόψεις και αντιτίθενται περισσότερο στους μετανάστες και τους πρόσφυγες (**Εθνικιστές Διαφωνούντες** και **Ανήσυχτοι Διαφωνούντες**).
- Τρεις κατηγορίες ανήκουν στη μεσαία ομάδα, η οποία αποτελεί το 62% του συνολικού πληθυσμού. Αυτοί είναι οι **Μετριοπαθείς Ανθρωπιστές**, οι **Ενστικτωδώς Πραγματιστές** και οι **Αποστασιοποιημένοι Συντηρητικοί**. Ωστόσο, οι ομάδες αυτές διακρίνονται από τις «ανοιχτές» και «κλειστές» ομάδες στην έκταση και στην ένταση των απόψεων τους, στους παράγοντες που επηρεάζουν τη στάση τους και στο επίπεδο εμπλοκής τους σε αυτά τα θέματα. Ενώ οι «ανοιχτές» και «κλειστές» κατηγορίες ευθυγραμμίζονται σε ορισμένες από τις απόψεις τους σχετικά με τα παραδοσιακά κόμματα και τη δυσaréσκεία τους με το κατεστημένο και την παγκοσμιοποίηση, οι μεσαίες κατηγορίες συχνά διασπώνται ή εκφράζουν πιο μετριοπαθή θέση.

Η Ελλάδα είναι ίσως η χώρα που διαφέρει περισσότερο από τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες στις οποίες η «More in Common» έχει διεξάγει έρευνα. Αυτό συμβαδίζει με τα συμπεράσματα μιας μελέτης του 2018 από το Κέντρο Ερευνών Pew (Pew Research Centre), η οποία κατέδειξε μεγαλύτερη ομοιότητα μεταξύ της ελληνικής στάσης όσον αφορά την εθνική ταυτότητα και τη θρησκεία με τα κράτη της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης παρά με τους δυτικούς Ευρωπαίους.¹⁰

Ο ελληνικός λαός είναι ίσως λιγότερο πολωμένος από τους άλλους Ευρωπαίους, και διακατέχεται από μεγαλύτερη δέσμευση στην παράδοση και την εθνική ταυτότητα. Υφίσταται μικρότερη «ετεροποίηση» των μεταναστών, και ορισμένα χαρακτηριστικά των τμημάτων δεν έχουν βρεθεί αλλού. Ωστόσο, παρά τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της Ελλάδας, η ένταξη περίπου του μισού πληθυσμού σε μεσαίες ομάδες συνάδει με τα ευρήματα της έρευνας στη Γαλλία, στη Γερμανία, στην Ολλανδία και την Ιταλία. Όπως και στις χώρες αυτές, εκείνοι που ανήκουν στις μεσαίες ομάδες στην Ελλάδα δεν μοιράζονται τις αδιαμφισβήτητες απόψεις αυτών που βρίσκονται σε κάθε άκρο του φάσματος. Καθεμία από τις τρεις μεσαίες κατηγορίες δίνει προτεραιότητα σε διαφορετικά θέματα, εμφορείται από διαφορετικές αξίες και έχει άλλες ανησυχίες. Η συνειδητοποίηση αυτών των διαφορών και ιδιαίτερα των χαρακτηριστικών των μεσαίων ομάδων είναι απαραίτητη για την κατανόηση των τάσεων της κοινής γνώμης. Είναι ακόμη σημαντικό η προσέγγιση αυτή να ξεπερνά τις απλουστευμένες περιγραφές της Ελλάδας ως χώρας ομοιόμορφα εχθρικής απέναντι στους μετανάστες.

¹⁰ Βλ. Lipka, M. (2018), ό.π.

2

Μεθοδολογία

2.1 Περιορισμοί της παρούσας έρευνας

Αυτή η έκθεση στοχεύει να καλύψει το υπάρχον κενό στο σύνολο δεδομένων έρευνας της κοινής γνώμης στην Ελλάδα.¹¹ Προηγούμενες έρευνες σχετικά με τις στάσεις απέναντι στη μετανάστευση περιλαμβάνουν δημοσκοπήσεις μικρότερης κλίμακας. Συχνά, τέτοιου είδους έρευνες περιείχαν απαντήσεις σε ερωτήσεις σχετικά με συγκεκριμένα θέματα, αλλά δίδονται περιορισμένες επεξηγήσεις στις εν λόγω απαντήσεις. Ορισμένες μελέτες έχουν προχωρήσει περαιτέρω και συνδέσει τις απαντήσεις με άλλους κοινωνικούς, οικονομικούς ή δημογραφικούς παράγοντες. Άλλες μελέτες που διεξήχθησαν σε ευρωπαϊκό επίπεδο παρόλο που επιτρέπουν μεγαλύτερη συγκρισιμότητα έχουν λιγότερο μικρή διαφοροποίηση των ιδιαιτεροτήτων της χώρας. Λίγες μελέτες έχουν προσπαθήσει να αποκρυσταλλώσουν μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα του τρόπου με τον οποίο ο ελληνικός πληθυσμός ανταποκρίθηκε στο ρόλο της Ελλάδας μετά το πρόσφατο κύμα των μεταναστών και των προσφύγων στην Ευρώπη και του πώς αυτή η αντίδραση διαμορφώνεται από την ταυτότητα, τον πολιτισμό και τις αξίες των Ελλήνων.¹²

Εξετάζοντας τις δημόσιες στάσεις απέναντι σε αυτά τα επίμαχα θέματα, τα Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης τείνουν να επικεντρώνονται σε ανθρώπους που φέρουν τις ισχυρότερες απόψεις στα δύο άκρα του φάσματος. Πολύ λιγότερη προσοχή δίνεται στον τεράστιο αριθμό Ελλήνων που στέκονται ανάμεσα στα άκρα, οι οποίοι έχουν σε μεγάλο βαθμό μεικτές απόψεις για το πλήθος των προσφύγων που εισέρχεται στη χώρα τους, τις πολιτικές μετανάστευσης και τη θέση της χώρας τους σε παγκόσμιο επίπεδο. Η έκθεση αυτή δείχνει ότι η πλειονότητα του ελληνικού πληθυσμού ανήκει σε ομάδες με πιο μεικτές απόψεις. Σε προηγούμενες εκθέσεις σε σχέση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες αναφέραμε αυτές τις ομάδες ως «συγκρουόμενες μεσαιές» ή «εξαντλημένες πλειοψηφίες». Στην Ελλάδα βρίσκουμε ένα σύνολο μεσαιών ομάδων που δεν χαρακτηρίζονται ως «συγκρουόμενες» με τον ίδιο τρόπο με άλλες χώρες. Οι λόγοι για αυτό θα εξηγηθούν περαιτέρω στην παρούσα έκθεση. Ως εκ τούτου, η έκθεση αναφέρεται σε αυτές ως «μεσαιές ομάδες». Οι μεσαιές ομάδες είναι γενικά λιγότερο συνδεδεμένες με σταθερές ιδεολογικές αντιλήψεις και συχνά είναι πιο ανοιχτές να αλλάξουν τις απόψεις τους για ένα συγκεκριμένο ζήτημα. Αυτή η αναφορά επιχειρεί να βοηθήσει στον εντοπισμό ορισμένων από τα πιο ευδιάκριτα χαρακτηριστικά των Ελλήνων στις μεσαιές ομάδες.

2.2 Παρούσα Έρευνα

Η μελέτη αυτή συνδυάζει τη δειγματοληψία της επαγγελματικής δημοσκόπησης μεγάλης κλίμακας με πρακτικές των κοινωνικών επιστημών. Ως εκ τούτου, πιστεύουμε ότι παρέχει μια από τις πιο ολοκληρωμένες εικόνες της ελληνικής κοινής γνώμης για αυτά τα ζητήματα έως σήμερα. Παρ' όλα αυτά, αυτή η έκθεση απέχει πολύ από το να είναι μια οριστική μελέτη της ελληνικής κοινωνίας το 2019, και αναγνωρίζουμε ότι μια έκθεση τέτοιου είδους δεν μπορεί να ερμηνεύσει την πολυπλοκότητα των κοινών αντιλήψεων στην Ελλάδα. Αυτό θα απαιτούσε μεγαλύτερο εύρος τόσο της ποιοτικής όσο και της γενικότερης έρευνας. Ωστόσο, πιστεύουμε ότι η παρούσα έκθεση προωθεί την κατανόηση των κοινών στάσεων και παρέχει πολύτιμες ενδείξεις σε οργανισμούς που επικοινωνούν θέματα ταυτότητας, προσφύγων και μεταναστών και γενικότερα σε προσπάθειες για την υιοθέτηση της ένταξης σε κοινωνίες χωρίς αποκλεισμούς, καθώς και στο ζήτημα της ευρύτερης κοινωνικής συνοχής.

¹¹ Για παράδειγμα, η Ελλάδα δεν συμμετείχε στα τελευταία κύματα της Ευρωπαϊκής Κοινωνικής Έρευνας και ως εκ τούτου είναι περιορισμένα τα μέτρα συμπεριφορών σχετικά με το θέμα.

¹² Για μερικές από τις καλύτερες μελέτες σχετικά με τη στάση απέναντι στη μετανάστευση και στους πρόσφυγες, βλ.: (2017). *Οι Αντιλήψεις του Κοινού για την Προσφυγική Κρίση στην Ελλάδα για το Έτος 2 2016/2017*. Ανακτήθηκε από: https://www.tent.org/wp-content/uploads/2017/11/TENT_2016_GREECE_TRACKER_V4.pdf. Pew Research Center. (2017). *Θρησκευτική πίστη και εθνική συμμετοχή στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη*. Ανακτήθηκε από: <http://www.pewforum.org/2017/05/10/religious-affiliation/>

Η ερευνητική μεθοδολογία σχεδιάστηκε με δύο βασικούς στόχους. Ο πρώτος στόχος ήταν να παρασχεθεί ένα πορτρέτο του ελληνικού πληθυσμού που θα προέρχεται περισσότερο από τα παρατηρούμενα μοτίβα σε πεποιθήσεις και στάσεις παρά σύμφωνα με τις δημογραφικές ή κομματικές τους ταυτότητες. Ο δεύτερος στόχος ήταν η εφαρμογή σχετικών εννοιών της κοινωνικής επιστήμης στον τομέα της παραδοσιακής δημοσκοπικής έρευνας.

Πεδίο εργασίας και στατιστική ανάλυση

Η έρευνα περιλαμβάνει μια ποσοτική και μια ποιοτική φάση. Για την ποσοτική φάση επιλέχθηκαν συνολικά δύο χιλιάδες (2.000) συμμετέχοντες που αποτέλεσαν αντιπροσωπευτική διατομή των Ελλήνων πολιτών. Η έρευνα, η οποία διεξήχθη κατά το πρώτο εξάμηνο του 2018, πραγματοποιήθηκε σε συνεργασία με την Ipsos, μια παγκόσμια εταιρεία έρευνας αγοράς και δημοσκοπήσεων. Λήφθηκε αντιπροσωπευτικό δείγμα που αντικατοπτρίζει τη σύνθεση των Ελλήνων πολιτών με ποσοστά ηλικίας (18-64 ετών), φύλου, γεωγραφικής περιοχής, επιπέδου εκπαίδευσης και εισοδήματος.

Η έρευνα διεξήχθη μέσω «Τηλεφωνικής Συνέντευξης με τη Βοήθεια Υπολογιστή» και οι ερωτηθέντες απάντησαν σε ζητήματα σχετικά με τα δημογραφικά χαρακτηριστικά τους, συμπεριλαμβανομένων του φύλου, της ηλικίας, της γεωγραφικής τους θέσης, του επιπέδου εκπαίδευσης, του εισοδήματος, της εθνικότητας, των θρησκευτικών τους πεποιθήσεων και των συνθηκών των σχετικών με την παρακολούθηση των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης. Τους ζητήθηκε να προσδιορίσουν τα θέματα που τους απασχολούν περισσότερο (με αρκετά ανοιχτά ερωτήματα), και απάντησαν σε ερωτήσεις για τις πολιτικές τους απόψεις και τη σύνδεσή τους με το αντίστοιχο κόμμα, την εξοικείωση με θέματα προσφύγων και μετανάστευσης, την κατανόηση της διαφορετικής ορολογίας σε συζητήσεις για τους πρόσφυγες και τη μετανάστευση, την προσωπική τους εμπειρία με τους πρόσφυγες και την ανταπόκρισή τους σε διαφορετικές πολιτικές προσεγγίσεις και διαμάχες.

Η μελέτη αυτή χρησιμοποίησε αναλυτική μέθοδο τμηματοποίησης πληθυσμού κατά συστάδες, που βασίζεται σε μια σειρά χαρακτηριστικών συμπεριφοράς του ελληνικού κοινού. Η ανάλυση ανά συστάδες περιλάμβανε ανάλυση παραγόντων και χρήση τυχαίων ομαδικών και διακριτικών τεχνικών ανάλυσης. Αυτή η μορφή τμηματοποίησης παρέχει ολοκληρωμένη σύνθετη εικόνα του τρόπου με τον οποίο ένας πληθυσμός διαιρείται στις απόψεις του και υπερβαίνει τους βασικούς δημογραφικούς παράγοντες για να αποκαλύψει ως εκ τούτου πώς συνδέονται τα δίκτυα στάσεων και απόψεων. Η ανάλυση τμηματοποίησης προσδιορίζει το προφίλ της κατηγορίας του πληθυσμού που υποστηρίζει περισσότερο τις αντιλήψεις περί προσφύγων και μεταναστών, το προφίλ των πιο εχθρικών τμημάτων και εκείνο των ομάδων με μεικτές απόψεις.

Στην ποιοτική φάση που ολοκληρώθηκε τον Οκτώβριο του 2018 διεξήχθησαν συζητήσεις με τις τρεις μεσαίες ομάδες: τους Μετριοπαθείς Ανθρωπιστές, τους Ενστικτωδώς Πραγματιστές και τους Αποστασιοποιημένους Συντηρητικούς.¹³ Θεωρήθηκε ότι η ποιοτική έρευνα θα μπορούσε να προσφέρει καλύτερη γνώση για αυτές τις τρεις ομάδες, ιδιαίτερα επειδή η ποσοτική ανάλυση για αυτές τις ομάδες υπογράμμισε τις συγκρούσεις στις απόψεις και στις αξίες των μελών τους.

2.3 Θεωρία των Ηθικών Θεμελίων

Για να κατανοήσουμε καλύτερα τον τρόπο με τον οποίο οι Έλληνες διαμορφώνουν τις κρίσεις τους περί ηθικής και το πώς οι αξίες επηρεάζουν την πολιτική τους συμπεριφορά, αναπτύξαμε ιδέες οι οποίες πηγάζουν από την κοινωνική ψυχολογία σχετικά με τις βαθύτερες αξίες και πεποιθήσεις των ανθρώπων. Συγκεκριμένα, χρησιμοποιήσαμε το πλαίσιο που προτάθηκε από τον Jonathan Haidt και τους συναδέλφους του, γνωστό ως Θεωρία των Ηθικών Θεμελίων, που προσδιορίζει ένα σύνολο «ηθικών θεμελίων» που στηρίζουν τις ηθικές κρίσεις των ανθρώπων. Οι ηθικές αξίες είναι:

¹³ Η Ipsos Greece στρατολόγησε και συγκρότησε τις ομάδες εστίασης της έρευνας στους Έλληνες.

- Φροντίδα/βλάβη: η αγάπη και προστασία των άλλων, ιδιαίτερα από τη σωματική ταλαιπωρία.
- Αλήθεια/εξαπάτηση: αναφορικά με την αναλογικότητα, την ισότητα, την αμοιβαιότητα και την απόδοση δικαιοσύνης σύμφωνα με τους κοινούς κανόνες.
- Εξουσία/Υπονόμευση: υποβολή στην παράδοση και νόμιμη εξουσία.
- Αγνότητα/Απέχθεια: αποτροπιασμός για απεχθή πράγματα, τρόφιμα, θρησκευτικές παραβιάσεις.
- Αφοσίωση/Προδοσία: συμβαδίζει με την ομάδα, την οικογένεια, το έθνος.

Η Θεωρία των Ηθικών Θεμελίων συμπεριλήφθηκε σε αυτή τη μελέτη με στόχο τον εντοπισμό των πιο σχετικών θεμελίων για καθεμία από τις κατηγορίες και την ερμηνεία των διαφορών στις αντιλήψεις. Αυτό επετεύχθη χρησιμοποιώντας μια συντομευμένη εκδοχή του Ερωτηματολογίου Ηθικών Θεμελίων, το οποίο αξιολογεί την εξάρτηση των ανθρώπων από κάθε θεμέλιο ξεχωριστά. Για παράδειγμα, η προτεραιότητα των συμμετεχόντων στο θεμέλιο «Βλάβη» αξιολογείται από τη συμφωνία τους με προτάσεις όπως «Ένα από τα χειρότερα πράγματα που ένα άτομο μπορεί να κάνει είναι να βλάψει ένα ανυπεράσπιστο ζώο» καθώς η ιεράρχηση του θεμελίου «Αγνότητα» αξιολογείται από τη συμφωνία τους στην πρόταση ότι «Οι άνθρωποι δεν πρέπει να κάνουν πράγματα που είναι απεχθή, ακόμα κι αν κανείς δεν βλάπτεται».

Η ευθυγράμμιση των ηθικών θεμελίων με διαφορετικές κατηγορίες έχει επιπτώσεις στην αποτελεσματικότητα των μηνυμάτων που απευθύνονται σε αυτές τις ομάδες. Οι καμπάνιες που υπογραμμίζουν τις πιο συναφείς αξίες με το εκάστοτε κοινό είναι, συγκριτικά με καμπάνιες που βασίζονται στις αξίες των μεταδοτών για παράδειγμα, πιο αποτελεσματικές. Αυτό βοηθάει στην εξήγηση του γιατί οι προσπάθειες πειθούς πάνω σε αμφισβητούμενα ζητήματα είναι συχνά αναποτελεσματικές. Οι άνθρωποι έχουν διαφορετικές ηθικές αξίες και προτεραιότητες, και μια καλύτερη κατανόηση αυτών των διαφορετικών ηθικών προτεραιοτήτων μπορεί να τους βοηθήσει να ξεπεράσουν ένα αδιέξοδο. Με την κατανόηση απόψεων σχετικά με αμφισβητούμενα κοινωνικά και πολιτικά ζητήματα όσον αφορά τις αξίες –μια διαδικασία που ονομάζεται «ηθική μετάφραση»– ίσως μπορέσουμε να βρούμε κοινό έδαφος μεταξύ των προηγούμενων αντίθετων πλευρών, να εξαλείψουμε τις συγκρούσεις ή, τουλάχιστον, να διευκολύνουμε την κοινή κατανόηση.

3

Κατηγορίες αντιλήψεων στην Ελλάδα

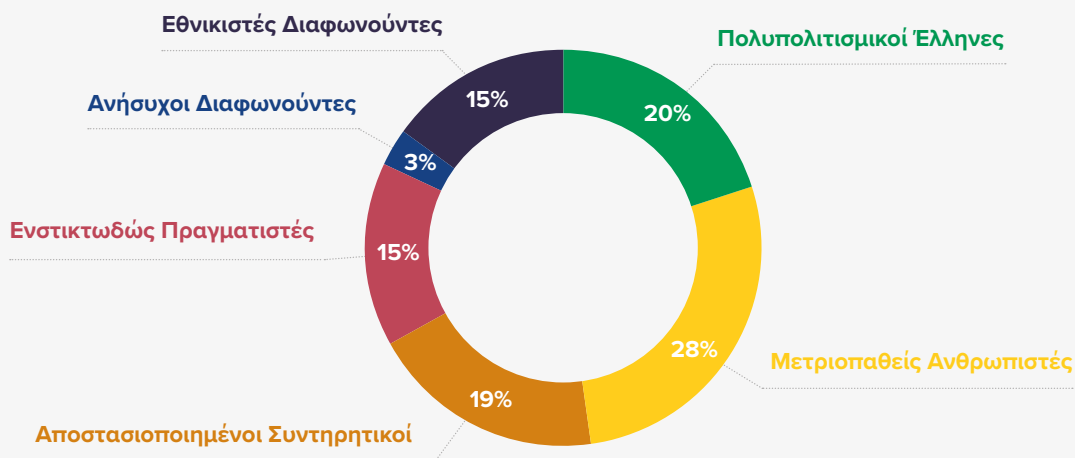
3.1. Παρουσίαση των κατηγοριών

Οι έξι κατηγορίες που βασίζονται σε παρατηρούμενα πρότυπα στις πεποιθήσεις και τις αντιλήψεις είναι:

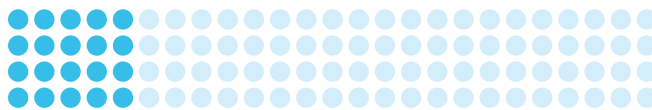
- Πολυπολιτισμικοί Έλληνες
- Μετριοπαθείς Ανθρωπιστές
- Ενστικτωδώς Πραγματιστές
- Αποστασιοποιημένοι Συντηρητικοί
- Ανήσυχοι Διαφωνούντες
- Εθνικιστές Διαφωνούντες

Ένας τρόπος κατανόησης των διαφορών μεταξύ αυτών των ομάδων είναι να τους δούμε ως ένα φάσμα «ανοιχτών» και «κλειστών» αξιών.¹⁴ Το «ανοιχτό» φάσμα αξιών αναφέρεται στον κοσμοπολίτικο προσανατολισμό προς την ανάδειξη της πολυμορφίας και της πολυπολιτισμικότητας, ενώ το «κλειστό» στον παραδοσιακό προσανατολισμό διατήρησης και ιεράρχησης των εθνικών, πολιτιστικών και θρησκευτικών κανόνων. Η ανάλυση της ομάδας κατέδειξε μία «ανοιχτή» κατηγορία (Πολυπολιτισμικοί Έλληνες), δύο «κλειστές» κατηγορίες (Εθνικιστές Διαφωνούντες και Ανήσυχοι Διαφωνούντες) και τρεις μεσαίες κατηγορίες (Μετριοπαθείς Ανθρωπιστές, Ενστικτωδώς Πραγματιστές και Αποστασιοποιημένοι Συντηρητικοί). Αυτές οι ομάδες δεν πρέπει να θεωρηθούν πώς καθορίζονται από έναν άξονα που κυμαίνεται από το «κλειστό» προς το «ανοιχτό» με σταδιακά αυξανόμενο τρόπο. Οι μεσαίες ομάδες είναι ιδιαίτερες σε πολλές από τις απόψεις τους, αλλά αυτό που τις ενώνει είναι ότι οι απόψεις τους είναι πιο μεικτές. Στο σύνολό τους, αυτές οι μεσαίες ομάδες αντιπροσωπεύουν την πλειονότητα του πληθυσμού.

Οι Έλληνες, παρά τις ποικίλες αποκλίσεις τους σε νοοτροπίες και συμπεριφορές, φαίνεται να είναι ενωμένοι με γνώμονα τη δυσπιστία τους στο σύστημα, την αγανάκτηση με την πολιτική και τις αρνητικές απόψεις για την παγκοσμιοποίηση. Παρ' όλα αυτά αισθάνονται βαθιά αίσθηση υπερηφάνειας για τη χώρα τους και την ιστορία της. Αυτό τους κάνει μια πιο ομοιόμορφη ομάδα συγκριτικά με όσους ζουν σε άλλες χώρες. Οι περιφερειακές ανισότητες διαδραματίζουν επίσης μικρότερο ρόλο στη διαφοροποίηση των τμημάτων συγκριτικά με ό,τι συμβαίνει σε χώρες όπως η Ιταλία και η Γερμανία. Στην Ελλάδα υφίστανται μεγάλες περιφερειακές ανισότητες, με τους περισσότερους Έλληνες να κατοικούν στην Αττική και την Κεντρική Μακεδονία. Καμία από τις κατηγορίες δεν είναι συγκεντρωμένη σε μια συγκεκριμένη περιοχή, αλλά αντίθετα είναι κατανεμημένες σε όλη την επικράτεια.

¹⁴ Κάθε πλαίσιο έχει τα οφέλη και τις ατέλειές του. Αν και αναγνωρίζουμε ότι το πλαίσιο «ανοιχτό» προς «κλειστό» δεν αποτυπώνει σε απόλυτη αντιστοίχιση, με σταδιακά αυξανόμενο τρόπο, για όλες τις κατηγορίες που προσδιορίζονται στην έρευνα αυτή, είναι η πιο χρήσιμη κατηγορία για τη μελέτη των ομάδων αντιλήψεων και συμπεριφορών σε θέματα μετανάστευσης, προσφύγων και ταυτότητας.

Πολυπολιτισμικοί Έλληνες

Λέξεις-κλειδιά Φιλόξενοι, δυσπιστία προς τους θεσμούς, υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης, νεότεροι, υψηλότερες απολαβές

Πολιτική ταυτότητα

Αισθάνονται μεγαλύτερη ταύτιση με τα κόμματα της Αριστεράς, όπως ο ΣΥΡΙΖΑ και το Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας (ΚΚΕ). Το μηδέν τοις εκατό από αυτούς υποστηρίζει το Κόμμα της Χρυσής Αυγής.

Κεντρικά ζητήματα

Η οικονομία, η υψηλή ανεργία, η φτώχεια και η κοινωνική ανισότητα

Ηθικά θεμέλια

Γενική προοπτική

Οι Πολυπολιτισμικοί Έλληνες εμφανίζουν τις πιο «ανοικτές» απόψεις μεταξύ των κατηγοριών και είναι οι πιο θετικοί προς τη μετανάστευση. Τα θέματα που τους απασχολούν περισσότερο είναι η κατάσταση της οικονομίας και τα επακόλουθα ζητήματα υψηλής ανεργίας και φόρων. Ο στόχος τους τους καθιστά την ομάδα με την ισχυρότερη πεποίθηση ότι είναι δύσκολο να πετύχει κανείς στην Ελλάδα. Παρόλο που δεν αισθάνονται ότι είναι στενά συνδεδεμένοι με άλλους Έλληνες και είναι λιγότερο υπερήφανοι για την ελληνική τους ταυτότητα συγκριτικά με τις άλλες ομάδες, το 52% από αυτούς εκτιμά ότι η ελληνική ταυτότητα εξαφανίζεται. Διατηρούν επίσης σημαντικά υψηλά επίπεδα δυσπιστίας ως προς το ελληνικό σύστημα και την Ευρωπαϊκή Ένωση. Για παράδειγμα, το 70% πιστεύει ότι

η ελληνική οικονομία δομείται για να κερδίζουν οι πλούσιοι και ισχυροί, ενώ το 63% θεωρεί ότι άλλες ευρωπαϊκές χώρες δεν έχουν κάνει αρκετά για να βοηθήσουν την Ελλάδα στη διαχείριση της προσφυγικής και μεταναστευτικής κρίσης. Παρ' όλα αυτά, οι Πολυπολιτισμικοί Έλληνες έχουν γενικά «φιλόξενες» απόψεις προς τους «άλλους», ενώ η πλειονότητά τους ανησυχεί για τα αυξανόμενα επίπεδα διακρίσεων.

Απόψεις για τη μετανάστευση

Οι Πολυπολιτισμικοί Έλληνες είναι πιθανότερο να πιστεύουν ότι η μετανάστευση ευνοεί την ελληνική οικονομία και εμπλουτίζει την ελληνική πολιτιστική ζωή, περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη κατηγορία. Αναγνωρίζουν ότι οι μετανάστες προσπαθούν να ενταχθούν στην κοινωνία και ότι είναι διατεθειμένοι να εργαστούν

σκληρότερα από τους Έλληνες με πολύ χαμηλότερες αμοιβές. Η φιλόξενη διάθεσή τους μπορεί γίνει σαφέστερη μέσω της στάσης τους απέναντι στους πρόσφυγες. Σχεδόν το 60% πιστεύει ότι η αποδοχή των προσφύγων αντικατοπτρίζει την ελληνική πολιτιστική αξία της αλληλεγγύης. Οι Πολυπολιτισμικοί Έλληνες θεωρούν επίσης τους πρόσφυγες ως ανθρώπους που πραγματικά χρήζουν βοήθειας: Σχεδόν το 60% διακρίνει τους πρόσφυγες από άλλους μετανάστες ως ανθρώπους που δεν είχαν άλλη επιλογή από το να εγκαταλείψουν τις χώρες προέλευσής τους. Μια μεγάλη πλειοψηφία (72%) πιστεύει ότι οι άνθρωποι πρέπει να είναι σε θέση να καταφύγουν σε άλλες χώρες, συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας. Ένα συντριπτικό 96% έχει την άποψη ότι όλοι οι πρόσφυγες πρέπει να γίνονται δεκτοί, ανεξάρτητα

από το αν είναι χριστιανοί ή μουσουλμάνοι. Ακόμα, ένα 64% πιστεύει επίσης ότι οι πρόσφυγες θα πρέπει να μπορούν να διατηρούν τις δικές τους παραδόσεις. Παρ' όλα αυτά, οι Πολυπολιτισμικοί Έλληνες έχουν ανησυχίες για το Ισλάμ. Σχεδόν οι μισοί (45%) πιστεύουν ότι το Ισλάμ δεν είναι συμβατό με την ελληνική κοινωνία, ποσοστό μεγαλύτερο από εκείνους που διαφωνούν (37%) σε αυτή την κατηγορία.

Δημογραφικά

Πάνω από τους μισούς Πολυπολιτισμικούς Έλληνες έχουν φοιτήσει στο πανεπιστήμιο, καθιστώντας τους την κατηγορία με το υψηλότερο εκπαιδευτικό επίπεδο. Περισσότεροι από τους μισούς απασχολούνται επίσης σε καθεστώς πλήρους ή μερικής απασχόλησης. Οι Πολυπολιτισμικοί Έλληνες τείνουν να είναι γυναίκες και νέοι. Οι περισσότεροι

κυμαίνονται σε ηλικίες μεταξύ 20 και 29 ετών, αν και μεγάλο ποσοστό κυμαίνεται σε ηλικίες μεταξύ 40 και 49 ετών. Όσον αφορά το 51%, πρόκειται για τη λιγότερο θρησκευόμενη ομάδα και την κατηγορία που πηγαίνει λιγότερο στην εκκλησία.

ΟΙ «ΜΕΣΑΙΕΣ» ΟΜΑΔΕΣ

Μετριοπαθείς Ανθρωπιστές

Λέξεις-κλειδιά Περήφανοι, θετικοί, ανεκτικοί αλλά υποστηρικτές ισχυρότερων μέτρων, παρόμοιο εισοδηματικό μοντέλο με τον εθνικό μέσο όρο, με ελαφρώς μικρότερη αύξηση σε μεσαία κλίμακα

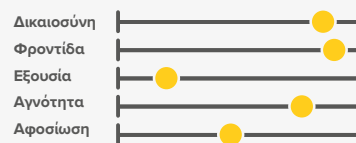
Πολιτική ταυτότητα

Η υποστήριξη κατανέμεται μεταξύ του συντηρητικού κόμματος της Νέας Δημοκρατίας και του κλίνοντος προς την αριστερά, ΣΥΡΙΖΑ

Κεντρικά ζητήματα

Η οικονομία, η υψηλή ανεργία, η φορολογία

Ηθικά θεμέλια

Γενική προοπτική

Οι Μετριοπαθείς Ανθρωπιστές είναι οι πιο «ανοιχτοί» των μεσαιών κατηγοριών και, όπως οι Πολυπολιτισμικοί Έλληνες, είναι δεκτικοί και διατηρούν θετική στάση απέναντι στους μετανάστες και τους πρόσφυγες. Παρόλο που ανησυχούν για την οικονομία,

είναι η ομάδα που πιστεύει λιγότερο ότι η ελληνική οικονομία επιδεινώθηκε κατά το περασμένο έτος (με το 51% να το πιστεύει), και είναι πολύ πιθανότερο να πιστεύουν ότι είναι εύκολο για κάποιον σαν αυτούς να διαπρέψει στην Ελλάδα σήμερα. Οι Μετριοπαθείς

Ανθρωπιστές αισθάνονται πολύ υπερήφανοι για την ελληνική τους ταυτότητα. Πιστεύουν συγκριτικά λιγότερο ότι η ελληνική τους ταυτότητα εξαφανίζεται και δεν αισθάνονται σαν ξένοι στη χώρα τους. Αν και περιγράφουν την Ελλάδα ως «θυμωμένη» και «φοβισμένη»,

πολλοί πιστεύουν επίσης ότι η Ελλάδα είναι «ανεκτική». Ωστόσο, οι Μετριοπαθείς Ανθρωπιστές δείχνουν να υποστηρίζουν τις πιο ακραίες λύσεις. Παρουσιάζουν διπλάσιες πιθανότητες σε σύγκριση με τους Πολυπολιτισμικούς Έλληνες να είναι πρόθυμοι να αγνοήσουν τα ανθρώπινα δικαιώματα για να σταματήσουν την τρομοκρατία, ενώ σχεδόν το 80% πιστεύει ότι ένας ισχυρός ηγέτης πρόθυμος να καταπατήσει τους κανόνες είναι απαραίτητος για να διορθώσει τα «κακώς κείμενα» στη χώρα.

Απόψεις για τη μετανάστευση

Οι Μετριοπαθείς Ανθρωπιστές διαφέρουν από τους Πολυπολιτισμικούς Έλληνες στο ότι, όπως οι περισσότεροι Έλληνες, δεν πιστεύουν ότι η μετανάστευση ωφελεί την

Ελλάδα είτε πολιτικά είτε οικονομικά. Παρ' όλα αυτά, τρέφουν γενικά «θερμά» αισθήματα απέναντι στους μετανάστες, τους πρόσφυγες και τους μουσουλμάνους, και σε σύγκριση με άλλες κατηγορίες συχνά βλέπουν αυτές τις ομάδες ως παρόμοιες με τους ίδιους. Φαίνεται ότι ανησυχούν ιδιαίτερα για τον οικονομικό αντίκτυπο της μετανάστευσης: Το ποσοστό αυτής της ομάδας που πιστεύει ότι οι μετανάστες έχουν δυσκολέψει για τους Έλληνες την ανεύρεση θέσεων εργασίας υπερτερεί του ποσοστού που πιστεύει το αντίθετο.

Το 60% αναγνωρίζει ότι οι μετανάστες γενικά καταβάλλουν προσπάθειες για ένταξη, αλλά πιθανώς είναι σε μεγάλο βαθμό επιφυλακτικοί λόγω των συνθηκών στη χώρα

και της έλλειψης πόρων και υποδομών.

Δημογραφικά

Οι Μετριοπαθείς Ανθρωπιστές είναι η κατηγορία που σε μεγάλο βαθμό απασχολείται σε καθεστώς πλήρους ή μερικής απασχόλησης (58%). Πέρα από αυτό τείνουν να συνάδουν με τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των Πολυπολιτισμικών Ελλήνων. Ενδέχεται στην πλειονότητά τους να είναι γυναίκες και να βρίσκονται πάνω από τον μέσο όρο εκπαιδευτικού επιπέδου. Το 41% της κατηγορίας αυτής φοίτησε στο πανεπιστήμιο. Ωστόσο, έχουν εντονότερες θρησκευτικές πεποιθήσεις από τους Πολυπολιτισμικούς Έλληνες (και επομένως, βρίσκονται πιο κοντά στον ελληνικό μέσο όρο), με το 74% να δηλώνει ότι είναι θρησκευόμενοι, αν και σπάνια πηγαίνουν στην εκκλησία.

Ενστικτωδώς Πραγματιστές

19%

Λέξεις-κλειδιά Αισιοδοξία για την κατάσταση της ελληνικής οικονομίας, με υψηλότερα επίπεδα εμπιστοσύνης στα ελληνικά θεσμικά όργανα όσον αφορά την ασφάλεια, παρόμοιο εισοδηματικό μοντέλο με τον εθνικό μέσο όρο, με ελαφρώς χαμηλότερες απολαβές, υπολογιστικότητα, αντίθετοι προς τους νεοεισερχόμενους, υποστηρικτές ακραίων μέτρων.

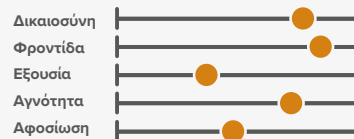
Πολιτική ταυτότητα

Η μεγαλύτερη υποστήριξη προς τη Νέα Δημοκρατία, το συντηρητικό κόμμα. Τα χαμηλότερα επίπεδα αβεβαιότητας σχετικά με την πολιτική ταυτότητά τους.

Κεντρικά ζητήματα

Η οικονομία, η υψηλή ανεργία, η εκπαίδευση, η μετανάστευση

Ηθικά θεμέλια

Γενική προοπτική

Οι Ενστικτωδώς Πραγματιστές διατηρούν ένα μείγμα «ανοιχτών» και «κλειστών» αξιών. Σε αντίθεση με πολλούς Έλληνες, εξακολουθούν να έχουν εμπιστοσύνη σε πολλούς θεσμούς της Ελλάδας. Για παράδειγμα, οι Ενστικτωδώς Πραγματιστές ενδέχεται να δουν θετικά τις οικονομικές συνέπειες της παγκοσμιοποίησης και δεν θεωρούν ότι ελληνική οικονομία δομείται προς όφελος των πλουσίων. Ομοίως, είναι η ομάδα που ενδέχεται να πιστεύει λιγότερο ότι η Ελλάδα πρέπει να απομακρυνθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση και το ευρώ. Από την άλλη πλευρά, ανησυχεί πολύ περισσότερο σχετικά με την τρομοκρατία και εκτιμά ότι η ελληνική κυβέρνηση πρέπει να κάνει ό,τι είναι δυνατόν για να τη σταματήσει, ακόμα κι αν αυτό απαιτεί την υποβάθμιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ωστόσο, ενδέχεται να πιστεύουν λιγότερο σε σχέση με τον εθνικό μέσο όρο ότι ο τρόπος για να διορθώσουν τα προβλήματα της Ελλάδας είναι να έχουν έναν ισχυρό ηγέτη

που να είναι πρόθυμος να σπάσει τους κανόνες.

Απόψεις για τη μετανάστευση

Παρόλο που αναγνωρίζουν κάποια από τα οφέλη της μετανάστευσης και πιστεύουν ότι αυτή έχει επιφέρει νέες δεξιότητες και ευκαιρίες και ότι οδηγεί την Ελλάδα στην επιτυχία, οι Ενστικτωδώς Πραγματιστές δεν είναι σίγουροι αν το Ισλάμ είναι συμβατό με τον ελληνικό πολιτισμό. Είναι μια από τις επικρατέστερες κατηγορίες που πιστεύουν ότι οι μετανάστες γενικά καταβάλλουν προσπάθειες για ένταξη στην ελληνική κοινωνία, αλλά εξακολουθούν να έχουν ψυχρότερα συναισθήματα από τον μέσο όρο όσον αφορά τους μετανάστες, τους πρόσφυγες και κυρίως τους μουσουλμάνους. Επίσης, αισθάνονται πιο απρόθυμοι να εκφράσουν τις απόψεις τους σχετικά με θέματα μετανάστευσης και προσφύγων. Θα προτιμούσαν η Ελλάδα να δέχεται μόνο πρόσφυγες που δεν είναι μουσουλμάνοι, και επίσης είναι αντίθετοι με τις μουσουλμάνες

που φορούν μαντίλες στην Ελλάδα.

Δημογραφικά

Οι Ενστικτωδώς Πραγματιστές είναι πιο πιθανό να είναι άντρες ηλικίας μεταξύ 30-39 ετών. Είναι σχετικά χαμηλού εκπαιδευτικού επιπέδου, με μεγαλύτερο ποσοστό από τον μέσο όρο να έχει ολοκληρώσει μόνο τη βασική εκπαίδευση (γυμνάσιο). Ωστόσο, είναι πιθανότερο για τους συγκεκριμένους να έχουν ολοκληρώσει πανεπιστημιακές σπουδές, σε αντίθεση με τους Αποστασιοποιημένους Συντηρητικούς και τις «κλειστές ομάδες».

Ομοίως με τους Πολυπολιτισμικούς Έλληνες και τους Μετριοπαθείς Ανθρωπιστές, λίγο περισσότεροι από τους μισούς απασχολούνται σε καθεστώς πλήρους ή μερικής απασχόλησης. Πάνω από τα τρία τέταρτα των Ενστικτωδώς Πραγματιστών δηλώνουν ότι είναι θρησκευόμενοι, αν και οι περισσότεροι πηγαίνουν στην εκκλησία λιγότερο από μία φορά το μήνα.

Αποστασιοποιημένοι Συντηρητικοί

15%

Λέξεις-κλειδιά Εμπιστοσύνη στους θεσμούς, παράδοση, θρησκεία, ηλικιακά μεγαλύτεροι, παρόμοια εισοδηματικά μοντέλα με τον εθνικό μέσο όρο, με ελαφρώς χαμηλότερες απολαβές

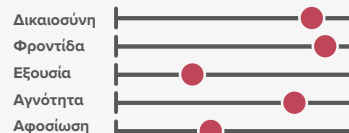
Πολιτική ταυτότητα

Πιθανότερη η ταύτιση με το παραδοσιακό συντηρητικό κόμμα, τη Νέα Δημοκρατία, αλλά παρουσιάζουν χαμηλότερα ποσοστά από τις περισσότερες ομάδες ως προς την πολιτική ταυτότητα

Κεντρικά ζητήματα

Η οικονομία, η υψηλή ανεργία, η φορολογία

Ηθικά θεμέλια

Γενική προοπτική

Οι Αποστασιοποιημένοι Συντηρητικοί έχουν τη μεγαλύτερη πίστη στο ελληνικό σύστημα, παρά τις απογοητεύσεις τους από την οικονομία. Ως ομάδα, είναι πιθανότερο να πιστεύουν ότι τα παραδοσιακά κόμματα και οι πολιτικοί ενδιαφέρονται για αυτούς και ότι οι αναφορές των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης σχετικά με τη μετανάστευση και τους πρόσφυγες είναι ακριβής, περισσότερο από τον μέσο όρο. Νιώθουν επίσης στενά συνδεδεμένοι με τους άλλους Έλληνες και Ευρωπαίους. Οι Αποστασιοποιημένοι Συντηρητικοί είναι βαθιά θρησκευόμενοι και πιστεύουν ότι η Ελλάδα πρέπει να προστατέψει την ελληνική ορθόδοξη θρησκευτική κληρονομιά από άλλες θρησκείες και πεποιθήσεις. Στρέφονται σε εν μέρει αυταρχικές λύσεις για την

αντιμετώπιση των κρίσεων που αντιμετωπίζει σήμερα η Ελλάδα.

Απόψεις για τη μετανάστευση

Οι Αποστασιοποιημένοι Συντηρητικοί θεωρούν γενικά τη μετανάστευση ως αρνητική και ανησυχούν κυρίως για τον οικονομικό αντίκτυπο της στην Ελλάδα. Περισσότεροι από τον μέσο όρο συμφωνούν σθεναρά ότι οι μετανάστες δυσκολεύουν τον ελληνικό λαό στην αναζήτηση θέσεων εργασίας και ότι η μετανάστευση επιβαρύνει το κράτος πρόνοιας, αποστραγγίζοντας τους πόρους που θα μπορούσαν να δαπανηθούν για τους Έλληνες. Παρ' όλα αυτά, τρέφουν θερμότερες από τον μέσο όρο απόψεις για τους μετανάστες και τους πρόσφυγες που βρίσκονται ήδη στην Ελλάδα. Δεν είναι σίγουροι για το Ισλάμ και τη συμβατότητά του με την ελληνική κοινωνία, πιθανώς επειδή έχουν ισχυρές απόψεις

για την ανάγκη διατήρησης της ορθόδοξης χριστιανικής κληρονομιάς της Ελλάδας.

Δημογραφικά

Οι Αποστασιοποιημένοι Συντηρητικοί είναι συνήθως γυναίκες και είναι πιθανότερο να ανήκουν σε μεγαλύτερες ηλικιακές ομάδες. Οι περισσότεροι είναι ηλικίας μεταξύ 40-49 ετών, ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό των ατόμων ηλικίας 60-64 ετών ανήκει επίσης σε αυτή την ομάδα. Είναι χαμηλότερου εκπαιδευτικού επιπέδου από τις άλλες ομάδες, οι περισσότεροι δεν έχουν ολοκληρώσει οποιαδήποτε εκπαίδευση πέραν της βασικής. Σχεδόν το 80% των Αποστασιοποιημένων Συντηρητικών δηλώνει ότι είναι θρησκευόμενοι και σχεδόν το ένα τέταρτο πηγαίνει στην εκκλησία περισσότερες από μία φορές την εβδομάδα.

ΟΙ «ΚΛΕΙΣΤΕΣ» ΟΜΑΔΕΣ

18%

Ανήσυχοι Διαφωνούντες

3%

Λέξεις-κλειδιά Μεγαλύτερης ηλικίας, απαισιόδοξοι, υποστηρικτές ισχυρών μέτρων για την επιστροφή της χώρας στην κανονικότητα, κατώτερου εισοδήματος

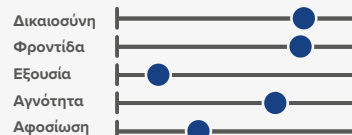
Πολιτική ταυτότητα

Το υψηλότερο ποσοστό χωρίς σαφή πολιτική ταυτότητα

Κεντρικά ζητήματα

Η οικονομία, η υψηλή ανεργία, ο ρατσισμός και η διάκριση

Ηθικά θεμέλια

Γενική προοπτική

Οι Ανήσυχοι Διαφωνούντες αποτελούν τη μικρότερη συμπεριφορική ομάδα της ελληνικής κοινωνίας. Έχουν παρόμοιες απόψεις με τους Εθνικιστές Διαφωνούντες, αλλά καθοδηγούνται λιγότερο από ένα βαθιά ριζωμένο ιδεολογικό υπόβαθρο. Όπως και οι περισσότεροι Έλληνες, αναφέρουν την οικονομική κατάσταση και την ανεργία ως τη μεγαλύτερη ανησυχία τους, αλλά βλέπουν επίσης το ρατσισμό και τις διακρίσεις ως σημαντικά ζητήματα. Παράλληλα με τους Εθνικιστές Διαφωνούντες είναι η μόνη ομάδα που πιστεύει ότι τόσο οι οικονομικές όσο και οι κοινωνικές συνθήκες επιδεινώθηκαν κατά το προηγούμενο έτος. Οι Ανήσυχοι Διαφωνούντες παρουσιάζουν ισχυρές αυταρχικές τάσεις, πιστεύοντας ότι η Ελλάδα χρειάζεται έναν ισχυρό ηγέτη για να λύσει τα προβλήματα

της χώρας. Υποστηρίζουν επίσης μέτρα για την παύση της τρομοκρατίας με κάθε κόστος, ακόμα κι αν αγνοηθούν τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Απόψεις για τη μετανάστευση

Οι Ανήσυχοι Διαφωνούντες πιστεύουν γενικά ότι η μετανάστευση επιβαρύνει την Ελλάδα και ότι θέτει πιέσεις στο σύστημα κοινωνικής πρόνοιας. Επιπλέον, ανησυχούν σχετικά με το γεγονός ότι η μετανάστευση διχάζει έντονα την ελληνική κοινωνία. Μέλη αυτής της ομάδας αναφέρουν ότι μερικές φορές αισθάνονται σαν ξένοι στην Ελλάδα. Οι Ανήσυχοι Διαφωνούντες υποστηρίζουν την αρχή της παροχής ασύλου σε άτομα που τρέπονται σε φυγή λόγω πολέμου ή διώκονται και δεν διατηρούν σταθερά εχθρικές απόψεις για τους ίδιους τους μετανάστες. Ωστόσο, πιστεύουν ότι οι μετανάστες

δημιουργούν κινδύνους για την υγεία και έχουν την τάση να πιστεύουν ότι, εάν συνεχιστεί η προσφυγική και μεταναστευτική κρίση, οι απλοί Έλληνες πολίτες θα πρέπει να αναλάβουν άμεση δράση για την προστασία των ακτών και των συνόρων της Ελλάδας.

Δημογραφικά

Οι Ανήσυχοι Διαφωνούντες είναι συνήθως άντρες και ηλικίας μεταξύ 30-39 ετών. Με χαμηλότερο εκπαιδευτικό επίπεδο, μόνο το 41% απασχολείται σε καθεστώς πλήρους ή μερικής απασχόλησης. Είναι εξαιρετικά θρησκευόμενοι και το 66% πηγαίνει στην εκκλησία τουλάχιστον μία φορά το μήνα, εμφανίζοντας το υψηλότερο ποσοστό μεταξύ όλων των ομάδων (άρρηκτα συνδεδεμένο με τους Εθνικιστές Διαφωνούντες).

Εθνικιστές Διαφωνούντες

15%

Λέξεις-κλειδιά Μεγαλύτερης ηλικίας, υπερήφανοι, απαισιόδοξοι, δύσπιστοι, κατώτατου εκπαιδευτικού και εισοδηματικού επιπέδου

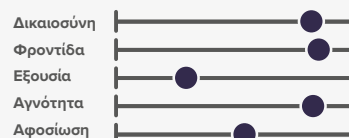
Πολιτική ταυτότητα

Ταύτιση με τα περισσότερα κόμματα της Δεξιάς, όπως η Νέα Δημοκρατία. Τα υψηλότερα επίπεδα υποστήριξης για το υπερεθνικιστικό κόμμα της Χρυσής Αυγής

Κεντρικά ζητήματα

Η οικονομία, η υψηλή ανεργία, η μετανάστευση

Ηθικά θεμέλια

Γενική προοπτική

Οι Εθνικιστές Διαφωνούντες έχουν τις πιο «κλειστές» αξίες από κάθε άλλη ομάδα. Είναι απαισιόδοξοι για την κατάσταση της οικονομίας και της κοινωνίας της Ελλάδας, και πιστεύουν ότι η κατάσταση έχει επιδεινωθεί και για τους ίδιους προσωπικά κατά το περασμένο έτος. Οι Εθνικιστές Διαφωνούντες είναι πιο περήφανοι από οποιαδήποτε άλλη ομάδα για την ελληνική τους ταυτότητα και αισθάνονται έντονα ότι αυτή εξαφανίζεται. Υποστηρίζουν ισχυρή δράση για την υπεράσπιση του έθνους από απειλές και είναι ιδιαίτερα καχύποπτοι προς την Τουρκία. Απογοητεύονται επίσης από την έλλειψη υποστήριξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την προσφυγική και μεταναστευτική κρίση, και πιστεύουν ότι η Ελλάδα δεν πρέπει να καταβάλει περαιτέρω προσπάθειες για να βοηθήσει τους πρόσφυγες.

Απόψεις για τη μετανάστευση

Οι Εθνικιστές Διαφωνούντες

διατηρούν σταθερά «ψυχρά» αισθήματα απέναντι σε όλους τους μετανάστες και τους πρόσφυγες τα οποία ακόμα πιο ψυχρά απέναντι στους μουσουλμάνους. Είναι σχεδόν απίθανο να διακρίνουν οφέλη από τη μετανάστευση και πιστεύουν περισσότερο από κάθε άλλη ομάδα ότι το φαινόμενο αυτό διχάζει την ελληνική κοινωνία και έχει επιβαρύνει το σύστημα κοινωνικής πρόνοιας. Παραδέχονται ότι οι μετανάστες είναι συχνά διατεθειμένοι να εργαστούν σκληρότερα από τους Έλληνες, αλλά εκφράζουν φθόνο για το γεγονός ότι οι μετανάστες δυσκολεύουν την ανεύρεση εργασίας για τους Έλληνες.

Οι Εθνικιστές Διαφωνούντες θεωρούν ότι τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης μεροληπτούν υπέρ των προσφύγων. Ταυτόχρονα, πιστεύουν ότι οι πρόσφυγες λαμβάνουν προνομιακή μεταχείριση, όσον αφορά τα επιδόματα και τις δημόσιες υπηρεσίες.

Δημογραφικά

Οι Εθνικιστές Διαφωνούντες είναι συνήθως άντρες και μεγαλύτεροι σε ηλικία. Έχουν το μεγαλύτερο ποσοστό ανδρών (62%) από οποιαδήποτε κατηγορία με τους περισσότερους να είναι ηλικίας μεταξύ 30-59 ετών. Έχουν επίσης το χαμηλότερο εκπαιδευτικό επίπεδο και συγκριτικά με άλλες ομάδες είναι σχεδόν απίθανο να έχουν φοιτήσει στο πανεπιστήμιο. Λιγότεροι από τους μισούς (46%) Εθνικιστές Διαφωνούντες απασχολούνται σε καθεστώς πλήρους ή μερικής απασχόλησης και είναι η ομάδα με τη μεγαλύτερη πιθανότητα ανεργίας ή σε κατάσταση αναζήτησης εργασίας. Είναι εξαιρετικά θρησκευόμενοι και το 66% πηγαίνει στην εκκλησία τουλάχιστον μία φορά το μήνα, το υψηλότερο ποσοστό μεταξύ όλων των ομάδων (άρρηκτα συνδεδεμένο με τους Ένθερμους Αντιπάλους).

3.2. Οι συνήθειες των κατηγοριών αναφορικά με την παρακολούθηση των Μέσων Μαζικής

Ποιες είναι οι συνήθειες της καθημερινότητάς σας σχετικά με την παρακολούθηση ΜΜΕ;

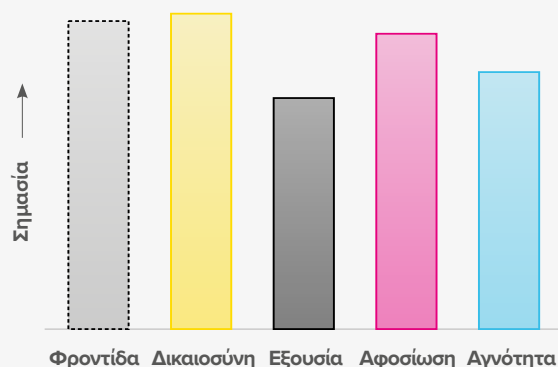

Ποιες είναι οι συνήθειες της καθημερινότητάς σας σχετικά με την παρακολούθηση ΜΜΕ;
Πηγή: More in Common (2019)

3.3. Τα ηθικά θεμέλια των κατηγοριών

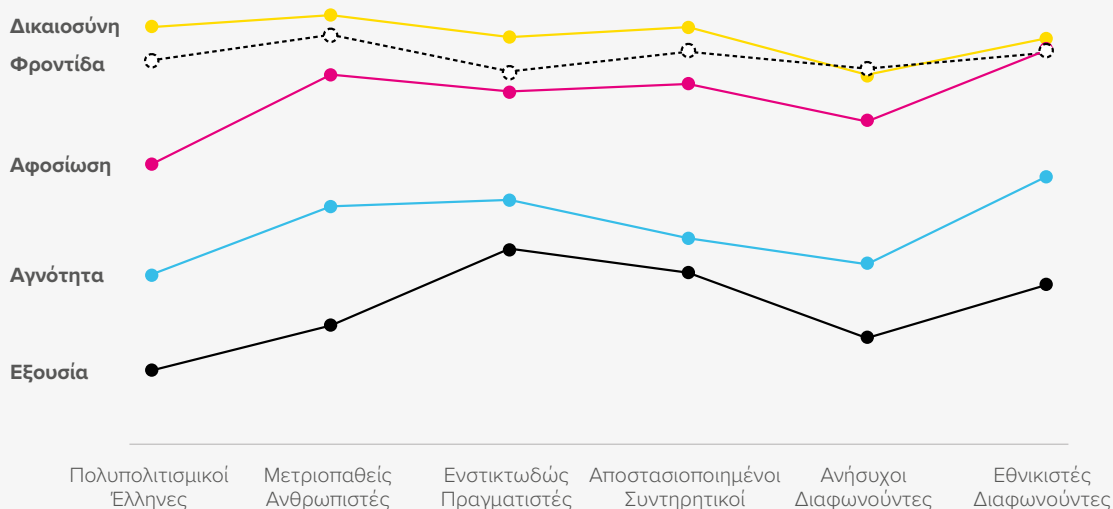
Για να κατανοήσουμε καλύτερα τις υποκείμενες αξίες που διαμορφώνουν τις στάσεις, η έρευνα προσαρμόσε ένα σύνολο ερωτήσεων που προέρχονται από τη Θεωρία των Ηθικών Θεμελίων, μια προσέγγιση για την κατανόηση της ηθικής κρίσης που έγινε εμφανής τα τελευταία χρόνια μέσα από το έργο του Αμερικανικού ακαδημαϊκού Jonathan Haidt.¹⁵ Με βάση την ανάλυση δεκάδων χιλιάδων απαντήσεων σε ερωτήσεις από πολιτισμούς σε όλο τον κόσμο, η Θεωρία των Ηθικών Θεμελίων παρατηρεί ότι οι άνθρωποι διαμορφώνουν ηθικές κρίσεις βασισμένες σε ένα σύνολο ιδιαίτερων «θεμελίων». Αυτά τα θεμέλια αντικατοπτρίζουν τον τρόπο με τον οποίο τα άτομα επεξεργάζονται και ιεραρχούν ανταγωνιστικές ηθικές παρορμήσεις. Τα θεμέλια που υποστηρίζουν το ηθικό σύστημα κάθε κατηγορίας μπορούν να βοηθήσουν στην επεξήγηση του γιατί τα διαφορετικά επιχειρήματα και μηνύματα έχουν αποτελεσματικότερη απήχηση σε ορισμένες ομάδες και όχι σε άλλες. Σε γενικές γραμμές, όσοι έχουν συντηρητικές αξίες δίνουν μεγαλύτερη προτεραιότητα από εκείνους που διακατέχονται από φιλελεύθερες αξίες σε τρία θεμέλια: στην εξουσία (σεβασμό στις ηγετικές μορφές της ομάδας τους, στις παραδόσεις και στους θεσμούς), στην αφοσίωση (δέσμευση στην ομάδα του ατόμου) και στην αγνότητα (ανταπόκριση στην απέχθεια, συχνά σε θρησκευτικά περιβάλλοντα).

Συνάφεια των ηθικών θεμελίων στην Ελλάδα

Πηγή: More in Common (2019)

Ηθικά θεμέλια στην Ελλάδα

Πηγή: More in Common (2019)

¹⁵ Haidt, Jonathan. 2012. *The Righteous Mind*, Pantheon Books: New York, NY.

Η ερώτηση της ιεράρχησης των αξιών είναι ιδιαίτερα σημαντική στο πλαίσιο των προσφύγων και της μετανάστευσης. Οι πολίτες των χωρών υποδοχής πρέπει να εξετάσουν τις βλάβες και τις ανισότητες από τις οποίες διέφυγαν οι μετανάστες (θεμέλια φροντίδας και δικαιοσύνης), ενώ ταυτόχρονα οφείλουν να εξετάζουν τις επιπτώσεις στην τήρηση του νόμου της παράτυπης μετανάστευσης από διαφορετικές χώρες (θεμέλιο εξουσίας), τις πολιτιστικές νόρμες και την ηθική (θεμέλιο αγνότητας) και τη διατήρηση των συμφερόντων και των θεσμών της ομάδας τους (θεμέλιο αφοσίωσης).

Όπως συμβαίνει στις περισσότερες χώρες ανά τον κόσμο, στην Ελλάδα διαπιστώσαμε ότι τα θεμέλια φροντίδας και δικαιοσύνης είναι τα πιο σημαντικά και είναι ευρέως διαδεδομένα. Αυτά τα δύο θεμέλια είναι τα σημαντικότερα για όλα τα τμήματα (για τους Εθνικιστές Διαφωνούντες, η αφοσίωση είναι επίσης πολύ σημαντική). Ωστόσο, στην περίπτωση των άλλων θεμελίων, παρατηρούνται διαφορές μεταξύ των κατηγοριών. Ενώ η άμεση αντίδραση για τους περισσότερους ανθρώπους επηρεάζεται σίγουρα από ενστικτώδη συναισθήματα φροντίδας και δικαιοσύνης, για πολλούς μεσολαβεί και μια ερμηνεία που βασίζεται σε σεβασμό στην εξουσία, στην πίστη και στην ιερότητα· αυτό δεν συμβαίνει απαραίτητα σε συνειδητό και ορθολογικό επίπεδο, αλλά αποτελεί μάλλον μια συναισθηματική ερμηνεία.

Η αφοσίωση είναι σημαντική για τις μεσαίες κατηγορίες, περισσότερο από όσο για τους Πολυπολιτισμικούς Έλληνες, οι οποίοι καθοδηγούνται λιγότερο από αυτήν και παράλληλα φέρουν τη χαμηλότερη κατάταξη σε εξουσία και αγνότητα. Η εξουσία είναι σημαντικότερη για τους Ενστικτωδώς Πραγματιστές, οι οποίοι ακολουθούνται στο θεμέλιο αυτό από τους Αποστασιοποιημένους Συντηρητικούς και τους Εθνικιστές Διαφωνούντες. Η αγνότητα είναι σημαντικότερη για τους Εθνικιστές Διαφωνούντες οι οποίοι ακολουθούνται από τους Ενστικτωδώς Πραγματιστές και τους Μετριοπαθείς Ανθρωπιστές.

Οι ηθικές κρίσεις των Μετριοπαθών Ανθρωπιστών βασίζονται σε μεγάλο βαθμό στη φροντίδα, στη δικαιοσύνη αλλά και στην αφοσίωση. Ο Jonathan Haidt έχει προσδιορίσει το αρχικό έναυσμα για το θεμέλιο της αφοσίωσης ως «οτιδήποτε σας υποδεικνύει ποιος είναι ο ομαδικός παίκτης και ποιος ο προδότης, ιδιαίτερα όταν η ομάδα σας αγωνίζεται για άλλες ομάδες». Διαφαίνεται ότι οι Μετριοπαθείς Ανθρωπιστές θα μπορούσαν να θεωρήσουν τους μετανάστες και τους πρόσφυγες ως άτομα τα οποία –ως ξένοι– είναι μάλλον απίθανο να μείνουν πιστά στη χώρα και πιθανότερο να την προδώσουν πραγματοποιώντας επιθέσεις εναντίον της.

Οι Αποστασιοποιημένοι Συντηρητικοί και οι Ενστικτωδώς Πραγματιστές φέρουν παρόμοια ηθικά καλούπια. Ομοίως με τους Μετριοπαθείς Ανθρωπιστές, βλέπουν τα θέματα κυρίως μέσω του πρίσματος της φροντίδας, της δικαιοσύνης και της αφοσίωσης, αλλά σε αυτούς η αγνότητα και η εξουσία είναι πιο σημαντικές από όσο για τα πιο ανοιχτά τμήματα. Εναντιώνονται στην εξαπάτηση (την άλλη πλευρά του θεμελίου της δικαιοσύνης) και θα μπορούσαν ενδεχομένως να αντιληφθούν τους μετανάστες και τους πρόσφυγες ως άτομα που εξαπατούν το σύστημα και επωφελούνται άδικα από αυτό. Επομένως, τα μηνύματα που αξιοποιούν αυτό το συναίσθημα είναι πιο πιθανό να είναι πειστικά. Στηρίζονται επίσης περισσότερο από άλλες κατηγορίες στο θεμέλιο αγνότητας/αποστροφής, πράγμα που μπορεί πιθανώς να εξηγεί την απήχηση σε αυτούς των ανησυχιών γύρω από υγειονομικούς κινδύνους που απορρέουν από την μετανάστευση. Η πολιτική ρητορική γύρω από τις ασθένειες που προκαλούν οι μετανάστες μπορεί να ενεργοποιήσει το θεμέλιο αγνότητας/αποστροφής σε αυτές τις ομάδες, και εμφανίζουν ήδη υψηλά επίπεδα συμφωνίας με την ιδέα ότι οι μετανάστες δημιουργούν κίνδυνο για την υγεία στην Ελλάδα (52% των Αποστασιοποιημένων Συντηρητικών και 55% των Ενστικτωδώς Πραγματιστών).

Το θεμέλιο της εξουσίας συνδέεται με την ανάγκη σεβασμού προς τις ιεραρχικές σχέσεις. Η εξουσία είναι εξαιρετικά σημαντική για τους Ενστικτωδώς Πραγματιστές, οι οποίοι ανησυχούν περισσότερο για τις τρομοκρατικές απειλές. Για αυτές τις δύο κατηγορίες, τους Ενστικτωδώς Πραγματιστές και τους Αποστασιοποιημένους Συντηρητικούς, οι μετανάστες και οι πρόσφυγες που δεν σέβονται τους ελληνικούς νόμους και τον πολιτισμό και αψηφούν τις ελληνικές δομές και την ελληνική ταυτότητα αποτελούν προκλήσεις για την ικανότητα της κυβέρνησης να ηγείται της χώρας με επιτυχία, να αποκτά εντέλει έναν έλεγχο που ήδη νοούν ως ασθενή (και που πιστεύουν ότι απαιτείται η παρουσία ενός ισχυρού ηγέτη για την επιβολή του). Αυτό συμβάλει στην εξήγηση του γιατί εκφράζουν μεγαλύτερη προθυμία να αναλάβουν επιθετική δράση για τη διατήρηση των συνόρων, ακόμα κι αν θέσουν σε κίνδυνο τη ζωή των μεταναστών.

Θα συνηγορούσαμε ιδιαίτερα σε όσους σχεδιάζουν καμπάνιες ή εκστρατείες ή αναλύουν την κοινή γνώμη να λαμβάνουν υπόψη τους τα ηθικά θεμέλια των κατηγοριών που έχουμε εντοπίσει και τι αυτά μπορούν να πυροδοτήσουν. Τα ακροδεξιά λαϊκίστικα κινήματα είναι –ασυνείδητα ίσως– πολύ αποτελεσματικά στην εκμετάλλευση των φόβων και των ανησυχιών και υπογραμμίζουν μηνύματα που αξιοποιούν τα θεμέλια της αγνότητας, της πίστης και της εξουσίας. Αυτό έρχεται σε πλήρη αντίθεση με τα μηνύματα που βασίζονται στα θεμέλια φροντίδας και δικαιοσύνης, τα οποία εκπέμπονται από τις περισσότερες οργανώσεις στον κοινωνικό τομέα. Η διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο θα ενεργοποιηθούν θετικά τα ηθικά θεμέλια κάθε ομάδας θα μπορούσε να αποτελέσει μια νέα οδό για την οικοδόμηση υποστήριξης για πολιτικές και δραστηριότητες υπέρ των μεταναστών και των προσφύγων.

4

Αντιλήψεις της Ελλάδας και του κόσμου

“

Νομίζω ότι το μέλλον είναι δύσκολο: η ανεργία στους νέους, τα χαμηλά ποσοστά θέσεων εργασίας, οι οικογένειες που ζουν κάτω από το όριο της φτώχειας, οι πλειστηριασμοί πρώτης κατοικίας, οι άνθρωποι που μένουν άστεγοι. Στους δρόμους βλέπω πάρα πολλούς αστέγους, η κατάσταση εξελίσσεται αργά... Θα ήθελα πολλά πράγματα να αλλάξουν.

Μετριοπαθής Ανθρωπιστής

”

4.1. Προοπτικές για τους Έλληνες

Έπειτα από χρόνια οικονομικής ευημερίας, ανάπτυξης και ευμάρειας στις αρχές της δεκαετίας του 2000, η οικονομική κατάσταση στην Ελλάδα άλλαξε ροπή ως αποτέλεσμα των πολυετών διαρθρωτικών προβλημάτων (όπως η υπερβολική σπατάλη πόρων) και θεμάτων που ανέκυψαν κατά την παγκόσμια οικονομική κρίση το 2009. Η οικονομική κατάρρευση που βίωσε η Ελλάδα έχει διαρκέσει περισσότερο από την περίοδο της «Μεγάλης Ύφεσης» στις Ηνωμένες Πολιτείες. Αυτό οδήγησε στην πλέον δαπανηρή οικονομική διάσωση μιας χώρας, που δανείστηκε πάνω από τριακόσια δισεκατομμύρια (300.000.000.000) ευρώ, και στο μεγαλύτερο πρόγραμμα προσαρμογής που υλοποιήθηκε από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) στην ιστορία του.¹⁶ Η εφαρμογή του προγράμματος αντιμετώπισε πολλές δυσκολίες και ήταν σε μεγάλο βαθμό ανεπιτυχής. Συμβάδισε με τη μεγαλύτερη δημοσιονομική προσαρμογή και τη μεγαλύτερη μείωση του χρέους στη σύγχρονη ιστορία μετά το τέλος του Β΄ Παγκόσμιου πολέμου. Σύμφωνα με τις προϋποθέσεις για τον εν λόγω δανεισμό, η Ελλάδα αναγκάστηκε να αναλάβει εκτεταμένες μεταρρυθμίσεις και να δεχτεί λιτότητα και περικοπές σε μισθούς και συντάξεις. Η κρίση εξέθεσε μια οικονομία που εισήλθε σταδιακά σε καθεστώς πελατειακών σχέσεων, με έναν τεράστιο μη βιώσιμο δημόσιο τομέα και με ανειλικρινή δημόσια οικονομικά.

Ενώ η ανεργία μειώνεται, στις αρχές του 2019 εξακολουθούσε να ανέρχεται σχεδόν στο 19%, με ένα εντυπωσιακό ποσοστό 39% στους νέους.¹⁷ Στους ερωτηθέντες για τα πιο σημαντικά ζητήματα που αντιμετωπίζει σήμερα η Ελλάδα, η οικονομική κατάσταση (επελέγη από το 31% των ερωτηθέντων) συνεχίζει να βρίσκεται στην κορυφή της λίστας, ακολουθούμενη από την ανεργία (22%). Ενώ οι Έλληνες συμφωνούν ότι η οικονομία και η ανεργία είναι τα σημαντικότερα ζητήματα, υπάρχουν διαφορές στην αντίληψή τους για τη σημασία της μετανάστευσης, αν και καμία κατηγορία δεν θεωρεί το μεταναστευτικό σημαντικότερο θέμα σήμερα. Η μετανάστευση αναφέρεται ως το πιο σημαντικό ζήτημα σήμερα από το 15% των Εθνικιστών Διαφωνούντων, ενώ λιγότερο από το 10% από κάθε άλλη κατηγορία θα δήλωνε ότι αυτό είναι το πιο σημαντικό ζήτημα.

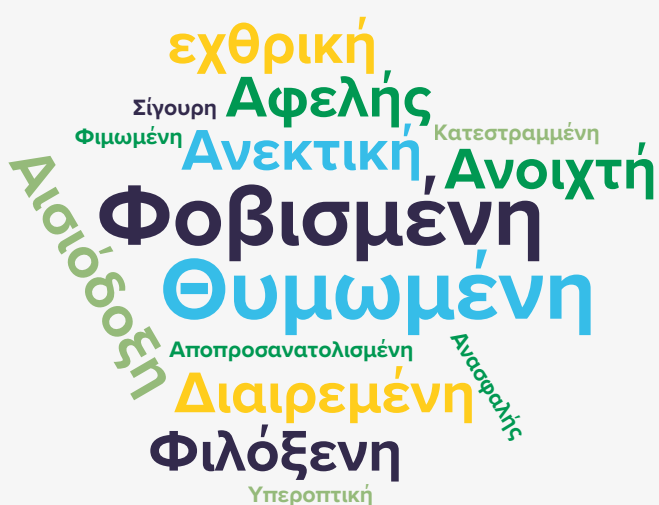
Αναλυόμενη μέσα από το πρίσμα της κομματικής ταυτότητας, η μετανάστευση είναι ένα από τα πιο σημαντικά ζητήματα που αντιμετωπίζει σήμερα η χώρα για σχεδόν το 14% των υποστηρικτών της ακροδεξιάς / Χρυσής Αυγής, ενώ μόνο το 6% των υποστηρικτών της Νέας Δημοκρατίας και το 5% των υποστηρικτών του ΣΥΡΙΖΑ εκτιμά ότι πρόκειται για ένα από τα κορυφαία ζητήματα.

Οι περισσότεροι Έλληνες πιστεύουν ότι τα πράγματα παρέμειναν τα ίδια ή έχουν χειροτερέψει κατά το περασμένο έτος, είτε σε σχέση με την προσωπική τους κατάσταση ή τις οικονομικές συνθήκες, είτε όσον αφορά την κατάσταση της ελληνικής κοινωνίας. Είναι ακόμα πιο αρνητικοί για την ελληνική κοινωνία συνολικά από όσο για την προσωπική τους κατάσταση και την οικονομία.

¹⁶ Καλύβας, Σ. (2015). *Σύγχρονη Ελλάδα: Τι πρέπει να γνωρίζει ο καθένας*. Oxford: Oxford University Press.

¹⁷ Συναλλαγές: Οικονομία (2019). *Ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα, ό.π.*

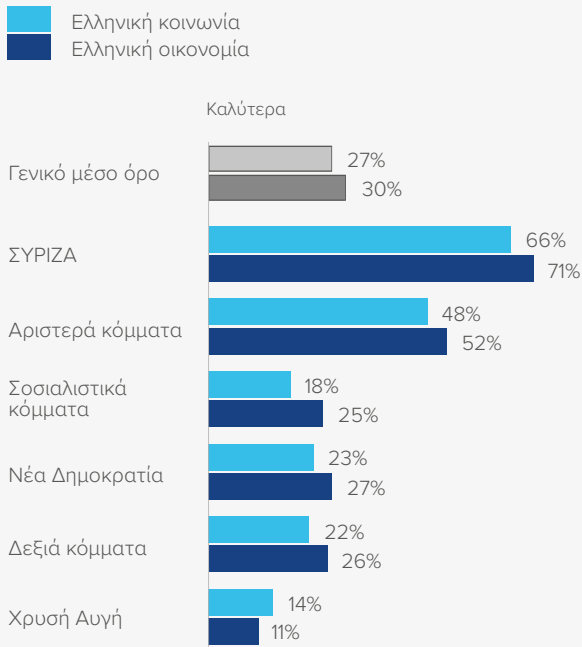
Λέξεις που περιγράφουν καλύτερα την Ελλάδα

Ποιες λέξεις ή φράσεις περιγράφουν καλύτερα τη σημερινή Ελλάδα;
Πηγή: More in Common (2019)

Τα πράγματα θα καλυτερέψουν για:

Πιστεύετε ότι τα πράγματα θα πάνε καλύτερα, χειρότερα ή θα μείνουν ίδια για την ελληνική κοινωνία/οικονομία;
Πηγή: More in Common (2019)

Οι Έλληνες είναι λίγο πιο αισιόδοξοι για τις δικές τους συνθήκες διαβίωσης και για την ελληνική οικονομία. Το 35% των Ελλήνων πιστεύει ότι το μέλλον θα είναι καλύτερο για αυτούς και τις οικογένειες τους, σε αντίθεση με το 33% που εκτιμά ότι θα είναι χειρότερο. Σε αυτό το πλαίσιο, σημειώνεται κάποια διαφορά μεταξύ των τμημάτων, με τους Εθνικιστές Διαφωνούντες να είναι οι πιο απαισιόδοξοι και τους Ανήσυχους Διαφωνούντες να είναι οι πιο αισιόδοξοι, παρόλο που δεν υπάρχει κατηγορία στην οποία η πλειονότητα επιλέγει τη θέση «καλύτερα».

Το 30% των Ελλήνων προσδοκά ότι η οικονομία θα βελτιωθεί, το 39% αναμένει να επιδεινωθεί και το 28% προβλέπει ότι θα παραμείνει η ίδια. Οι Εθνικιστές Διαφωνούντες, στο 49%, είναι οι πιο απαισιόδοξοι, ακολουθούμενοι από τους Πολυπολιτισμικούς Έλληνες στο 36%.

Οι Έλληνες ανησυχούν περισσότερο για την ευρύτερη προοπτική της κοινωνίας τους, με το 42% να πιστεύει ότι οι συνθήκες θα επιδεινωθούν το επόμενο έτος, ενώ οι υπόλοιποι κατανέμονται ομοιόμορφα στο 27% ανάμεσα στο «καλύτερα» και το «ίδια κατάσταση».

Οι Εθνικιστές Διαφωνούντες ανησυχούν περισσότερο για το μέλλον της ελληνικής

κοινωνίας, ενώ οι Μετριοπαθείς Ανθρωπιστές είναι οι πιο αισιόδοξοι. Το 42% από αυτούς πιστεύει ότι οι συνθήκες θα βελτιωθούν.

Τα επίπεδα αισιοδοξίας και απαισιοδοξίας δεν διαφέρουν σημαντικά ανά δημογραφική ομάδα. Με ανάλυση μέσω του πρίσματος της περιφέρειας, σημειώνονται μικρές διαφορές. Η μεγαλύτερη διαφορά είναι μεταξύ της Δυτικής Μακεδονίας, όπου μόνο το 16% των Ελλήνων αναμένει να βελτιωθούν τα πράγματα για την ελληνική κοινωνία, και της Ηπείρου, όπου το 33% αναμένει ότι τα πράγματα θα γίνουν καλύτερα.

Αντίθετα, παρατηρούνται μεγάλες διαφορές στις προοπτικές, ανάλογα με την πολιτική ταυτότητα. Μεταξύ εκείνων που ευθυγραμμίζονται με τον ΣΥΡΙΖΑ, το 71% πιστεύει ότι τα πράγματα θα βελτιωθούν για την ελληνική οικονομία και το 66% εκτιμά ότι τα πράγματα θα βελτιωθούν για την ελληνική κοινωνία. Από την άλλη πλευρά, μόνο το 11% των υποστηρικτών της Χρυσής Αυγής θεωρεί ότι η οικονομία θα βελτιωθεί και το 14% πιστεύει ότι τα πράγματα θα βελτιωθούν για την ελληνική κοινωνία.

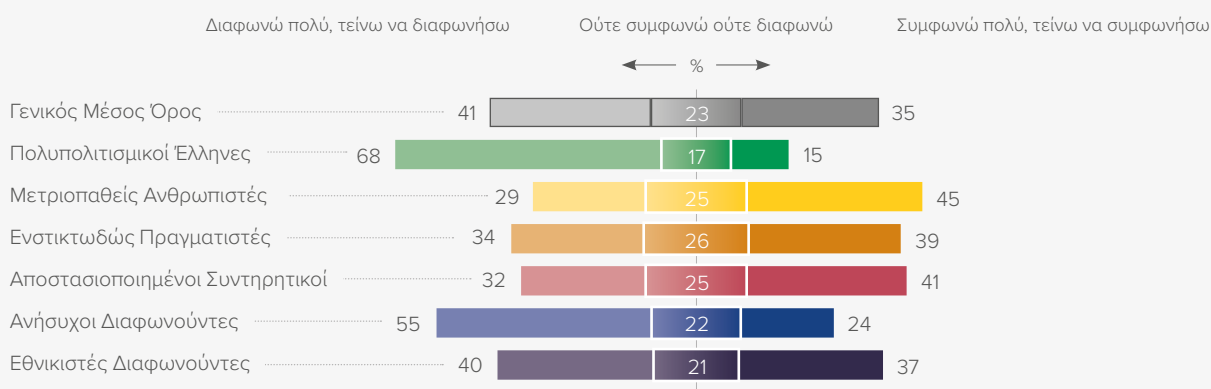
4.2. Δυσπιστία για την κυβέρνηση

Η κυβέρνηση πρέπει να σταματήσει να εθελουφλεί στη φοροδιαφυγή, και να παύσει να πίνει το αίμα των αθών πολιτών. Όχι ότι όλοι είμαστε αθώοι. Κανένας δεν είναι αθώος. Αλλά δεν πρόκειται να πληρώσουμε επειδή κάποιοι θέλουν περισσότερα χρήματα στην τσέπη τους.

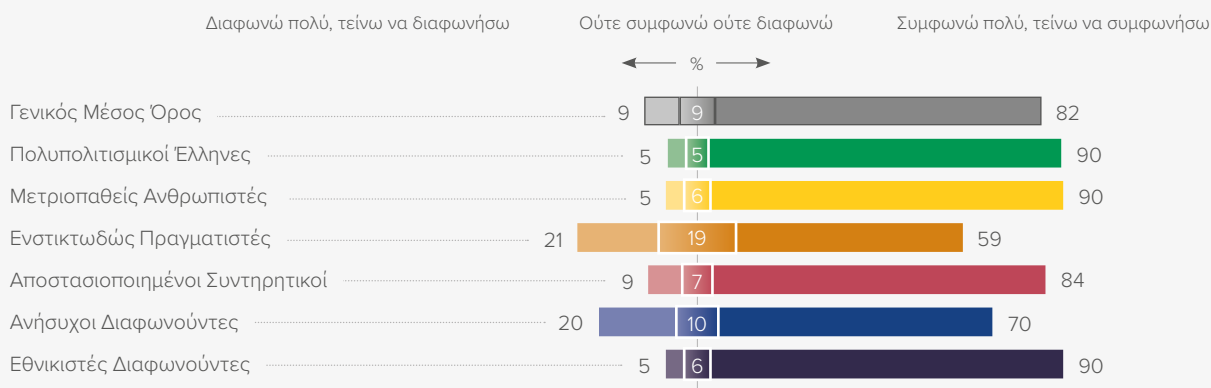
Μετριοπαθής Ανθρωπιστής

Οι Έλληνες εμπιστεύονται ελάχιστα την κυβέρνηση και τους θεσμούς. Μόνο 13% των Ελλήνων λένε ότι είναι ικανοποιημένοι με την εθνική κυβέρνηση, 44% με το εκπαιδευτικό σύστημα και 42% με το δικαστικό σύστημα. Με βάση τον Δείκτη Αντίληψης για τη Δημοκρατία (Democracy Perception Index),

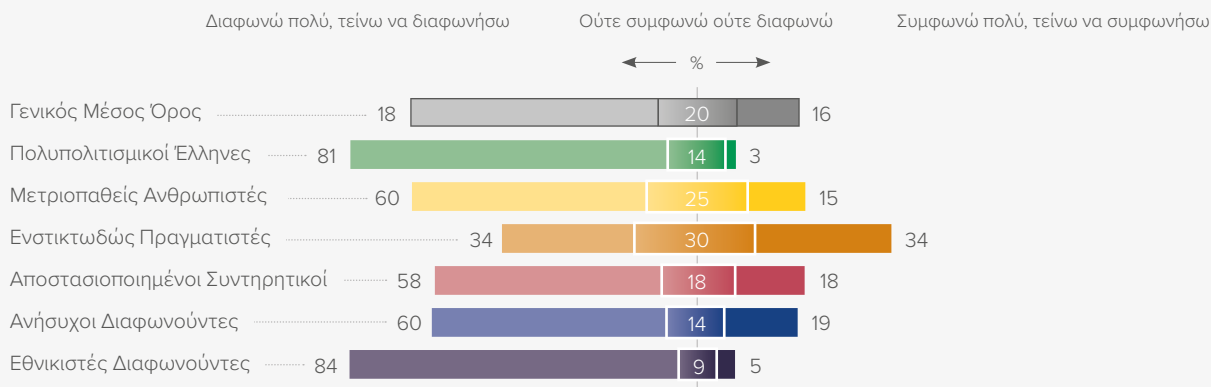
Είναι εύκολο για κάποιον σαν κι εμένα να τα πάει καλά στην Ελλάδα

Η ελληνική οικονομία εξυπηρετεί πάντα τους πλούσιους και ισχυρούς

Τα παραδοσιακά κόμματα και οι πολιτικοί ενδιαφέρονται για ανθρώπους σαν κι εμένα

Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τη συγκεκριμένη δήλωση;
 Πηγή: More in Common (2019)

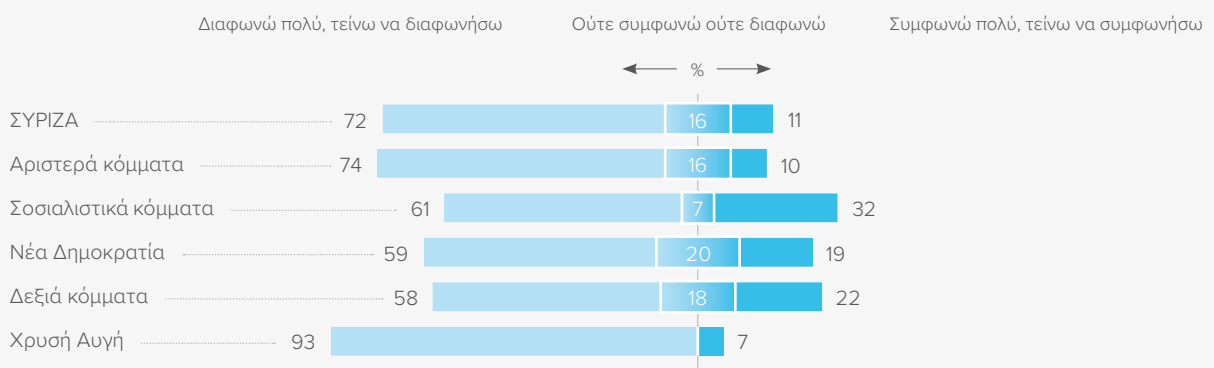
το 60% των Ελλήνων δηλώνει ότι «Το σύστημα ποτέ ή σπανίως λειτουργεί προς το συμφέρον μου».¹⁸ Αυτό δεν προκαλεί έκπληξη δεδομένης της κλίμακας των κρουσμάτων απάτης κι ανεντιμότητας που ήρθαν στο φως την προηγούμενη δεκαετία.

Δεδομένων των εκλογικών απωλειών που υπέστησαν τα πολιτικά κόμματα τα οποία επικρατούσαν στην Ελλάδα μέχρι πρότινος, γίνεται αντιληπτό ότι μόνο το 10% των Ελλήνων πιστεύει ότι τα παραδοσιακά κόμματα ενδιαφέρονται για ανθρώπους σαν κι αυτούς, ενώ το 82% θεωρεί ότι η οικονομία εξυπηρετεί πάντα τους πλούσιους και ισχυρούς. Επιπροσθέτως, μόνο το 35% εκτιμά ότι είναι εύκολο «ν τα πάει καλά» στην Ελλάδα. Επιπλέον, μεταξύ των κατηγοριών, παρουσιάζονται σημαντικές διαφορές σε μερικά από τα ερωτήματα που τίθενται.

Οι πιο ιδεολογικές ομάδες, δηλαδή οι Πολυπολιτισμικοί Έλληνες και οι Εθνικιστές Διαφωνούντες έχουν παρόμοιο επίπεδο θυμού και δυσπιστίας προς το σύστημα και τα παραδοσιακά κόμματα. Αντιθέτως, οι μεσαίες κατηγορίες, που αποτελούνται από τους Μετριοπαθείς Ανθρωπιστές, τους Αποστασιοποιημένους Συντηρητικούς και τους Ενστικτωδώς Πραγματιστές, παρουσιάζονται ελάχιστα περισσότερο ικανοποιημένοι, συγκεκριμένα σε σχέση με το ότι τα παραδοσιακά κόμματα ενδιαφέρονται για ανθρώπους σαν κι αυτούς. Πιο συγκεκριμένα, το 21% και 20% των Αποστασιοποιημένων Συντηρητικών και των Ενστικτωδών Πραγματιστών αντίστοιχα πιστεύει ότι τα παραδοσιακά κόμματα ενδιαφέρονται για ανθρώπους σαν κι αυτούς. Ωστόσο, μόνο το 3% των Πολυπολιτισμικών Ελλήνων, το 5% των Εθνικιστών Διαφωνούντων και το 6% των Μετριοπαθών Ανθρωπιστών συμφωνεί με αυτούς ως προς αυτή τη θέση.

Η «More in Common» ανακάλυψε ότι σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, όπως η Ολλανδία και η Γερμανία, οι πιο «ανοιχτές» κατηγορίες έχουν την τάση να είναι περισσότερο αισιόδοξες για το μέλλον τους και εμφανίζουν περισσότερη πίστη στο «σύστημα» συγκριτικά με τις «κλειστές» κατηγορίες. Ως προς το θέμα αυτό, οι Πολυπολιτισμικοί Έλληνες διαφέρουν από τις «ανοιχτές» κατηγορίες άλλων χωρών, εμφανίζοντας τόσο μεγάλο βαθμό δυσπιστίας όσο και η πιο αντίθετη κατηγορία, αν όχι περισσότερη.¹⁹ Οι Πολυπολιτισμικοί Έλληνες διαφέρουν επίσης από άλλες «ανοιχτές» κατηγορίες σε άλλα θέματα.

Τα παραδοσιακά κόμματα και οι πολιτικοί νοιάζονται για ανθρώπους σαν εμένα (ανά κόμμα)

Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τη συγκεκριμένη δήλωση;
Πηγή: More in Common (2019)

¹⁸ Έρευνα Dalia, Συμμαχία των Δημοκρατών & Rasmussen Global. (2018). Δείκτης Αντίληψης για τη Δημοκρατία. Ανακτήθηκε από: <http://www.allianceofdemocracies.org/wp-content/uploads/2018/06/Democracy-Perception-Index-2018-1.pdf>

¹⁹ Τα συγκεκριμένα θέματα αναλύονται περισσότερο στις δημοσιευμένες έρευνες της «More in Common» στη Γαλλία, τη Γερμανία και την Ιταλία, και προσεχώς και στην Ολλανδία. Για περισσότερες λεπτομέρειες, συμβουλευτείτε την ιστοσελίδα www.moreincommon.com

για παράδειγμα, στο ότι βλέπουν την παγκοσμιοποίηση αρνητικά. Στην Ελλάδα, αυτή η κατηγορία περιλαμβάνει επίσης μέλη του Κομμουνιστικού Κόμματος, που, ωστόσο, είναι «ανοιχτά» σε ορισμένα θέματα είναι συντηρητικά σε άλλα (για παράδειγμα, τα μέλη του Κομμουνιστικού Κόμματος δεν υποστήριξαν το σύμφωνο συμβίωσης ομοφύλων).

Ενώ η εμπιστοσύνη στα παραδοσιακά κόμματα είναι χαμηλή σε όλο το φάσμα, υπάρχουν διαφορές ανάμεσα σε εκείνους που βλέπουν με συμπάθεια την Ακροδεξιά, αυτούς των οποίων οι απόψεις ευθυγραμμίζονται περισσότερο με τα αριστερά κόμματα, και αυτούς που υποστηρίζουν τα κόμματα που επικρατούσαν στην πολιτική σκηνή κατά το μεγαλύτερο μέρος του 20ού αιώνα της δημοκρατικής Ελλάδας. Κανένας από τους υποστηρικτές του ακροδεξιού κόμματος της Χρυσής Αυγής δεν πιστεύει ότι τα παραδοσιακά κόμματα και οι πολιτικοί ενδιαφέρονται για ανθρώπους σαν κι αυτούς. Μόνο το 9% αυτών που εκφράζουν συμπάθεια προς τα αριστερά κόμματα –συμπεριλαμβανομένων των κομμάτων του ΣΥΡΙΖΑ, του ΚΚΕ, της ΑΝΤΑΡΣΥΑ και της Πλεύσης Ελευθερίας– εκφράζει γενικώς εμπιστοσύνη στα παραδοσιακά κόμματα. Δηλαδή, κυρίως μεταξύ των υποστηρικτών του ΣΥΡΙΖΑ, το ποσοστό είναι 11%. Αντιθέτως, το 31% από αυτούς που βλέπουν με συμπάθεια τα περισσότερο συμβατικά «σοσιαλιστικά κόμματα» –μία ομάδα που περιλαμβάνει το κόμμα που προηγουμένως ήταν γνωστό ως ΠΑΣΟΚ²⁰ και το 19% των υποστηρικτών της Νέας Δημοκρατίας πιστεύουν ότι τα παραδοσιακά κόμματα και οι πολιτικοί ενδιαφέρονται γι' αυτούς.

Αυτά τα αποτελέσματα υπογραμμίζουν το εύρος της δυσαρέσκειας για το πολιτικό σύστημα. Ενώ το ΠΑΣΟΚ και η Νέα Δημοκρατία κυριάρχησαν στην πολιτική μετά τη μετάβαση της χώρας στη δημοκρατία το 1974, το πολιτικό τοπίο της Ελλάδας σημείωσε εντυπωσιακή αλλαγή την προηγούμενη δεκαετία, με την ενίσχυση των κομμάτων που βρίσκονται στο περιθώριο ή που δεν υπήρχαν μέχρι τότε. Όπως φάνηκε από τα εκλογικά αποτελέσματα κατά τη διάρκεια της περιόδου 2012-2015, οι Έλληνες πολίτες απογοητεύτηκαν από τις επιδόσεις των παραδοσιακών κομμάτων μετά το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης, γεγονός που κατέληξε στην εγκατάλειψη των κατεστημένων κομμάτων.

Με δικά τους λόγια...

Οι στάσεις απέναντι στο ρόλο του κράτους και της κυβέρνησης επιδεινώθηκαν από τις κρίσεις που έπληξαν την Ελλάδα την προηγούμενη δεκαετία. Τα μέτρα λιτότητας που αποσκοπούσαν στην αναμόρφωση του δημόσιου τομέα προκάλεσαν ακόμα μεγαλύτερη δυσαρέσκεια. Υπάρχει έντονα η πεποίθηση ότι το κράτος δεν κάνει αρκετά και οι αποτυχίες διαχείρισής του έφεραν στο προσκήνιο την προσφυγική και μεταναστευτική κρίση.

Στις συζητήσεις των ομάδων εστίασης, πολλοί Έλληνες παρουσίασαν ανάμεικτα συναισθήματα ως προς την κυβέρνηση και την ελληνική κοινωνία. Εκδήλωσαν τη συμπάθειά τους σε αυτούς που έχουν ανάγκη, αποστροφή για την κατάσταση στην οποία βρίσκονται και έντονη ανησυχία, φοβούμενοι ότι λόγω της παρουσίας των μεταναστών και προσφύγων απειλούνται τα ελληνικά έθιμα και οι παραδόσεις· ταυτόχρονα τόνισαν ότι δεν πρέπει να κατηγορούνται οι μετανάστες και οι πρόσφυγες για προβλήματα όπως οι ανεπαρκείς υπηρεσίες υποδομής.

Συζητώντας για το τι πρέπει να κάνει η κυβέρνηση, μέλη των μεσαίων κατηγοριών εκδήλωσαν την ανησυχία τους για τη φροντίδα των «άλλων», ενώ ταυτόχρονα τόνισαν ότι η Ελλάδα παλεύει να φροντίσει «τους δικούς της». Εξέτασαν επίσης το πώς μπορούν να συμφιλιώσουν την αλληλεγγύη με τις αντικρουόμενες προτεραιότητες, καθώς και ποια είναι η κύρια αιτία αποτυχίας για όσους χρηρίζουν βοήθειας.

Πρέπει να δοθεί έμφαση στους Έλληνες, στην Ελλάδα και στην οικονομία.

Αποστασιοποιημένος Συντηρητικός

20 Το 2018, το κόμμα συγχωνεύτηκε σε ένα νέο κόμμα που ονομάστηκε Κίνημα Αλλαγής (ΚΙΝΑΛ).

Πρέπει να παραχωρηθούν κάποια δικαιώματα στους μετανάστες. Ή, καλύτερα, θα πρέπει να γίνει διάκριση μεταξύ των προσφύγων και των μεταναστών. Θα πρέπει να ανοίξουν τα σύνορα για αυτούς τους ανθρώπους που θέλουν να φύγουν, έτσι ώστε να μπορούν ελεύθερα να πάνε όπου θέλουν. Για όσους μένουν τελικά εδώ θα πρέπει να βρεθεί δουλειά.

Αποστασιοποιημένος Συντηρητικός

[Η χώρα] πηγαίνει από το κακό στο χειρότερο, και πολιτικά και οικονομικά. Κοινωνικά, όμως, πιστεύω πως πηγαίνει προς τη σωστή κατεύθυνση. Παρόλο το ότι δεν είχε γίνει καμία πρόβλεψη για κατάλληλες εγκαταστάσεις και το ότι δεν μπορούσε κανείς να φιλοξενήσει ανθρώπους που έρχονταν εδώ, υπήρξαν άνθρωποι, στο Αιγαίο και στη Μυτιλήνη, που έσωσαν ζωές, αν και τίποτε ακόμα δεν λειτουργεί σωστά. [...] Φυσικά, εξαρτάται από το άτομο· πιστεύω όμως ότι η κοινωνία στο σύνολο της προσπαθεί να διατηρήσει την ανθρωπιά της. Πιστεύω ότι οι πιο πολλοί συμπεριφέρονται με ανθρωπιά.²¹

Μετριοπαθής Ανθρωπιστής

[Η μετανάστευση] είναι ευαίσθητο θέμα. Πολλοί πιστεύουν ότι η χώρα δεν μπορεί να φροντίσει πλέον τον εαυτό της κι εμείς δεν μπορούμε να πάρουμε άλλους πλέον. Αλλά ίσως να είναι έτσι τα πράγματα γιατί το κράτος δεν βοηθάει, δεν υπάρχουν υποδομές και εμείς δεν είμαστε αρκετά προετοιμασμένοι.

Ενστικτώδης Πραγματιστής

Στενοχωριέμαι για το νέο σκάνδαλο διαφθοράς που ήρθε στην επιφάνεια σχετικά με τα χρήματα που πήρε η κυβέρνηση. Αν συμβαίνει κάτι τέτοιο, θα αποτύχουμε και πάλι.

Ενστικτώδης Πραγματιστής

Όπως φαίνεται στις ομάδες εστίασης, άνθρωποι των μεσαίων κατηγοριών δεν συμφώνησαν σχετικά με το που πρέπει να δοθεί προτεραιότητα, αλλά όλοι τους συμφώνησαν ότι η Ελλάδα έχει φτάσει στα όριά της και πως αγωνίζεται παρά τη διαδεδομένη διαφθορά και των ανεπαρκειών.

4.3. Δυσπιστία για τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και τον δημόσιο λόγο

Ομοίως με τα χαμηλά επίπεδα εμπιστοσύνης στην κυβέρνηση, οι Έλληνες εμπιστεύονται ελάχιστα τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης· μόνο 18% των Ελλήνων δηλώνει ότι εμπιστεύεται την μετάδοση των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης σχετικά με τη μετανάστευση και τους πρόσφυγες. Παρ' όλα αυτά, οι απόψεις διαφέρουν σημαντικά μεταξύ των κατηγοριών. Μόνο το 6% των Εθνικιστών Διαφωνούντων και το 9% των Πολυπολιτισμικών Ελλήνων συμφωνεί ότι τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης είναι αξιόπιστα σε αυτό το θέμα, αν και οι λόγοι γι' αυτό διαφέρουν σημαντικά. Τα ποσοστά εμπιστοσύνης είναι υψηλότερα μεταξύ των Αποστασιοποιημένων Συντηρητικών, εκ των οποίων το 37% δηλώνει ότι εμπιστεύεται την μετάδοση των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης σχετικά με αυτά τα θέματα.

Σύμφωνα με το 70% των Εθνικιστών Διαφωνούντων, τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης φοβούνται να σκιαγραφήσουν τους μετανάστες αρνητικά, ακόμα κι όταν τέτοιου είδους ειδήσεις είναι απολύτως αληθείς. Το 42% των Πολυπολιτισμικών Ελλήνων και το 39% των Αποστασιοποιημένων Συντηρητικών συμφωνούν επίσης με αυτή την πρόταση.

Σε αντίθεση με άλλες χώρες, όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες ή η Γερμανία, όπου η «More in Common» έχει διαπιστώσει ότι υπάρχει έντονη ευαισθησία για την κατάπιξη του διαλόγου από την κουλτούρα της πολιτικής ορθότητας, οι Έλληνες δεν φαίνεται να αισθάνονται ότι η ελευθερία της έκφρασής τους περιορίζεται (ομοίως ούτε και οι Ιταλοί). Σχεδόν όλοι οι Έλληνες, δηλαδή το 85%, δηλώνουν ότι είναι αποδεκτό να εκφράζουν τα συναισθήματά τους για θέματα όπως η μετανάστευση και οι

²¹ Η Μυτιλήνη είναι η πρωτεύουσα του ελληνικού νησιού της Λέσβου, που υποδέχτηκε μεγάλο αριθμό προσφύγων και βρίσκεται στο επίκεντρο των αντιπαραθέσεων εξαιτίας της διαχείρισης του καταυλισμού προσφύγων της Μόριας.

πρόσφυγες. Στην πραγματικότητα, αυτό αποσαφηνίστηκε κατά τη διάρκεια συνομιλιών με τους Μετριοπαθείς Ανθρωπιστές, τους Αποστασιοποιημένους Συντηρητικούς και τους Ενστικτωδώς Πραγματιστές.

Με δικά τους λόγια...

Όλες οι γνώμες πρέπει να ακούγονται. Πρέπει να ακούγονται και αυτοί που είναι υπέρ και εκείνοι που είναι κατά.

Μετριοπαθής Ανθρωπιστής

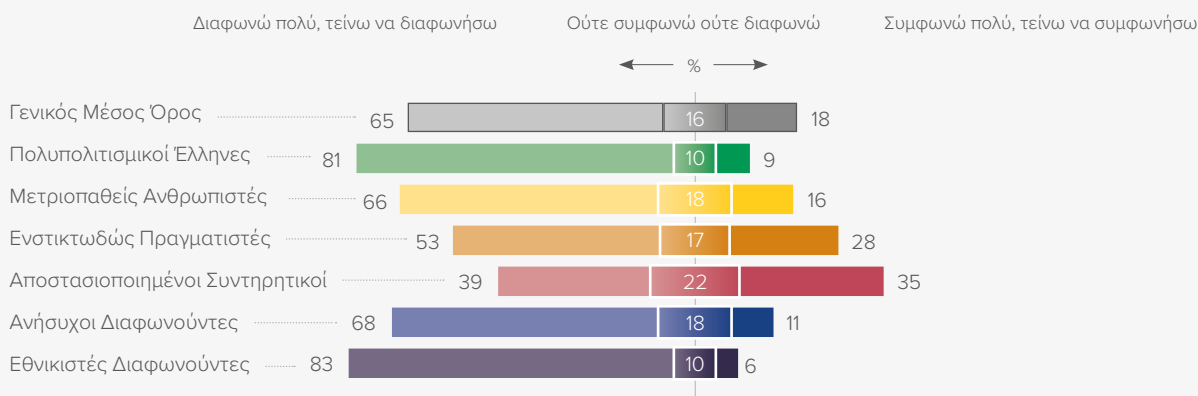
Οι Έλληνες συχνά διαφωνούν μεταξύ τους. Μπορούμε να διαφωνούμε.

Μετριοπαθής Ανθρωπιστής

Ανεξάρτητα από το αν θέλουμε μετανάστες ή όχι, πρέπει να ακούγονται όλες οι γνώμες.

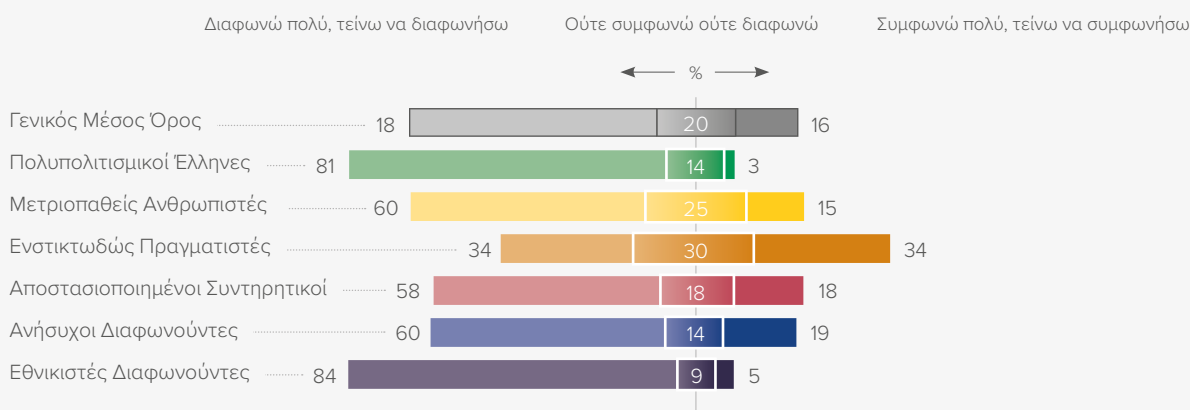
Μετριοπαθής Ανθρωπιστής

Γενικά, εμπιστεύομαι τις εκθέσεις των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης σχετικά με τη μετανάστευση και τους πρόσφυγες

Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τη συγκεκριμένη δήλωση;
 Πηγή: More in Common (2019)

Οι οικονομικές συνέπειες της παγκοσμιοποίησης έχουν πολύ θετικό αντίκτυπο

Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τη συγκεκριμένη δήλωση;
 Πηγή: More in Common (2019)

[Συντονιστής]: Πιστεύετε ότι είναι δυνατό να μιλάτε για θέματα όπως η μετανάστευση και οι πρόσφυγες;

- Μάλιστα.
- Ναι.
- Φυσικά.
- Ναι. Ασφαλώς.

Αποστασιοποιημένος Συντηρητικός

[Συντονιστής]: Πιστεύετε ότι είναι δυνατό να μιλάτε για θέματα όπως η μετανάστευση και οι πρόσφυγες;

- Ναι, για κάθε θέμα που παρουσιάζει ενδιαφέρον στη χώρα μου.
- Ανάλογα με τις περιστάσεις. Δεν θα πας στα γραφεία της Χρυσής Αυγής...! Η αν είσαι σε μία ομάδα ατόμων και δεις ότι υπάρχει άλλο κλίμα, δεν θα προχωρήσεις περισσότερο.

Ενστικτώδης Πραγματιστής

4.4. Οι αντιλήψεις των Ελλήνων για την παγκοσμιοποίηση

Μόνο το 15% του πληθυσμού πιστεύει ότι ο οικονομικός αντίκτυπος της παγκοσμιοποίησης είναι ευεργετικός για τη χώρα. Μία από τις πιο ασυνήθιστες πτυχές της ελληνικής στάσης απέναντι στην παγκοσμιοποίηση είναι ότι η ομάδα με «ανοιχτές» αξίες, οι Πολυπολιτισμικοί Έλληνες, εμφανίζει την πιο αρνητική άποψη σχετικά με τις συνέπειες της παγκοσμιοποίησης από οποιαδήποτε άλλη κατηγορία. Αυτό έρχεται σε αντίθεση με τα ευρήματα σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες όπου οι πιο «ανοιχτές» κατηγορίες είναι συνήθως πιο θετικές όσον αφορά την παγκοσμιοποίηση. Επιπλέον, παρόλο που αυτή είναι μια κοινωνικά «ανοιχτή» κατηγορία είναι ιδιαίτερα επικριτική και απέναντι στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Αυτό αποτελεί μια ιδιομορφία του ελληνικού πλαισίου όπου η αριστερά συχνά υποστηρίζει κατά κάποιον τρόπο εθνικιστικές πεποιθήσεις. Στην Ελλάδα οι απόψεις των δύο πόλων πάλι συνάδουν στο ερώτημα αυτό, ενώ οι μεσαίες ομάδες βλέπουν την παγκοσμιοποίηση πιο θετικά από τις «ανοιχτές» και τις «κλειστές» ομάδες. Οι Ενστικτωδώς Πραγματιστές ξεχωρίζουν για την πιο θετική τους άποψη: Το 35% συμφωνεί ότι πρόκειται για θετικό γεγονός, ενώ το 30% δεν το θεωρεί ούτε θετικό ούτε αρνητικό.

Η συγκριτική δημοσκόπηση των εθνικών στάσεων κατατάσσει τους Έλληνες μεταξύ των πιο δύσπιστων όσον αφορά τα οφέλη της παγκοσμιοποίησης σύμφωνα με το Ευρωβαρόμετρο. Το κοινό στην Ελλάδα είναι πεπεισμένο ότι η παγκοσμιοποίηση αυξάνει τις ανισότητες, ωφελεί μόνο τις μεγάλες επιχειρήσεις και απειλεί τον εθνικό πολιτισμό.²² Παρόμοιες απόψεις παρατηρούνται στη Γαλλία, την Κύπρο και τη Σλοβενία.

4.5. Η σχέση της Ελλάδας με την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Τουρκία

Όσον αφορά το πρόβλημα του χρέους, η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι αυστηρή: Μας αναγκάζει να κάνουμε διάφορα. Φυσικά, αυτή η Ένωση, αυτή η συμμαχία είναι πρωτίστως οικονομική. Έπρεπε επίσης να είναι ένας συνασπισμός για ανθρωπιστική βοήθεια. Δεν είναι ωραίο για μας να αναγκαζόμαστε να πληρώνουμε τα χρέη μας, να ακολουθούμε τους κανόνες τους και να αναγκαζόμαστε να αναλαμβάνουμε ευθύνες για ό,τι είναι παγκόσμιο πρόβλημα. Αυτό το πρόβλημα αποτελεί παγκόσμια πρόκληση.

Μετριοπαθείς Ανθρωπιστές

22 Steiner, N.D. (2019). Ποιες ευρωπαϊκές χώρες αγαπούν / μισούν την παγκοσμιοποίηση; (Which European countries love/hate globalization?) Ανακτήθηκε από: <https://www.nilssteiner.com/2017/01/which-european-countries-lovehate-globalization/>

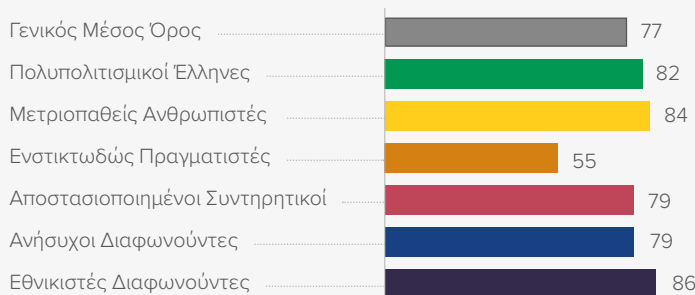
Στην εξωτερική πολιτική, θα πρέπει να εφαρμόσουμε μια ισχυρότερη και πιο εύρωστη πολιτική από αυτή που παίρνουμε από την Ευρωπαϊκή Ένωση, για να δείξουμε ότι δεν θα δεχόμαστε και δεν θα συμμορφωνόμαστε με όλα τα αιτήματα των (Ευρωπαίων) εταίρων, ανεξάρτητα από τις απαιτήσεις αυτές.

Ενστικτωδώς Πραγματιστές

Η Ελλάδα έχει από καιρό μια ασυनेπή σχέση με την υπόλοιπη Ευρώπη, η οποία συχνά χαρακτηρίζεται ως σχέση «αγάπης-μίσους». Η Ελλάδα ισχυρίζεται ότι είναι η γενέτειρα του δυτικού πολιτισμού, αποτελώντας το σταυροδρόμι μεταξύ Ανατολής και Δύσης, και έχει μια ιστορία που αναμειγνύει την οθωμανική επιρροή με την πρώιμη ιστορία της αθηναϊκής δημοκρατίας. Η Ελλάδα ασπάστηκε τη συμμετοχή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση από την ένταξή της το 1981, όμως οι Έλληνες σήμερα αισθάνονται βαθιά απογοητευμένοι από τη μεταχείρισή τους από την Ευρωπαϊκή Ένωση, πιστεύοντας ότι αντιμετωπίζονται άσχημα και ότι τους εκμεταλλεύονται.

Μιλώντας για την προσφυγική κρίση, η Ελλάδα έχει κακοποιηθεί από τους Ευρωπαίους εταίρους της

Συμφωνώ πολύ, τείνω να συμφωνήσω

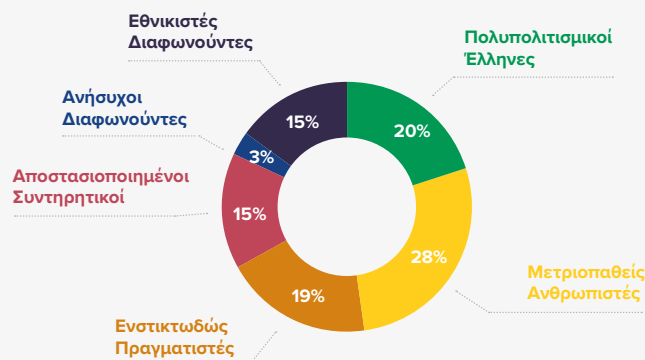
Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τη συγκεκριμένη δήλωση;
Πηγή: More in Common (2019)

Η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν πρέπει να βοηθά τους πρόσφυγες με φαγητό, στέγαση και βοήθεια, εάν δεν βοηθάει πρώτα τους Έλληνες

Συμφωνώ πολύ, τείνω να συμφωνήσω

Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τη συγκεκριμένη δήλωση;
Πηγή: More in Common (2019)

Περισσότεροι από τρεις στους τέσσερις Έλληνες μοιράζονται μια αίσθηση δυσaréσκειας για την Ευρωπαϊκή Ένωση και πιστεύουν ότι η ίδια πρέπει να πράξει περισσότερο. Επιπλέον, σε αντίθεση με τη κοινή δήλωση Ευρωπαϊκής Ένωσης-Τουρκίας, οι περισσότεροι Έλληνες δεν εμπιστεύονται την Τουρκία για παροχή βοήθειας σχετικά με το προσφυγικό ζήτημα.

Η απογοήτευση με την Ευρωπαϊκή Ένωση συνδέεται αναπόφευκτα με την εμπειρία των ανθρώπων από την κρίση της Ευρωζώνης και την κρίση δημόσιου χρέους στην Ελλάδα. Το 77% των Ελλήνων πιστεύει ότι, αναφορικά με την προσφυγική κρίση και το μεταναστευτικό, οι Ευρωπαίοι εταίροι έχουν κακομεταχειριστεί την Ελλάδα.

Η ελληνική απογοήτευση με την Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία αυξήθηκε λόγω των οικονομικών απαιτήσεων που επιβλήθηκαν στην Ελλάδα, ενισχύθηκε από τις αντιλήψεις των Ελλήνων ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση παρείχε μόνο περιορισμένη και ανεπαρκή βοήθεια κατά τη διάρκεια της προσφυγικής και μεταναστευτικής κρίσης. Η Ευρωπαϊκή Ένωση θεωρεί ότι η ευθύνη βαρύνει τις ελληνικές Αρχές, οι οποίες εκτιμούν ότι περίπου ένα δισεκατομμύριο (1.000.000.000) ευρώ είχε διατεθεί για την κρίση στις αρχές του 2018, αλλά κυριαρχεί η εντύπωση από την πλευρά της Ελλάδας ότι απαιτείται μεγαλύτερη οικονομική βοήθεια. Πράγματι, ο πρώην υπουργός Μεταναστευτικής Πολιτικής Γιάννης Μουζάλας έχει επανειλημμένα καταδικάσει την Ευρωπαϊκή Ένωση για την αδυναμία στήριξης των υπηρεσιών ασύλου με την παροχή πρόσθετου προσωπικού και για τη χρονοτριβή της στον επαναπατρισμό των προσφύγων.²³ Το 60% των Ελλήνων δηλώνει ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση πρέπει να αναλάβει μεγαλύτερη ευθύνη για την επίλυση της προσφυγικής και μεταναστευτικής κρίσης, ενώ το 51% εκφράζει την άποψη ότι η εθνική τους κυβέρνηση θα πρέπει να αναλάβει περισσότερες ευθύνες. Στο άλλο άκρο του φάσματος, το 28% πιστεύει ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν θα πρέπει να βοηθήσει τους πρόσφυγες με τρόφιμα, στέγαση και βοήθεια, εάν δεν βοηθήσει πρώτα τους Έλληνες. Οι απόψεις των κατηγοριών διαφέρουν σημαντικά σε αυτή την ερώτηση, με τους μισούς σχεδόν Εθνικιστές Διαφωνούντες να πιστεύουν ότι οι Έλληνες πρέπει να έχουν προτεραιότητα έναντι των προσφύγων. Οι Ενστικτωδώς Πραγματιστές υποστηρίζουν επίσης αυτή την πρόταση στο 41% και, ως εκ τούτου, πιο έντονα από άλλες ομάδες. Παρόλα αυτά, οι Ενστικτωδώς Πραγματιστές φαίνεται να σκέπτονται με βάση το συμφέρον τους και όχι την εναντίωσή τους προς τη μετανάστευση ή τους πρόσφυγες, ενώ οι Εθνικιστές Διαφωνούντες κινούνται περισσότερο με γνώμονα συναισθήματα ανταγωνισμού, που προέρχονται από το γεγονός ότι θεωρούν τους μετανάστες και τους πρόσφυγες ως απειλητική «εξωτερική ομάδα».

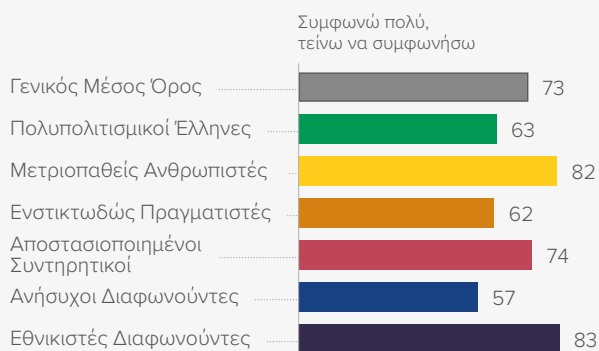
Μια άλλη διάσταση των αντιλήψεων των Ελλήνων για τους πρόσφυγες είναι ο τρόπος με τον οποίο αυτές οι αντιλήψεις σχετίζονται με την ιστορική δυσπιστία της Ελλάδας έναντι της Τουρκίας. Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις έχουν περάσει από πολλές φάσεις με την πάροδο του χρόνου, με περιόδους έντασης μετά τον Α΄ Βαλκανικό πόλεμο, στα μέσα της δεκαετίας του '50 σχετικά με την Κύπρο και στις συγκρούσεις στο Αιγαίο. Μολονότι η σχέση μεταξύ των δύο χωρών ήταν πιο σταθερή από τα τέλη της δεκαετίας του '90, η δυσπιστία συνεχίζεται.

Κατά τα τελευταία χρόνια, σημειώθηκε σειρά επεισοδίων μεταξύ των δύο κρατών. Μετά το αποτυχημένο πραξικόπημα στην Τουρκία το 2016, οκτώ στρατιωτικοί ζήτησαν άσυλο στην Ελλάδα. Το ελληνικό δικαστήριο αποφάσισε πρώτα ότι θα μπορούσαν να εκδοθούν στην Τουρκία, αλλά το Ανώτατο Δικαστήριο της Ελλάδας απέρριψε την απόφαση αυτή και αρνήθηκε την έκδοση. Οι διπλωματικές συναντήσεις μεταξύ των ηγετών της Ελλάδας και της Τουρκίας έχουν επίσης υπάρξει τεταμένες και τα παλιά ζητήματα αναζωπυρώθηκαν.²⁴

23 Kakissis, J. (2018). «Η Ευρώπη δεν μας βλέπει ως ανθρώπους»: Αγώνας των Εγκαταλελειμμένων Προσφύγων στην Ελλάδα. NPR. Ανακτήθηκε από: <https://www.npr.org/sections/parallels/2018/03/09/589973165/europe-does-not-see-us-as-human-stranded-refugees-struggle-in-greece?t=1552473817836>. Ekathimerini. (2016). «Έλληνας υπουργός επιτίθεται στην Ευρωπαϊκή Ένωση για τη μη παροχή βοήθειας στους πρόσφυγες». Ανακτήθηκε από: <http://www.ekathimerini.com/205386/article/ekathimerini/news/greek-minister-lashes-out-at-eu-for-not-helping-with-refugees>

24 Smith, H. (7 Δεκεμβρίου 2017). «Ο επιθετικός Ερντογάν αφήνει άναυδους τους Έλληνες οικοδεσπότες στην επίσκεψη της Αθήνας». *The Guardian*. Ανακτήθηκε από: <https://www.theguardian.com/world/2017/dec/07/turkish-president-erdogan-to-make-landmark-visit-to-greece>

Η Ελλάδα δεν θα έπρεπε να εμπιστεύεται την Τουρκία ως εταίρο στη διαχείριση των προσφυγικών ζητημάτων

Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τη συγκεκριμένη δήλωση;
Πηγή: More in Common (2019)

Σε αυτό το πλαίσιο, δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι οι Έλληνες δεν ήταν ενθουσιασμένοι με την επιλογή της Ευρωπαϊκής Ένωσης να συνεργαστεί στενά με την Τουρκία για να διαχειριστεί τη ροή των προσφύγων το 2016. Ερωτηθέντες σχετικά με το αν η Ελλάδα πρέπει να εμπιστευτεί την Τουρκία ως εταίρο στη διαχείριση των προσφύγων, σχεδόν τα τρία τέταρτα του πληθυσμού (73%) απαντούν: «Όχι». Μόνο το 16% των Ελλήνων δήλωσε ότι η Τουρκία είναι μια αξιόπιστη χώρα ως προς αυτό το θέμα.

Αυτή η καχυποψία αντανακλάται στα σχόλια των συμμετεχόντων στις ομάδες εστίασης:

[Η Τουρκία] συνεργάστηκε. Αν και όχι πολύ καλά.
Αποστασιοποιημένος Συντηρητικός

Έτσι ήταν πάντα η τουρκική πολιτική.
Αποστασιοποιημένος Συντηρητικός

- Η Τουρκία πληρώνεται αδρά και το διαπραγματεύεται κάθε φορά: «Αν δεν κάνετε για μένα αυτό που θέλω, δεν πρόκειται να δεχτώ πλέον περισσότερους ανθρώπους και θα τους στείλω πίσω σε εσάς».
- Δεδομένου ότι [οι Τούρκοι] τη χρησιμοποιούν ως μέσο για να ασκήσουν πίεση στην Ευρωπαϊκή Ένωση, δεν πρόκειται για συνεργασία. «Δεν το κάνετε αυτό; Ανοίγω τα σύνορα και οι πρόσφυγες πνίγονται!»
- Ακριβώς! Αν προσθέσουμε τη λέξη «εκβιασμός» μετά τη συνεργασία, ναι. Αλλά δεν υπάρχει συνεργασία. Οι Τούρκοι ενεργούν ανάλογα με το συμφέρον τους.

Ενστικτωδώς Πραγματιστές

Τέτοιου είδους απογοήτευση δεν πρέπει να παρερμηνευθεί ως υποστήριξη για την έξοδο από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Στην Ελλάδα υπάρχουν έντονα συναισθήματα για την παραμονή στην Ένωση. Η πλειονότητα του 59% των Ελλήνων απορρίπτει την ιδέα ότι η Ελλάδα πρέπει να αποστασιοποιηθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση και το ευρώ. Από αυτό το 59% το 48% διαφωνεί έντονα με την ιδέα της αποστασιοποίησης. Μόνο το 15% συμφωνεί απόλυτα ότι η Ελλάδα πρέπει να απομακρυνθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση και το 9% τείνει να συμφωνήσει.

Παρατηρούνται σημαντικές διαφορές μεταξύ των κατηγοριών σχετικά με τον ευρωσκεπτικισμό με υψηλότερα επίπεδα συμφωνίας να σημειώνονται στους ιδεολογικούς πόλους, ενώ υπάρχει και πολύ λιγότερη υποστήριξη μεταξύ των μεσαίων ομάδων. Αυτό υποδηλώνει το γεγονός ότι ο ευρωσκεπτικισμός στην Ελλάδα μπορεί να εντοπιστεί τόσο στην ιδεολογική Αριστερά όσο και στη Δεξιά, ενώ τα παραδοσιακά κόμματα έχουν διατηρήσει μια φιλοευρωπαϊκή στάση.²⁵ Στις εκλογές του 2012, τα κόμματα χωρίστηκαν σε εκείνα που υποστήριζαν τους όρους των συμφωνιών διάσωσης εκείνης της εποχής (στα κυρίαρχα κόμματα ΠΑΣΟΚ και Νέα Δημοκρατία) και σε εκείνα που δεν τους στήριζαν: στο Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας (ΚΚΕ), στον ΣΥΡΙΖΑ, στη Δημοκρατική Αριστερά (ΔΗΜΑΡ), στους Ανεξάρτητους Έλληνες (ΑΝΕΛ) και στην ακροδεξιά Χρυσή Αυγή.²⁶ Οι εκλογές του 2015 έφεραν στην εξουσία το συνασπισμό

25 Βασιλοπούλου, Σ. (2018). «Ευρωσκεπτικισμός σε περιόδους κρίσης: Η περίπτωση της Ελλάδας». *Πολιτική*, 38 (3), σσ. 311-326. Ανακτήθηκε από: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0263395718770599>

26 Βασιλοπούλου, Σ. (2018), ό.π.

Η Ελλάδα πρέπει να απομακρυνθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση και το ευρώ

Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τη συγκεκριμένη δήλωση;
Πηγή: More in Common (2019)

ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ, αλλά όταν έγιναν στην κυβέρνηση οι προαναφερθείσες πιο ευρωσκεπτικιστικές θέσεις μετριάστηκαν.

Όπως σημειώνεται, το «ανοιχτό» και το «κλειστό» ιδεολογικό φάσμα στην Ελλάδα δεν αντιστοιχίζονται άμεσα με το παραδοσιακό πολιτικά αριστερό και δεξιό φάσμα, γεγονός που υφίσταται και σε σχέση με τα πολιτικά κόμματα. Ωστόσο, η κατανομή μεταξύ των τμημάτων του ευρωσκεπτικισμού είναι σε γενικές γραμμές ανάλογη με εκείνη του αριστερού και δεξιού κομματικού φάσματος. Οι Πολυπολιτισμικοί Έλληνες και Εθνικιστές Διαφωνούντες είναι πιθανό να υποστηρίξουν την αποστασιοποίηση της Ελλάδας από την Ευρωπαϊκή Ένωση και το ευρώ. Αυτή η πρόταση χαίρει ελάχιστης υποστήριξης μεταξύ των Μετριοπαθών Ανθρωπιστών και των Ανήσυχτων Διαφωνούντων. Τελικά, όσο ισχυρές και να είναι οι αρνητικές

αντιλήψεις για την Ευρωπαϊκή Ένωση, δεν μεταφράζονται σε ευρεία υποστήριξη για την αποχώρηση από αυτήν. Όσον αφορά τις περιφερειακές διαφορές στην υποστήριξη της απομάκρυνσης από την Ευρωπαϊκή Ένωση, δεν υπάρχουν εξαιρετικά μεγάλες διαφορές. Η στήριξη είναι υψηλότερη στην Ήπειρο (31%), ακολουθούμενη από την Κεντρική Ελλάδα (28%), και χαμηλότερη στη Βόρεια Ελλάδα, στη Δυτική Ελλάδα και στα Ιόνια Νησιά (25%), στην Κρήτη και στα νησιά του Αιγαίου (22%).

5

Ελληνική Ταυτότητα

“

Είμαστε προοδευτικοί άνθρωποι ριζωμένοι στο παρελθόν.

Μετριοπαθής Ανθρωπιστής

”

5.1. Ελληνική ταυτότητα και πολιτιστική ανασφάλεια

Η εθνική ταυτότητα παίζει σημαντικό ρόλο στον τρόπο που οι περισσότεροι Έλληνες βλέπουν τον εαυτό τους. Η Ελλάδα, αν και σχετικά μικρό έθνος, έχει μία εκπληκτική πολιτιστική κληρονομιά τριών χιλιετιών, η οποία έχει επηρεάσει ριζικά την παγκόσμια ιστορία.

Ωστόσο, η αίγλη της Αρχαίας Ελλάδας και της επιρροής της δεν είναι κομμάτι της σύγχρονης εμπειρίας των Ελλήνων. Η κρίση δημόσιου χρέους έφερε στην επιφάνεια βαθιά ριζωμένα προβλήματα που αφορούν όχι μόνο την ελληνική κυβέρνηση, αλλά και όλη την γενικότερη οικονομική και κοινωνική τάξη. Η κρίση επέφερε μία περίοδο αυστηρής λιτότητας που επιβλήθηκε από χώρες και θεσμούς, με αρνητικότερες συνέπειες σε βάρος πολλών Ελλήνων. Το γεγονός αυτό προκάλεσε ένταση στις σχέσεις της χώρας με τη Γερμανία, έναν από τους μεγαλύτερους δανειστές της Ελλάδας. Η καγκελάρια Άνγκελα Μέρκελ δέχτηκε αυστηρή κριτική επειδή έκανε σκληρό παζάρι με την Ελλάδα. Πράγματι, η συμφωνία διάσωσης του 2015 προκάλεσε την έντονη αντίδραση των Ελλήνων και την αναβίωση της εικόνας μίας σκληρής κι αδιάλλακτης Γερμανίας.²⁷ Από τη μία πλευρά, οι Έλληνες κατηγόρησαν τη Γερμανία ότι προσπάθησε να τους ταπεινώσει με την επιβολή νέων, τιμωρητικών απαιτήσεων· από την άλλη, οι Γερμανοί αποφάσισαν να παραμείνουν αμετακίνητοι στις θέσεις τους.²⁸ Η κρίση παρέσυρε επίσης την Ελλάδα σε μία δημόσια ευρωπαϊκή συζήτηση, η οποία δεν είχε ξαναγίνει στο παρελθόν. Η χώρα έτυχε ιδιαίτερου ενδιαφέροντος όταν η είδηση της δοκιμασίας της εξαπλώθηκε παντού. Άλλες χώρες στην Ευρώπη άρχισαν να περιγράφουν την Ελλάδα ως ένα έθνος ζητιάνων, που απαιτεί τεράστια δάνεια για να αποφύγει την καταστροφική οικονομική κατάρρευση. Για παράδειγμα, εξετάζοντας τα πολιτικά σκίτσα και τις οπτικές απεικονίσεις του Ηνωμένου Βασιλείου, της Γαλλίας, της Αυστρίας και της Σλοβακίας, οι Έλληνες συχνά περιγράφονται με αρνητικούς όρους ως κακομοίρηδες, τεμπέληδες, που κινδυνεύουν ή αποκτηνωμένοι ενώ οι Ευρωπαίοι ηγέτες παρουσιάζονταν ως τακτοποιημένοι, με ισχύ και να διατηρούν τον έλεγχο.²⁹

Σύμφωνα με τον πολιτικό επιστήμονα Στάθη Καλύβα, στον πυρήνα της ελληνικής ταυτότητας υπάρχει η ισχυρή πεποίθηση για την αδιάσπαστη συνέχεια του ελληνικού πολιτισμού από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα.³⁰ Αλλά καθώς η χώρα μπαίνει στη δεκαετία του 2020, οι Έλληνες παλεύουν να συμφιλιώσουν αυτή την πραγματικότητα με την ιστορία του ένδοξου παρελθόντος τους. Πολλοί στη χώρα πιστεύουν ότι τα προβλήματα της Ελλάδας είναι αποτέλεσμα της ξένης παρέμβασης και ότι η Ελλάδα θα ανακάμψει χάρη στην ελληνική δύναμη και ταυτότητα. Αυτό το δυνατό αίσθημα εθνικισμού συνδέεται επίσης και με την καχυποψία για τους νεοεισερχόμενους. Κι αυτό το αίσθημα γίνεται δυνατότερο καθώς οι Έλληνες φαίνεται ότι είναι ελάχιστα εξοικειωμένοι με τους μετανάστες, αφού η Ελλάδα μετατράπηκε σε μεταναστευτικό προορισμό μόνο από τη δεκαετία του '90, αρχικά με τους μετανάστες από την Ανατολική Ευρώπη. Ειδικότερα, μόνο το 2015 ψηφίστηκε ένας νόμος που δίνει τη δυνατότητα στους μετανάστες δεύτερης γενιάς να γίνουν Έλληνες πολίτες.

Οι Έλληνες παραμένουν περήφανοι για την ιστορία και την ταυτότητά τους. Σχεδόν τέσσερις στους πέντε Έλληνες δήλωσαν περήφανοι για την ιστορία της χώρας τους. Σε σύγκριση με τους Ιταλούς, που μόνο το

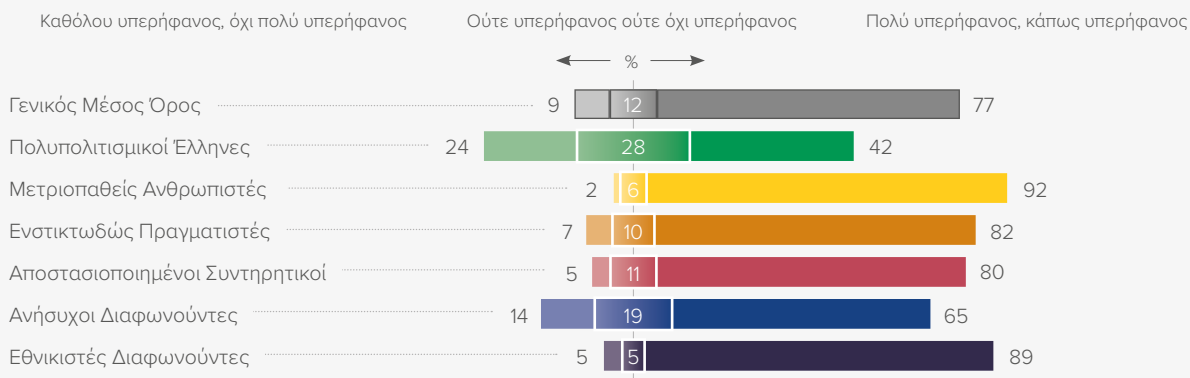
27 Faiola, A. – Kircher, S. (16 Ιουλίου 2015). «Η διάσωση της Ελλάδας αναβίωσε την εικόνα της “σκληρής Γερμανίας”». *Washington Post*. Ανακτήθηκε από: https://www.washingtonpost.com/world/europe/greece-bailout-revives-image-of-the-cruel-german/2015/07/16/bcf468d8-2a74-11e5-960f-22c4ba982ed4_story.html?noredirect=on&utm_term=.eccc3532dd7d

28 Kambas, Michele – Williams, M. (12 Ιουλίου 2015). «Εξοργισμένοι με τις απαιτήσεις τους, οι Έλληνες διαμαρτύρονται έντονα για τη γερμανική “ταπείνωση”». *Ekathimerini*. Ανακτήθηκε από: <http://www.ekathimerini.com/199359/article/ekathimerini/news/angry-at-demands-greeks-rail-at-german-humiliation>

29 Chálanioná, D. (2013). «Γνωρίστε τον “άλλο” Έλληνα. Πώς η κρίση στην Ευρωζώνη αλλάζει την εικόνα των Ελλήνων και ποιες οπτικές απεικονίσεις των Ελλήνων μάς μιλούν για την ευρωπαϊκή ταυτότητα». *Προοπτικές*. 21 (1), σσ. 5-41. Ανακτήθηκε από: <https://www.jstor.org/stable/23616198> Μπορείτε να συμβουλευτείτε τον παρακάτω δικτυακό χώρο για να διαβάσετε ένα άρθρο σχετικά με ένα συμβάν που περιγράφει αυτή την αρνητική εικόνα της Ελλάδας, που έφθασε ακόμα και στις αίθουσες των δικαστηρίων: <https://eu.greekreporter.com/2012/04/03/innocent-the-editor-of-focus-for-obscene-aphrodite-milos/>

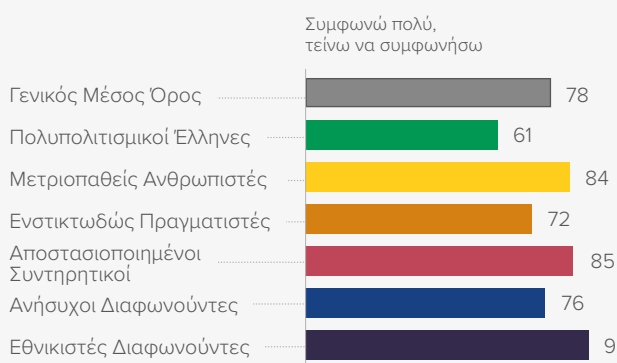
30 Καλύβας, Σ. (2015), *ό.π*

Πόσο περήφανοι είστε που είστε Έλληνες

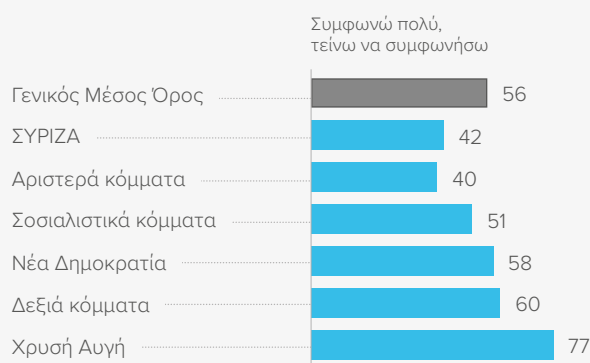
Σε ποιο βαθμό είστε περήφανος που είστε Έλληνας;
Πηγή: More in Common (2019)

Είμαι περήφανος για την ιστορία της χώρας μου

Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τη συγκεκριμένη δήλωση;
Πηγή: More in Common (2019)

Μερικές φορές νιώθω ξένος στην ίδια μου τη χώρα (% συμφωνώ)

52% δηλώνει περήφανο για την εθνική του ταυτότητα,³¹ το 77% του ελληνικού πληθυσμού είναι περήφανο για την ταυτότητά του. Μόνο το 9% να δηλώνει ότι δεν είναι περήφανο για αυτή. Η μόνη ομάδα που λιγότεροι από τους μισούς δηλώνουν πώς αισθάνονται περήφανοι για την ελληνική τους ταυτότητα είναι Πολυπολιτισμικοί Έλληνες, οι οποίοι είναι επιπλέον λιγότερο περήφανοι για την ιστορία της χώρας τους συγκριτικά με άλλες κατηγορίες. Αυτό το γεγονός αντανακλά πιθανώς την περισσότερο πολυπολιτισμική τους προοπτική σε συνδυασμό με την απογοήτευσή τους σχετικά με στοιχεία της Ελλάδας που τα βλέπουν ως οπισθοδρομικά ή ξεπερασμένα. Σύμφωνα με αυτή την άποψη, είναι κατά πολύ διαφορετικοί από το 92% των Μετριοπαθών Ανθρωπιστών που εκφράζουν την υπερηφάνεια τους για την ελληνική τους ταυτότητα, ποσοστό κατά 50% υψηλότερο σε σύγκριση με εκείνους. Παρόλο που αυτές οι ομάδες είναι φιλικά προσκείμενες προς τους ξένους, η στάση τους είναι πολύ διαφορετική σχετικά με τα προσωπικά τους αισθήματα πάνω στην ελληνική ταυτότητα.

31 More in Common (2018). *Αντιλήψεις περί εθνικής ταυτότητας, μετανάστευσης και προσφύγων στην Ελλάδα*. Ανακτήθηκε από: <https://www.moreincommon.com/italy-report1>

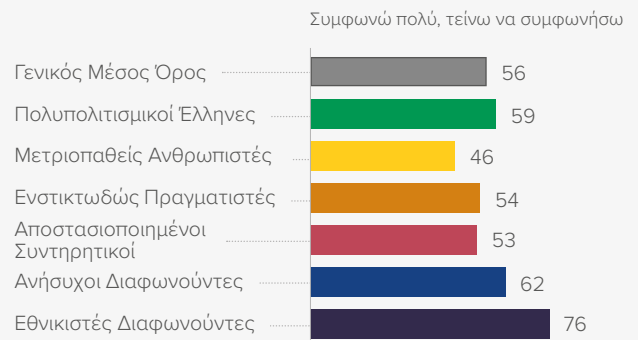

Εξεταζόμενη υπό το πρίσμα της πολιτικής ταυτότητας, η υπερηφάνεια του να είσαι Έλληνας είναι σημαντικά μεγαλύτερη για τους οπαδούς των δεξιών κομμάτων από όση για αυτούς των αριστερών. Το 87% των ακροδεξιών οπαδών δηλώνουν υπερήφανοι για το ότι είναι Έλληνες, ενώ το 53% όσων εκφράζουν την υπερηφάνεια τους για την ελληνική τους καταγωγή ταυτίζεται με την Αριστερά. Ωστόσο, είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι η πλειονότητα των φιλικά προσκείμενων στην Αριστερά νιώθει υπερηφάνεια για την ελληνική της ταυτότητα. Παρομοίως, το αίσθημα του «να νιώθεις ξένος στην ίδια σου τη χώρα» είναι συνηθέστερο ανάμεσα στους υποστηρικτές της Χρυσής Αυγής από όσο στους οπαδούς του ΣΥΡΙΖΑ (77% σε σύγκριση με το αντίστοιχο 42%). Η τάση είναι παρόμοια στο ερώτημα αν η ελληνική ταυτότητα χάνεται στις μέρες μας (86% σε σύγκριση με το αντίστοιχο 42%).

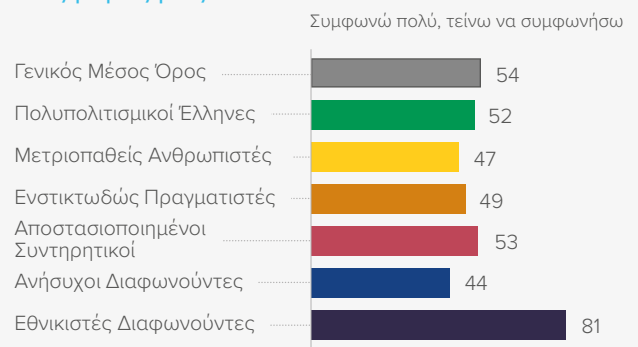
Το αίσθημα του «να νιώθεις ξένος στην ίδια σου τη χώρα» είναι επίσης αρκετά έντονο στις «κλειστές» κατηγορίες. Οι στάσεις των Ανησυχών Διαφωνούντων, οι οποίοι αναφέρουν χαμηλά επίπεδα υπερηφάνειας, τείνουν να επηρεάζονται από μία πολύ προσωπική αίσθηση «αποσύνδεσης». Νιώθουν λιγότερο δεμένοι με τους θεσμούς και τις οργανώσεις του ελληνικού πολιτικού και κοινωνικού βίου. Αισθάνονται λιγότερο δεμένοι με τη χώρα τους, τη γειτονιά τους και την εταιρεία ή το κόμμα τους από όσο οι άλλοι Έλληνες. Η Ορθόδοξη Εκκλησία αποτελεί τον μοναδικό ισχυρό θεσμό με τον οποίο νιώθουν ότι είναι άρρηκτα συνδεδεμένοι.

Οι Εθνικιστές Διαφωνούντες εμφανίζονται σημαντικά πιο απαισιόδοξοι για την απώλεια της ελληνικής τους ταυτότητας από όσο οι άλλες ομάδες, με το 81% να αισθάνεται ότι η ελληνική ταυτότητα εξαφανίζεται, συγκριτικά με το 50% περίπου των άλλων κατηγοριών. Επίσης, είναι περισσότερο προστατευτικοί με τη θρησκευτική κληρονομιά της Ελλάδας, με το 82% να δείχνει ανήσυχο για την απειλή των άλλων θρησκευτικών δογμάτων και πεποιθήσεων, όταν ο γενικός μέσος όρος ανέρχεται στο 60%.

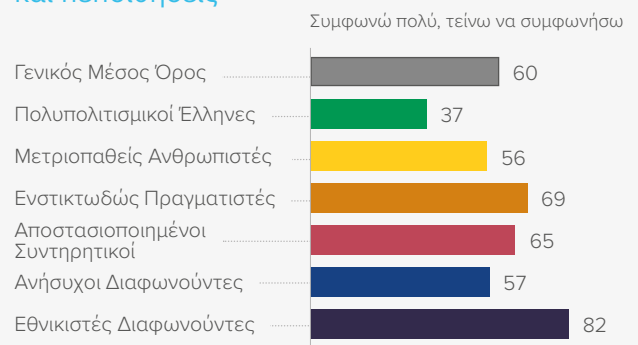
Μερικές φορές νιώθω ξένος στην ίδια μου τη χώρα

Η Ελληνική ταυτότητα εξαφανίζεται στις μέρες μας

Ως χριστιανική χώρα, οφείλουμε να προστατέψουμε τη θρησκευτική κληρονομιά της Ελλάδας από άλλα θρησκευτικά δόγματα και πεποιθήσεις

Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τη συγκεκριμένη δήλωση;
Πηγή: More in Common (2019)

Παρά τη μεγαλύτερη ένταση του εθνικιστικού αισθήματος μεταξύ των πιο «κλειστών» κατηγοριών, η υπερηφάνεια για την ελληνική ταυτότητα επιμερίζεται ευρέως στον πληθυσμό και μπορεί να λειτουργεί ως ενοποιητική δύναμη. Ερωτώμενοι πόσο δεμένοι αισθάνονται με μία ποικιλία θεσμών και τόπων, οι Έλληνες αναφέρουν ότι νιώθουν περισσότερο δεμένοι με τη χώρα τους (67%) και τη γειτονιά τους. Αντιθέτως, ελάχιστοι (μόνο το 16%) ταυτίζονται απόλυτα με ένα πολιτικό κόμμα.

Η «αίσθηση του ανήκειν» σε μία ομάδα αποτελεί ένα πολύ σημαντικό κομμάτι της ανθρώπινης ψυχολογίας. Οι συλλογικές ταυτότητες παίζουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση στάσεων, συμπεριφορών και της «αίσθησης του ανήκειν». Ακαδημαϊκοί έχουν διαπιστώσει ότι οι αντιλήψεις ως προς τις απειλές και την ανασφάλεια μπορεί να ωθήσουν τους ανθρώπους σε περιορισμένες συλλογικές ταυτότητες και έντονη αντιπαράθεση του «Εμείς» έναντι «Αυτών». ³² Όταν τα άτομα αισθάνονται ότι απειλούνται, συχνά υποχωρούν σε μία στενότερη ή περισσότερο «κλειστή» αίσθηση συλλογικής ταυτότητας. Ο συνδυασμός κρίσης δημοσίου χρέους και μεταναστευτικών εισροών στην Ελλάδα έχει δημιουργήσει μία αίσθηση απειλής των Ελλήνων από εξωτερικές δυνάμεις που είναι πέρα από τον έλεγχό τους. Και στις δύο περιπτώσεις, αυτά τα θέματα κινούνται συχνά μέσα σε ένα πλαίσιο «Ελλάδα εναντίον άλλων ευρωπαϊκών χωρών», και όχι ως σύμπραξη μεταξύ της Ελλάδας και της υπόλοιπης Ευρώπης, αφήνοντας τους Έλληνες οικτρά δυσαρεστημένους. Εντός αυτού του πλαισίου, είναι αναμενόμενο να αναδυθεί ένας έντονος εθνικισμός, ο οποίος να προσπαθεί να εκμεταλλευτεί την αντιευρωπαϊκή αγανάκτηση, όπως έχει ήδη συμβεί και στην Ιταλία. ³³

5.2. Οι μεσαίες κατηγορίες και η εθνική ταυτότητα

Οι συζητήσεις για την εθνική ταυτότητα κινούνται διαφορετικά μεταξύ των μεσαίων κατηγοριών. Όσοι κατηγοροποιούνται και στις τρεις μεσαίες ομάδες –Μετριοπαθείς Ανθρωπιστές, Αποστασιοποιημένοι Συντηρητικοί και Ενστικτωδώς Πραγματιστές– αισθάνονται εξαιρετικά υπερήφανοι για την Ελλάδα, την ελληνική ταυτότητα και τον Ελληνισμό γενικότερα. ³⁴ Σε συζητήσεις των ομάδων εστίασης, οι Έλληνες δηλώνουν υπερήφανοι για τον πολιτισμό, την παράδοση φιλοξενίας και τον οικογενειακό προσανατολισμό τους: «διακριτικό τους γνώρισμα, συγκριτικά με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, ειδικότερα με εκείνες του Βορρά, είναι η ζεστασιά της οικογένειας» και το πόσο στενή είναι αυτή η σχέση.

Ωστόσο, οι μεσαίες ομάδες διαφέρουν κατά πολύ:

- Οι **Μετριοπαθείς Ανθρωπιστές** βρίσκονται ανάμεσα στους πιο υπερήφανους Έλληνες, με το 95% να δηλώνει υπερήφανο για την ιστορία της χώρας του. Επιπλέον, μέσα από συζητήσεις μαζί τους, φάνηκε ότι έχουν πιο συγκεχυμένες απόψεις και έχουν συνείδηση της πολυπλοκότητας του θέματος της ελληνικής ταυτότητας. Ανέφεραν την Ελλάδα ως «μία χώρα με μεγάλη ιστορία, πολιτιστική κληρονομιά και ως μία χώρα-μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μία χώρα που δέχτηκε πρόσφυγες από άλλες χώρες». Για αυτούς, άλλα βασικά στοιχεία του να είσαι Έλληνας είναι ο ελληνικός πολιτισμός, τα ελληνικά ιδεώδη, οι αξίες και το «φιλότιμο» (η λέξη «φιλότιμο» περιλαμβάνει τις έννοιες της υπερηφάνειας για τον εαυτό μας, την οικογένεια, την κοινότητα και το να κάνουμε το σωστό). ³⁵ Οι Μετριοπαθείς Ανθρωπιστές κατά την διάρκεια των ομάδων εστίασης μίλησαν επίσης και για το ελληνικό γνώρισμα της δημιουργικότητας και την πίστη σε πράγματα «που απέχουν πολύ από την πραγματικότητα».

32 Stenner, K. (2005). *Η αυταρχική δυναμική*. Cambridge, Ηνωμένο Βασίλειο: Cambridge University Press

33 More in Common (2018). *Αντιλήψεις περί εθνικής ταυτότητας, μετανάστευσης και προσφύγων στην Ελλάδα, ό.π.*

34 Ο όρος «Ελληνισμός» αναφέρεται στον ελληνικό πολιτισμό και σε μία αναγνώριση της αξίας της Αρχαίας Ελλάδας ειδικότερα. Επιπλέον, μπορεί να αναφέρεται στον ελληνικό πολιτισμό και στην ευρύτερη κοινότητα των Ελλήνων που ζουν μακριά από τη χώρα τους.

35 Schafer, J. (16 Αυγούστου 2015). *Φιλότιμο: Μία ελληνική λέξη χωρίς νόημα αλλά πολύ ουσιαστική*. Ανακτήθηκε από: <https://www.psychologytoday.com/gb/blog/let-their-words-do-the-talking/201508/philotimo-greek-word-without-meaning-very-meaningful>

Είμαστε συνέχεια της ιστορίας μας. Παραμένουμε πολύ δημιουργικοί παντού στον κόσμο. Όχι μόνο στην πατρίδα μας. Ο Έλληνας διακρίνεται παντού. Είμαστε δραστήριοι. Είμαστε ελεύθεροι, πεισματάρηδες, δεν τα παρατάμε εύκολα. Κι αυτό είναι κομμάτι της ιστορίας μας. Είναι και στο DNA μας. Έχουμε οπωσδήποτε πιο ανοιχτό μυαλό από ό,τι τις περασμένες δεκαετίες, τους προηγούμενους αιώνες. Και είμαστε και κομμάτι της ευρωπαϊκής ηγεΐρου, μεταξύ άλλων.

- Οι **Ενστικτωδώς Πραγματιστές** δίνουν έμφαση στην οικογένεια, τη θρησκεία, την υπερηφάνεια, την αξιοπρέπεια και τη φιλοξενία. Πράγματι, παρατηρείται ότι από τις μεσαίες ομάδες αυτοί πιστεύουν ακράδαντα πως οι άνθρωποι πρέπει να μένουν πιστοί στις οικογένειές τους, ακόμα κι αν έχουν κάνει κάτι λάθος. Οι Ενστικτωδώς Πραγματιστές εκτιμούν την αίσθηση αμοιβαίας κατανόησης: «όχι μόνο ότι μπορεί να είμαι από το ίδιο χωριό όπως εσύ, αλλά κι αν συναντηθούμε στο εξωτερικό κάποτε, θα είμαστε μαζί». Ωστόσο, οι πεπειθήσεις για το ποιος μπορεί να ισχυριστεί ότι είναι Έλληνας φαίνονται ελαφρώς πιο «κλειστές» από ό,τι σε άλλες κατηγορίες. Πράγματι, μόνο το 25% ανέφερε ότι αισθάνεται παρόμοια με τους μετανάστες και τους πρόσφυγες. Κι αυτό το ποσοστό είναι μικρότερο από τον εθνικό μέσο όρο του 43%. Ορισμένοι συμμετέχοντες στην ομάδα εστίασης της έρευνας δήλωσαν ότι ο μόνος τρόπος για να είσαι αληθινός Έλληνας είναι να έχεις γεννηθεί στην Ελλάδα, να έχεις Έλληνες γονείς και να έχεις ζήσει στην Ελλάδα.
- Οι **Αποστασιοποιημένοι Συντηρητικοί** προσδιορίζουν την καταγωγή και τον πολιτισμό ως κάτι που τους κάνει Έλληνες παρότι έχουν διαφορετικές απόψεις για τον ρόλο της αρχαίας ελληνικής ιστορίας συγκριτικά με εκείνον της σύγχρονης Ελλάδας. Για αυτούς, Έλληνας είναι κάποιος που προσδιορίζεται ως Έλληνας, που ζει στην Ελλάδα και απολαμβάνει τον ελληνικό πολιτισμό και τρόπο ζωής. Δήλωσαν επίσης ότι το χρώμα του δέρματος δεν αφορά αυτό το ζήτημα· ωστόσο, η γλώσσα και η θρησκεία είναι σημαντικές λόγω της επίδρασής τους στον πολιτισμό. Πράγματι, οι Αποστασιοποιημένοι Συντηρητικοί αποτελούν την πιο θρησκευόμενη από τις μεσαίες ομάδες και το γεγονός ότι εστιάζονται ιδιαίτερα στον ελληνικό πολιτισμό αντανακλάται στις στάσεις τους απέναντι στους μετανάστες και τους πρόσφυγες. Σχεδόν το 80% πιστεύει ότι οι πρόσφυγες θα πρέπει να είναι καλοδεχούμενοι στη χώρα εφόσον σέβονται τον ελληνικό πολιτισμό και συμμορφώνονται με τους ελληνικούς νόμους, ενώ το 84% πιστεύει ότι η εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας θα πρέπει να είναι υποχρεωτική για τους πρόσφυγες. Όπως δηλώνεται:

[κάποιος] πρέπει να μάθει πώς να λειτουργεί στο πλαίσιο της τοπικής κουλτούρας, που αποτελείται από πολλά πράγματα όπως είναι η εκπαίδευση, τα σχολεία, η λαογραφία, η οικογένεια...

Αν κάποιος μού πει ότι νιώθει Έλληνας, προσδιορίζει τον εαυτό του ως Έλληνα, θα τον δω κι εγώ ως Έλληνα, ανεξάρτητα από το χρώμα του δέρματος.

Η Ελλάδα έχει μεγάλη ομογένεια και η κατάσταση των Ελλήνων μεταναστών βρίσκεται πάντα στο επίκεντρο των συζητήσεων σχετικά με την ελληνική ταυτότητα. Παρόλο που μπορεί να αμφισβητηθεί ή όχι αν ένα άτομο που έχει Έλληνες προγόνους μπορεί να ισχυρίζεται ότι είναι γνήσιος Έλληνας, οι συμμετέχοντες σε μία από τις ομάδες εστίασης φάνηκαν περισσότερο ανοιχτοί δηλώνοντας ότι, εάν τα άτομα αυτά «νιώθουν Έλληνες», τότε μπορεί να τους θεωρούν Έλληνες. Οι Μετριοπαθείς Ανθρωπιστές θεωρούν την ελληνική γλώσσα σημαντική για την ελληνική ταυτότητα καθώς πιστεύουν ότι η γλώσσα τους είναι απίστευτα πλούσια. Ωστόσο, αναγνωρίζουν ότι κάποιος από την ελληνική ομογένεια που δεν μιλά τη γλώσσα μπορεί ακόμα να αισθάνεται Έλληνας.

Οι Έλληνες εθνικιστές που δεν ζουν στη χώρα μας και μπορεί να μιλούν πολύ καλά ή σχεδόν καθόλου καλά ελληνικά, αισθάνονται παρόλα αυτά Έλληνες.

Μετριοπαθής Ανθρωπιστής

[Συντονιστής] Για να θεωρούμε κάποιον «Έλληνα» πρέπει να έχει Έλληνες προγόνους ή απλά πρέπει να έχει γεννηθεί στην Ελλάδα; Ή να έχει Έλληνα γονιό... Τι πιστεύετε;
– Εξαρτάται πώς νιώθει κάποιος για τον εαυτό του.

Ο Ενστικτωδώς Πραγματιστής

Βλέπω ως Έλληνες όσους αισθάνονται Έλληνες και σέβονται την Ελλάδα.

Αποστασιοποιημένος Συντηρητικός

Η θρησκεία παίζει σημαντικό ρόλο στην ελληνική εθνική ταυτότητα. Το Σύνταγμα αναγνωρίζει την ορθόδοξη θρησκεία ως την επικρατούσα θρησκεία του κράτους, και το 90% των ανθρώπων περιγράφει τον εαυτό του ως Έλληνα Ορθόδοξο.³⁶ Οι απαρχές της Ελληνικής Ορθόδοξης Εκκλησίας (που αφορούσε στη ρήξη της με την Ανατολική Ορθόδοξη Εκκλησία τον 19ο αιώνα) της πρόσφεραν μία ταυτότητα με εθνικό προσανατολισμό. Παρά την πολιτιστική της κυριαρχία, οι περισσότεροι Έλληνες δεν πιστεύουν ότι όλοι οι Έλληνες πρέπει να ασπαστούν την ορθόδοξη πίστη (για περισσότερες λεπτομέρειες σχετικά με τη θρησκεία, συμβουλευτείτε το Κεφάλαιο 7).

³⁶ Κέντρο Ερευνών Pew (2017). *Θρησκευτική πεποίθηση και αίσθηση «του ανήκειν σε κάποιο έθνος» στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη*. Ανακτήθηκε από: <http://www.pewforum.org/2017/05/10/religious-affiliation/>

6

Στάσεις έναντι της μετανάστευσης και των προσφύγων

“

- Είμαστε κάποιο είδος φίλτρου.
- Όχι φίλτρο. Είμαστε χώρος αποθήκευσης.

Αποστασιοποιημένος Συντηρητικός

”

Τόσο η αρχαία ελληνική όσο και η σύγχρονη ιστορία είναι γεμάτη αφηγήσεις εσωτερικών συγκρούσεων και εξωτερικών πολέμων με τις συνεπακόλουθες μετακινήσεις πληθυσμών. Συνεπώς, η Ιστορία παίζει σημαντικό ρόλο στις ελληνικές αντιλήψεις για τους μετανάστες και τους πρόσφυγες. Οι ομάδες εστίασης της έρευνας έβγαλαν στην επιφάνεια κομμάτι της ιστορίας, υποδεικνύοντας ότι η Ιστορία παίζει σημαντικότερο ρόλο στη διαμόρφωση των ελληνικών αντιλήψεων για τους μετανάστες και τους πρόσφυγες από όσο στην πλειονότητα των άλλων χωρών. Γενιές ολόκληρες της σύγχρονης Ελλάδας έζησαν τη μαζική μετανάστευση κυρίως σε άλλα δυτικά κράτη. Για παράδειγμα, μεταξύ 1880 και 1920, οι Ηνωμένες Πολιτείες καλωσόρισαν 370.000 Έλληνες, οι οποίοι ανέρχονταν περίπου στο ένα έβδομο του τότε ελληνικού πληθυσμού.

Στον απόηχο των Βαλκανικών πολέμων, ο Ελληνοτουρκικός πόλεμος οδήγησε σε μαζική ανταλλαγή πληθυσμών το 1922, που επικυρώθηκε επίσημα το 1923.³⁷ Εκείνη την εποχή, το συγκεκριμένο γεγονός υπήρξε η μεγαλύτερη οργανωμένη μετακίνηση προσφύγων, που αφορούσε την υποχρεωτική μετατόπιση σχεδόν δύο εκατομμυρίων πολιτών: περίπου 1.300.000 χριστιανοί εξαναγκάστηκαν να αφήσουν τα σπίτια τους στην Τουρκία και να πάνε στην Ελλάδα, και 585.000 μουσουλμάνοι υποχρεώθηκαν να φύγουν από την Ελλάδα για να πάνε στην Τουρκία. Αν και ο ελληνοχριστιανικός πληθυσμός που επανεγκαταστάθηκε εντάχθηκε τελικά στην ελληνική κοινωνία, αυτό το γεγονός αποτέλεσε τραυματική εμπειρία που παραμένει κομμάτι της συλλογικής μνήμης της χώρας.³⁸

Στο μεγαλύτερο μέρος της, η μεταναστευτική εμπειρία της Ελλάδας αφορούσε περισσότερο τον εκπατρισμό παρά τη μετανάστευση. Στα χρόνια που ακολούθησαν μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο, πολλοί Έλληνες μετανάστευσαν για να καλύψουν τη ζήτηση της αγοράς εργασίας των βορειοευρωπαϊκών κρατών και χωρών εκτός Ευρώπης. Έως τα μέσα της δεκαετίας του '70 η καθαρή αναλογία μετανάστευσης έγινε θετική καθώς Έλληνες από την Αίγυπτο, την Τουρκία, την Κύπρο και το Ζαΐρ³⁹ έφθασαν στη χώρα. Η καθαρή μετανάστευση παρέμεινε θετική μέχρι που η οικονομική κρίση η οποία ξεκίνησε το 2009 ενθάρρυνε την έξοδο εργαζόμενων μικρότερης ηλικίας, με αποτέλεσμα να προκληθεί αρνητική καθαρή μετανάστευση μέχρις ότου μεγαλύτερες εισροές προσφύγων να κάνουν και πάλι θετική την καθαρή μετανάστευση. Προσφάτως, τα στοιχεία της Διεθνούς Τράπεζας κατέγραψαν θετική καθαρή αναλογία μετανάστευσης σχεδόν 50.000 ατόμων ανά έτος.⁴⁰

Οι Έλληνες έχουν επίγνωση ότι πολλοί άνθρωποι μικρότερης ηλικίας μετακομίζουν στο εξωτερικό για ένα καλύτερο μέλλον, ζήτημα που είναι συχνά στο επίκεντρο των ομάδων εστίασης της έρευνας. Ο προβληματισμός για την απώλεια της ελληνικής ταυτότητας ενισχύεται από τον τρόπο που αυτό το μοτίβο μετανάστευσης και δημογραφικών τάσεων έχουν συνδυαστεί με τη μαζική εισροή νεοεισερχόμενων από διαφορετικούς πολιτισμούς. Οι μεταναστευτικές εμπειρίες είναι πάντα ιδιαίτερα παρούσες στις σκέψεις των Ελλήνων και γίνονται συχνά θέμα συζήτησης σε συνδυασμό με τις ανησυχίες τους για την ένταξη των μεταναστών, θέμα που απασχολεί πολλούς.

Η παρούσα μελέτη αποκάλυψε ότι οι στάσεις των Ελλήνων απέναντι στη μετανάστευση είναι πολύ περισσότερο συγκεκριμένες από όσο φαίνεται στις δημόσιες συζητήσεις. Η χώρα δεν διχάζεται μεταξύ δύο διαμετρικά αντίθετων απόψεων – απόψεων τύπου «υπέρ» ή «κατά» της μετανάστευσης. Πολλοί Έλληνες, ειδικότερα αυτοί των μεσαίων ομάδων, έχουν απόψεις που εκ πρώτης όψεως φαίνονται αντιφατικές. Ανησυχούν για τη μετανάστευση αναφορικά με τα ευρύτερα οικονομικά προβλήματα της Ελλάδας· όμως, αυτές οι ανησυχίες συνυπάρχουν με τις βαθύτερες ανθρωπιστικές επιταγές. Τα αποτελέσματα αυτής της έρευνας υποδηλώνουν ότι πολλοί από αυτούς τους προβληματισμούς μπορούν να αντιμετωπιστούν χωρίς απαραίτητα την υιοθέτηση μεταναστευτικών πολιτικών αποκλεισμού.

37 Καλύβας, Σ. (2015), *ό.π.*

38 Καλύβας, Σ. (2015), *ό.π.*

39 Τριανταφυλλίδου, Α. – Βεΐκου, Μ. (2002). «Η ιεραρχία της ελληνικότητας: Θεωρήσεις εθνικιστικής και εθνικής ταυτότητας στην ελληνική μεταναστευτική πολιτική». *Εθνότητες*, 2 (2), σσ. 189-208. Ανακτήθηκε από: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1468796802002002656>

40 Η Παγκόσμια Τράπεζα. (2017). *Καθαρή Μετανάστευση*. Ανακτήθηκε από: <https://data.worldbank.org/indicator/SM.POP.NETM?locations=GR>

6.1. Πρόσφυγες και μετανάστες: δύο διαφορετικές κατηγορίες

Είναι όλοι τους μετανάστες. Δεν υπάρχει διαφορά μεταξύ προσφύγων και μεταναστών. Έχουν έρθει εδώ για έναν συγκεκριμένο λόγο, και η κατάστασή τους είναι ίδια. Κάνουν και οι δύο τα ίδια πράγματα, ανεξαρτήτως λόγου που τους οδήγησε εδώ.

Μετριοπαθής Ανθρωπιστής

Μπορούμε να τους ξεχωρίσουμε. Διαφορετικά είναι να αναγκάζεσαι να φύγεις από τη χώρα σου εξαιτίας του πολέμου... κι άλλο είναι να φεύγεις γιατί αναζητάς μία καλύτερη ζωή ή μέλλον.

Αποστασιοποιημένος Συντηρητικός

Μία άλλη διάσταση των στάσεων που εξετάζεται σε αυτή τη μελέτη είναι ο βαθμός στον οποίο οι Έλληνες διακρίνουν μεταξύ προσφύγων και άλλων κατηγοριών μεταναστών. Πριν προχωρήσουμε παρακάτω, είναι επιτακτική ανάγκη να υπογραμμίσουμε τα δύο κυριότερα ευρήματα από τις μελέτες της «More in Common» σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Υπάρχουν:

- Υψηλά επίπεδα δημόσιας κατανόησης των διακρίσεων μεταξύ διαφορετικών τύπων μεταναστών και προσφύγων, και
- Στενά συσχετιζόμενες τάσεις απέναντι και στις δύο ομάδες.

Με άλλα λόγια, η πλειονότητα των ανθρώπων έχει παρόμοιες αντιλήψεις για τους ανθρώπους που φθάνουν στη χώρα της, ανεξαρτήτως του αν είναι πρόσφυγες ή μετανάστες. Η στοιχειώδης κατανόηση των διαφορετικών καθεστώτων που εφαρμόζονται σε κάθε ομάδα δεν οδηγεί στην αντίληψη των νεοεισερχόμενων υπό διαφορετικό πρίσμα. Οι μετανάστες και οι πρόσφυγες εξετάζονται συχνά ως ένα «Άλλο» και δεν θεωρούνται ως δύο ξεχωριστές κατηγορίες.

Η ελληνική κοινή γνώμη αποκαλύπτει ένα μοτίβο παρόμοιο και με τις τέσσερις προηγούμενες ευρωπαϊκές μελέτες. Το 77% των Ελλήνων δηλώνει ότι οι πρόσφυγες είναι διαφορετικοί από τους άλλους μετανάστες επειδή δεν είχαν καμία επιλογή παρά μόνο να εγκαταλείψουν την πατρίδα τους. Παρ' όλα αυτά, όπως και αλλού, πολλοί Έλληνες αναρωτιούνται αν αυτοί που φθάνουν στη χώρα τους είναι πραγματικοί πρόσφυγες (συμβουλευτείτε το Κεφάλαιο 6.4). Για παράδειγμα, οι Ενστικτωδώς Πραγματιστές που συμμετείχαν σε μία ομάδα εστίασης της έρευνας αναγνώρισαν τις νομικές διαφορές μεταξύ μεταναστών και προσφύγων («ο πρόσφυγας είναι εξ ανάγκης μετανάστης»), αλλά κατόπιν παρατήρησαν ότι, στην πραγματικότητα, οι διαφορές μεταξύ των ποικίλων λόγων για τους οποίους οι μετανάστες προσέγγισαν τις ελληνικές ακτές είναι «τόσο πολύπλοκες, που δεν διακρίνω καμία διαφορά» και ότι «και οι δύο κατηγορίες βιώνουν τις ίδιες καταστάσεις». Μελετώντας τις διαφορετικές κατηγορίες αυτής της έρευνας διαπιστώθηκε ότι οι Έλληνες εστίαστηκαν λιγότερο στις νομικές διακρίσεις και περισσότερο στα βιώματα όσων φθάνουν στις ακτές της χώρας τους:

Είναι αδύνατο να μη σε αγγίζει η τραγωδία αυτών των ανθρώπων. Υποχρεώθηκαν να εγκαταλείψουν τη χώρα τους [...]. Από την άλλη πλευρά, υπάρχουν άνθρωποι που δεν θέλουν να ζουν στη χώρα τους επειδή είναι δεν έχουν απολύτως τίποτα. Δεν νομίζω ότι πρέπει να τους λέμε: «Ήρθατε εδώ για να βρείτε δουλειά; Δεν μπορούμε να σας έχουμε εδώ, επειδή η χώρα σας δεν βρίσκεται σε πόλεμο». Δεν νομίζω ότι πρέπει να κάνουμε κάτι τέτοιο.

Μετριοπαθής Ανθρωπιστής

Πιστεύω ότι στην Ελλάδα, έτσι όπως είναι τα πράγματα, όλοι περνούν από το ίδιο κανάλι, ο καθένας κάνει την ίδια διαδρομή, ζει στα ίδια μέρη, στις ίδιες γειτονιές. Ανεξαρτήτως του αν είναι ή όχι μετανάστης ή πρόσφυγας.

Ενστικτωδώς Πραγματιστής

Αισθανόμαστε περισσότερη συμπόνια για τους πρόσφυγες. Αλλά δεν μπορώ να τους ξεχωρίσω στο δρόμο. Εάν θέλω να προσφέρω βοήθεια, δεν ξέρω αν το πρόσωπο που βλέπω είναι πρόσφυγας ή μετανάστης.

Αποστασιοποιημένος Συντηρητικός

Ένα χρήσιμο εργαλείο για την εξέταση των αντιλήψεων των ανθρώπων για τους μετανάστες και τους πρόσφυγες είναι το να ερωτηθούν για το βαθμό συσχέτισής των ίδιων με άτομα που ανήκουν σε μία από αυτές τις κατηγορίες. Αυτό βοηθά στον προσδιορισμό της ευαισθησίας τους σε αφηγήσεις τύπου «Εμείς» εναντίον των «Αλλων», με τον δεύτερο όρο να αναφέρεται συχνά στους νεοεισερχόμενους. Κατά την εξέταση του αν οι μετανάστες και οι πρόσφυγες είναι ίδιοι ή διαφορετικοί από τους ίδιους, οι Έλληνες κρίνουν ίδια και τις δύο ομάδες. Η «More in Common» αποκάλυψε ένα παρόμοιο μοτίβο στη Γερμανία, τη Γαλλία, την Ιταλία και την Ολλανδία. Παρομοίως, οι Έλληνες δεν μπορούν να κάνουν σαφή διάκριση μεταξύ προσφύγων και μεταναστών σχετικά με τα χαρακτηριστικά που τους αποδίδουν: ήρεμοι ή βίαιοι, καλοί ή κακοί, τίμιοι ή ανέντιμοι.

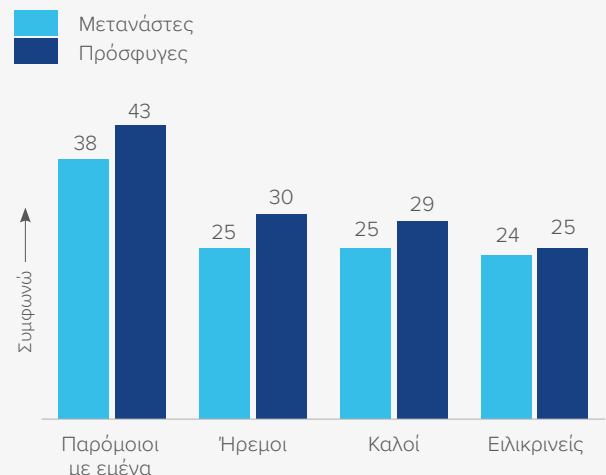
Οι Έλληνες εμφανίζουν ελαφρώς πιο θετικές απόψεις για τους πρόσφυγες από ό,τι για τους μετανάστες. Ωστόσο, η διαφορά είναι πολύ μικρή, της τάξεως του 5% ή και λιγότερο. Εξίσου σημαντικό όμως είναι το γεγονός ότι οι Έλληνες είναι πιο πιθανό να δηλώσουν ότι συμπάσχουν με τους μετανάστες και τους πρόσφυγες συγκριτικά με άλλους Ευρωπαίους που συμμετείχαν στις αντίστοιχες έρευνες. Για παράδειγμα, σε σύγκριση με τους Ιταλούς, οι Έλληνες έχουν συνολικά γύρω στο 10% θετικότερη άποψη και για τους μετανάστες και για τους πρόσφυγες.⁴¹ Για παράδειγμα, ενώ το 36% των Ιταλών περιγράφει τους πρόσφυγες ως παρόμοιους με τους ίδιους, το ποσοστό των Ελλήνων που εκφράζει το ίδιο συναίσθημα αγγίζει το 43%.

Το αίσθημα της ενσυναίσθησης επισημάνθηκε και στις συζητήσεις της ομάδας εστίασης της έρευνας. Ειδικότερα, κατά τη διάρκεια συζήτησης γύρω από τις δημόσιες αναταραχές, κάποια μέλη των μεσαίων κατηγοριών αναφέρθηκαν στους βομβαρδισμούς σε αμάχους από τους οποίους διέφυγαν οι Σύριοι. Αυτό τόνισε ότι, σε στιγμές απόγνωσης, οι άνθρωποι κάποιες φορές δεν μπορούν παρά να καταφύγουν σε παράνομα μέσα προκειμένου να επιβιώσουν.

Είναι αλήθεια! Μια θλιβερή εικόνα όχι μόνο για την Αθήνα, αλλά και για τη γειτονιά μου. Ζω εδώ τα τελευταία δέκα χρόνια και βλέπω μια άσχημη εικόνα τελευταία. Το κακό δεν είναι ότι τους έχουμε εδώ· το κακό για τη χώρα μας είναι ότι βρίσκονται κάτω από αυτές τις άθλιες συνθήκες. Δεν θα έπρεπε να είναι έτσι. Δεν θα έπρεπε να είναι έτσι η Ελλάδα. Θα έπρεπε να έχουμε καλύτερες υποδομές. Οι άνθρωποι στριμώχνονται σε ουρές έξω από το γραφείο, μόνο και μόνο για να πάρουν μια βοήθεια.

Μετριοπαθής Ανθρωπιστής

Βαθμός συμφωνίας. Οι μετανάστες/πρόσφυγες είναι για εμένα...

Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τη συγκεκριμένη δήλωση;
Πηγή: More in Common (2019)

41 More In Common (2018). *Στάσεις έναντι της εθνικής ταυτότητας, της μετανάστευσης και των προσφύγων στην Ιταλία.*

Πάντα υπάρχει εγκληματικότητα όταν συνωστίζονται πολλοί άνθρωποι μαζί. Όταν βλέπω τα παιδιά που έχουν έρθει, σκέφτομαι: Πριν από λίγο καιρό έπεφταν βόμβες πάνω από τα κεφάλια τους, μα τώρα είναι εδώ, δεν έχουν λόγο να φοβούνται πλέον. Κι όμως, όταν τους βλέπω, δεν νιώθω ότι ήρθαν εδώ για να μείνουν. Θεωρώ ότι η παρουσία τους εδώ είναι μεταβατική, αν και γνωρίζω ότι κάποιοι τελικά θα καταλήξουν εδώ. Δεν θεωρώ ότι οι συνθήκες διαβίωσής τους είναι ιδανικές, αλλά σκέψου να βλέπεις το σπίτι σου να γίνεται σκόνη και να μην ξέρεις για πόσο καιρό ακόμα θα μείνεις ζωντανός.

Ενστικτώδης Πραγματιστής

6.2. Η ετεροποίηση των προσφύγων και των μεταναστών

Δεν πρόκειται ακριβώς για συνύπαρξη. Δεν είμαστε μισοί μισοί. Η αναλογία είναι ένας Έλληνας στους πέντε μετανάστες.

Αποστασιοποιημένος Συντηρητικός

Η συλλογική ταυτότητα παίζει πολύ σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση του τρόπου που αντιλαμβανόμαστε τους άλλους και επεξεργαζόμαστε πληροφορίες. Η ομάδα ή οι ομάδες στις οποίες ανήκουμε, οι οποίες καθορίζονται από παράγοντες όπως η εθνικότητα, η θρησκεία, η φυλή ή η ιδεολογία, επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο ερμηνεύουμε τον κόσμο γύρω μας, συχνά χωρίς να συνειδητοποιούμε ούτε κι εμείς οι ίδιοι τις επιρροές αυτές. Αυτές οι επιρροές γίνονται εντονότερες όταν οι άνθρωποι νιώθουν να απειλούνται, σαν να πρόκειται για μία φυσική αντίδραση που τους ωθεί να καταφεύγουν σε πιο στενά καθορισμένες συλλογικές ταυτότητες.⁴²

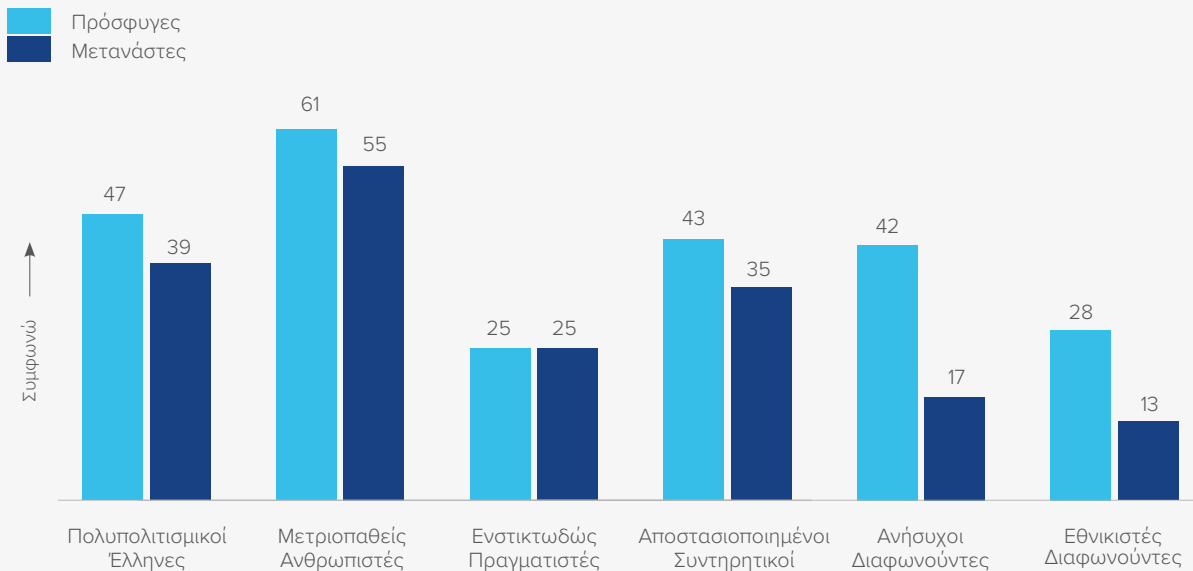
Υπό συνθήκες μεγαλύτερης ανασφάλειας και αλλαγής, πολλοί άνθρωποι νιώθουν μια αυξημένη ανάγκη να ανήκουν κάπου. Η συλλογική ταυτότητα μπορεί να λειτουργήσει ως άγκυρα η οποία συμβάλλει στην ικανοποίηση αυτής της ανάγκης. Οι άνθρωποι είναι πιο πιθανό να αρχίσουν να βλέπουν τα ζητήματα μέσα από το πρίσμα της συλλογικής ταυτότητας μιας «έσω ομάδας» που απειλείται από τις εχθρικές «έξω ομάδες» – με άλλα λόγια, «Εμείς» εναντίον «Αυτών». Συνεπώς, αρχίζουν να ερμηνεύουν πολύπλοκα θέματα μέσα από το πρίσμα των ενδεχόμενων κερδών ή ζημιών της εσω-ομάδας. Οι ξενόφοβοι λαϊκιστές εντείνουν τη δύναμη της συλλογικής ταυτότητας με το να προωθούν ρητορικές πόλωσης οι οποίες επικεντρώνονται στις συγκρούσεις των συμφερόντων των «έσω» και «έξω» ομάδων. Παρότι στην Ελλάδα ο κόσμος έχει γενικά μια αρνητική άποψη γύρω από τις επιπτώσεις της μετανάστευσης, οι λόγοι για τους οποίους οδηγούνται σε τέτοιες στάσεις είναι διαφορετικοί σε κάθε κατηγορία. Ανάλογα και με άλλα ακροδεξιά κόμματα σε διάφορες στιγμές της Ιστορίας, έτσι και η Χρυσή Αυγή, το αντίστοιχο ελληνικό κόμμα, έχει προσπαθήσει να επιτείνει αυτές τις ανησυχίες.

Έρευνες πάνω στην κοινωνική δυναμική και την ομαδική ένταξη παρέχουν κάποια στοιχεία γι' αυτό που ονομάζεται «ενδο-ομαδική μεροληψία». Στην ουσία, αυτό σημαίνει ότι οι άνθρωποι δείχνουν μεγαλύτερη εύνοια προς τη δική τους ομάδα σε σχέση με τις άλλες, δημιουργώντας το γνωστό ως «χάσμα ενσυναίσθησης» προς τα μέλη των «εξω-ομάδων». Για παράδειγμα, αυτό μπορεί να δημιουργήσει ένα «χάσμα ενσυναίσθησης» ανάμεσα στα μέλη της κοινότητας που δέχεται άτομα και στα νεοεισαχθέντα μέλη.

Η συμμετοχή στην «εσω-ομάδα» δεν επηρεάζει μόνο το τι πιστεύουν τα μέλη της για τον κόσμο, αλλά και το πώς αντιλαμβάνονται τα κίνητρα των άλλων. Είναι πιο πιθανό να θεωρήσουν ανθρώπους που ανήκουν σε αντίπαλες ή απειλητικές ομάδες ως ίδιους μεταξύ τους, παρόλο που συγχρόνως αναγνωρίζουν τις διαφορές μεταξύ των ατόμων μέσα στην ίδια τους την ομάδα. Στην περίπτωση των προσφύγων και των μεταναστών, αυτή η διαδικασία μπορεί να οδηγήσει στην θεώρηση αυτών ως μία τεράστια, ομοιογενή ομάδα, πράγμα που εν μέρη συμβάλλει στον υποβιβασμό της αξιοπρέπειάς τους.

⁴² Βλ. Γιούνκιν, Ντ. (2018). *Η ψυχολογία του αυταρχικού λαϊκισμού*. Ανακτήθηκε από: <https://www.moreincommon.com/the-psychology-of-authoritarian-populism>

Οι πρόσφυγες/μετανάστες είναι παρόμοιοι με εμένα

Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τη συγκεκριμένη δήλωση;
 Πηγή: More in Common (2019)

Το να θεωρούμε τους ανθρώπους μιας ομάδας ως «Άλλους» δεν μεταφράζεται πάντα ως φόβος ή εχθρικήτητα. Οι αναλυτές κάποιες φορές διαχωρίζουν τις απόψεις προς διαφορετικές ομάδες σε «εσωτερικούς θετικούς Άλλους» εναντίον των «εσωτερικών αρνητικών Άλλων».⁴³ Η μειονότητα η οποία κατοικεί στην ίδια πολιτική επικράτεια με το έθνος πλειοψηφίας συνήθως χαρακτηρίζεται θετικά και δεν θεωρείται ως απειλή στην ταυτότητα και στην ακεραιότητα της ομάδας πλειοψηφίας.

Οι ομάδες μεταναστών αντίθετα στις οποίες διαμορφώνεται η ταυτότητα ενός έθνους συχνά χαρακτηρίζονται αρνητικά και, ως αποτέλεσμα, τα μέλη αυτής συχνά ζουν και εργάζονται μέσα σε ένα κλίμα προκατάληψης, περιθωριοποίησης και ρατσισμού.⁴⁴ Ιστορικά, οι Τούρκοι είναι αυτοί που περισσότερο θεωρούνται από τους Έλληνες ως «οι Άλλοι» και συχνά συντελούν απειλή υπό την έννοια του «Εμείς εναντίον Αυτών».⁴⁵

Παρόλο που οι μετανάστες και οι πρόσφυγες συχνά θεωρούνται η «έξω» ομάδα, το 43% των Ελλήνων θεωρεί τους πρόσφυγες παρόμοιους με αυτούς, καθιστώντας φανερό ότι οι Έλληνες τείνουν να ταυτίζονται περισσότερο με τους νεοφερμένους στην χώρα τους παρά με όσους ζουν σε άλλες χώρες, όπως αναλύσαμε παραπάνω. Μια εκτενέστερη ανάλυση αυτών των απόψεων υποδεικνύει μεγάλες διαφορές μεταξύ των «κλειστών» και «ανοιχτών» κατηγοριών. Οι Μετριοπαθείς Ανθρωπιστές είναι αυτοί που ταυτίζονται περισσότερο και με τους πρόσφυγες και με τους μετανάστες, ακολουθούμενοι από τους Πολυπολιτισμικούς Έλληνες. Οι Αποστασιοποιημένοι Συντηρητικοί νιώθουν πιο κοντά στους

43 Πίτερσου, Π. (2007). «Προτείνοντας την ετερότητα: Κατασκευή της εθνοτικής ταυτότητας». *Εθνη και Εθνικισμός*, 13 (1), σσ. 117-133. Ανακτήθηκε από: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1469-8129.200700276.x>. Ο εξωτερικός θετικός «Άλλος» είναι συνήθως ένα γειτονικό έθνος ή κράτος, το οποίο δεν θεωρείται απειλή από το συγκεκριμένο έθνος, αλλά περισσότερο ένα θετικό σημείο αναφοράς. Ένας εξωτερικός θετικός «Άλλος» μπορεί να είναι ένα γειτονικό έθνος. Για παράδειγμα, η Τριανταφυλλίδου τα περιγράφει ως «τα αντίπαλα έθνη (ή έθνη-κράτη), γείτονες της “έσω” ομάδας, τα οποία διεκδικούν ένα μέρος των χωρικών εδαφών της “έσω” ομάδας ή τα οποία κατέχουν εδάφη τα οποία διεκδικεί η “έσω” ομάδα ως κομμάτι του δικού της εδάφους, δηλαδή είναι ο αλυτρωτισμός του έθνους».

44 Πίτερσου, Π. (2007), ό.π.

45 Millas, H. (2004). «Εθνικές θεωρήσεις για τους “Άλλους”». Στο: Mustafa Aydin – Kostas Ifandis (επιμ.). *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις* (1η Έκδοση, σσ. 55-66). Λονδίνο και Νέα Υόρκη: Routledge.

πρόσφυγες από όσο στους μετανάστες, μία τάση που είναι ισχυρότερη στους Ένθερμους Αντιπάλους και τους Εθνικιστές Διαφωνούντες. Ανάμεσα από τις μεσαίες ομάδες, οι Ενστικτωδώς Πραγματιστές δεν διαχωρίζουν σε μεγάλο βαθμό τους πρόσφυγες από τους μετανάστες, υποδηλώνοντας ότι οι υπολογισμοί τους βασίζονται στο τι σημαίνει «ο Άλλος» για το κέρδος ή τη ζημία που προκαλεί στους ίδιους και την χώρα τους. Αυτό είναι ανεξάρτητο από τις συνθήκες στις οποίες βρίσκεται αυτός «ο Άλλος».

Η μελέτη αυτή εξέτασε επίσης τη δύναμη των συναισθημάτων των «έσω» και «έξω» ομάδων μέσω μιας σειράς ερωτήσεων που συμπεριλάμβανε ένα «θερμόμετρο συναισθημάτων». Αυτή είναι μια μέθοδος η οποία χρησιμοποιείται συχνά σε έρευνες κοινής γνώμης, και σε αυτό το πλαίσιο ζητείται από τους ερωτηθέντες να εκφράσουν τα συναισθήματά τους προς άλλα άτομα ή ομάδες χρησιμοποιώντας τις έννοιες «θερμών» ή «κρύων» συναισθημάτων. Τα «θερμά» συναισθήματα φανερώσουν ότι οι ερωτηθέντες ταυτίζονται θετικά με το συγκεκριμένο άτομο ή τη συγκεκριμένη ομάδα, ενώ τα «κρύα» συναισθήματα υποδεικνύουν μια αδύναμη σύνδεση ή και εχθρικότητα απέναντί τους.

Συνολικά, οι Έλληνες τρέφουν «θερμά» συναισθήματα προς τους πρόσφυγες, με μόλις το 17% να εκφράζει «κρύα» συναισθήματα απέναντί τους. Για ακόμα μία φορά, βρίσκουμε μεγάλες διαφορές μεταξύ των διάφορων κατηγοριών. Αυτοί που βρίσκονται στις «ανοιχτές» και μεσαίες κατηγορίες εκφράζουν θερμότερα συναισθήματα προς τους μετανάστες και τους πρόσφυγες και είναι πιο πιθανό να τους θεωρούν μέλη της «έσω» ομάδας συγκριτικά με αυτούς που ανήκουν στις «κλειστές» κατηγορίες. Οι διαφορές στις αντιλήψεις τους είναι μεγάλες, με το 74% των Μετριοπαθών Ανθρωπιστών να τρέφει «θερμά» αισθήματα απέναντι στους πρόσφυγες, ενώ μόλις το 28% των Εθνικιστών Διαφωνούντων να τρέφει τα ίδια αισθήματα. Τα συναισθήματα είναι ελαφρώς λιγότερο «θερμά» απέναντι στους μετανάστες, με εξαίρεση των δύο «κλειστών» κατηγοριών, όπου η διαφορά ανάμεσα στις απόψεις για πρόσφυγες και μετανάστες είναι πολύ μεγαλύτερη. Μολονότι η ταύτιση με τους μουσουλμάνους είναι λιγότερο ισχυρή, μόλις το 35% του ελληνικού πληθυσμού τρέφει «κρύα» συναισθήματα απέναντι στους μουσουλμάνους. Το 62% των Εθνικιστών Διαφωνούντων που εκφράζουν «κρύα» συναισθήματα απέναντι στους μουσουλμάνους αντιπροσωπεύει σχεδόν το διπλάσιο ποσοστό του συνολικού πληθυσμού.

Ενσυναίσθηση και περιορισμένοι πόροι

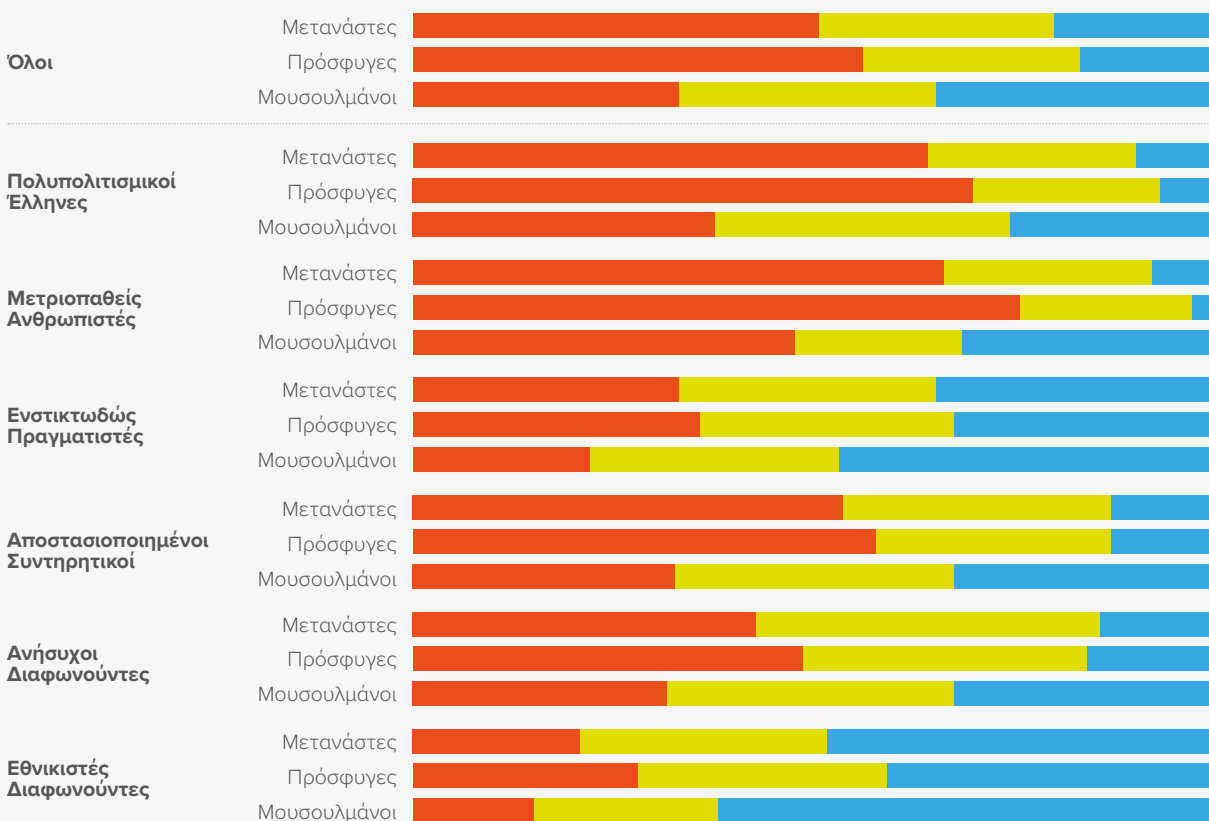
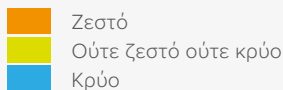
Εμείς οι Έλληνες δεν είμαστε όλοι μας καλοί άνθρωποι. Δεν είμαστε πάντα σωστοί. Έχουμε τα προβλήματα μας, και ψυχολογικά! Μπορούμε να κάνουμε και λάθος. Σαν κι εμάς, έτσι κι αυτοί είναι καλοί άνθρωποι, υπεύθυνοι για τις οικογένειες τους, κι αξιοσέβαστοι. Μερικοί από αυτούς είναι σαν κι εμάς, και θα γίνουν και άλλοι έτσι!

Μετριοπαθής Ανθρωπιστής

Η Ελλάδα διαφέρει από άλλες ευρωπαϊκές χώρες καθώς προσεγγίζει με μεγαλύτερη ενσυναίσθηση την έννοια του μετανάστη και του πρόσφυγα· οι Έλληνες όμως γνωρίζουν επίσης ότι η Ελλάδα λόγω περιορισμένων πόρων δεν μπορεί να τους φροντίσει όλους. Αυτό σημαίνει ότι τα αισθήματα της ενσυναίσθησης και της αλληλεγγύης δεν οδηγούν πάντα στη στήριξη των «ανοιχτών» πολιτικών μεταναστευσης. Οι Έλληνες δεν εμπιστεύονται την ικανότητα των θεσμών να αντεπεξέλθουν επαρκώς στην ανάγκη παροχής βοήθειας στη χώρα τους. Επιπλέον, ανησυχούν ιδιαίτερα για την πιθανή ένταξη των μεταναστών και προσφύγων, και αυτό συχνά σχετίζεται με την κριτική του τρόπου με τον οποίο διαχειρίζεται η χώρα τις πολιτικές ένταξης. Η εναντίωση στη μετανάστευση και στην υποδοχή των προσφύγων επηρεάζεται, εντέλει, πολύ περισσότερο από όσο σε άλλες χώρες, από θεσμικές και διαρθρωτικές δυνάμεις· επηρεάζεται επίσης λιγότερο από την ετεροποίηση και τον υποβιβασμό της αξιοπρέπειας των μεταναστών και προσφύγων, ακόμα κι όταν αυτά τα συναισθήματα υπάρχουν ακόμα σε ορισμένες κατηγορίες.

Οι ταλαιπωρίες που υπέστησαν οι Έλληνες την προηγούμενη δεκαετία τους έκαναν να έχουν μεγαλύτερη αίσθηση συμπόνιας για αυτούς που υποφέρουν, εξοπλίζοντάς τους με μεγαλύτερη ευαισθησία προς τους πρόσφυγες και μετανάστες. Κατά την διάρκεια των ομάδων εστίασης

Θερμόμετρο: Μετανάστες – Πρόσφυγες – Μουσουλμάνοι

Πηγή: More in Common (2019)

της έρευνας, οι περιγραφές των Αποστασιοποιημένων Συντηρητικών και των Μετριοπαθών Ανθρωπιστών σχετικά με τους μετανάστες και τους πρόσφυγες συμπεριελάμβαναν τους όρους «αγωνιστές», «κυνηγημένους», «άτυχους», «δυστυχημένους», «στερημένους», «απομονωμένους» και «φοβισμένους». Ερωτώμενοι εάν θα απέδιδαν τους ίδιους χαρακτηρισμούς και στους Έλληνες, οι συμμετέχοντες στις ομάδες εστίασης απάντησαν με ένα ηχηρό «ναι». Η όχληση αυτών των ομάδων αναφορικά με την ταύτιση των συνθηκών διαβίωσης των Ελλήνων με εκείνη των μεταναστών και των προσφύγων δεν τεκμηριώθηκε σε μεγάλο βαθμό. Πιθανώς, αυτό το μη αναμενόμενο αποτέλεσμα είναι αποτέλεσμα της άθλιας κατάστασης διαβίωσης των νεοεισερχόμενων.

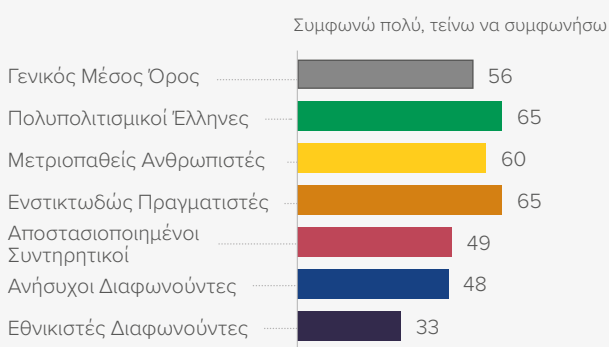
Παρομοίως, όταν αποδίδονταν επικριτικά σχόλια για τους μετανάστες και τους πρόσφυγες, του τύπου «βρωμιάρηδες» και «εγκληματίες», οι περισσότεροι συμμετέχοντες στην ομάδα εστίασης της έρευνας απέφυγαν τις γενικεύσεις. Επιπλέον, οι ίδιοι συμμετέχοντες εξέφρασαν ότι η Ελλάδα δεν έχει πολλά περιθώρια να κάνει ελιγμούς για να βοηθήσει περισσότερους ανθρώπους λόγω της έλλειψης υποδομών, της περιορισμένης δυνατότητας της χώρας και, σε κάποιο βαθμό, της αποτυχίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης να παράσχει αρκετή στήριξη. Όπως παρατήρησε ένα μέλος της κατηγορίας των Ενστικτωδώς Πραγματιστών:

Είναι ατυχές που η άφιξη των μεταναστών συνέπεσε με τα χρόνια της οικονομικής κρίσης [...] οι αποβάσεις των μεταναστών στη Μυτιλήνη⁴⁶ και τη Χίο κόλλησαν ταυτόχρονα στα προγράμματα λιτότητας. Αυτό, δυστυχώς, δεν μας επέτρεψε να συμπαρασταθούμε σε αυτούς τους ανθρώπους. Δεν υπάρχουν πολλά που μπορούμε να κάνουμε γι' αυτό. Όταν κι εσύ ο ίδιος είσαι φτωχός, είναι δύσκολο να βοηθήσεις τον άλλο.

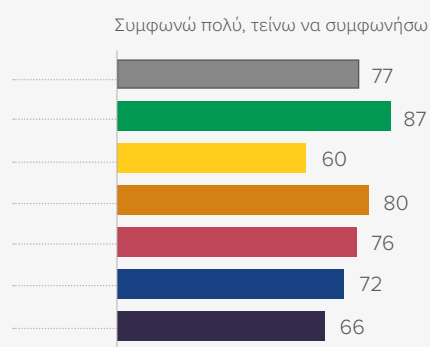
Αυτή η απάντηση υποδηλώνει ότι οι Έλληνες, πολύ περισσότερο από άλλους λαούς, τείνουν να κάνουν διάκριση μεταξύ ανθρώπων και πολιτικών. Η πλειονότητα των Ελλήνων έχει αρνητικές αντιλήψεις για τη μετανάστευση, αλλά μόνο ένας στους πέντε διατηρεί «κρύα» στάση απέναντι στους ίδιους τους μετανάστες. Επομένως φαίνεται ότι υπάρχει μία ενστικτώδης αντίσταση στην «ετεροποίηση» των μεταναστών και των προσφύγων. Σε ένα φάσμα απαντήσεων, ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες να επιλέξουν, όσον αφορά τους μετανάστες, ανάμεσα στους χαρακτηρισμούς «καλός ή κακός» και «τίμιος ή ανέντιμος», με την πλειονότητα όλων των κατηγοριών, συμπεριλαμβανομένων και των περισσότερο «κλειστών» ομάδων, να απαντά ότι οι μετανάστες δεν είναι ούτε το ένα ούτε το άλλο. Παρά τις απόψεις των «κλειστών» κατηγοριών, σε γενικές γραμμές, οι απόψεις των Ελλήνων για τη μετανάστευση φαίνεται ότι επηρεάζονται από τις καταστάσεις και όχι από τα συμπεράσματα σχετικά με το χαρακτήρα των μεταναστών.

Αυτή η λεπτή διαφορά προοπτικής αντανακλάται σε όλες τις κατηγορίες εκτός από τους Εθνικιστές Διαφωνούντες που πιστεύουν ότι οι μετανάστες κάνουν προσπάθειες προκειμένου να ενταχθούν. Το 56% των Ελλήνων συμφωνεί με αυτή την πρόταση και οι μεσαίες κατηγορίες διατηρούν απόψεις παρεμφερείς με την πιο «ανοιχτή» ομάδα. Ακόμα, ορισμένοι Έλληνες εμφανίζονται διστακτικοί να πιστέψουν ότι δίνεται προτεραιότητα στους πρόσφυγες και μετανάστες έναντι των Ελλήνων όσον αφορά την παροχή υπηρεσιών, στέγασης και προνομίων (το 41% πιστεύει ότι δίνεται προτεραιότητα σε αυτούς). Όμως η βασική έγνοια των Ελλήνων είναι τα οικονομικά προβλήματα της Ελλάδας. Οι μετανάστες μπορεί να κάνουν προσπάθειες ένταξης, αλλά το πλαίσιο για την επιτυχή ένταξή τους παραμένει ανύπαρκτο.

Γενικά, οι μετανάστες καταβάλλουν προσπάθειες για την ένταξή τους στην ελληνική κοινωνία

Οι μετανάστες είναι συχνά αποφασισμένοι να δουλέψουν σκληρότερα με χαμηλότερο μεροκάματο από ό,τι οι Έλληνες εργαζόμενοι

Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τη συγκεκριμένη δήλωση;
Πηγή: More in Common (2019)

⁴⁶ Η Μυτιλήνη, η πρωτεύουσα του νησιού της Λέσβου, ως όρος χρησιμοποιείται συχνά από τους Έλληνες όταν αναφέρονται σε ολόκληρο το νησί.

Αυτά τα στοιχεία είναι πολύτιμα για τις προσπάθειες δημόσιας επικοινωνίας στην Ελλάδα. Υποδηλώνουν ότι ο αγώνας για περισσότερη συμπαράσταση στους πρόσφυγες και τους μετανάστες πιθανότατα δεν θα μεταβάλει το δημόσιο αίσθημα, καθώς οι περισσότεροι Έλληνες έχουν επίσης μία γνήσια αίσθηση ενσυναίσθησης. Αυτό που ενδιαφέρει περισσότερο τους Έλληνες είναι οι πρακτικοί περιορισμοί οι οποίοι σχετίζονται με την ικανότητα παροχής υπηρεσιών και ότι πολλοί από αυτούς βιώνουν προσωπικές δυσκολίες. Οι καμπάνιες που λαμβάνουν υπόψη τους τις πραγματικές συνθήκες πιθανότατα είναι πιο αποτελεσματικές με το ελληνικό κοινό.

Επιπλέον, όταν οι Έλληνες μιλούν συμπνευτικά για τους πρόσφυγες και τους μετανάστες, τείνουν να το κάνουν σε συνάρτηση με τον εθνικό χαρακτήρα και την ιστορία τους. Αυτό υποδεικνύει ότι οι καμπάνιες για να είναι πιο αποτελεσματικές θα πρέπει να αξιοποιούν το θετικό συναίσθημα γύρω από την εθνική ταυτότητα.

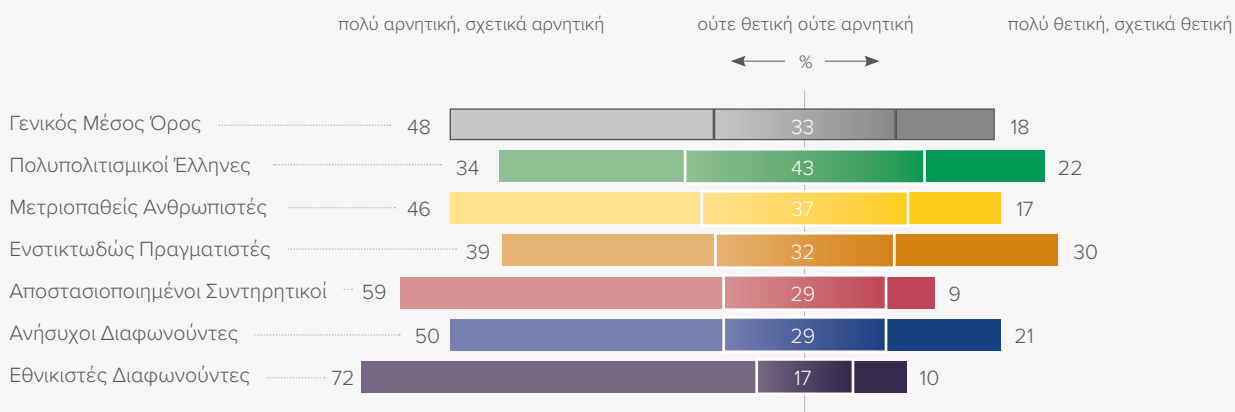
6.3. Επιπτώσεις της μετανάστευσης

Είναι κάτι πρωτόγνωρο για τους κατοίκους. Έρχονται, έρχονται και πάλι, και πάλι, και πάλι, και δεν φεύγουν.

Ενστικτωδώς Πραγματιστές

Παρά τον μεγάλο βαθμό ενσυναίσθησης που δείχνουν για τους μετανάστες και τους πρόσφυγες, οι Έλληνες έχουν αρνητικές απόψεις για τις επιπτώσεις της μετανάστευσης στη χώρα τους, τόσο για οικονομικούς όσο και για πολιτιστικούς λόγους. Μόνο το 21% των Ελλήνων θεωρεί ότι η μετανάστευση είναι καλή για την οικονομία, και πάνω από τους μισούς (το 51%) πιστεύουν ότι η μετανάστευση στοιχίζει στο κράτος πρόνοιας και οδηγεί στην αφαίμαξη πόρων. Επιπλέον, λίγοι συνηγορούν για τα οικονομικά επιχειρήματα υπέρ της μετανάστευσης, όπως είναι τα δυνητικά οφέλη από τους μικρότερους σε ηλικία μετανάστες, των οποίων οι φόροι συνεισφέρουν στο συνταξιοδοτικό σύστημα. Στο ίδιο πνεύμα, μόνο το 22% πιστεύει ότι η μετανάστευση κάνει την Ελλάδα έναν πολύ ζωντανό και συναρπαστικό τόπο για να ζήσει κανείς, με το 52% να απορρίπτει το επιχειρήμα του ότι η μετανάστευση έχει κάνει πιο πλούσια την ελληνική πολιτιστική ζωή. Αυτά τα αισθήματα ευθυγραμμίζονται με το σκεπτικισμό των Ελλήνων ως προς την παγκοσμιοποίηση που εκλαμβάνεται ως πολιτιστική απειλή και βασική αιτία της αυξημένης ανισότητας (δες Κεφάλαιο 3.4).

Η μετανάστευση έχει θετική ή αρνητική επίδραση στην ελληνική κοινωνία;

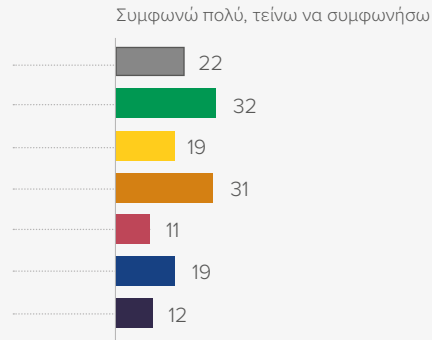

Η μετανάστευση έχει θετική ή αρνητική επίδραση στην ελληνική κοινωνία;
 Πηγή: More in Common (2019)

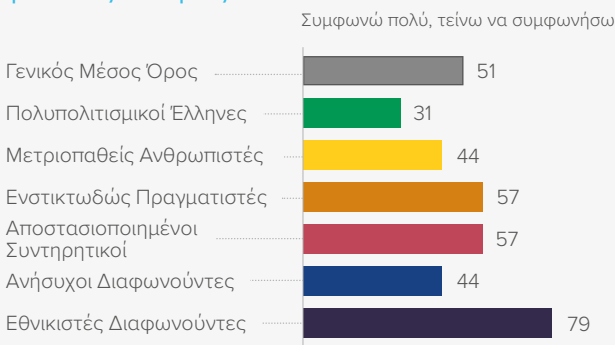
Η μετανάστευση στις μέρες μας είναι καλή για την ελληνική οικονομία, καθώς προσφέρει νέες δεξιότητες και ευκαιρίες, και δημιουργεί κίνητρα για την επιτυχία

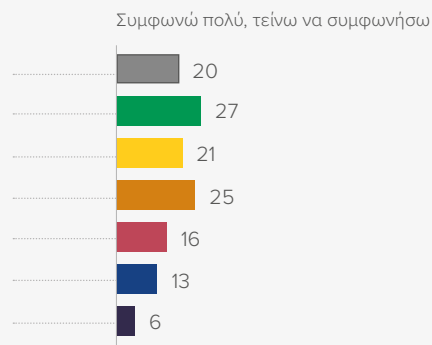
Η μετανάστευση στις μέρες μας είναι καλή για την ελληνική πολιτιστική ζωή: Κάνει την Ελλάδα έναν πολύ ζωντανό και συναρπαστικό τόπο για να ζήσει κανείς

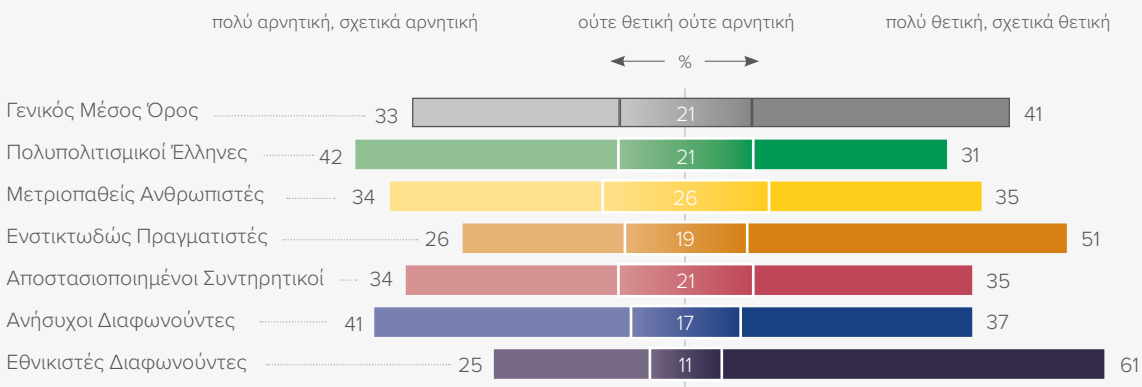
Η μετανάστευση στις μέρες μας είναι κακή για την Ελλάδα, καθώς στοιχίζει ακριβά στο κράτος πρόνοιας και οδηγεί στην αφαίμαξη πόρων που θα μπορούσαν να δαπανηθούν για τους Έλληνες

Οι νεαροί μετανάστες είναι καλοί για την Ελλάδα γιατί συνεισφέρουν στο συνταξιοδοτικό σύστημα

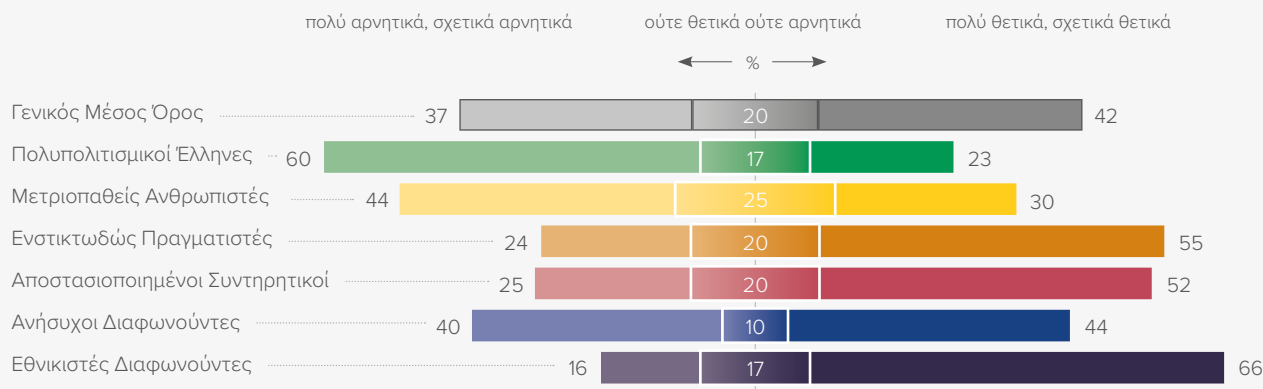

Οι μετανάστες έχουν προτεραιότητα έναντι των μόνιμων κατοίκων όσον αφορά τα οφέλη, τη στέγαση ή τη χρήση δημόσιων υπηρεσιών

Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τη συγκεκριμένη δήλωση;
Πηγή: More in Common (2019)

Οι μετανάστες αποτελούν υγειονομικό κίνδυνο για την Ελλάδα

Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τη συγκεκριμένη δήλωση;
Πηγή: More in Common (2019)

Κάθε κατηγορία εκφράζει περισσότερο αρνητικό παρά θετικό αίσθημα για τη μετανάστευση, μοτίβο που διαφαίνεται ακόμα και μεταξύ των πιο «ανοιχτών» ομάδων (από το 35% μέχρι το 22%). Ωστόσο, οι Εθνικιστές Διαφωνούντες ξεχωρίζουν από τις άλλες κατηγορίες με σημαντικά περισσότερες αρνητικές απόψεις. Το πιο απρόσμενο αποτέλεσμα είναι ίσως το επίπεδο του θετικού αισθήματος μεταξύ των Ενστικτωδώς Πραγματιστών, που είναι κατά μία μονάδα χαμηλότερο από εκείνο των Πολυπολιτισμικών Ελλήνων. Αυτό υποδεικνύει τον πραγματιστικό χαρακτήρα αυτής της ομάδας, αφού περίπου ένας στους τρεις περιγράφει με θετικούς χαρακτηριστικούς τη μετανάστευση στη χώρα τους.

Οι διαφορές μεταξύ των περιφερειών παίζουν επίσης σημαντικό ρόλο στην επίδραση των στάσεων των Ελλήνων περί μετανάστευσης. Αυτοί που κατοικούν στην Αττική είναι περισσότερο πιθανό να πουν ότι η μετανάστευση είναι καλή για την οικονομία (28%), ακολουθούμενοι από αυτούς που κατοικούν στην Ανατολική Μακεδονία, τη Θράκη, τη Δυτική Μακεδονία και τα Ιόνια Νησιά (όλοι τους με 27%). Οι Έλληνες που κατοικούν στην Κεντρική Μακεδονία συμφωνούν λιγότερο με αυτή τη δήλωση (σε ποσοστό 17%). Υπάρχει μία παρόμοια γεωγραφική κατανομή για τις απόψεις που αφορούν τις επιπτώσεις της μετανάστευσης στην ελληνική πολιτιστική ζωή.

Ενώ το 77% όλων των Ελλήνων συμφωνεί ότι οι μετανάστες είναι έτοιμοι να δουλέψουν σκληρότερα από τους Έλληνες, δεδομένου του υψηλού επιπέδου ανεργίας ανησυχεί συγχρόνως ότι αυτό έχει ως αποτέλεσμα οι ίδιοι να δυσκολευτούν ακόμα περισσότερο στην εύρεση εργασίας. Τέτοιου είδους προβληματισμοί είναι πιο συνήθεις στους Εθνικιστές Διαφωνούντες (73%), στους Αποστασιοποιημένους Συντηρητικούς (57%) και στους Ενστικτωδώς Πραγματιστές (62%). Πιο συγκεκριμένα, σε συζητήσεις της ομάδας εστίασης της έρευνας οι Αποστασιοποιημένοι Συντηρητικοί διατύπωσαν ανησυχίες του τύπου «οι μετανάστες έχουν καταλάβει την Ελλάδα» και του τύπου «οι Έλληνες εργαζόμενοι δεν είναι πλέον σημαντικοί». Όπως δήλωσε ένα μέλος της ομάδας εστίασης της έρευνας:

Αυτό δεν έχει να κάνει με την οικονομία. Ούτε είναι θέμα ρατσισμού. Ακόμα και ο Χριστός είχε πει δύο από κάτι, δώσε το ένα σε αυτόν που έχει ανάγκη. Η φίλη μου είχε δουλειά και αναγκάστηκε να την παρατήσει γιατί δεν είχε πού να αφήσει το παιδί της. Αν και πληρούσε όλους τους όρους, δεν υπήρχε καμία κενή θέση για το παιδί της στο σταθμό, επειδή είχαν δοθεί σε ξένους. Δεν ξέρω γιατί η χώρα μας δεν δίνει προτεραιότητα σε εμάς.

Αυτή την άποψη τη συμμερίζεται και ένα άλλο μέλος της ομάδας εστίασης της έρευνας, που συμπληρώνει:

Υπάρχουν επιπτώσεις για τους Έλληνες. Δεν είμαστε πλέον προτεραιότητα. Το κράτος δεν το νοιάζει αν ένας φτωχός Έλληνας δεν έχει να αγοράσει ψωμί. Πρώτα οι ξένοι.

Όπως με τις ανησυχίες που εκφράστηκαν για τη δημόσια υγεία όσον αφορά τους πρόσφυγες που φθάνουν στην Ιταλία σχετικά με πιθανές ασθένειες, υποδεικνύουμε ότι κάθε κατηγορία στην Ελλάδα –εκτός από τους Πολυπολιτισμικούς Έλληνες και τους Μετριοπαθείς Ανθρωπιστές– εξέφρασε τις ανησυχίες της για τους πιθανούς υγειονομικούς κινδύνους που προκαλούνται από τους μετανάστες. Στις συζητήσεις των ομάδων εστίασης της έρευνας, αυτό προκάλεσε έντονη συζήτηση περί συνθηκών υγιεινής, υπερπληθυσμού και αντικοινωνικής συμπεριφοράς. Ενώ ορισμένοι μίλησαν για αντισυμβατικότητα μεταξύ των πολιτιστικών πρακτικών των νεοεισερχόμενων (ιδιαίτερα σε σχέση με τους μουσουλμάνους – δεξ Κεφάλαιο 7), οι περισσότεροι επέρριψαν την ευθύνη αυτής της αντικοινωνικής συμπεριφοράς και του υπερπληθυσμού σε παράγοντες που εκφεύγουν του ελέγχου των μεταναστών και των προσφύγων.

Ξαπλώνουν ή πλένουν τα ρούχα τους στους δρόμους. Αυτό που θέλω να πω δεν αφορά την αισθητική αλλά το ότι πρέπει να προστατέψουμε τη δημόσια υγεία. Παρομοίως, εάν υποχρεώσεις δέκα Έλληνες να ζήσουν μαζί σε έναν περιορισμένο χώρο, θα υπάρξει πρόβλημα. Δεν είναι ρατσιστικό το θέμα.

Αποστασιοποιημένος Συντηρητικός

Και είσαι περισσότερο τρωτός όταν δεν έχεις τίποτα. Και πιθανόν να εμπλακείς σε παράνομες δραστηριότητες.

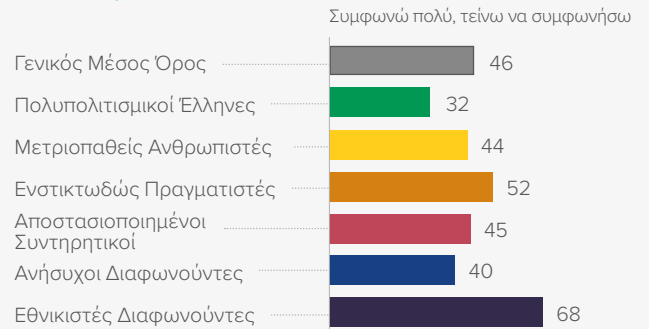
Ενστικτωδώς Πραγματιστής

Έρχονται σε αυτή τη χώρα για να ξεκινήσουν από το μηδέν, αλλά οι υποδομές που χρειάζονται είναι ανύπαρκτες, όπως σωστά ειπώθηκε προηγουμένως. Κι αυτό οδηγεί στο έγκλημα, επειδή είναι στους δρόμους, και κερδίζουν μόνο πενήντα σεντ ή ακόμα λιγότερο. Μα μιλάμε μόνο για αυτούς που έρχονται από την Ανατολή ή την Αφρική;

Μετριοπαθής Ανθρωπιστής

Δεν υπάρχει συναίνεση ως προς το αν η μετανάστευση διαιρεί την ελληνική κοινωνία ή όχι. Σχεδόν οι μισοί από τους ερωτηθέντες νιώθουν ότι η μετανάστευση είναι κακή για την Ελλάδα, επειδή διαιρεί την κοινωνία σε ομάδες με έντονα αντικρουόμενες απόψεις και πεποιθήσεις· το 30% διαφωνεί και το 23% παραμένει ουδέτερο. Ενώ το μοτίβο των απαντήσεων μεταξύ των κατηγοριών συνάδει με αυτό άλλων ερωτημάτων, το εύρος των απαντήσεων υποδεικνύει ότι υπάρχουν μικρές διακυμάνσεις στη νοοτροπία και για τις έξι κατηγορίες στην Ελλάδα, αφού κυμαίνεται από το 32% μεταξύ των Πολυπολιτισμικών Ελλήνων μέχρι και το 68% μεταξύ των Εθνικιστών Διαφωνούντων. Με άλλα λόγια, η ελληνική κοινωνία σε σχέση με αυτά τα θέματα είναι λιγότερο πολωμένη από άλλες χώρες. Οι Πολυπολιτισμικοί Έλληνες είναι λιγότερο αυστηρά «ανοιχτοί» από ό,τι συμβαίνει σε παρόμοιες ομάδες άλλων χωρών, και οι Εθνικιστές Διαφωνούντες λιγότερο σταθερά αντίθετοι από όσο παρόμοιες «κλειστές» ομάδες.

Η μετανάστευση, στις μέρες μας, είναι κακή για την Ελλάδα καθώς διαιρεί την κοινωνία σε έντονα αντικρουόμενες ομάδες απόψεων και πεποιθήσεων

Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τη συγκεκριμένη δήλωση;
Πηγή: More in Common (2019)

Με τα δικά τους λόγια...

Σε συζήτηση με μέλη των μεσαίων ομάδων, η έννοια της “ένταξης” συζητήθηκε ιδιαίτερα. Όπως συχνά συμβαίνει, η ένταξη συγχέεται μερικές φορές με την αφομοίωση. Η έλλειψη θέσεων εργασίας, υποδομών καθώς και η τρέχουσα οικονομική κατάσταση της χώρας είναι τα θέματα που απασχολούν κυρίως τους Έλληνες. Ένα από τα θέματα που επίσης συζητήθηκαν σχετικά με την ένταξη είναι η αντίληψη ότι η συγκέντρωση μεταναστών και προσφύγων σε μία συγκεκριμένη περιοχή μπορεί να είναι λιγότερο αποτελεσματική από όσο η μεταφορά τους σε όλη την επικράτεια. Οι συμμετέχοντες έθιξαν επίσης το ζήτημα των διαφορών μεταξύ αγροτικών και αστικών περιοχών.

Γιατί δεν τους εντάσσουμε στην κοινωνία; Ένταξη από κάθε άποψη: εργασία και ασφάλιση. Κι αυτό θα είχε και άλλες θετικές συνέπειες. Θα αύξανε την παραγωγικότητα και η κοινωνία θα μπορούσε να ωφεληθεί. Θα βελτιωνόταν επίσης και το βιοτικό τους επίπεδο.

Μετριοπαθείς Ανθρωπιστές

Εάν [η μετανάστευση] γίνει με έργα υποδομής και ειδικευμένους εργαζόμενους, οι κίνδυνοι θα ελαχιστοποιηθούν. Εάν οργανωθεί σωστά. Αλλά αυτό απαιτεί οργάνωση και προπαρασκευαστικό έργο.

Ενστικτωδώς Πραγματιστής

Η κατάσταση έχει αρχίσει να ξεφεύγει από κάθε έλεγχο. Δεν μπορούμε να ανεχτούμε ανθρώπους που δεν σέβονται το γεγονός ότι η πλειονότητα των ανθρώπων σε αυτή τη χώρα είναι χριστιανοί. Όπως το κάψιμο των εικόνων... κι αυτό προσωπικά με προσβάλλει.

Ενστικτωδώς Πραγματιστής

Δεν προσπαθούν να προσαρμοστούν. Για παράδειγμα, δεν καταλαβαίνουν ότι με το να πλένουν τα ρούχα τους στο δρόμο δημιουργούν πρόβλημα. Υπάρχουν περαστικοί, παιδιά, μητέρες με καρότσια. Αύριο, μπορεί να είναι τα δικά τους παιδιά. Δεν φαίνεται να το καταλαβαίνουν. Αντιδρούν. Είναι σαν να σου λένε ότι, εφόσον αυτοί είναι πιο σημαντικοί από εσένα, μπορούν να κάνουν ό,τι θέλουν.

Αποστασιοποιημένος Συντηρητικός

Νομίζω ότι θα ήταν καλύτερα να εγκατασταθούν σε ένα χωριό από ό,τι σε μία πόλη. Ένα χωριό θα αγκαλιάσει τον μετανάστη ο οποίος μπορεί να είναι βοσκός ή παππούς που να μην έχει λεφτά. Θα τον υποδεχτούν πιο ζεστά. Στις μεγάλες πόλεις, είναι ευκολότερο για την κοινωνία να τους αγνοεί, με όλη αυτή τη γραφειοκρατία και τους θεσμούς.

Ενστικτωδώς Πραγματιστής

6.4 Αντιλήψεις περί προσφύγων

Δεκαπέντε άνθρωποι ζουν σε ένα δωμάτιο είκοσι πέντε τετραγωνικών μέτρων, με μικρά παιδιά, νεογέννητα, ηλικιωμένους... Όλο και περισσότεροι άνθρωποι παρουσιάζουν αυτοκτονικές συμπεριφορές. Το βάρος είναι υπερβολικά μεγάλο για να το αντέξουν. Κι αυτό αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα· δυστυχώς, δεν έχουμε την οικονομική δυνατότητα να δεχτούμε περισσότερους. Πρέπει να το κάνουμε, αλλά χρειαζόμαστε περισσότερη βοήθεια.

Μετριοπαθής Ανθρωπιστής

Η παρούσα μελέτη επιβεβαιώνει το κύριο εύρημα του έργου του Ιδρύματος Tent (Tent Foundation) όπου το 2017 επισήμανε την συγκριτικά με πολλές άλλες χώρες πολύ μεγαλύτερη συμπαράσταση των Ελλήνων προς τους πρόσφυγες και τους μετανάστες. Σε σύγκριση με τους άλλους εθνικούς μέσους όρους, οι Έλληνες βρίσκονται πολύ πιο πάνω όσον αφορά τα ζητήματα που αφορούν την ενσυναίσθηση και την πίστη στην ανάγκη βοήθειας των προσφύγων. Επιπλέον, είναι λιγότερο πιθανό να πιστεύουν ότι οι πρόσφυγες ψάχνουν ελεημοσύνη, ότι αποτελούν απειλή για την εθνική ασφάλεια ή ότι η Ελλάδα δεν έχει υποχρέωση

να δέχεται πρόσφυγες.⁴⁷ Πάνω από το 80% των Ελλήνων δηλώνει σύμφωνο ως προς την αρχή του ότι όσοι διαφεύγουν την αδιάκριτη βία ή έχουν υποστεί δίωξη πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να αναζητήσουν άσυλο σε άλλη χώρα, με ένα σημαντικό 56% να δηλώνει ότι συμφωνεί απολύτως με τα προαναφερθέντα.

Οι ανησυχίες σχετικά με τους πρόσφυγες συνυπάρχουν με την κουλτούρα αλληλεγγύης και συμπαράστασης καθώς και την άποψη ότι οι πρόσφυγες πρέπει να είναι ευπρόσδεκτοι στην Ελλάδα αφού το 67% των ερωτηθέντων συμφωνεί με αυτή την άποψη. Και παρά το απίστευτα δυσχερές περιβάλλον, οι Έλληνες ταυτίζονται συναισθηματικά με τους πρόσφυγες καθώς διαθέτουν ενσυναίσθηση:

- Το ελληνικό βιοτικό επίπεδο έπεσε απότομα την προηγούμενη δεκαετία. Η Ελλάδα βιώνει παρατεταμένες εντάσεις με την Ευρωπαϊκή Ένωση για τα μέτρα λιτότητας.
- Οι περισσότεροι Έλληνες νιώθουν επίσης ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν τους παρέχει την απαραίτητη στήριξη προκειμένου να ανταποκριθούν με επιτυχία στην πρόκληση άφιξης των προσφύγων και αντιθέτως οι γειτονικές χώρες έχουν εστιάσει τις προσπάθειές τους στην ασφάλιση των συνόρων τους με την Ελλάδα.
- Οι μετανάστες έρχονται από την Τουρκία, μια χώρα με την οποία η Ελλάδα έχει μία μακρά ιστορία συγκρούσεων. Στο πλαίσιο αυτό, ένας συνεχώς αυξανόμενος αριθμός Τούρκων ζητά άσυλο στην Ελλάδα, καθώς στην Τουρκία οι ελευθερίες περικόπτονται συνεχώς.

Ένας παράγοντας που επηρεάζει τις στάσεις των Ελλήνων περί μεταναστών και προσφύγων είναι μια γενικά θετική εικόνα της ελληνικής εμπειρίας σε σχέση με την ένταξη των Αλβανών προσφύγων στην ελληνική κοινωνία τη δεκαετία του '90 (παρά το γεγονός ότι πολλοί Αλβανοί βίωσαν εχθρότητα όταν έφτασαν στη χώρα για πρώτη φορά). Αυτή η εμπειρία φαίνεται ότι έχει προσφέρει στους Έλληνες περισσότερη αυτοπεποίθηση προκειμένου να μπορέσουν με επιτυχία να ενσωματώσουν νεοεισερχόμενους παρά τις προκλήσεις που οι ίδιοι αντιμετωπίζουν. Στις ομάδες εστίασης της έρευνας, ορισμένοι διαχώρισαν κατηγορηματικά την πολιτική της Ελλάδας η οποία απομονώνει τους νεοεισερχόμενους από την κοινότητα από τις πολιτικές ένταξης του παρελθόντος.

Νομίζω ότι δεν έχουν ενσωματωθεί πλήρως στην κοινωνία όπως οι Αλβανοί παλαιότερα. Είναι κατά κάποιον τρόπο περισσότερο απομονωμένοι: σε κέντρα στέγασης, σε νησιά [...]. Τότε, οι μετανάστες εισήλθαν στην αγορά εργασίας και τα παιδιά μας πήγαν στο ίδιο σχολείο. Πιστεύω ότι παραμένουν απομονωμένοι.

Μετριοπαθής Ανθρωπιστής

[Οι Αλβανοί]... ήταν πολύ αξιοπρεπείς από την αρχή. Δεν ήθελαν να δημιουργήσουν προβλήματα. Είχαν μικρά παιδιά, προσαρμόστηκαν... τα παιδιά τους δεν μιλούν πια αλβανικά.

Αποστασιοποιημένος Συντηρητικός

Υπάρχουν μετανάστες που έρχονται, μένουν και δουλεύουν. Έχουν πια εγκατασταθεί μόνιμα, και αυτό είναι καλό.

Ενστικτωδώς Πραγματιστής

Παρ' όλα αυτά, οι Έλληνες φαίνεται να ανησυχούν αρκετά για ορισμένες διαστάσεις της προσφυγικής και μεταναστευτικής κρίσης, δηλαδή:

- Εκφράζουν αμφιβολίες για το αν αυτοί που φτάνουν στην Ελλάδα είναι πραγματικά πρόσφυγες ή οικονομικοί μετανάστες.
- Έχουν ανησυχίες για τον οικονομικό αντίκτυπο αναφορικά με τους περιορισμένους πόρους της Ελλάδας.

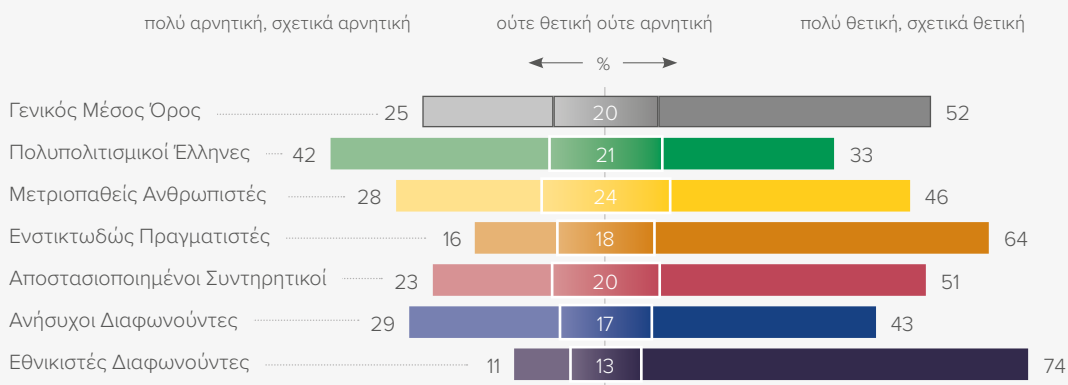
47 Tent (2017). *Tent Tracker: Οι αντιλήψεις του κοινού για την προσφυγική κρίση στην Ελλάδα κατά το έτος 2016/2017*. Ανακτήθηκε από: https://www.tent.org/wp-content/uploads/2017/11/TENT_2016_GREECE_TRACKER_V4.pdf

- Έχουν αντιλήψεις περί αναταραχής και απώλειας ελέγχου της κατάστασης από τις Αρχές.
- Ανησυχούν σχετικά με το εάν οι πρόσφυγες δημιουργούν απειλή για τη δημόσια ασφάλεια λόγω της αυξημένης εγκληματικότητας ή του κινδύνου της τρομοκρατίας.
- Αισθάνονται δυσφορία για την ένταξη των προσφύγων στην ελληνική κοινωνία και στον ελληνικό πολιτισμό.

Πρόσφυγες ή οικονομικοί μετανάστες;: Περισσότεροι από τους μισούς Έλληνες πιστεύουν ότι η πλειονότητα των ξένων που θέλουν να μπου στην χώρα δεν είναι πραγματικοί πρόσφυγες αλλά έρχονται για οικονομικούς λόγους. Παρόλο που τα κίνητρα των νεοεισερχόμενων αναγνωρίζονται ως νόμιμα, οι Έλληνες, βλέποντας πόσο δύσκολα βιώνουν οι ίδιοι την ελληνική πραγματικότητα, προβληματίζονται για το αν θα μπορούν να φροντίσουν τόσο μεγάλο αριθμό ανθρώπων από άλλες χώρες. Επιπλέον, το 73% των Ελλήνων φοβάται ότι, αν επιτρέψουν σε πρόσφυγες να έρθουν στη χώρα, τότε θα ενθαρρύνουν ακόμα περισσότερους που δεν είναι πραγματικοί πρόσφυγες να προσπαθήσουν να μπου στην Ευρώπη.

Απώλεια ελέγχου: Οι Έλληνες απογοητεύονται από την αίσθηση ότι οι Αρχές τους έχουν χάσει τον έλεγχο της κατάστασης, μια ανησυχία που συχνά εκφράζεται σε σχέση με τις δυσμενείς συνθήκες στην Ελλάδα και σπανιότερα σε σχέση με την άφιξη των προσφύγων.⁴⁸ Το 60% όλων των Ελλήνων πιστεύει ότι οι απλοί Έλληνες πολίτες θα πρέπει να αρχίσουν να παίρνουν οι ίδιοι τον έλεγχο της κατάστασης, εάν συνεχιστεί η προσφυγική και μεταναστευτική κρίση (ενδεχομένως προσπαθώντας να γυρίσουν πίσω τις βάρκες που προσεγγίζουν τις ελληνικές ακτές προστατεύοντας έτσι οι ίδιοι τα σύνορα τους). Οι Ανησυχιοί Διαφωνούντες και οι Εθνικιστές Διαφωνούντες διακρίνονται για την υποστήριξή τους σε αυτό το συναίσθημα.

Πολλοί ξένοι που θέλουν να μπου στην χώρα μου σαν πρόσφυγες δεν είναι πραγματικοί πρόσφυγες, αλλά έρχονται εδώ για οικονομικούς λόγους / για να επωφεληθούν από τις υπηρεσίες κοινωνικής πρόνοιας

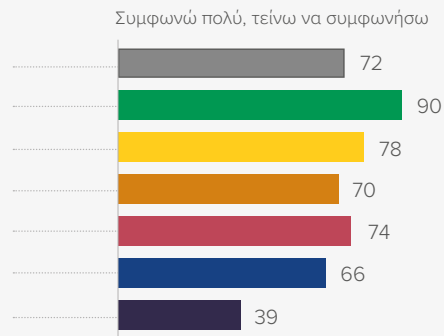
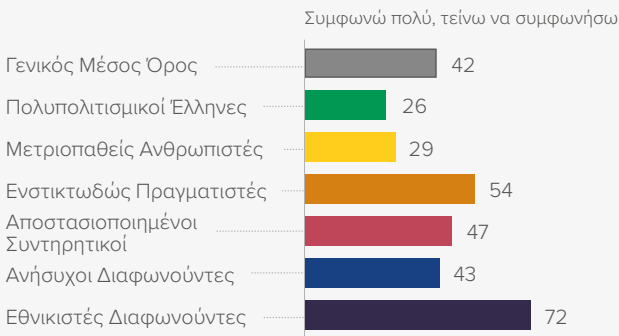
Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τη συγκεκριμένη δήλωση;
 Πηγή: More in Common (2019)

⁴⁸ Μια επικείμενη έκθεση της «More in Common» το 2019 θα εξετάσει τη σχέση μεταξύ αντιλήψεων περί μετανάστευσης, προσφύγων και των βασικών πεποιθήσεων στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής.

Είναι πολύ επικίνδυνο να αφήσουμε τους πρόσφυγες να μπουν στην Ελλάδα καθώς υπάρχει σημαντικός κίνδυνος τρομοκρατίας από ανθρώπους που έρχονται στην Ελλάδα ως πρόσφυγες

Οι πρόσφυγες που έρχονται στην Ελλάδα πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να διατηρούν τις παραδόσεις τους;

Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τη συγκεκριμένη δήλωση;
Πηγή: More in Common (2019)

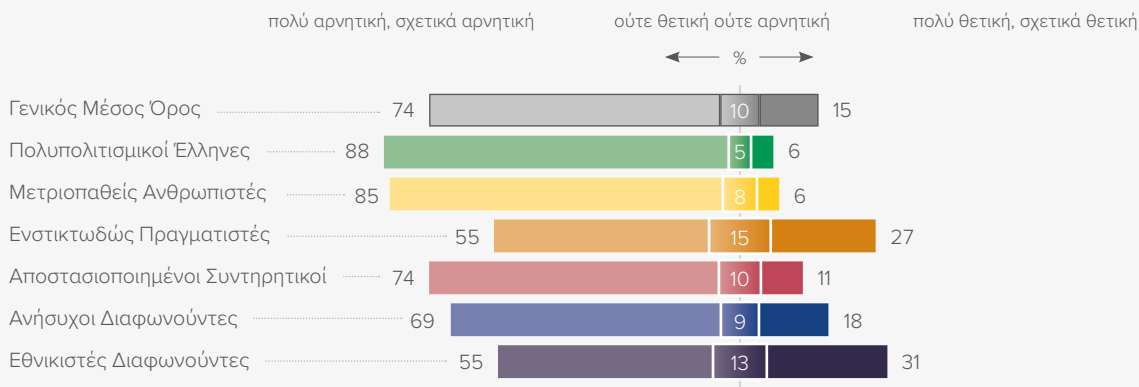
Φόβοι για την ασφάλεια: Οι ανησυχίες για τον κίνδυνο τρομοκρατικών ενεργειών και αυξημένης εγκληματικότητας είναι παρούσες σε όλες τις κατηγορίες, αλλά πολύ ισχυρότερες στις «κλειστές» ομάδες. Συνολικά, το 42% των Ελλήνων συμφωνεί με την πρόταση ότι είναι πολύ επικίνδυνο να αφήνει τους πρόσφυγες στη χώρα εξαιτίας της απειλής της τρομοκρατίας. Οι Εθνικιστές Διαφωνούντες ξεχωρίζουν με τα υψηλότερα ποσοστά συμφωνίας (72%), ενώ οι Πολυπολιτισμικοί Έλληνες εμφανίζουν ποσοστά αντίστοιχα χαμηλότερα (26%).

Ένταξη και πολιτισμός: Οι ανησυχίες για την ένταξη των προσφύγων και των μεταναστών καθώς και για τη διατήρηση της ελληνικής ταυτότητας και του πολιτισμού αποτελούν τους βασικούς περιορισμούς αναφορικά με την ελληνική υποστήριξη της θέσης περί φιλοξενίας των προσφύγων. Αυτό αντανακλά τη σημασία που αποδίδουν οι περισσότεροι Έλληνες στην εθνική τους ταυτότητα. Άλλη μια ανάγνωση γι' αυτό το θέμα είναι ότι η ισχυρότερη συναίνεση σχετικά με τη φιλοξενία των προσφύγων και γίνεται εμφανής όταν οι Έλληνες αναφέρονται στις αξίες και τις παραδόσεις τους. Συνολικά, 67% των Ελλήνων συμφωνεί ότι «πρέπει να αποδεχτούμε τους πρόσφυγες στην Ελλάδα, καθώς ανέκαθεν μας διακατείχε μια κουλτούρα αλληλεγγύης και συμπόνιας». Η πλειονότητα των Ελλήνων και στις έξι κατηγορίες, εκτός από τους Εθνικιστές Διαφωνούντες, συμφωνεί με αυτό το αίσθημα.

Ένα ακόμα υψηλότερο ποσοστό, το 80% του συνολικού πληθυσμού, δηλώνει ότι, εάν οι πρόσφυγες σέβονται τον ελληνικό πολιτισμό και αποδέχονται τους ελληνικούς νόμους, θα πρέπει να είναι ευπρόσδεκτοι στη χώρα. Αυτό περιλαμβάνει το 68% τόσο των Εθνικιστών Διαφωνούντων όσο και των Ανησυχών Διαφωνούντων, δηλαδή των πιο «κλειστών» ομάδων, πράγμα που αντικατοπτρίζει το βαθμό στον οποίο η αντίθεσή τους σε μετανάστες και πρόσφυγες συνδέεται με τις ανησυχίες τους για την απώλεια του ελληνικού πολιτισμού και της ταυτότητας. Ωστόσο, αυτή η ισχυρή υποστήριξη για την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας και του πολιτισμού δεν σημαίνει, κατά τη γνώμη των περισσότερων Ελλήνων, ότι οι νεοεισερχόμενοι πρέπει να εγκαταλείψουν την πολιτιστική τους ταυτότητα. Η πλειονότητα σε όλες τις κατηγορίες, εκτός από τους εθνικιστές, πιστεύει ότι οι πρόσφυγες που έρχονται στην Ελλάδα πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να διατηρούν τις δικές τους παραδόσεις.

Η πρόταση ότι οι πρόσφυγες πρέπει να μάθουν την ελληνική γλώσσα λαμβάνει 80% υποστήριξη, με μεγάλα ποσοστά σε κάθε κατηγορία. Πράγματι, η υποστήριξη αυτής της πρότασης συγκεντρώνει τους Πολυπολιτισμικούς Έλληνες και τους Εθνικιστές Διαφωνούντες, με το 84% και το 83% αντίστοιχα.

Διαφωνία: Τα ασυνόδευτα προσφυγόπουλα πρέπει να στέλνονται πίσω στην πατρίδα τους, όχι να επανεγκαθίστανται

Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τη συγκεκριμένη δήλωση;
 Πηγή: More in Common (2019)

Παρόμοια συναίνεση υπάρχει σε σχέση με το να επιτρέπεται στα ασυνόδευτα ανήλικα προσφυγόπουλα να παραμείνουν στην Ελλάδα. Μόνο το 15% των Ελλήνων υποστηρίζει την πρόταση ότι τα παιδιά που φτάνουν χωρίς οικογένεια πρέπει να στέλνονται πίσω στην πατρίδα τους και να μην επανεγκαθίστανται. Η πλειονότητα κάθε ομάδας διαφωνεί με την επιστροφή ασυνόδευτων παιδιών πίσω στην πατρίδα τους, ακόμα και το 55% των Εθνικιστών Διαφωνούντων. Η προστασία των παιδιών φαίνεται να έχει ιδιαίτερη απήχηση στους Έλληνες, οι οποίοι κατά τη διάρκεια των συζητήσεων της ομάδας εστίασης της έρευνας συχνά αναφερόταν σε αυτό ως ένα από τα θέματα για τα οποία ανησυχούσαν περισσότερο.

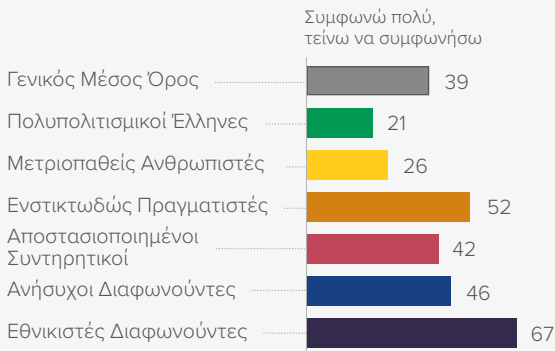
Λαμβάνοντας υπόψη όλους αυτούς τους παράγοντες, ο γενικός μέσος όρος αναφορικά με τις απόψεις στην Ελλάδα τείνει να είναι υπέρ των προσφύγων αλλά με αρκετές περιοριστικές ρήτρες. Η πρόταση ότι η Ελλάδα δεν πρέπει να δεχτεί άλλους πρόσφυγες και οφείλει να κλείσει τα σύνορα της γίνεται αποδεκτή από το 39% των Ελλήνων, αλλά απορρίπτεται από το 43%. Τα μεγαλύτερα ποσοστά για αυτή την πρόταση παρατηρούνται μόνο μεταξύ των Εθνικιστών Διαφωνούντων (68%) και των Ενστικτωδώς Πραγματιστών (53%). Υφίσταται η προσδοκία ότι οι πρόσφυγες θα πρέπει να εγκαταλείψουν την Ελλάδα μόλις βελτιωθεί η κατάσταση στις χώρες τους, αντί να τους δοθεί η δυνατότητα να ζήσουν μόνιμα στην Ελλάδα. Το 76% των υποστηρικτών αυτής της πρότασης περιλαμβάνει την πλειονότητα όλων των ομάδων, συμπεριλαμβανομένων των Πολυπολιτισμικών Ελλήνων και των Μετριοπαθών Ανθρωπιστών.

Υπάρχει σαφής υποστήριξη στην αρχή του ασύλου, αλλά και έντονες ανησυχίες σχετικά με την ικανότητα των Αρχών και της οικονομίας να παράσχουν την απαραίτητη υποστήριξη. Υφίσταται επίσης έντονη προσδοκία ότι οι πρόσφυγες θα πρέπει να σέβονται τα ελληνικά έθιμα, να μαθαίνουν τη γλώσσα και να υποστηρίζουν σθεναρά τα ενεργά μέτρα για το σκοπό αυτόν.

Τέλος, όπως είδαμε και στην Ενότητα 6.3, υπάρχουν κάποιες διαφορές στις αντιλήψεις ανάλογα με την περιοχή. Οι Έλληνες που κατοικούν στη Δυτική Μακεδονία φαίνονται πιο δύσπιστοι από αυτούς που κατοικούν στην υπόλοιπη Ελλάδα όσον αφορά τους αλλοδαπούς που προσπαθούν να εισέλθουν στη χώρα ως πρόσφυγες, με το 67% να πιστεύει ότι εκείνοι που το κάνουν δεν είναι πραγματικά πρόσφυγες. Η ίδια άποψη διατυπώνεται από το 65% των Ελλήνων που κατοικούν στην Πελοπόννησο. Τα χαμηλότερα ποσοστά δυσπιστίας σχετικά με τα κίνητρα των προσφύγων απαντήθηκαν στην Αττική και τη Βόρεια Ελλάδα με 45% και 46% αντίστοιχα.

Πρέπει να κλείσουμε τα σύνορά μας στους πρόσφυγες, διότι προς στιγμήν δεν μπορούμε να δεχτούμε άλλους

Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τη συγκεκριμένη δήλωση;
Πηγή: More in Common (2019)

6.5. Η ελληνική κοινή γνώμη σχετικά με τις δραστηριότητες της κοινωνίας των πολιτών για την υποστήριξη των προσφύγων

ΜΚΟ. Ποιος ξέρει τι ρόλο παίζουν;

Αποστασιοποιημένοι Συντηρητικοί

Θέτοντας ως βασική παράμετρο τη διερεύνηση της ελληνικής στάσης απέναντι στους μετανάστες και τους πρόσφυγες, η μελέτη εξέτασε επίσης τις αντιλήψεις των προσπαθειών της κοινωνίας των πολιτών στην παροχή βοήθειας. Η προσφυγική και μεταναστευτική κρίση έχει ισχυροποιήσει το προφίλ των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (ΜΚΟ) στην Ελλάδα, καθιστώντας τις μια σημαντική φωνή στον δημόσιο διάλογο. Οι ΜΚΟ γίνονται επίσης μερικές φορές στόχος κριτικής, ειδικότερα για τις επιχειρησιακές τους δράσεις. Λαμβάνοντας υπόψη την επιρροή τους στην

πορεία του δημόσιου διαλόγου, είναι επιτακτική η ανάγκη για μια καλύτερη κατανόηση του τρόπου με τον οποίο γίνεται αντιληπτή η παρουσία τους από τον ελληνικό λαό.

Όπως αναφέρεται στην Ενότητα 4.3, οι Έλληνες διατηρούν χαμηλά επίπεδα εμπιστοσύνης στους θεσμούς. Αυτή η καχυποψία επεκτείνεται στις διεθνείς ανθρωπιστικές οργανώσεις οι οποίες είχαν πολύ μεγαλύτερη παρουσία στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια. Το 62% των Ελλήνων συμφωνεί με την πρόταση ότι οι ΜΚΟ επωφελούνται από την προσφυγική και μεταναστευτική κρίση λαμβάνοντας δωρεές, αλλά στην πραγματικότητα χωρίς να βοηθούν τους πρόσφυγες. Ταυτόχρονα, μόνο το 19% των Ελλήνων προσδιόρισε τις ΜΚΟ ως οργανώσεις που πρέπει να αναλάβουν μεγαλύτερη ευθύνη σχετικά με τους πρόσφυγες.

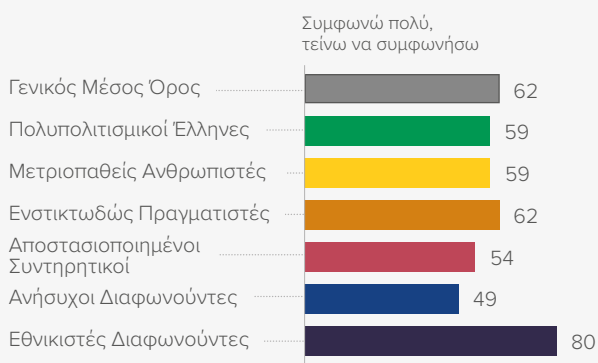
Παρά τις σημαντικές διαφορές μεταξύ των τμημάτων σχετικά με τις αντιλήψεις τους προς τις ΜΚΟ, περισσότεροι από τους μισούς Έλληνες πιστεύουν ότι οι ΜΚΟ χρησιμοποιούν την κρίση για δικούς τους σκοπούς. Το 80% των Εθνικιστών Διαφωνούντων έχει αρνητική γνώμη για τις ΜΚΟ, όπως και το 62% των Ενστικτωδών Πραγματιστών, το 59% των Πολυπολιτισμικών Ελλήνων και των Μετριοπαθών Ανθρωπιστών και το 54% των Αποστασιοποιημένων Συντηρητικών. Είναι ιδιαίτερα εντυπωσιακό αυτό το τόσο υψηλό επίπεδο συμφωνίας, ακόμα και των Μετριοπαθών Ανθρωπιστών που υποστηρίζουν την αποστολή αυτών των οργανώσεων.

Αποκαλύπτονται ορισμένες μεταβλητότητες ανά περιφέρεια σχετικά με αυτό το ζήτημα· παρόλο που η πλειοψηφία όλων των περιφερειών εξακολουθεί να αισθάνεται ότι οι ΜΚΟ ωφελούνται χωρίς να βοηθούν. Για παράδειγμα, η δυσπιστία είναι χαμηλότερη στην Ανατολική Μακεδονία/Θράκη και την Αττική (το 56% συμφωνεί ότι επωφελούνται οι ΜΚΟ) και υψηλότερη στη Δυτική Μακεδονία και την Ήπειρο (77% και 74% αντίστοιχα).

Κατά την ανάλυση υπό το πρίσμα των κομματικών ταυτοτήτων καταδεικνύεται ότι οι υποστηρικτές της Χρυσής Αυγής είναι πολύ πιο πιθανό να δηλώσουν ότι οι ΜΚΟ επωφελούνται, αλλά δεν βοηθούν τους πρόσφυγες (84%). Στο άλλο άκρο του φάσματος, το 58% των υποστηρικτών του ΣΥΡΙΖΑ μοιράζεται αυτή τη δυσπιστία.

Ένα άλλο μέτρο που χρησιμοποιήθηκε στην έρευνα αφορούσε τα προσωπικά αισθήματα των ατόμων σχετικά με αυτές τις ΜΚΟ. Μόνο το 33% των Ελλήνων αναφέρει ότι αισθάνεται κοντά στις ΜΚΟ που ασχολούνται με τα ανθρώπινα δικαιώματα (ενώ μόνο το 15% αναφέρει τη στενή σύνδεσή του με αυτές). Οι Πολυπολιτισμικοί Έλληνες αισθάνονται πιο κοντά στο έργο των ΜΚΟ από όσο οι άλλες κατηγορίες,

Οι ΜΚΟ επωφελούνται από την προσφυγική κρίση λαμβάνοντας χρήματα, χωρίς να παρέχουν ουσιαστική βοήθεια

Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τη συγκεκριμένη δήλωση;
Πηγή: More in Common (2019)

σε ποσοστό της τάξης του 41%, ενώ οι Εθνικιστές Διαφωνούντες εμφανίζουν ποσοστό μέχρι 21%.

Ωστόσο, οι συζητήσεις των ομάδων εστίασης της έρευνας καταδεικνύουν την ανεπαρκή ενημέρωση σχετικά με τις οργανώσεις που βοηθούν τους πρόσφυγες. Ενώ υπάρχει έντονη αίσθηση δυσπιστίας, η οποία έχει τροφοδοτηθεί από αντίστοιχες αρνητικές ιστορίες που μεταδίδονται από τα Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, αυτή η αντίληψη φαίνεται να συνδέεται με την ευρύτερη σύγχυση και αποτυχία γύρω από την διαχείριση και ένταξη των προσφύγων.

Με τα δικά τους λόγια...

Επωφελούνται από τους μετανάστες και τους αντιμετωπίζουν σαν σκλάβους.

Μετριοπαθής Ανθρωπιστής

Άκουσα κάτι κακό για αυτούς πρόσφατα. Το διάβασα σε ένα σχετικό άρθρο σε έναν ιστότοπο. Γινόταν λόγος για κατάσχεση κεφαλαίων και κατάχρηση χρημάτων.

Μετριοπαθής Ανθρωπιστής

Νομίζω ότι οι ΜΚΟ είναι καλές, καθώς μπορούν να μετριάσουν το κοινωνικό βάρος. Φυσικά, δεν ξέρουμε αν είναι μέρος μιας πολυεθνικής ή αν έχουν δημιουργηθεί ως ΜΚΟ μόνο για να αποφύγουν τη φορολογία. Ωστόσο, οι ΜΚΟ, στο σύνολό τους, είχαν θετικό αντίκτυπο στην κοινωνία. Παρέχουν υποδομές, φάρμακα, τρόφιμα, καταφύγια και ρούχα.

Μετριοπαθής Ανθρωπιστής

Για μένα, η πραγματική ταυτότητα των ΜΚΟ δεν είναι ξεκάθαρη.

Ενστικτωδώς Πραγματιστής

Νόμιζα ότι κάνουν πολύ καλή δουλειά, αλλά τώρα είμαι σε δίλημμα. Είναι δύσκολο να κρίνουμε τι γίνεται σωστά και τι όχι, με βάση αυτά που ακούγονται στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης.

Ενστικτωδώς Πραγματιστής

Η εικόνα είναι θολή, αλλά γνωρίζω την καλή δουλειά που κάνουν ορισμένες ΜΚΟ, οπότε μη μου χαλάσετε τη γνώμη που έχω για αυτές! Πιστεύω επίσης ότι υπάρχουν και άλλες οργανώσεις που προσποιούνται ότι είναι ΜΚΟ και εκμεταλλεύονται τα κεφάλαια.

Ενστικτωδώς Πραγματιστής

Το διαδικτυακό μέσο ενημέρωσης «Refugees Deeply» υπολόγισε ότι οκτακόσια τρία εκατομμύρια (803.000.000) δολάρια έχουν μπει στην Ελλάδα από το 2015 για την αντιμετώπιση της προσφυγικής και μεταναστευτικής κρίσης, καθιστώντας την την πλέον δαπανηρή ανθρωπιστική επέμβαση στην Ιστορία. Ωστόσο, εκτιμάται ότι ένα μεγάλο μέρος αυτής της βοήθειας δεν δαπανήθηκε σωστά, πράγμα που οδήγησε στην περαιτέρω έλλειψη εμπιστοσύνης προς τις ΜΚΟ στην Ελλάδα.⁴⁹ Το 2016 καταγράφηκε η παρουσία πάνω από ογδόντα (80) ΜΚΟ στο νησί της Λέσβου, από όπου περνούν εκατοντάδες χιλιάδες πρόσφυγες αριθμός εντυπωσιακός και ανησυχητικός για ένα νησί το οποίο συνήθως έχει πληθυσμό που ανέρχεται περίπου σε 87.000 κατοίκους. Παρά την αναγνώριση της γενναιόδωρης βοήθειας, η έλλειψη

49 Howden, D. – Fotiadis, A. (10 Ιανουαρίου 2017). «Πού πήγαν τα χρήματα; Πώς η Ελλάδα "τα έκανε θάλασσα" με την κρίση των προσφύγων». *The Guardian*. Ανακτήθηκε από: <https://www.theguardian.com/world/2017/mar/09/how-greece-fumbled-refugee-crisis>

συνεργασίας μεταξύ των οργανώσεων και των τοπικών Αρχών, μαζί με το χάος που επικρατούσε, συνέβαλαν στην διόγκωση του επίπεδου δυσπιστίας των ντόπιων για την παρουσία των ΜΚΟ. Στην πραγματικότητα, από αυτές τις ογδόντα ΜΚΟ, μόνο τριάντα (30) ήταν επίσημα καταγεγραμμένες.⁵⁰ Ωστόσο, η έλλειψη εμπιστοσύνης σε ομάδες της κοινωνίας των πολιτών οι οποίες συγκεντρώνουν χρήματα για τη βοήθεια των προσφύγων δεν φαίνεται να έχει μειώσει τις έμπρακτες προσπάθειες των Ελλήνων να βοηθήσουν τους πρόσφυγες. Οι αξίες της συμπόνιας και της αλληλεγγύης εξακολουθούν να ισχύουν σε πρακτικό επίπεδο, καθώς οι μισοί ερωτηθέντες της έρευνας είχαν κάνει δωρεές χρημάτων, τροφίμων ή ενδυμάτων κατά τους τελευταίους δώδεκα μήνες. Μεγάλο ποσοστό από όλες τις ομάδες έκανε δωρεές, και το εύρος μεταξύ των χαμηλότερων και υψηλότερων ποσοστών δωρητών είναι αρκετά μικρό (39% των Εθνικιστών Διαφωνούντων και 62% των Πολυπολιτισμικών Ελλήνων). Μόνο το 40% δήλωσε ότι δεν έλαβε μέτρα για την υποστήριξη των προσφύγων στην Ελλάδα.

Προσωπικές ενέργειες που πραγματοποιήθηκαν τους τελευταίους 12 μήνες για την υποστήριξη των προσφύγων στην Ελλάδα

	Γενικά	Πολυπολιτισμικοί Έλληνες	Μετριοπαθείς Ανθρωπιστές	Αποστασιοποιημένοι Συντηρητικοί	Ενστικτωδώς Πραγματιστές	Ανήσυχτοι Διαφωνούντες	Εθνικιστές Διαφωνούντες
Έκανε δωρεά χρημάτων, τροφίμων, ρουχισμού ή άλλων αντικειμένων	50%	62%	56%	46%	42%	49%	39%
Μοιράστηκε «θετικές ιστορίες» για τους πρόσφυγες στο Διαδίκτυο	5%	6%	7%	3%	5%	5%	2%
Επικοινωνήσε με έναν πολιτικό ή υπέγραψε μια αίτηση	2%	4%	2%	1%	2%	1%	1%
Διέθεσε εθελοντικό χρόνο	9%	13%	11%	7%	6%	8%	4%
Φιλοξένησε έναν ή περισσότερους πρόσφυγες στο σπίτι του	1%	1%	2%	1%	1%	0%	2%
Έλαβε μέρος σε μααραθώνιο για την υποστήριξη των δικαιωμάτων των προσφύγων	5%	12%	6%	2%	1%	2%	1%
Άλλο	1%	0%	0%	1%	1%	2%	1%
Δεν γνωρίζει	1%	2%	1%	1%	1%	2%	1%
Κανένα από τα παραπάνω	40%	24%	34%	46%	47%	42%	57%

⁵⁰ Nianias, H. (5 Ιανουαρίου 2016). «Πρόσφυγες στη Λέσβο: Υπάρχουν πάρα πολλές ΜΚΟ στο νησί;» *The Guardian*. Ανακτήθηκε από: <https://www.theguardian.com/global-development-professionals-network/2016/jan/05/refugees-in-lesbos-are-there-too-many-ngos-on-the-island>

7

Η Θρησκεία και το Ισλάμ στο πλαίσιο της Ελλάδας

“

Νομίζω ότι η θρησκεία είναι ένα αγκάθι.
Η πλειονότητα των μεταναστών πιστεύει στο Ισλάμ,
και αυτό δυσκολεύει τα πράγματα. Εάν έπεφταν
βόμβες στη Μάλτα και όλοι οι κάτοικοί της έρχονταν
εδώ με τα εκατομμύριά τους, δεν θα είχαμε
πρόβλημα. Ή χριστιανοί Ρώσοι, Ουκρανοί...

Ενστικτωδώς Πραγματιστής

”

Η θρησκεία έχει σημαντικό ρόλο στην ελληνική εθνική ταυτότητα και στη διαμόρφωση των στάσεων περί προσφύγων και μεταναστών. Σύμφωνα με τη μελέτη του Κέντρου Ερευνών Pew (Pew Research), το 90% του ενήλικου πληθυσμού στην Ελλάδα ασπάζεται την ορθόδοξη πίστη.⁵¹ Η θρησκευτική ταυτότητα παραμένει ένα σημαντικό κομμάτι της ελληνικής εθνικής ταυτότητα, πράγμα που ισχύει για λίγα έθνη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η Ελληνική Ορθόδοξη Εκκλησία είναι κομμάτι των Ανατολικών Ορθόδοξων Εκκλησιών, αλλά φέρει συγκεκριμένη ελληνική ταυτότητα. Κατέχει σημαντική θέση και επιρροή, και απολαμβάνει πολλά νομικά προνόμια, παρόλο που το Σύνταγμα της Ελλάδας δηλώνει επισήμως το διαχωρισμό της Εκκλησίας από το κράτος. Για παράδειγμα, εδώ και πολλά χρόνια η Εκκλησία διαδραματίζει μείζονα ρόλο καθώς έχει ταχθεί αντίθετη στην κατασκευή τζαμιού στην πρωτεύουσα της χώρας.⁵² Πράγματι, μέχρι το 2006 η κατασκευή όλων των θρησκευτικών κτηρίων στην Ελλάδα απαιτούσε την άδεια του τοπικού ορθόδοξου επισκόπου. Μόνο τον Νοέμβριο του 2018, υπό την κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ, επετεύχθη συμφωνία για την άρση του καθεστώτος επισκόπων και ιερέων ως δημοσίων υπαλλήλων. Νωρίτερα το 2018, η κυβέρνηση είχε αφήσει την έντονη αντίθεση της Εκκλησίας στην ψήφιση νόμου περί ταυτότητας φύλου, με στόχο τη βελτίωση της νομικής προστασίας για τα διεμφυλικά άτομα.

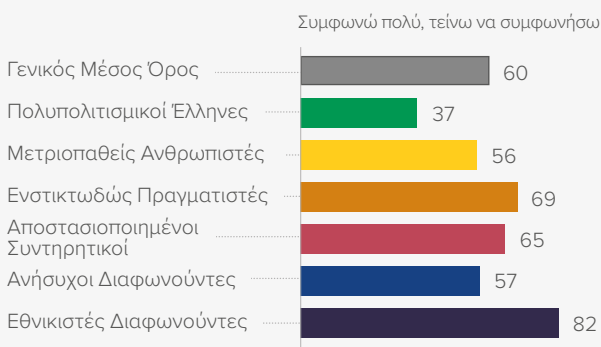
Η συμμετοχή στην Ορθόδοξη Εκκλησία αποτελεί μέρος της ελληνικής εθνικής ταυτότητας (το 55% των ερωτηθέντων δηλώνει ότι είναι πολύ σημαντική για αυτούς), αν και το ποσοστό όσων αναφέρουν ότι αισθάνονται πραγματικά κοντά στην Εκκλησία είναι χαμηλότερο, στο 44%, ίσως ενδεικτικό του ότι οι Έλληνες κάνουν διάκριση μεταξύ της θρησκείας και της πίστης, αφενός, και της Εκκλησίας ως θεσμού, αφετέρου. Σχετικά με αυτό το θέμα, παρατηρείται μεγάλο χάσμα μεταξύ των κατηγοριών: Το 63% των Εθνικιστών Διαφωνούντων αισθάνεται κοντά στην Ορθόδοξη Εκκλησία, ενώ το ίδιο συναίσθημα μοιράζεται το 22% των Πολυπολιτισμικών Ελλήνων. Η δυσπιστία των κινήτρων της Ορθόδοξης Εκκλησίας αντικατοπτρίστηκε σε ένα σχόλιο ενός Ενστικτωδώς Πραγματιστή κατά την διάρκεια μιας από τις ομάδες εστίασης της έρευνας, όπου μιλώντας για το αν η εκκλησία κάνει κάτι για να βοηθήσει τους μετανάστες και τους πρόσφυγες, είπε: «Πιστεύω ότι αυτό που κάνει η Εκκλησία πρώτα απ' όλα είναι να προστατέψει και να θωρακίσει τα συμφέροντά της».

Σε αντίθεση με τους Ιταλούς, οι οποίοι είναι πιθανότερο να συσχετίσουν τη φιλοξενία και το καλωσόρισμα του ξένου με την πίστη τους, οι Έλληνες φαίνεται να συνδέουν αυτές τις αξίες περισσότερο με τον εθνικό τους χαρακτήρα παρά με την ορθόδοξη πίστη τους. Το 80% των Ελλήνων

ισχυρίζεται ότι η πίστη δεν επηρεάζει τις απόψεις του για τους πρόσφυγες και τους μετανάστες, και στις ομάδες εστίασης της έρευνας εξέφρασαν συχνά την έκπληξή τους για την ιδέα ότι η θρησκευτική πίστη μπορεί να αποτελέσει εφιαλήριο για την παροχή βοήθειας στους πρόσφυγες.

Η κατανόηση των σχέσεων μεταξύ της στάσης απέναντι στο Ισλάμ και στους μουσουλμάνους στο πλαίσιο της μετανάστευσης και των προσφύγων γίνεται ιδιαίτερα περίπλοκη στην Ελλάδα, λόγω των ελληνοτουρκικών σχέσεων

Ως χριστιανική χώρα, πρέπει να προστατέψουμε τη θρησκευτική κληρονομιά της Ελλάδας από εξωτερικές θρησκευτικές πεποιθήσεις

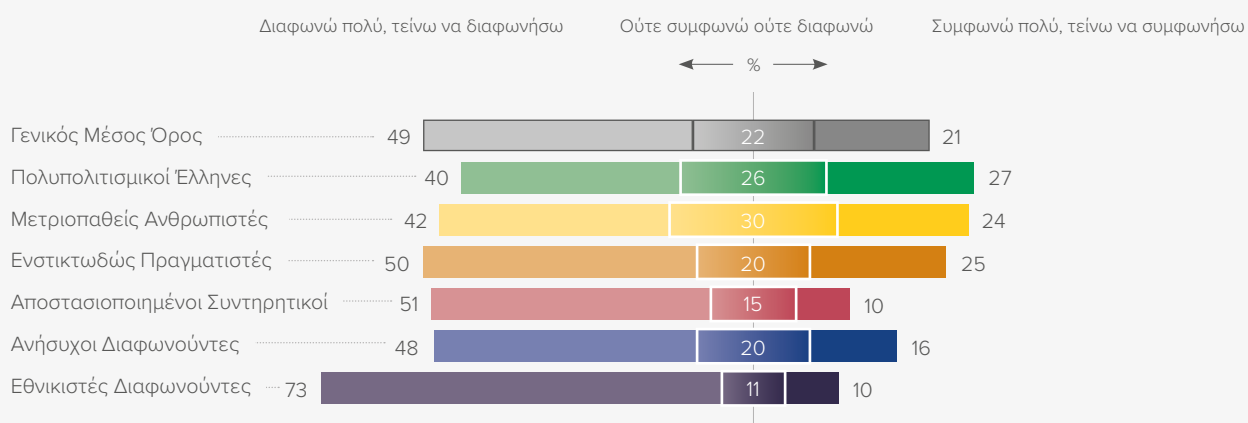
Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τη συγκεκριμένη δήλωση;
Πηγή: More in Common (2019)

51 Pew Research Center (10 Μαΐου 2017) «Θρησκευτική πίστη και εθνική συμμετοχή στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη». Ανακτήθηκε από: <http://www.pewforum.org/2017/05/10/religious-affiliation/>

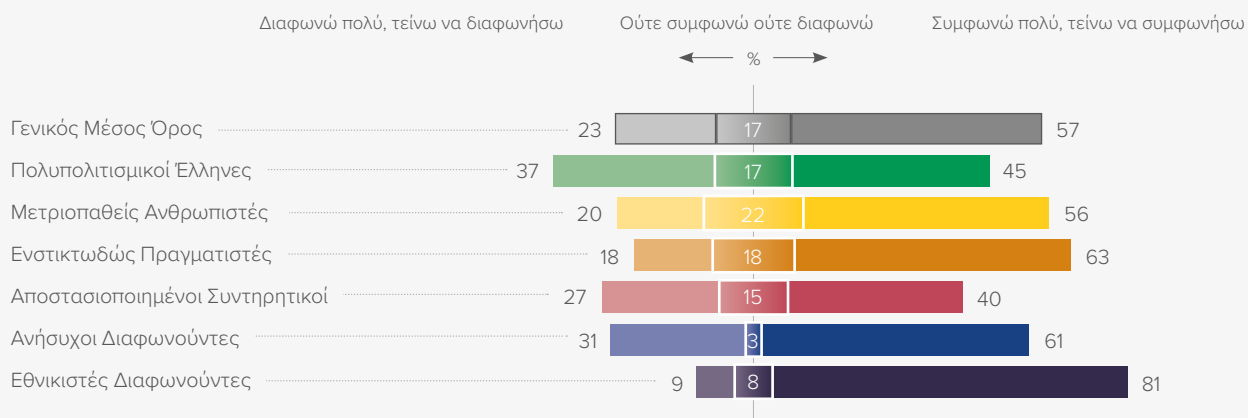
52 TRT World (12 Δεκεμβρίου 2018). *Η Αθήνα θα έχει σύντομα το πρώτο της τζαμί*. Ανακτήθηκε από: <https://www.trtworld.com/europe/athens-will-soon-have-its-first-mosque-22419>

και του γεγονότος ότι μια μειονότητα του ελληνικού πληθυσμού είναι μουσουλμάνοι. Η Ελλάδα είναι μια γλωσσικά και πολιτισμικά ομοιογενής κοινωνία με μικρές θρησκευτικές και γλωσσικές μειονότητες: μόνο η μουσουλμανική κοινότητα της Δυτικής Θράκης αναγνωρίζεται επίσημα από το ελληνικό κράτος ως θρησκευτική μειονότητα.⁵³

Το Ισλάμ είναι μια ειρηνική θρησκεία

Το Ισλάμ και η ελληνική κοινωνία είναι ασύμβατα

Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τη συγκεκριμένη δήλωση;
 Πηγή: More in Common (2019)

⁵³ Βογού, C. (2009). «Η μουσουλμανική μειονότητα της Δυτικής Θράκης στην Ελλάδα: Ένας εσωτερικός θετικός ή ένας εσωτερικός αρνητικός "Άλλος";» *Εφημερίδα των Μουσουλμανικών Μειονοτήτων*, 29 (1), 5-26. Ανακτήθηκε από: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1360200902726723>

Ο νόμος της Σαρία επιβάλλεται στη Δυτική Θράκη, μια περιοχή που συνορεύει με την Τουρκία, όπου υπάρχει μια μουσουλμανική μειονότητα περίπου 120.000 ανθρώπων (αν και δεν αποτελεί ομοιογενή πληθυσμό). Το ισλαμικό δίκαιο (Σαρία) εφαρμόζεται από τον 19ο αιώνα, όταν η Ελλάδα απέκτησε την ανεξαρτησία της από την Οθωμανική Αυτοκρατορία, αν και η ίδια η Τουρκία τον κατήργησε το 1924. Στην πραγματικότητα, η Ελλάδα είναι η μόνη χώρα στην Ευρωπαϊκή Ένωση με ισλαμικά θρησκευτικά δικαστήρια. Από τον Ιανουάριο του 2018, η Ελλάδα έχει θέσει σε εφαρμογή τον ισλαμικό θρησκευτικό νόμο (Σαρία) σε μουσουλμάνους στην περιοχή, προαιρετικά και όχι υποχρεωτικά.⁵⁴ Η απόφαση αυτή έγινε ευπρόσδεκτη από πολλά μέλη της μουσουλμανικής μειονότητας στην Ελλάδα, καθώς η νέα νομοθεσία τους επιτρέπει να παρακάμψουν τον νόμο της Σαρία σε οικογενειακές διαφορές (πράγματι, οι ηγέτες των μουσουλμάνων τάχθηκαν υπέρ της πλήρους κατάργησης των ισλαμικών δικαστηρίων).⁵⁵

Αν και η μακρόχρονη παρουσία των Ελλήνων μουσουλμάνων θα μπορούσε να «γκρεμίσει» την όποια «ετερότητα» των μουσουλμάνων, το θέμα είναι περισσότερο περίπλοκο λόγω του γεγονότος ότι η μουσουλμανική μειονότητα της Δυτικής Θράκης συνδέεται συχνά με τις «συνεχείς διπλωματικές συγκρούσεις μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας».⁵⁶ Παρόλο που η «μουσουλμανική μειονότητα» δεν μπορεί να διαταράξει τη θρησκευτική και πολιτιστική τάξη της Ελλάδας, μπορεί σίγουρα να θεωρηθεί ως μια πολιτική απειλή που υποστηρίζει εσωτερικές και εξωτερικές τάσεις και αμφισβητεί κατ' αυτό τον τρόπο την ενότητα της χώρας.⁵⁷ Από την άλλη πλευρά, μια ευρύτερη ιστορική προοπτική τονίζει ότι «σε διαφορετικές στιγμές της ελληνικής ιστορίας, ανάλογα με τις αλλαγές στις εσωτερικές πολιτικές ή στις εξωτερικές σχέσεις με τα γειτονικά κράτη-έθνη, οι μουσουλμάνοι θεωρούνταν ως “Εαυτός” ή ως “Άλλος”».⁵⁸

Οι ανησυχίες σχετικά με την ασφάλεια αποτελούν βασικό παράγοντα που επηρεάζει την ελληνική αντίληψη απέναντι στους μουσουλμάνους. Μόνο ένας στους πέντε Έλληνες πιστεύει ότι το Ισλάμ είναι μια ειρηνική θρησκεία (21%), ενώ το 49% διαφωνεί ως προς αυτό. Η πλειονότητα των Ελλήνων τείνει να πιστεύει ότι το Ισλάμ δεν είναι συμβατό με την ελληνική κοινωνία (57%). Δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι οι Εθνικιστές Διαφωνούντες ξεχωρίζουν και στις δύο περιπτώσεις για τα αισθήματα έντονης δυσαρέσκειάς τους έναντι των μουσουλμάνων καθώς αποτελεί τη μόνη ομάδα που εμφανίζει το μεγαλύτερο ποσοστό αναφορικά με αυτό το έντονο συναίσθημα. Το 81% των Εθνικιστών Διαφωνούντων συμφωνεί στο ότι το Ισλάμ και η ελληνική κοινωνία δεν συμβαδίζουν (με το 64% να συμφωνεί απόλυτα σε αυτό), ενώ το 73% διαφωνεί στο ότι το Ισλάμ είναι μια ειρηνική θρησκεία (με το 59% να διαφωνεί έντονα) Αλλά αυτές οι ανησυχίες μοιράζονται ευρύτερα, ακόμα και μεταξύ των Πολυπολιτισμικών Ελλήνων, με τους περισσότερους να πιστεύουν ότι το Ισλάμ δεν είναι ειρηνική θρησκεία σε σύγκριση με εκείνους που πιστεύουν το αντίθετο.

Παρά τις ανησυχίες, οι περισσότεροι Έλληνες αναγνωρίζουν επίσης ότι οι μουσουλμάνοι υφίστανται άδικες διακρίσεις. Ενώ πολλοί φοβούνται ή διαφωνούν με κάποιες ισλαμικές πρακτικές που αφορούν, για παράδειγμα, το να φορούν οι γυναίκες μαντίλες, ή να ανησυχούν για τις επιπτώσεις του γεγονότος ότι οι μουσουλμάνοι έχουν πολυμελείς οικογένειες, όλες οι κατηγορίες εκτός από τους Εθνικιστές Διαφωνούντες διατηρούν μια ποικιλία απόψεων. Ενώ οι Πολυπολιτισμικοί Έλληνες και Μετριοπαθείς Ανθρωπιστές δεν είναι σίγουροι για το πόσο συμβατό είναι το Ισλάμ με την ελληνική κοινωνία, πολλοί από αυτούς αισθάνονται άνετα με την ιδέα να χτιστεί ένας τέμενος κοντά στο σπίτι τους (59% και 45% αντίστοιχα). Ομοίως, ενώ οι Αποστασιοποιημένοι Συντηρητικοί είναι απίθανο να ταυτιστούν προσωπικά με τις μουσουλμανικές αξίες, είναι η περισσότερη πιθανή κατηγορία π πιστεύει ότι οι μουσουλμάνες στην Ελλάδα πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να φορούν μπούργκα ή μαντίλες. Πολλοί Έλληνες ανησυχούν επίσης για το επίπεδο διακρίσεων

54 Σταμούλη, Ν. (19 Δεκεμβρίου 2018). «Κανόνες του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου κατά της Ελλάδας περί του νόμου της Σαρία». *The Wall Street Journal*. Ανακτήθηκε από: <https://www.wsj.com/articles/european-court-rules-against-greece-over-shariah-law-11545242182>

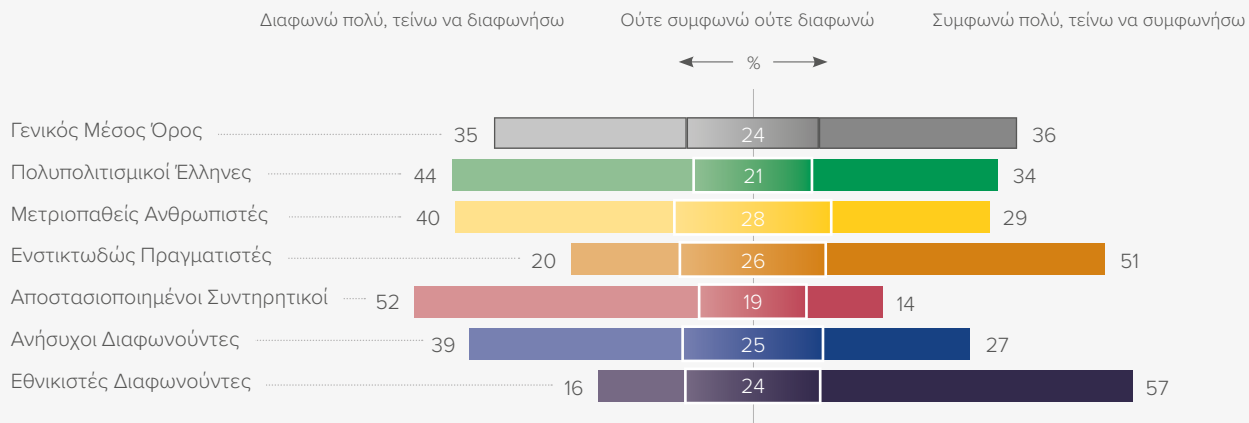
55 Smith, H. (11 Ιανουαρίου 2018). «Η μουσουλμανική μειονότητα της Ελλάδας χαιρετίζει την αλλαγή για να περιορίσει τη δύναμη του νόμου της Σαρία». *The Guardian*. Ανακτήθηκε από: <https://www.theguardian.com/world/2018/jan/10/historic-step-greek-pm-hails-change-to-limit-power-of-sharia-law>

56 Borou, C. (2009), *ό.π.*

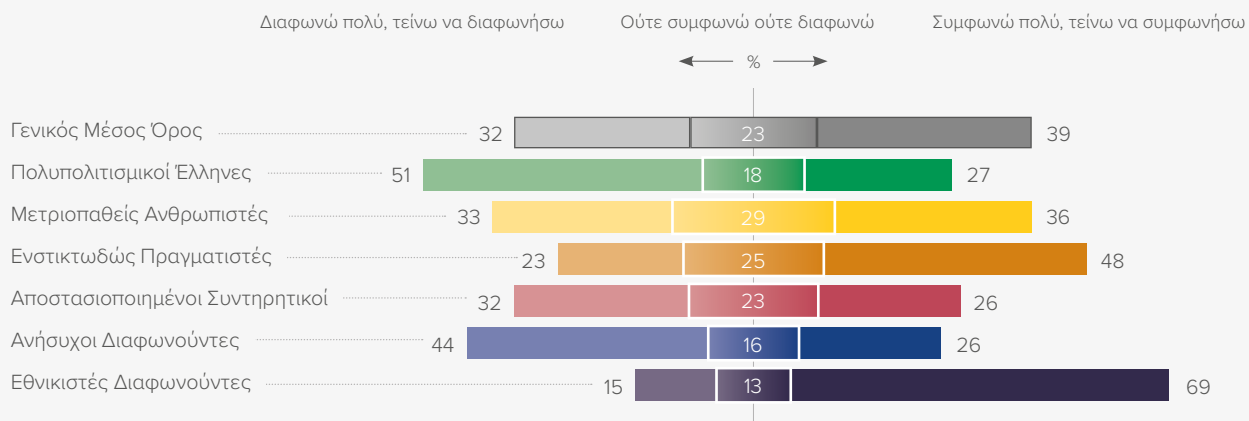
57 Borou, C. (2009), *ό.π.*

58 Borou, C. (2009), *ό.π.*

Οι μουσουλμάνες στην Ελλάδα δεν πρέπει να φορούν μπούργκα ή μαντίλες.

Η παραδοσιακή ελληνική κοινωνία καταλαμβάνεται από τις μουσουλμανικές οικογένειες που έχουν πολύ περισσότερα παιδιά

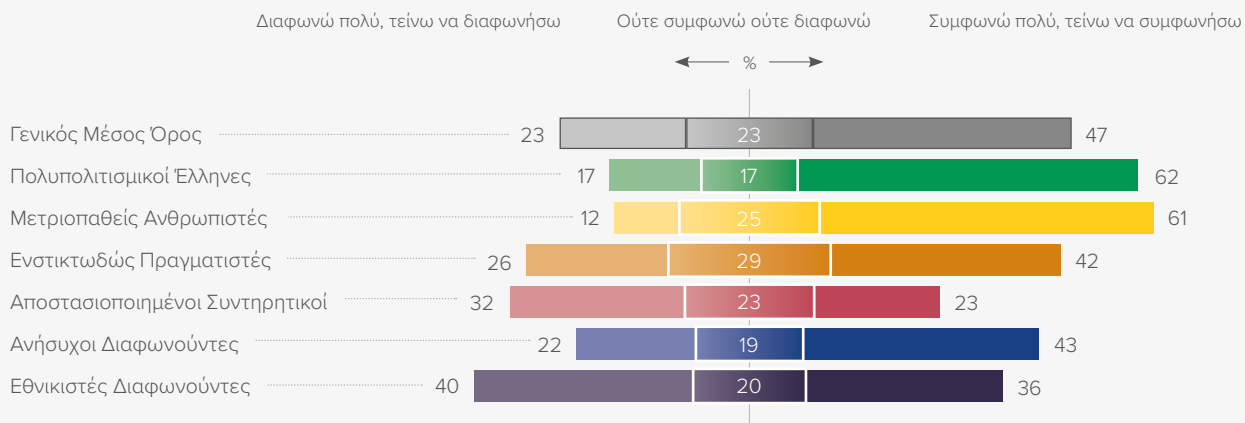

Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τη συγκεκριμένη δήλωση;
 Πηγή: More in Common (2019)

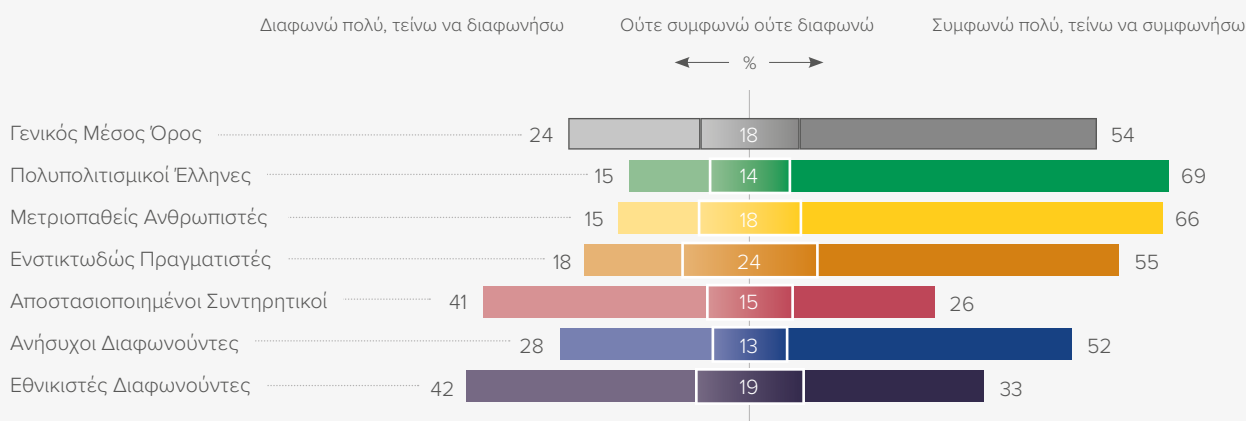
που αντιμετωπίζουν οι μουσουλμάνοι, ενώ ταυτόχρονα προβληματίζονται για το γεγονός ότι οι Έλληνες που επικρίνουν το Ισλάμ αντιμετωπίζονται ως ρατσιστές ή αδαείς.

Ωστόσο, η μεγαλύτερη διαφορά στις στάσεις έναντι των μουσουλμάνων μεταξύ των κατηγοριών έγκειται στα επίπεδα ευρύτητας σκέψης τους. Συνολικά, 32% των Ελλήνων πιστεύει ότι οι περισσότεροι μουσουλμάνοι έχουν παρόμοιες αξίες με αυτούς προσωπικά και το 54% συμφωνεί ότι οι μουσουλμάνοι υφίστανται διακρίσεις στην Ελλάδα. Ενώ οι Πολυπολιτισμικοί Έλληνες μπορεί να είναι τόσο αναποφάσιστοι όσο και άλλοι Έλληνες για το Ισλάμ στην ελληνική κοινωνία, σχεδόν το 60% αυτών δηλώνει ότι δεν θα τους πείραζε να χτιστεί ένα τζαμί κοντά στο σπίτι τους, κάνοντάς τους τη μοναδική ομάδα της οποίας η πλειοψηφία υποστηρίζει αυτή τη θέση.

Οι Έλληνες που επικρίνουν το Ισλάμ χαρακτηρίζονται αδαείς ή ρατσιστές

Οι μουσουλμάνοι υφίστανται διακρίσεις στην Ελλάδα

Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τη συγκεκριμένη δήλωση;
Πηγή: More in Common (2019)

Εάν και σε μικρό βαθμό, οι στάσεις απέναντι στο Ισλάμ παρουσιάζουν περιφερειακές διαφορές. Ενδεχομένως αυτές οι διακυμάνσεις να υποδηλώνονται και οι διαφορές των στάσεων μεταξύ αγροτικού και αστικού πληθυσμού που, στην καθημερινότητά του, εκτίθεται περισσότερο στους μουσουλμάνους. Όσον αφορά το ερώτημα αν το Ισλάμ είναι ειρηνική θρησκεία, οι περισσότεροι άνθρωποι εκφράζουν παρόμοιες απόψεις, με αυτούς που κατοικούν στη Δυτική Μακεδονία, την Κεντρική Μακεδονία, τη Θεσσαλία και την Πελοπόννησο να εμφανίζουν τα χαμηλότερα επίπεδα συμφωνίας (περίπου 17%, κάτω από το 20% κατά μέσο όρο) και με την Ήπειρο να συμφωνεί κατά το 25%. Όσον αφορά την ανταλλαγή παρόμοιων αξιών, οι Έλληνες της Ηπείρου είναι πιθανότερο να πιστεύουν ότι η πλειονότητα των μουσουλμάνων μοιράζεται ανάλογες αξίες με αυτούς (45%), ενώ ανάμεσα στους Έλληνες της Αττικής, της Κρήτης και των νησιά του Αιγαίου το ποσοστό αυτό μειώνεται στο 33%. Σημειώνονται επίσης περιφερειακές διακυμάνσεις στο θέμα της πολιτιστικής συμβατότητας, με το 69% των πολιτών στη Θεσσαλία να πιστεύει ότι το Ισλάμ και η ελληνική κοινωνία είναι ασύμβατα, σε σύγκριση με τις χαμηλότερες κατά μέσο όρο διακυμάνσεις της τάξης του 53% περίπου στη Δυτική Μακεδονία, την Αττική και την Πελοπόννησο.

Σε κάθε περίπτωση, ενώ οι Έλληνες παραμένουν αβέβαιοι σχετικά με τα αισθήματά τους προς στο Ισλάμ, αυτό δεν μεταφράζεται σε διακρίσεις εις βάρος των μουσουλμάνων, καθώς παρέχουν καταφύγιο σε όσους έχουν ανάγκη. Η πλειονότητα όλων των κατηγοριών, συμπεριλαμβανομένων των Εθνικιστών Διαφωνούντων, απορρίπτει μεμονωμένα την ιδέα της αποδοχής προσφύγων που δεν είναι μουσουλμάνοι. Συγκεκριμένα, μόνο το 14% των Ελλήνων συμφωνεί ότι η Ελλάδα θα πρέπει να δέχεται μόνο πρόσφυγες που δεν είναι μουσουλμάνοι, με ένα ελαφρώς πάνω από το μέσο ποσοστό της τάξης του 19% των Ελλήνων που κατοικούν στην Κρήτη και στα νησιά του Αιγαίου.

Η ομάδα εστίασης των Αποστασιοποιημένων Συντηρητικών υπογράμμισε τη σχέση ανάμεσα στις ανησυχίες για τη θέση των μουσουλμάνων στην ελληνική κοινωνία και στις αλλαγές στη δημογραφική σύνθεση της Ελλάδας. Η Ελλάδα έχει χαμηλό ποσοστό γονιμότητας (1,33 γεννήσεις ανά γυναίκα το 2016 σύμφωνα με την Παγκόσμια Τράπεζα, όταν το αντίστοιχο ποσοστό στην Ευρώπη είναι της τάξης του 1,6), και το γεγονός αυτό πυροδότησε συζητήσεις όταν μία συμμετέχουσα ανέφερε ότι «σε λίγα χρόνια δεν θα υπάρχουν γνήσιοι Έλληνες». Άλλοι τότε δήλωσαν τα εξής:

- Ας μην ξεχνάμε ότι σε λίγα χρόνια δεν θα υπάρχει ελληνικός πληθυσμός. Δεν θα είμαστε παρά μια μικρή μειονότητα.
- Δεδομένου ότι έχουμε μόνο ένα παιδί ανά οικογένεια ...
- Ενώ οι μουσουλμάνοι έχουν πέντε ο καθένας...
- Και πόσες εκτρώσεις γίνονται κάθε χρόνο...

Οι Ενστικτωδώς Πραγματιστές εξέφρασαν φόβους για ποικίλα θέματα:

- Φοβάμαι τα στερεότυπα σχετικά με τη θέση της γυναίκας, τις βίαιες καταστάσεις...
- Και τον αμείλικτο και στενόμυαλο χαρακτήρα αυτής της θρησκείας.
- Δεν ξέρουν από που βγαίνει ο ήλιος.
- Ναι, αλλά αυτό δεν παύει να είναι παρά ένα στερεότυπο.
- Όντως.
- Όχι. Κάποιοι έχουν προοδεύσει, εκσυγχρονίστηκαν!

Επίσης, αναφορικά με την Τουρκία:

Ο μουσουλμανικός πληθυσμός κοντά στα σύνορα και ιδιαίτερα στα νησιά θα είναι αρνητικός παράγοντας. Εάν ο πληθυσμός αυτός αυξηθεί σημαντικά, η Τουρκία θα μπορεί να εισβάλει. Η Τουρκία είναι ένα άλλο μουσουλμανικό κράτος, επομένως μπορεί να εισβάλει επειδή, για παράδειγμα, δεν αντιμετωπίζουμε καλά και τους μουσουλμάνους μετανάστες. Πρόκειται για μεγάλο κίνδυνο. Σε γενικές γραμμές, θα έλεγα ότι μπορούμε να κερδίσουμε μόνο φθηνή εργασία.

Σκέψεις για το ρόλο των γυναικών στο Ισλάμ βρίσκονται στο επίκεντρο των συνομιλιών για την ένταξη των μουσουλμάνων στην Ευρώπη. Πολλά εξτρεμιστικά κινήματα έχουν υιοθετήσει την υπεράσπιση των δικαιωμάτων των γυναικών και των ΛΟΑΤΚΙ ως επιχείρημα κατά της απαγόρευσης της εισόδου των μουσουλμάνων στη χώρα τους σε μια ρητορική άσκηση της πρακτικής «pinkwashing» (ροζ ξέπλυμα). Οι κανόνες για το φύλο εμπλέκονται κατά κύριο λόγο σε αυτές τις συζητήσεις. Στην Ελλάδα, η εμμονή στα παραδοσιακά μοντέλα ρόλων των φύλων καταδεικνύεται από τις απαντήσεις στο ερώτημα αν «οι άντρες και οι γυναίκες διαδραματίζουν διαφορετικό ρόλο στην κοινωνία». Περίπου το 40% των Ελλήνων απάντησε θετικά, με μια σχετικά μικρή διαφορά μεταξύ των κατηγοριών: το 46% των Εθνικιστών Διαφωνούντων, πιστεύει σε διαφορετικούς ρόλους για τους άντρες και τις γυναίκες, έναντι του 34% των Πολυπολιτισμικών Ελλήνων.

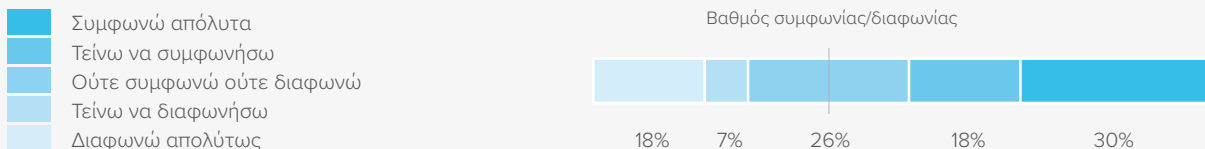
8

**Προκλήσεις για το
κράτος δικαίου και τον
πολιτισμό αλληλεγγύης**

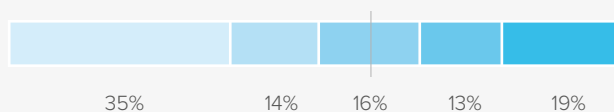
Γενικά τα δικαιώματα των μειονοτήτων προστατεύονται καλύτερα σε χώρες δίνουν υψηλή αξία στον κανόνα του νόμου και που περιορίζουν τον πολιτικό αυταρχισμό. Σε αυτό το πλαίσιο, οι Έλληνες επιδεικνύουν χαμηλή δέσμευση στον κανόνα του νόμου συγκριτικά με άλλες Ευρωπαϊκές χώρες και υψηλότερα επίπεδα συμφωνίας με μέτρα που θεωρούνται συνήθως αυταρχικά ή με τάση αυταρχισμού, τα οποία συνήθως υποστηρίζονται από κόμματα και ηγέτες που είναι επίσης λαϊκιστές. Ταυτόχρονα, στους Έλληνες η ιδέα της δικαιοσύνης χαίρει μεγάλης εκτίμησης, ενώ οι περισσότεροι ανησυχούν για την αύξηση των επιπέδων ρατσισμού και διακρίσεων. Η έντονη αίσθηση αλληλεγγύης που νιώθουν οι Έλληνες προς τους “Άλλους” λόγω κουλτούρας δεν πρέπει να μεταφράζεται ως υψηλή εμπιστοσύνη στις θεσμικές ή νομικές δεσμεύσεις. Ίσως, αυτή αντικατοπτρίζει την χαμηλή εμπιστοσύνη στις Αρχές.

Το 60% των Ελλήνων πιστεύει ότι, εάν η μεταναστευτική κρίση συνεχιστεί, οι Έλληνες θα πρέπει να αρχίσουν να προστατεύουν μόνοι τους τις ακτές και τα σύνορά τους (το 39% συμφωνεί απόλυτα). Αυτό αντικατοπτρίζει τη στήριξη μέτρων επαγρύπνησης για την αντιμετώπιση αυτής της πρόκλησης. Παρατηρείται σημαντική διακύμανση μεταξύ των κατηγοριών· με εξαίρεση τους Πολυπολιτισμικούς Έλληνες, τουλάχιστον το μισό όλων των υπόλοιπων κατηγοριών θεωρεί ότι η παραπάνω θέση είναι καλή ιδέα. Η στήριξη αυτών των μέτρων είναι υψηλότερη μεταξύ των Εθνικιστών Διαφωνούντων (85%). Ακόμα, μεταξύ των μεσαίων κατηγοριών, το 50% των Μετριοπαθών Ανθρωπιστών, το 68% των Αποστασιοποιημένων Συντηρητικών και το 71% των Ενστικτωδώς Πραγματιστών συμφωνούν, αποκαλύπτοντας ότι θα μπορούσαν να πειστούν για την στήριξη ριζοσπαστικών μέτρων, όμως δεν θα δεσμεύονταν πλήρως σε αυτά.

Είναι αποδεκτό η κυβέρνηση να περιορίσει τα δικαιώματα, όταν απειλείται η δημόσια τάξη

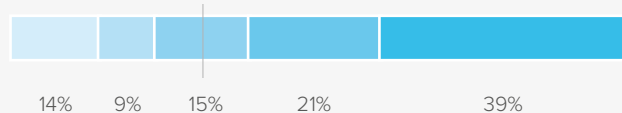
Η Ελλάδα πρέπει να σταματήσει την τρομοκρατία με κάθε τίμημα, ακόμα κι αν αυτό σημαίνει καταστράτηγηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Για να διορθωθεί η κατάσταση στην Ελλάδα, χρειαζόμαστε έναν δυνατό ηγέτη που να είναι πρόθυμος να παραβιάσει τους κανόνες

Εάν συνεχιστεί η προσφυγική κρίση, οι Έλληνες πολίτες πρέπει να αρχίσουν καθημερινά να προστατεύουν μόνοι τους τις ακτές και τα σύνορά τους

Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τη συγκεκριμένη δήλωση;
 Πηγή: More in Common (2019)

Η πρόταση προστασίας των ακτών και των συνόρων απολαμβάνει μεγαλύτερη υποστήριξη στη Δυτική Μακεδονία, όπου το 78% συμφωνεί με αυτή την ιδέα (ακολουθούμενο από το 72% στην Πελοπόννησο). Αντίθετα, στην Ήπειρο το 50% μοιράζεται τις ίδιες απόψεις, και ακολουθεί ένα ποσοστό της τάξης του 56% στην Αττική και του 59% στην Κρήτη και στα νησιά του Αιγαίου.

Ένα μέτρο της ευαισθησίας μιας χώρας απέναντι στον αυταρχισμό αποτελεί η βούλησή της για έναν ισχυρό ηγέτη, ελεύθερο από τους περιορισμούς της διαπραγμάτευσης με τα Κοινοβούλια, τις γραφειοκρατίες και τις υπερεθνικές κυβερνήσεις.⁵⁹ Στην Ελλάδα, υπάρχει αξιολογούμενη ισχυρή στήριξη για έναν ισχυρό ηγέτη, ποσοστό ιδιαίτερα υψηλότερο συγκριτικά με άλλες χώρες όπου η «More in Common» έχει διεξάγει έρευνα (μερικές έχουν χαρακτηρίσει την Ελλάδα ως λαϊκίστικη δημοκρατία, αν και ο συγκεκριμένος όρος αμφισβητείται).⁶⁰ Αυτό ίσως είναι αποτέλεσμα της λαϊκίστικης φύσης της πολιτικής στην Ελλάδα, σε συνδυασμό με τα αισθήματα απογοήτευσης για το σύστημα. Στην ερώτηση αν οι Έλληνες πιστεύουν ότι η Ελλάδα χρειάζεται έναν ισχυρό ηγέτη πρόθυμο να παραβεί τους κανόνες, το 73% συμφωνεί με αυτή τη θέση (53% συμφωνεί έντονα) και μόνο το 15% διαφωνεί.

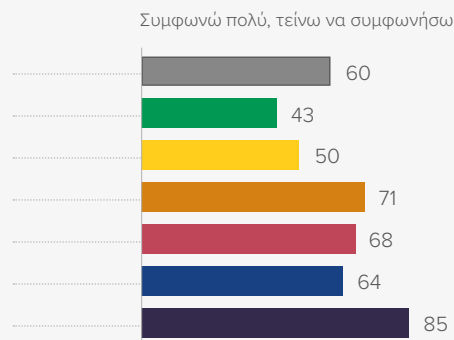
Μεταξύ των κατηγοριών παρατηρείται η συντριπτική υποστήριξη της θέσης αυτής από τους Εθνικιστές Διαφωνούντες (82%), ακολουθούμενη από τους Αποστασιοποιημένους Συντηρητικούς (69%). Ακόμα και μεταξύ των Πολυπολιτισμικών Ελλήνων, το 60% συμφωνεί με αυτή την πρόταση.

Ωστόσο, όσον αφορά την καταστράγγιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τα επίπεδα στήριξης μειώνονται απότομα. Το 49% τοις εκατό των Ελλήνων αντιτίθεται στην ιδέα ότι είναι αποδεκτό να αγνοούμε τα ανθρώπινα δικαιώματα εάν είναι απαραίτητο να σταματήσουμε την τρομοκρατία, ενώ το 32% πιστεύει ότι πρόκειται για ένα αποδεκτό μέτρο.

Για να διορθωθεί η κατάσταση στην Ελλάδα, χρειαζόμαστε έναν δυνατό ηγέτη που να είναι πρόθυμος να παραβεί τους κανόνες

Εάν συνεχιστεί η προσφυγική κρίση, οι Έλληνες πολίτες πρέπει καθημερινά να αρχίσουν να προστατεύουν μόνοι τους τις ακτές και τα σύνορά τους

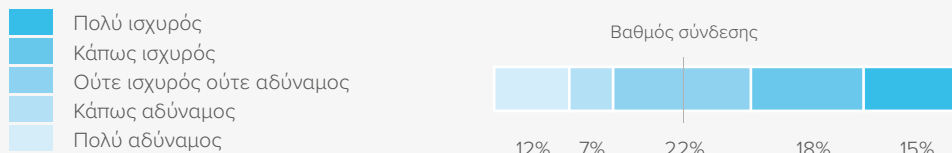

Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τη συγκεκριμένη δήλωση;
Πηγή: More in Common (2019)

59 Mounk, Y. (2018). *Ο Λαός Έναντι της Δημοκρατίας*. Cambridge, Massachusetts: Πανεπιστήμιο Harvard.

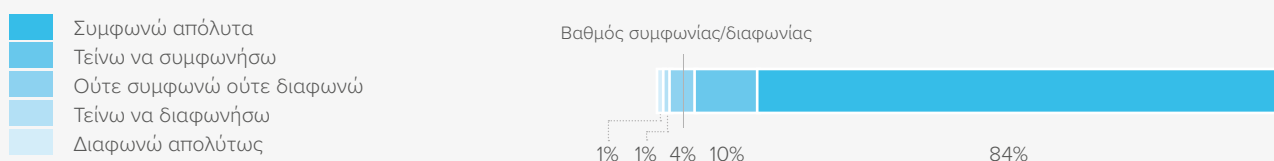
60 Παππάς, Τ.Σ. (2013). «Λαϊκίστικες δημοκρατίες: Μεταπολεμική Ελλάδα και μετακομμουνιστική Ουγγαρία». *Κυβέρνηση και Αντιπολίτευση*, 49 (1), σσ. 1-23. Ανακτήθηκε από: https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/C25A68B6B8AD01966AD8C3E6488E7BC7/S0017257X13000213a.pdf/populist_democracies_postauthoritarian_greece_and_postcommunist_hungary.pdf. Ο Παππάς περιγράφει μια λαϊκίστικη δημοκρατία ως έναν δημοκρατικό υπότυπο, στον οποίο, εκτός από το κόμμα που είναι στην εξουσία, τουλάχιστον το πιο μεγάλο κόμμα της αντιπολίτευσης (ακόμα και άλλα κόμματα) είναι επίσης λαϊκίστικο. Περιγράφει αυτό το είδος λαϊκισμού ως δημοκρατικό αντιφλελευθερισμό που χαρακτηρίζεται από: 1) την ιδέα ότι μια κοινωνία παραμένει κατακερματισμένη, με την παρουσία ενός και μοναδικού χάσματος μεταξύ των καλών ανθρώπων και κάποιου κακού «καθεστώτος», 2) την προώθηση της αντιφατικής και πολιτικής πολιτικής και όχι της μετριοπάθειας και της επιδίωξης συναίνεσης και 3) το σεβασμό της αρχής της πλειοψηφίας, καθώς και ορισμένες προτιμήσεις για προσωπική εξουσία επί των απρόσωπων θεσμών και του κράτους δικαίου.

Πόσο συνάδουν οι απόψεις των Ελλήνων σχετικά με τις ΜΚΟ για την υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Πόσο συνάδουν οι απόψεις των Ελλήνων σχετικά με τις ΜΚΟ για την υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων
Πηγή: More in Common (2019)

Όταν η κυβέρνηση νομοθετεί, ο βασικός κανόνας πρέπει να είναι η διασφάλιση ίσης μεταχείρισης

Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τη συγκεκριμένη δήλωση;
Πηγή: More in Common (2019)

Υπάρχει έντονη η επιθυμία στην Ελλάδα για έναν καλό ηγέτη, ο οποίος θα αψηφήσει τις παραδοσιακές πρακτικές του παρελθόντος, που έχουν εγκαταλείψει τη χώρα στο έλεος της. Κατά τη διάρκεια των συζητήσεων της ομάδας εστίασης της έρευνας υπογραμμίστηκαν διαφορούμενες θέσεις για μη-δημοκρατικές προσεγγίσεις.

Με τα δικά τους λόγια...

Ο ηγέτης που αψηφά τους κανόνες γράφει τους κανόνες. Αυτό σημαίνει ότι δεν μπορεί να παραβεί τους κανόνες. Απλώς δημιουργεί τους κανόνες που είναι προς το συμφέρον του.

Μετριοπαθής Ανθρωπιστής

Δεδομένου ότι έχει τη δύναμη να νομοθετεί, δεν χρειάζεται να γίνει αυταρχικός. Σε οποιαδήποτε δεδομένη στιγμή μπορεί να νομοθετεί σχετικά με οποιοδήποτε θέμα εντός του Κοινοβουλίου.

Μετριοπαθής Ανθρωπιστής

Μου αρέσει η ιδέα του ισχυρού ηγέτη. Και νομίζω ότι, επειδή τώρα δεν υπάρχουν ηγέτες, δεν βλέπω κανέναν να συμπεριφέρεται κατ' αυτό τον τρόπο. Ένα από τα χαρακτηριστικά ενός ηγέτη είναι ότι πρέπει να υπερβεί τους κανόνες για να οικοδομήσει ένα δικό του σύστημα κανόνων, όπου, είτε πρόκειται για το καλύτερο είτε για το χειρότερο, θα προσπαθήσει να αλλάξει καταστάσεις που έχουν παγιωθεί.

Ενστικτωδώς Πραγματιστής

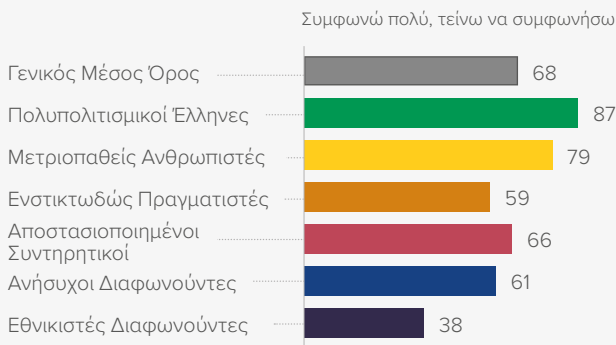
Ο κόσμος έχει δυνατούς ηγέτες, οι περισσότεροι από τους οποίους φλερτάρουν τουλάχιστον έστω και λίγο με δικτατορικά και αυταρχικά καθεστώτα: Πούτιν, Ερντογάν, Κιμ Γιονγκ... Δηλώνουν ότι παραβιάζουν τους κανόνες, ότι είναι υπεύθυνοι και για το ότι θα οδηγήσουν τις χώρες τους στην ευημερία. Αλλά στην πραγματικότητα η θέση αυτή είναι παραπλανητική. Δεν με ενδιαφέρει να βγαίνει κάποιος και να δηλώνει: «είμαι αποφασιστικός», αν πιστεύει κάτι τέτοιο...

Ενστικτωδώς Πραγματιστής

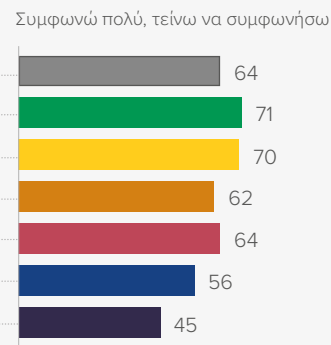
Ένας ηγέτης πρέπει ταυτόχρονα να κάνει δύο πράγματα: από τη μία πλευρά, να μπορεί να ζει με τις ελευθερίες των ανθρώπων, τα δικαιώματα κτλ. και να έχει μηδενική τάση για αυταρχισμό, από την άλλη πλευρά, όμως, πρέπει να έχει τη δύναμη, την ηγεσία και τον έλεγχο της ωφελμιστικής συμπεριφοράς και των ευκαιριακών συμφερόντων. Είναι δύσκολο να καταφέρνει κανείς και τα δύο.

Ενστικτωδώς Πραγματιστής

Ανησυχώ σχετικά με τα αυξανόμενα επίπεδα ρατσισμού και διακρίσεων

Ως χριστιανική χώρα, πρέπει να βοηθάμε όσους μπαίνουν στην Ευρώπη ως μετανάστες

Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τη συγκεκριμένη δήλωση;
Πηγή: More in Common (2019)

- Μερικές φορές ένας ηγέτης πρέπει να υπερβαίνει τα όρια.
- Δηλαδή, τι είδους υπέρβαση; Ακούγεται κάπως παράξενο. Η δημοκρατία έχει και ορισμένα όρια. Γι'αυτό υπάρχουν οι νόμοι.
- Όχι κατά την έννοια του αυταρχισμού.
- Αλλά για να εξυπηρετούν τους πάντες.

Αποστασιοποιημένοι Συντηρητικοί

Αυτά τα αποτελέσματα καταδεικνύουν ότι η προτίμηση των Ελλήνων για έναν ισχυρό ηγέτη μετριάζεται από άλλες απόψεις. Όπως σημειώνεται στην Ενότητα 6.5, το ένα τρίτο του ελληνικού πληθυσμού αισθάνεται ότι συνδέεται με ΜΚΟ για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Μια συντριπτική πλειονότητα των Ελλήνων πιστεύει επίσης ότι η δικαιοσύνη πρέπει να είναι η βασική αρχή όταν η κυβέρνηση νομοθετεί. Η πλειονότητα των Ελλήνων σε κάθε κατηγορία, εκτός από τους Εθνικιστές Διαφωνούντες, εκφράζει την ανησυχία της για την αύξηση των επιπέδων ρατσισμού και διακρίσεων. Συνολικά, το 68% δηλώνει τον προβληματισμό γ του για αυτή την αύξηση (45% συμφωνεί ιδιαίτερα). Το 80% των Πολυπολιτισμικών Ελλήνων αισθάνεται κατ' αυτό τον τρόπο, ενώ αυτό ισχύει μόνο για το 38% των Εθνικιστών Διαφωνούντων. Τέλος, τουλάχιστον οι μισοί από όλες τις άλλες κατηγορίες ανησυχούν για την αύξηση του ρατσισμού και των διακρίσεων.

Η μελέτη περιλάμβανε επίσης έναν μικρό αριθμό δοκιμαστικών μηνυμάτων σχετικά με την προστασία των προσφύγων. Σε αντίθεση με την Ιταλία, όπου η διαμόρφωση της προσφυγικής και μεταναστευτικής κρίσης υπό το πρίσμα του καθολικισμού φαινόταν να αυξάνει την προθυμία στήριξης των προσφύγων, η διαμόρφωση των εν λόγω θεμάτων μέσα από την οπτική της χριστιανικής κληρονομιάς της Ελλάδας δεν είχε το ίδιο αποτέλεσμα. Σε συνομιλία με μέλη μεσαίων κατηγοριών, οι περισσότεροι ανέφεραν ότι οι πεποιθήσεις τους για την υποδοχή των προσφύγων εδράζονται στο κοινό αίσθημα ανθρωπιάς. Στις ομάδες εστίασης της έρευνας, η διαμόρφωση αυτών των αξιών υπό το πρίσμα της χριστιανικής κληρονομιάς, ειδικά για τους Ενστικτωδώς Πραγματιστές και τους Μετριοπαθείς Ανθρωπιστές, φαίνεται να δημιουργήσει υποψίες. Τις είδαν ως μηνύματα που θα μπορούσαν να προέρχονταν μόνο από την Ορθόδοξη Εκκλησία. Μοναδική εξαίρεση αποτέλεσε το σχόλιο ενός από τα μέλη των Αποστασιοποιημένων Συντηρητικών, που προκάλεσε τη διαφωνία άλλων μελών της ίδιας κατηγορίας:

«Νομίζω ότι το μήνυμα είναι πιο σημαντικό όπως είναι τώρα, με την επιπλέον αναφορά ότι είμαστε μία χριστιανική χώρα. Κι αυτό με πιέζει ακόμα περισσότερο να συμφωνήσω».

Είναι ζήτημα ανθρωπισμού, δεν έχει να κάνει με τη θρησκεία ή τη φυλή. Δεν μπορώ να σκεφτώ αντίθετο παράδειγμα. Μια Ελληνίδα έπεσε στο δρόμο. Υπήρχαν Έλληνες που την προσπέρασαν και συνέχιζαν τον δρόμο τους. Ένας μαύρος τη βοήθησε.

Αποστασιοποιημένος Συντηρητικός

Γιατί τοποθετείται η λέξη «χριστιανική» στην αρχή της πρότασης; Ως χριστιανική χώρα και όχι ως άνθρωποι;

Μετριοπαθής Ανθρωπιστής

Θα διέγραφα το «χριστιανική χώρα». Το «χώρα» είναι αρκετό.

Ενστικτωδώς Πραγματιστής

Ένα άλλο μήνυμα που εξετάστηκε στο ποιοτικό στάδιο ήταν «το να σώζει κανείς ζωές δείχνει την ποιότητα των Ελλήνων, ό,τι τους χαρακτηρίζει καλύτερα ως Έλληνες». Σε αυτό το μήνυμα όλες οι κατηγορίες επεφύλαξαν θερμή υποδοχή, οι οποίες απάντησαν ως εξής:

Μου αρέσει που αυτή η φράση αναφέρεται στην Ελλάδα. Άλλες χώρες δεν έχουν κάνει όσα έκανε η Ελλάδα. Η αλήθεια να λέγεται. Κάναμε κάτι το οποίο δείχνει χαρακτήρα.

Μετριοπαθής Ανθρωπιστής

Η ευσπλαχνία είναι χαρακτηριστικό των Ελλήνων.

Μετριοπαθής Ανθρωπιστής

- Εμείς οι Έλληνες είμαστε πιο ζεστοί, περισσότερο άνθρωποι, νομίζω.
- [Συντονιστής] Ποιος νομίζετε ότι θα έστελνε αυτό το μήνυμα;
- Οι πατριώτες.
- Οι περισσότεροι Έλληνες.
- Εκτός βέβαια από τους ρατσιστές, τη Χρυσή Αυγή και τους ομοίους της.
- Είναι αστέιο τελικά, ισχυρίζονται ότι είναι Χριστιανοί, αλλά στοχοποιούν τους μετανάστες.

Αποστασιοποιημένοι Συντηρητικοί

Όταν βλέπαμε στη Μυτιλήνη, εικόνες από γιαγιάδες στα παγκάκια, να κρατάνε αγκαλιά τα εγγόνια τους. Ήταν ένα πραγματικά όμορφο μήνυμα. Ήταν πραγματικά μία πολύ ωραία εικόνα. Υπάρχουν πολλά παραδείγματα σαν αυτό.

Ενστικτωδώς Πραγματιστής

Με λίγα λόγια, τα αποτελέσματα αυτά υποδεικνύουν ότι οι Έλληνες αισθάνονται αφοσιωμένοι στις αξίες της δικαιοσύνης και της αμεροληψίας και πιστεύουν ότι αυτές οι αξίες συνδέονται στενά με την ταυτότητά τους. Ανησυχούν επίσης για την αύξηση της μισαλλοδοξίας. Ταυτόχρονα, δίνουν λιγότερη βαρύτητα στις νομικές υποχρεώσεις προκειμένου να παρέχουν προστασία και είναι ευάλωτοι σε επιχειρήματα που υποστηρίζονται από αυταρχικούς πολιτικούς ακτιβιστές και λαϊκίστικες ρητορείες περί της ανάγκης για έναν ισχυρό ηγέτη. Η βαθιά απογοήτευση για την κυβέρνηση, τα αυξημένα συναισθήματα αδυναμίας απέναντι στην Ευρωπαϊκή Ένωση και η δυσπιστία προς την Τουρκία θα μπορούσαν να εξηγήσουν αυτό το αίσθημα.

9

Συμπεράσματα – Συστάσεις

Τα θέματα εθνικής ταυτότητας και η δυναμική του τρόπου με τον οποίο οι άνθρωποι σκέφτονται για τον εαυτό τους και τη σχέση τους με τις εξωομάδες αποτελούν το κέντρο του εθνικού διαλόγου για τη μετανάστευση και τους πρόσφυγες. Αυτή η μελέτη καταδεικνύει ότι υπάρχουν διαφορές από χώρα σε χώρα, οι οποίες υπερβαίνουν την απλοϊκή περιγραφή δύο αντίθετων πλευρών. Οι στάσεις της κοινής γνώμης στην Ελλάδα διαφοροποιούνται και η πλειονότητα των Ελλήνων έχει διαφορετικές θέσεις: έναν συνδυασμό ενσυναίσθησης και δέσμευσης για τη φιλοξενία προς όσους έχουν ανάγκη αφενός, αλλά και ανησυχίες σχετικά με τις επιπτώσεις του μεταναστευτικού πληθυσμού στους ήδη βεβαρημένους δημόσιους προϋπολογισμούς και την διατήρηση του ελληνικού πολιτισμού και όσον αφορά την διατήρηση του ελληνικού πολιτισμού και των παραδόσεων αφετέρου.

Αυτές οι διαφορές υπογραμμίζουν τη σημασία της κατανόησης των διαφορετικών κινητήριων δυνάμεων και προβληματισμών, που υποκινούν τις στάσεις κάθε κατηγορίας, καθώς και τους μοναδικούς τρόπους με τους οποίους αυτοπροσδιορίζεται μια χώρα και καθορίζει επιπλέον τις αξίες που συνδέονται με την εθνική της ταυτότητα και τον τρόπο με τον οποίο οι πολίτες της σχετίζονται με εξωομάδες όπως οι πρόσφυγες.

Από ορισμένες απόψεις, η Ελλάδα μοιάζει με άλλα ευρωπαϊκά έθνη. Περισσότερος από τον μισό πληθυσμό της ανήκει σε μία από τις τρεις μεσαίες ομάδες. Οι Πολυπολιτισμικοί Έλληνες, όπως και οι κοσμοπολίτικες ομάδες άλλων χωρών, ενστερνίζονται τις αξίες της διαφορετικότητας και καλωσορίζουν τους πρόσφυγες, αλλά αποκλίνουν σημαντικά από τις αξίες των άλλων Ελλήνων. Ο πληθυσμός της Ελλάδας, όπως και ο πληθυσμός άλλων ευρωπαϊκών χωρών όπως η Ιταλία, είναι επίσης ευάλωτος στις ακροδεξιές ρητορείες που συνδέουν τους πρόσφυγες με απειλές για τη δημόσια υγεία και τους μουσουλμάνους με την τρομοκρατία.

Με άλλα λόγια, η Ελλάδα είναι ξεχωριστή. Είναι λιγότερο πολωμένη και δεν κινείται από συγκεκριμένη ιδεολογία, ενώ εμφανίζει λιγότερες διαφορές μεταξύ των κατηγοριών συγκριτικά με άλλες χώρες. Ο λαός της συμπάσχει με τους πρόσφυγες αλλά και με τους οικονομικούς μετανάστες. Στην πραγματικότητα, περίπου ο μισός της χώρας δραστηριοποιείται ενεργά στον εθελοντισμό για τη στήριξη αυτών των ομάδων. Ωστόσο, ταυτόχρονα, πολλοί Έλληνες αγκαλιάζουν την αντιδημοκρατική ιδέα ενός ισχυρού ηγεμόνα που να είναι πρόθυμος να αψηφήσει τους κανόνες για να επιστρέψει την Ελλάδα στην κανονικότητα- αυτή είναι μια αντανάκλαση του γεγονότος ότι τα οικονομικά ζητήματα τους απασχολούν πολύ περισσότερο από ότι η προσφυγική κρίση.

Μια τέτοια μελέτη έχει και τους περιορισμούς της. Παρ' όλα αυτά, πιστεύουμε ότι αυτή η μελέτη καινοτομεί και θέτει νέες κατευθυντήριες γραμμές στις προσπάθειες αναφορικά με τη δράση του ελληνικού κοινού με τρόπους περισσότερο αποτελεσματικούς κατά το επόμενο έτος.

Συστάσεις

Για όσους σκοπεύουν στην ενδυνάμωση του αισθήματος ενότητας των Ελλήνων καθώς και των αξιών που θα συμβάλουν στην δημιουργία μιας κοινωνίας χωρίς διακρίσεις, οι κεντρικές συστάσεις που προκύπτουν από αυτή την έρευνα είναι οι ακόλουθες:

1. Η δημιουργία μιας θετικής και εντυπωσιακής αφήγησης για το μέλλον της Ελλάδας θα πρέπει να ξεκινήσει υπερήφανα από την ελληνική ταυτότητα, εμμένοντας στο χαρακτήρα και στις προσπάθειες του απλού ελληνικού λαού. Οι επίμονα κακές οικονομικές συνθήκες και οι κακές προοπτικές σε συνδυασμό με τη δυσπιστία στους θεσμούς δημιουργούν σαφή κίνδυνο διχασμού λόγω των λαϊκιστικών ρητοριών που βρίσκουν σήμερα ανταπόκριση περισσότερο από ποτέ στους Έλληνες. Από την άλλη πλευρά, το ένστικτο της ενσυναίσθησης και της συμπόνιας των Ελλήνων δημιουργεί μια εγγενή στήριξη σε προσπάθειες διχασμού του πληθυσμού οι οποίες στοχεύοντας τις ευάλωτες μειονότητες χρησιμοποιούν περιγραφές του τύπου «Εμείς εναντίον Αυτών». Το να συνδεθεί η αίσθηση της βαθιάς υπερηφάνειας για την εθνική ταυτότητα και τον ελληνικό χαρακτήρα με τις αξίες ένταξης και φιλοξενίας μπορεί να ενισχύσει την αντίσταση στις προαναφερθείσες ρητορικές και πιθανότερα να είναι πιο αποτελεσματικό από αντίστοιχες προσπάθειες «εκ των άνω προς τα κάτω». δεδομένης της βαθιάς δυσπιστίας στους θεσμούς, την κυβέρνηση τις επιχειρήσεις και την κοινωνία των πολιτών.

2. Έπειτα από μια περίοδο μεγάλων δυσκολιών, η οποία ακόμη συνεχίζεται, οι Έλληνες πρέπει να ανακτήσουν το αίσθημα αυτοπεποίθησης και ελπίδας. Είναι σημαντικό, οι Έλληνες να αισθανθούν ότι έχουν τη δύναμη να επιφέρουν θετικές αλλαγές. Σε αυτό το πλαίσιο, το ζήτημα της μετανάστευσης και των προσφύγων μπορεί να παρουσιαστεί ως παράδειγμα το οποίο προσφέρει ευκαιρίες για κινητοποίηση και επιτυχία. Προωθώντας τη μετάβαση από την απραξία στην αυτενέργεια, οι οργανώσεις μπορούν να ενισχύσουν το επιζητούμενο αίσθημα ενδυνάμωσης.

Η παρατεταμένη οικονομική ύφεση της Ελλάδας έχει δημιουργήσει ένα αίσθημα αποδυνάμωσης μεταξύ των Ελλήνων. Θα πρέπει να καταβληθούν προσπάθειες για να επιβεβαιωθεί η αξία της φιλοξενίας και της αποδοχής των κοινωνιών χωρίς αποκλεισμούς ως βασικά στοιχεία της ταυτότητας του Έλληνα πολίτη. Αυτό που έχει επιτύχει η Ελλάδα ερχόμενη αντιμέτωπη με τεράστιες δυσκολίες, θα πρέπει να χαρακτηρίζεται ως πηγή υπερηφάνειας για τον λαό της. Μια αλλαγή σαν αυτή πρέπει να συνδέεται με ένα θετικό όραμα παγκόσμιας αφοσίωσης και όχι με οπισθοχώρηση που γεννά εχθρότητα προς τις εξωτερικές δυνάμεις. Το αίσθημα του “ανήκειν” των Ελλήνων και ο ελληνικός πολιτισμός έχει μεγάλη σημασία για τους Έλληνες, συγκριτικά μεγαλύτερη από αυτή για την πλειονότητα των πολιτών άλλων χωρών, και αυτό έχει σημαντικές επιπτώσεις στον τρόπο επικοινωνίας πολιτικών και κοινωνικό ζητημάτων.

3. Οι καμπάνιες γύρω από τον προσφυγικό και μεταναστευτικό πληθυσμό της Ελλάδας πρέπει να υπογραμμίζουν ότι η βοήθεια προς τους μετανάστες και τους πρόσφυγες δεν λαμβάνει χώρα εις βάρος των αναγκών του ελληνικού λαού, αλλά μάλλον ότι τα συμφέροντα των Ελλήνων πολιτών προωθούνται καλύτερα κατ’ αυτό τον τρόπο. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσα από προσπάθειες για βελτίωση των πρότυπων υγειονομικής περίθαλψης, εκπαιδευτικών πόρων και υποδομών για όλα τα μέλη της ελληνικής κοινότητας. Αφού οι περισσότεροι Έλληνες διακατέχονται ήδη από γνήσια αισθήματα κατανόησης προς τους πρόσφυγες και τους μετανάστες, το αίτημα για περισσότερη συμπόνια είναι απίθανο να αλλάξει την κοινή γνώμη. Ωστόσο, οι καμπάνιες πρέπει να παγιώνουν τα βαθιά αισθήματα συμπόνιας του γενικού πληθυσμού, δίνοντας έμφαση στα κοινά που έχουν οι Έλληνες και οι μετανάστες και επαναπροσδιορίζοντας την ενσωμάτωση με τρόπο που να συμπεριλαμβάνει όλους τους μετανάστες. Πρέπει να δοθεί η δυνατότητα στους μετανάστες να συμβάλλουν και να ενισχύουν τις τοπικές γειτονιές και κοινότητες.

-
4. **Πρέπει να καταβληθούν ιδιαίτερες προσπάθειες για την αντιμετώπιση των υψηλών επιπέδων ανησυχίας σχετικά με το γεγονός ότι οι μετανάστες θέτουν σε κίνδυνο τη δημόσια υγεία.** Πρόκειται για κοινή αντίληψη, όπου η διαρκής προσπάθεια διάφορων τμημάτων του συστήματος υγειονομικής περίθαλψης θα πρέπει να είναι σε θέση να αντιμετωπίσει τους . Εάν κάτι τέτοιο δεν επιτευχθεί οι αντιλήψεις αυτές θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν με τρόπους που διογκώνουν τις κοινωνικές διαιρέσεις και την ετεροποίηση των προσφύγων και των μεταναστών.
5. **Η Ευρωπαϊκή Ένωση πρέπει να επιδείξει τη δέσμευσή της να στηρίξει την Ελλάδα στη διαχείριση των νότιων συνόρων της. Την ίδια στιγμή, πρέπει να αντιμετωπίσει το βαθύ αίσθημα απογοήτευσης που διακατέχει τους Έλληνες σχετικά με τη στάση της ΕΕ στη μεταναστευτική κρίση.** Η ισχυρότερη στήριξη από τους Ευρωπαίους εταίρους της Ελλάδας θα συμβάλει στη δόμηση αντίστασης προς τις «σειρήνες του μίσους» εντός της χώρας, οι οποίες υποστηρίζουν μια πιο επιθετική αντιμεταναστευτική και αντιευρωπαϊκή προσέγγιση. Πρέπει να προβλεφθούν επίσης μελλοντικές κρίσεις, είτε τεχνητές είτε πραγματικές, και οι επικοινωνιακές στρατηγικές θα πρέπει να αντιμετωπίσουν την ανησυχία των Ελλήνων σχετικά με το γεγονός ότι οι ίδιοι θα συνεχίσουν να επιβαρύνονται πολύ περισσότερο από άλλες χώρες της Ευρώπης σε τέτοιες κρίσεις.
6. **Η προτεραιότητα της πολιτικής και των επικοινωνιακών εκστρατειών πρέπει να δίνεται στο 62% των Ελλήνων που ανήκουν σε μία από τις τρεις μεσαίες κατηγορίες.** Η Ελλάδα είναι λιγότερο πολωμένη από πολλές άλλες χώρες, γεγονός που σημαίνει ότι σε μεγάλο βαθμό παρόμοιες επικοινωνιακές στρατηγικές μπορούν να έχουν απήχηση σε περισσότερες κατηγορίες. Ωστόσο, οι Πολυπολιτισμικοί Έλληνες είναι ήδη πεπεισμένοι για τη σημασία των αξιών χωρίς αποκλεισμούς, και είναι πιθανό ότι οι προσπάθειες που έχουν σχεδιαστεί για την προσέγγισή τους θα έχουν λιγότερη απήχηση σε άλλες ομάδες. Ομοίως, οι Εθνικιστές Διαφωνούντες και οι Ανήσυχτοι Διαφωνούντες αντιστέκονται περισσότερο και είναι σχεδόν απίθανο να αλλάξουν τις καθιερωμένες στάσεις τους. Τα μηνύματα που στοχεύουν στους ανθρώπους των μεσαίων ομάδων πρέπει να αντανακλούν τις κοινές αντιλήψεις και συμπεριφορές αυτών των κατηγοριών.
7. **Απαιτείται περισσότερη δουλειά για την κατανόηση του τ πώς μπορεί να αντιμετωπιστούν θετικά οι οικονομικές δυσκολίες που βίωσαν οι Έλληνες την τελευταία δεκαετία, και να βρεθούν τρόποι ώστε ο ο μεταναστευτικός πληθυσμός να συμβάλει στη βελτίωση των οικονομικών προοπτικών εντός της Ελλάδας.** Αυτό θα ήταν ιδιαίτερα πολύτιμο για τη δέσμευση της κατηγορίας των Ενστικτωδώς Πραγματιστών, οι οποίοι δυνητικά είναι πιο υποστηρικτικοί, εάν αναγνωρίζουν ότι οι Έλληνες και οι μετανάστες έχουν ένα πραγματικό κοινό συμφέρον σε μια ισχυρότερη οικονομία αντί να θεωρούν τους νεοεισερχόμενους ως ανταγωνιστές σε ένα παιχνίδι με νικητές και χαμένους που μάχονται για θέσεις απασχόλησης και οδηγούν στην μείωση των μισθών. Η αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση αυτών των ανησυχιών μπορεί να έχει μεγαλύτερη θετική επίπτωση στην κοινή γνώμη από οποιαδήποτε άλλη αλλαγή πολιτικής ή επικοινωνίας.
8. **Ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να δοθεί στις ανησυχίες των Αποστασιοποιημένων Συντηρητικών,** οι οποίες τροφοδοτούνται περισσότερο από την ανησυχία τους για ενδεχόμενες απειλές κατά του ελληνικού πολιτισμού και της ελληνικής ταυτότητας, στις οποίες δείχνουν υπέρμετρη προσήλωση, πράγμα που δεν προκύπτει από μια έμφυτη εχθρότητά τους προς τους ξένους. Αν και τείνουν προς πιο «κλειστές» απόψεις, οι Αποστασιοποιημένοι Συντηρητικοί είναι πολύ λιγότερο ακραίοι από τους Εθνικιστές Διαφωνούντες. Αυτή η ομάδα αποτελεί τον πρωταρχικό στόχο των κομμάτων της Ακροδεξιάς, που έχουν ήδη εξασφαλίσει την υποστήριξη των Εθνικιστών Διαφωνούντων. Θα πρέπει να καταβληθούν προσπάθειες για την ένταξή τους με τρόπους που να υποδηλώνουν τις γνήσιες ανησυχίες τους.
-

9. Σύμφωνα με την πολιτική εκτός του καταυλισμού της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες,⁶¹ πρέπει να ενισχυθούν πολιτικές που προωθούν τη συμβίωση των κοινοτήτων υποδοχής και των προσφύγων εγκαταλείποντας την παρούσα πολιτική απομόνωσης σε ορισμένα μέρη της επικράτειας. Υπάρχουν αποδείξεις, ιδίως μέσα από ποιοτική έρευνα αυτής της μελέτης, ότι η σχετική απομόνωση των ανθρώπων που έχουν φτάσει στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια συμβάλλει στην αίσθηση ότι είναι μια «εξωτερική ομάδα» που δεν αποτελεί πραγματικά μέρος της ελληνικής κοινωνίας και δεν θα ενσωματωθεί σε αυτήν. Ο τρόπος με τον οποίο ορισμένοι συμμετέχοντες στην ομάδα εστίασης της έρευνας αντιπαραβάλλουν τα παρελθόντα κύματα αφίξεων, τα οποία ενσωματώθηκαν στην ελληνική κοινωνία, με πιο πρόσφατες αφίξεις που έχουν ενσωματωθεί λιγότερο λόγω της απομόνωσής τους, υποδεικνύει ότι η υποδοχή των προσφύγων σε καταυλισμούς και όχι στην ευρύτερη κοινότητα δεν αποτελεί την πλέον αποτελεσματική προσέγγιση επιτυχούς ένταξης.
10. Οι κοινωνικές ομάδες πρέπει να αντιμετωπίσουν προληπτικά τα χαμηλά επίπεδα εμπιστοσύνης προς αυτές. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για τις οργανώσεις που εργάζονται για να βοηθήσουν τους πρόσφυγες και τους μετανάστες. Τέτοιες ενέργειες μπορούν να περιλαμβάνουν μέτρα για να παρουσιάσουν τις δράσεις τους, τα αποτελέσματα και τον τρόπο που δαπανούν τα κεφάλαια τους. Τα προγράμματα πρέπει να είναι διαρθρωμένα έτσι ώστε να ωφελούν την κοινότητα υποδοχής καθώς και τους μετανάστες, προκειμένου να αποφεύγεται η σύγκρουση ομάδων και αντιλήψεων λόγω της υπόνοιας ότι οι πρόσφυγες λαμβάνουν καλύτερη φροντίδα ή περισσότερη βοήθεια από τους ίδιους τους Έλληνες.

Η δεκαετής οικονομική και κοινωνική κρίση της Ελλάδας έχει στρέψει πολλούς Έλληνες εναντίον των θεσμών και των ελίτ της χώρας, αλλά όχι κατά ατόμων όπως οι πρόσφυγες. Όπως δείχνει η έκθεση αυτή, οι περισσότεροι Έλληνες έχουν ένα συνδυασμό από «ανοιχτές» και «κλειστές» απόψεις. Θεωρούν τη φιλοξενία και την υποδοχή των ανθρώπων ως θεμελιώδη χαρακτηριστικά της ελληνικής κοινωνίας. Επιθυμούν επίσης την ορθή και δίκαιη διαχείριση της ενσωμάτωσης και θέλουν οι νεοεισερχόμενοι να ενταχθούν, να σέβονται τον ελληνικό πολιτισμό και να προσφέρουν στην κοινωνία.

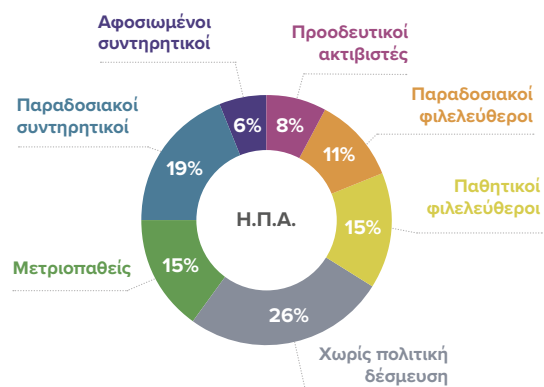
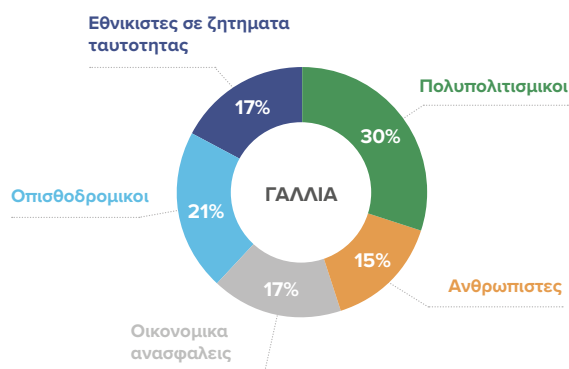
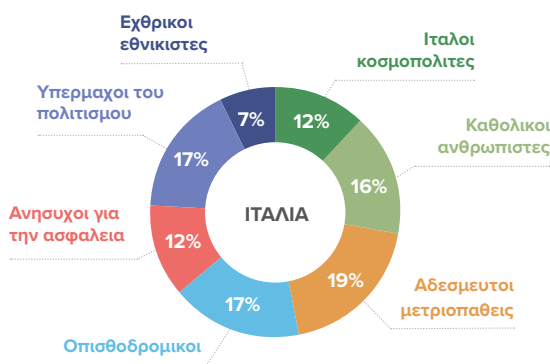
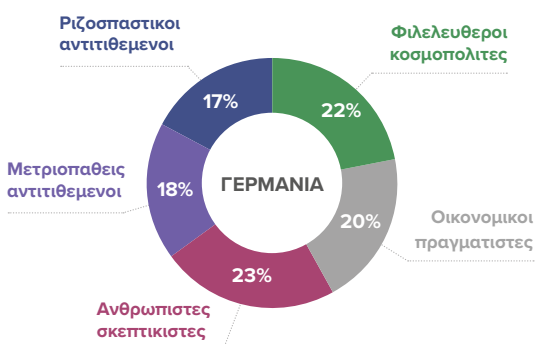
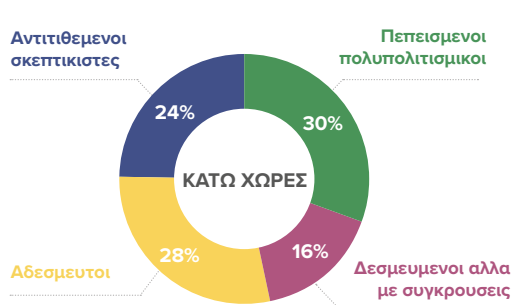
Αυτή η έκθεση καταδεικνύει ότι, παρά τον προβληματισμό του κοινού για τη μεταναστευτική πολιτική, οι περισσότεροι Έλληνες απορρίπτουν την περιστολή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και τον περιορισμό της δικαιοσύνης, όπως απορρίπτουν και τον εξτρεμισμό ή την αποανθρωποποίηση των μεταναστών και των προσφύγων. Ωστόσο, απαιτούνται νέες προσεγγίσεις για την αντιμετώπιση της αυξανόμενης επιρροής των ρητορειών που θέτουν την μια ομάδα Ελλήνων εναντίον της άλλης. Νέες υποδομές, στρατηγικές και προσεγγίσεις εξειδικευμένου χαρακτήρα είναι απαραίτητες για ανταπόκριση στις ολοένα και πιο περίπλοκες, καλά χρηματοδοτούμενες και στοχοθετημένες στρατηγικές επικοινωνίας των αυταρχικών λαϊκιστών και των ρητορειών «ετεροποίησης».

Μια πιο αποτελεσματική δημόσια δέσμευση θα ξεκινούσε με την καλύτερη κατανόηση της κοινωνίας. Αλλά αυτό δεν αρκεί από μόνο του. Εάν σκοπός είναι η αντίσταση στην απειλή του εξτρεμισμού, αυτές οι γνώσεις πρέπει να μεταφραστούν σε νέες πρωτοβουλίες από πολιτικά κόμματα, την κοινωνία των πολιτών και φιλανθρωπικούς παράγοντες καθώς και του ευρύτερου φάσματος των ελληνικών θεσμών. Όπως και άλλοι Ευρωπαίοι, οι Έλληνες φαίνεται να αναζητούν νέες ρητορείες που να προσφέρουν τόσο ελπίδα όσο και ρεαλισμό. Κάτι τέτοιο θα ήταν εξαιρετικά απαραίτητο για να μπορέσουν οι Έλληνες να αναστρέψουν το κλίμα από τις θεμελιώδεις απειλές όχι μόνο για τις μειονότητες στην Ελλάδα, αλλά και για το χαρακτήρα της ελληνικής κοινωνίας και τη συνοχή της δημοκρατίας.

61 Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR) (2014). «Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες – Πολιτική εναλλακτικών λύσεων αντί καταυλισμών». Ανακτήθηκε από: <https://cms.emergency.unhcr.org/documents/11982/45535/UNHCR+-+Policy+on+alternatives+to+camps/005c0217-7d1e-47c9-865a-c0098cfd6a62>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

Σε μια σειρά εθνικών μελετών, η «More in Common» διερεύνησε έναν μεγάλο αριθμό θεμάτων από ένα στατιστικά αντιπροσωπευτικό δείγμα πληθυσμού. Το αποτέλεσμα αυτών των μελετών είναι η τμηματοποίηση των εθνικών πληθυσμών σε ομάδες με παρόμοιες συμπεριφορές που κυμαίνονται από ένα φάσμα μεταξύ «ανοιχτού» και «κλειστού» τύπου. Στην Ευρώπη, η «More in Common» έχει πραγματοποιήσει μελέτες στη Γαλλία, στη Γερμανία, στην Ιταλία, στις Κάτω Χώρες και στην Ελλάδα σχετικά με τα θέματα εθνικής ταυτότητας και αντιλήψεων για τη μετανάστευση και τους πρόσφυγες. Παρόλο που από τις έρευνες προκύπτουν παρόμοια μοτίβα, οι κατηγορίες διαφέρουν από χώρα σε χώρα και κάποιες είναι μοναδικές σε εθνικό επίπεδο. Στις ΗΠΑ, η «More in Common» διεξήγαγε μελέτη σχετική με το πολωμένο τοπίο της Αμερικής, με τίτλο «Hidden Tribes (Κρυφές Φυλές)». Η μελέτη αυτή είναι ευρύτερης εμβέλειας και ταυτίζει διαφορετικές κατηγορίες του πληθυσμού με βάση τις κύριες πεποιθήσεις τους.

Σημειώσεις

Σημειώσεις

Σημειώσεις

Σημειώσεις

